

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ –
ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ
СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА**

Київ 2009

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ –
ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ
СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА**

Матеріали
всеукраїнського науково-практичного семінару

Київ, 2009 р.

УДК 026:37(477)(082)
ББК 78.34(4Укр)758.9:74я43
О-72

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 13 від 18.12.2009 р.*

Науково-дослідна діяльність спеціальних бібліотек України – важлива складова розвитку сучасного бібліотекознавства [Електронний ресурс] : матеріали всеукраїнського наук.-практ. семінару, Київ, листопад 2009 р. / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Артемов Ю. І., Грудініна Н. Д., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Самчук Л. І., Хемчян І. І., Коваленко І. Й.]. – Електрон. дані. – К., 2009.

У збірнику вміщено статті, оприлюднені, зокрема, на всеукраїнському науково-практичному семінарі «Науково-дослідна діяльність спеціальних бібліотек України – важлива складова розвитку сучасного бібліотекознавства» (Київ, листопад 2009 р.), що відбувся у межах НДР «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського».

Редакційна колегія:

Артемов Ю. І., канд. тех. наук, с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Грудініна Н. Д., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Плужнікова Н. С., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Вараксіна Н. В., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Самчук Л. І., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Хемчян І. І., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Коваленко І. Й., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

© Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського, 2009

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АІС – автоматизована інформаційна система
АБІС – автоматизована бібліотечно-інформаційна система
АПН України – Академія педагогічних наук України
АПП – алфавітно-предметний покажчик
АРМ – автоматизоване робоче місце
АСОД – аналітико-синтетична обробка документів
ББК – бібліотечно-бібліографічна класифікація
БД – база даних
ВАК України – Вища атестаційна комісія України
ВГІР – всеукраїнський галузевий інформаційний ресурс
ВІНІТІ – Всеросійський інститут наукової і технічної інформації
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВРІ – вибіркове розповсюдження інформації
ДБА – довідково-бібліографічний апарат
ДБО – довідково-бібліографічне обслуговування
ДБФ – Державний бібліотечний фонд
ДНАББ ім. В. Г. Заболотного – Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського
ДНСГБ України – Державна наукова сільськогосподарська бібліотека України
ДПНТБ – Державна публічна науково-технічна бібліотека
ЕДД – електронна доставка документів
ЕК – електронний каталог
ЄГІР – єдиний галузевий інформаційний ресурс
ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад
ЗОШ – загальноосвітня школа
ІТЗО – Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
ІПРІ – Інститут проблем реєстрації інформації
ИКТ – информационно-коммуникационные технологии
ИПО СГГУ – Институт последипломного образования Севастопольского городского гуманитарного университета
КБ – кабінет бібліотекознавства
КНУКіМ – Київський національний університет культури і мистецтв
КОППО ім. В. О. Сухомлинського – Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені В. О. Сухомлинського
МОН України – Міністерство освіти і науки України
НАН України – Національна академія наук України
НБУ для дітей – Національна бібліотека України для дітей
НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

НДР – науково-дослідна робота
НЗ – навчальний заклад
НІБ України – Національна історична бібліотека України
ННМБУ – Національна наукова медична бібліотека України
НПБ – научно-педагогическая библиотека
НПУ ім. М. П. Драгоманова – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
ОИССО – отраслевая информационная среда системы образования
ОУ – общеобразовательное учреждение
ОШ – общеобразовательная школа
РДГУ – Рівненський державний гуманітарний університет
СБС – структурований бібліографічний список
СКС – систематична картотека статей
СКТЕК – Сімферопольський кооперативний торговельно-економічний коледж
СШ – средняя школа
ТНПУ ім. В. Гнатюка – Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка
УДК – універсальна десяткова класифікація
УПА – Українська інженерно-педагогічна академія
УкрІНТЕІ – Український інститут науково-технічної й економічної інформації
УРЖ – український реферативний журнал
ХДАК – Харківська державна академія культури
ЦППО – Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти
ЦГБ им А. П. Гайдара – Центральная городская библиотека имени А. П. Гайдара
ЭСО – электронные средства обучения

ЗМІСТ

Список скорочень.....	4
<i>Рогова П. І.</i> Спеціальне бібліотекознавство в контексті розвитку бібліотечної справи України.....	8
РОЗДІЛ 1. Науково-дослідна діяльність національних, державних бібліотек України	12
<i>Рогова П. І.</i> Наукові проекти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського як чинник удосконалення системи науково-інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної науки і освіти.....	13
<i>Петренко О. Б.</i> Науково-дослідна діяльність Національної бібліотеки України для дітей.....	30
<i>Войцехівська Г. А.</i> Пріоритетні напрями наукових досліджень архітектурно-будівельної тематики (на прикладі Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного).....	38
<i>Прокопчук В. С.</i> Наукова робота наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.....	44
<i>Долинна Л. Б.</i> Медична біографістика (з досвіду роботи Національної наукової медичної бібліотеки України).....	54
<i>Прилипка Т. А.</i> Інформаційні ресурси з історії України в Національній історичній бібліотеці України.....	60
<i>Вербова В. В.</i> Інформаційно-бібліографічне обслуговування в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського в умовах розвитку інформаційного суспільства.....	66
<i>Задорожна Н. Т.</i> «Партнерство в навчанні» – всесвітня соціальна мережа для вчителів-предметників.....	79
<i>Лога Т. В.</i> Аналіз довідкових видань психологічної та педагогічної тематики з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.....	89
<i>Воловоденко В. П., Олексієнко Т. В.</i> Інноваційний розвиток освітянських бібліотек та інноваційна культура особистості.....	108
<i>Долотова О. А.</i> Современные аспекты библиографических трудов В. И. Межова.....	118
РОЗДІЛ 2. Діяльність педагогічних бібліотек України та зарубіжжя у науково-інформаційному забезпеченні учасників навчально-виховного процесу.....	124
<i>Вербицкая Л. А.</i> Школьная библиотека как часть единого общеобразовательного пространства учреждения.....	

образования.....	125
Ніколаєнко Н. М. Інноваційна діяльність бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії.....	131
Ізмайлова О. В. Формування інформаційної культури особистості в бібліотеці вищого навчального закладу.....	141
Сибірцева Н. М. Досвід і проблеми використання інформаційних ресурсів бібліотеки студентами коледжу у формуванні професійного світогляду.....	152
Семенюк Г. П. Науково-методичне забезпечення як один із чинників удосконалення діяльності наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.....	157
Бігун О. С. Інформаційно-бібліотечний ресурс в контексті створення системи дистанційного навчання.....	166
Михайленко К. П. Дослідження забезпеченості бібліотек ЗНЗ енциклопедичними і науково-популярними виданнями.....	173
Чайка І. А. Інформаційні і комп'ютерні технології як фактор розвитку бібліотеки педагогічного університету.....	181
Лебедюк О. О. Бібліотека ВНЗ як інформаційна модель та інформаційна система.....	191
Олейникова И. Ю. Анализ состояния и методического обеспечения работы библиотек общеобразовательных учреждений в 2009/10 учебном году.....	202
Садوخіна О. А. Інформаційно-освітнє середовище бібліотеки ВНЗ як засіб підвищення інформаційної культури викладачів і студентів.....	216
Чепурченко О. В. Інформаційно-методична діяльність бібліотеки Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.....	223
Черномазова В. А. Проектная и исследовательская деятельность учащихся в образовательном пространстве гимназии.....	235
Грипич С. Н. Книга і читання в житті сучасної студентської молоді (за матеріалами соціологічних досліджень).....	242
Бородіна Н. В. Маяк в освітянському океані.....	247
Відомості про авторів.....	256

Спеціальне бібліотекознавство в контексті розвитку бібліотечної справи України

Наукові дослідження стають невід'ємною складовою сучасної діяльності у різних сферах, завдяки чому у виробництво втілюються нові знання про природу, суспільство, економіку, культуру, освіту тощо. Адже наукове дослідження – це процес, в якому набуті знання використовуються для отримання інших, нових знань. Як зазначає відомий український бібліотекознавець В. Ільганаєва, «знання, що отримуються в результаті НДР, функціонують у вигляді принципів, законів, правил, практичних рекомендацій». Розвиток бібліотечної науки пов'язаний переважно з удосконаленням бібліотечно-інформаційного процесу, кращою адаптацією бібліотечних мереж до вимог сучасного і майбутнього суспільства. У зв'язку з тим, що «бібліотечне дослідження – це окремий випадок наукового дослідження, тобто це процес отримання нового бібліотечного знання»¹, отже, науково-дослідна діяльність у бібліотеках – це інтелектуальна праця, спрямована на придбання нових знань, впровадження нових форм і методів роботи.

Науково-дослідна діяльність у бібліотечній сфері – це здійснення фундаментальних і прикладних досліджень у бібліотечній діяльності силами колективів бібліотек, бібліотечно-бібліографічних установ (у тому числі вищих навчальних закладів, книжкових палат), громадських організацій, товариств та окремих спеціалістів.²

¹ Ільганаєва, В. О. Бібліотекознавство : конспект лекцій (для студ. фак. бібліотекознавства та інформатики спец. 7.020102 «бібліотекознавство та бібліографія»). – Харків : ХДАК, 1998. – С. 38.

² Лукашов, И. В. Научно-исследовательская работа (НИР) / И. В. Лукашов, И. П. Осипова // Библиотечная энциклопедия / Рос. гос. б-ка ; [редкол.: Ю. А. Гриханов (гл. ред.) и др.] – М. : Пашков дом, 2007. – С. 693–696. – Библиогр. в конце ст.

Питанню науково-дослідної діяльності в бібліотеках приділяють у своїх працях увагу зарубіжні та вітчизняні науковці, а саме: М. Дворкіна, М. Карташов, Ю.Столяров, С. Мотульський, Т. Каратигіна, О. Онищенко, Л. Дубровіна, В. Ільганаєва, Н. Кушнарєнко, В. Шейко та багато інших.

З активним розвитком загального бібліотекознавства на сучасному етапі розвивається й спеціальне, або галузеве, бібліотекознавство, яке розкриває особливості діяльності спеціальних бібліотек того чи іншого виду. Як зазначає Ю. М. Столяров у своїй статті, що розміщена в енциклопедії «Книга», «якщо предметом дослідження є спеціальні бібліотеки, з'являється спеціальне бібліотекознавство»³. Отже, об'єктивна необхідність найкращої організації діяльності спеціальних бібліотек ініціювала наукове осмислення здійснюваного ними бібліотечно-інформаційного обслуговування з метою його раціоналізації. З іншого боку – підштовхнула спеціальні бібліотеки розглядати саме їхню бібліотечну практику як головну категорію щодо перевірки впливу наукових бібліотечних пошуків.

Необхідно зазначити, що сучасний соціально-економічний розвиток держави не тільки вплинув на активізацію діяльності спеціальних бібліотек, а й створив умови щодо теоретичного осмислення їхньої діяльності, наукового обґрунтування нових видів бібліотек, зокрема педагогічних, освітянських, які тривалий час (з 20-их рр. ХХ ст. до кінця 90-их рр. ХХ ст.) перебували у мережі масових бібліотек. Сучасна дійсність, вплинувши на розвиток загального бібліотекознавства, значно підвищила вимоги до діяльності спеціальних бібліотек, їхніх фахівців, які мають добре знати не тільки бібліотечну справу, а й проблематику та перспективи розвитку галузі, на яку вони працюють. Це спричинило те, що предметом їхньої науково-дослідної діяльності стали складові загального

³ Столяров, Ю. Н. Библиотекосведение / Ю. Н. Столяров // Книга : энциклопедия / [гл. ред. В. М. Жарков]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1999. – С. 93–94. – библиогр. в конце ст.

бібліотекознавства в контексті спеціального, або галузевого, бібліотекознавства – галузеве фондознавство, галузеве бібліографознавство тощо.

Пропонований збірник містить матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару **«Науково-дослідна діяльність спеціальних бібліотек України – важлива складова розвитку сучасного бібліотекознавства»**, який було проведено відповідно до плану роботи АПН України на 2009 рік та завдань НДР **«Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»** (наук. керівник – П. І. Рогова, канд. іст. наук, с. н. с., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), що здійснює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського упродовж 2006–2010 рр. До участі в семінарі було запрошено представників МОН України, АПН України, фахівців з бібліотек Росії та Білорусі, фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Національної наукової медичної бібліотеки України, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки України, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки України імені В. Г. Заболотного, Національної бібліотеки України для дітей. У заході також взяли участь представники бібліотек освітянської мережі з усіх регіонів України, зокрема науковці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, директори Львівської та Миколаївської науково-педагогічних бібліотек, директори та їхні заступники бібліотек ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, завідувачі бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та інші.

На семінарі були виголошені доповіді, в яких розглядалися такі питання: теоретичні та методологічні засади розвитку сучасного бібліотекознавства, пріоритетні напрями науково-дослідної роботи

спеціальних бібліотек України, діяльність сучасної бібліотеки в контексті розвитку суспільства знань, бібліотека як інформаційно-освітній осередок в європейському суспільстві, стратегії розвитку бібліотечних мереж, формування інформаційного ресурсу у спеціальних бібліотеках України, система науково-інформаційного забезпечення науки та освіти в Україні тощо.

Збірник складається з двох розділів: розділ 1 «Науково-дослідна діяльність національних, державних бібліотек України», розділ 2 «Діяльність педагогічних бібліотек України та зарубіжжя у науково-інформаційному забезпеченні учасників навчально-виховного процесу».

Видання адресовано науковцям, аспірантам, бібліографознавцям, бібліотекарям, студентам та всім, хто цікавиться діяльністю педагогічних бібліотек України та зарубіжжя.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНИХ, ДЕРЖАВНИХ
БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

П. І. Рогова,
*канд. іст. наук, с. н. с., засл. працівник культури України,
директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

**НАУКОВІ ПРОЕКТИ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАУКОВО-
ІНФОРМАЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ І ОСВІТИ**

У статті висвітлено основні напрями та результати науково-дослідної роботи (НДР) Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського та її перспективні плани.

Ключові слова: *науково-дослідна діяльність, інформаційне забезпечення, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.*

У сучасній Україні реформування та модернізація освіти стали одними з важливих напрямів динаміки держави. У зв'язку з цим наукові дослідження у педагогічній науці, як зазначає президент АПН України В. Г. Кремень, визначають сьогодні пріоритети реформування української школи, окреслюють її інтеграцію у світовий освітній простір, модернізацію змісту освіти та розвиток духовного потенціалу особистості в умовах поступу українського суспільства до демократії, підготовку фахівців з вищою освітою у контексті приєднання до Болонського процесу тощо [1]. Відомо, що вищезазначене відбуватиметься завдяки системному науково-інформаційному забезпеченню, яке здійснюють 40 тис. бібліотек загальнодержавної мережі, серед яких близько 22 тис. – освітянських, діяльність яких цілеспрямовано направлена на вказані вище процеси.

Метою Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) як головної бібліотеки освітянської галузі України є науково-інформаційне забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, процесів

модернізації вітчизняної освіти і практики шляхом створення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення. Об'єднуючи в собі функції, завдання і напрями академічної та державної галузевої книгозбірні, у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, як структурної складової АПН України, науково-дослідна робота є однією з її головних функцій, яка відповідає профілю Академії та МОН України, що спільно створюють освітньо-педагогічне відомство. Отже, фундаментальні й прикладні наукові проекти бібліотеки впродовж її 10-річчя розробляються в контексті напрямів вищезазначених установ, сприяючи інноваційному поступу вітчизняної науки і освіти. У зв'язку з цим науково-дослідна робота є першочерговим предметом уваги керівництва та колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з першого року її діяльності.

Необхідно зазначити, що науково-дослідна робота є також однією з головних функцій національних, державних, обласних наукових бібліотек різних типів та видів та книгозбірень ВНЗ III–IV р. а., але статус науково-дослідних установ де-юре в Україні мають лише чотири бібліотеки та Книжкова палата України ім. Івана Федорова. Це такі книгозбірні: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Академії аграрних наук України та Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського АПН України. У зв'язку з тим, що наукова діяльність є пріоритетним напрямом у роботі цих книгозбірень, вони здійснюють свої дослідження згідно із Законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2] та згідно з організаційно-управлінськими документами установ, у структурі яких вони діють. Так як „науково-дослідна робота – це чітко організований комплекс дій, спрямованих на отримання нових знань, що розкривають суть процесу і явищ в природі і в суспільстві з метою використання їх у практичній діяльності” [3, с. 95], кожен науковий проект бібліотеки здійснюють згідно з технічним

завданням, що розробляється науковим керівником теми – доктором чи кандидатом наук. НДР реєструється в УкрІНТЕІ, що дає право бібліотеці, яка її виконує, отримувати фінансування не як книгозбірні, а як науково-дослідній установі. Наукові дослідження проводяться за певними методами і принципами, етапами та строками й цілеспрямовано впроваджуються у практичну діяльність визначених закладів, оприлюднюються на наукових конференціях, семінарах, у збірниках наукових праць, фахових виданнях, визначених ВАК України. Бібліотека, яка де-юре є науковою установою, здає звіти за розроблену НДР в УкрІНТЕІ й звітує перед вищою установою, у структурі якої вона знаходиться.

Незважаючи на труднощі становлення у перше **10-річчя**, економічну нестабільність держави, матеріально-технічні, кадрові та інші об'єктивні проблеми, які супроводжували новостворену книгозбірню, що розпочала свою діяльність із „чистого аркуша”, колектив бібліотеки, кількість працівників якої становить 136 осіб, 80 із яких – науковці, здійснював наукову, методичну та організаційну роботу, розробляючи важливі питання теоретичного, науково-методичного та практичного характеру. Структура ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського складається з 15 відділів, 13 із яких – наукові, діяльність яких відповідає головним напрямам роботи бібліотеки, а саме:

- розбудова ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сучасного галузевого науково-дослідного, науково-інформаційного, науково-методичного і координаційного центру бібліотек освітянської галузі України;

- формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу в традиційній та електронній формі на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом об'єднання бібліотек освітянської галузі України в мережу освітянських бібліотек МОН України та АПН України;

– розробка системи науково-інформаційного забезпечення педагогічної науки та освіти для задоволення фахових інформаційних потреб науковців і практиків освітянської галузі України;

– підвищення кваліфікації фахівців бібліотек освітянської галузі України.

Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на різних носіях інформації на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – одне з головних завдань бібліотеки. На 01.01.2000 р. він становив 473 328 прим., а на кінець 2009 р. – близько 558 000 прим., 50% його – фахова література. Із 2002 р. бібліотека отримує обов’язковий безкоштовний примірник документів, завдяки чому щорічно до її фонду надходить до 11 тис. видань, із яких 6 тис. – книги.

Для вирішення головних завдань та напрямів діяльності бібліотеки, зокрема, щодо створення системи інформаційного забезпечення освітянської галузі держави, фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського впродовж вищезазначених років розроблялися п’ять наукових проектів, в яких досліджувалися теоретичні, наукові, науково-методичні й організаційні засади інноваційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та спеціальних педагогічних й навчально-педагогічних бібліотек як системи, яка має забезпечувати інформаційні потреби освіти і науки на сучасному етапі.

Це такі НДР:

1. *«Концепція Державної науково-педагогічної бібліотеки України» (наук. керівник – директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Рогова П. І.) [2000].*
2. *„Становлення, створення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (X–XX ст.)” (наук. керівник – канд. іст. наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Рогова П. І.) [2001–2005].*

3. *„Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України” (наук. керівник – канд. іст. наук, професор ДАКККиМ В. І. Лутовинова) [2003–2007].*
4. *„Теоретичні засади формування всеукраїнського єдиного інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” (наук. кер. –канд. іст. наук, с. н. с. Рогова П. І.) [2006–2010].*
5. *«Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України» (наук. кер. – канд. іст. наук, с. н. с. Яценко О. М.) [2008–2011].*

Так, у першій НДР було розроблено концептуальні засади діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як національного галузевого книгосховища, всеукраїнського галузевого інформаційного центру освітянської галузі України та методичного й координаційного центру бібліотек освітянської мережі й визначено стратегію її діяльності на перші 10 років.

Одним із найвагоміших результатів другої НДР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка здійснювалася впродовж 2001–2005 рр., стала розробка теоретичних, науково-методичних та організаційних засад діяльності педагогічних бібліотек, які є невід’ємною складовою освітянської галузі держави, створення вперше в Україні галузевої бібліотечної мережі на чолі з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а саме – мережі освітянських книгозбірень МОН України і АПН України, що у сукупності своїй становить ієрархічну макросистему з характерними для неї підсистемами і елементами. Було теоретично обґрунтовано і визначено головну мету цієї системи, види і кількість бібліотек, яких близько 22 тис., і їхні завдання. Головною метою мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України є створення системи бібліотечно-інформаційного

забезпечення наукових, науково-педагогічних та управлінських кадрів, вчителів, студентів на різних етапах здобуття та удосконалення фахових знань – у навчально-виховному процесі, підвищенні педагогічної майстерності, дослідницькій діяльності, в управлінні освітою, самоосвіті, що сприятиме здійсненню основних завдань галузі: навчально-методичних, дослідницько-пошукових, творчо-інноваційних, культурно-просвітницьких [4]. У межах даної НДР підготовлено і захищено Роговою П. І. дисертацію, яка стала теоретичною основою діяльності педагогічних бібліотек в Україні [5], в якій вперше в Україні й на пострадянському просторі проаналізовано і відтворено історію педагогічних бібліотек II пол. XIX – поч. XX ст., обґрунтовано їхні типо-видові ознаки, мету, завдання, обґрунтовано термін «педагогічні бібліотеки» тощо. Згідно завдань НДР фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек освітянської мережі здійснено аналіз і відтворено історію освітянських бібліотек різних видів, які були оприлюднені у відповідному виданні [6]. З метою удосконалення діяльності бібліотек освітянської мережі у межах НДР колективом бібліотеки було вперше розроблено і введено в практику діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та різних видів освітянських книгозбірень комплекс важливих організаційно-управлінських (усього понад 100), методичних та вторинних документів. До вагомих розробок даної НДР необхідно віднести такі документи: „Положення про мережу освітянських бібліотек МОН України та АПН України”, „Концепцію інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України” [7], три етапи комп'ютеризації бібліотек освітянської мережі, що уможливило інноваційні кроки в їхньому становленні як сучасних інформаційних центрів тощо [8; 9]. З метою популяризації здобутків вітчизняних та зарубіжних педагогів минулого й сучасності та введення їхніх досягнень у навчально-виховний процес закладів освіти вперше в Україні у межах даної НДР було засновано 3 (три) серії біобібліографічних покажчиків про видатних педагогів

сучасності і минулого та розпочато їх підготовку. Це такі серії: "Видатні педагоги світу", "Академіки АПН України" та "Ювіляри АПН України". Підготовлені видання надсилалися до національних, державних та провідних бібліотек освітянської мережі. З метою надання компетентної інформації про ту чи іншу подію з історії освіти та педагогічної науки України й зарубіжжя педагогічним і науково-педагогічним кадрам, студентам, бібліотекарям освітянських книгозбірень вперше в Україні у даному проекті було започатковано і розпочато підготовку щорічного *«Календаря знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки»*. Незважаючи на труднощі перших років становлення, бібліотека стала промоутером інноваційного розвитку книгозбірень освітянської мережі як сучасних інформаційних центрів. У межах НДР було проведено 2 семінари, 1 (одну) всеукраїнську науково-практичну конференцію, надруковано понад 50 статей за результатами дослідження. Дана НДР заклала фундамент для розроблення подальших наукових проектів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Метою третього наукового проекту *«Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України»* стало розроблення теоретико-методичних, організаційних засад та створення моделі системи науково-інформаційного забезпечення, що складається з трьох напрямів: бібліографічного, реферативного та оглядово-аналітичного. Даний проект здійснювався впродовж 2003–2007 рр., у результаті чого було розроблено й втілено в практику наукові, методичні та організаційні основи системи науково-інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики й розпочато цілеспрямоване формування в Україні вищезазначених напрямків за участю і під керівництвом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [10]. Згідно з цією системою колективом бібліотеки впродовж зазначеного вище періоду активно почала розвиватись її перша складова – бібліографічна, яка як система даного виду вторинної інформації з питань педагогіки і психології не була

сформована в Україні. У цій НДР фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було розпочато системну підготовку й видання різних видів бібліографічних посібників з актуальних питань педагогіки і психології, що розміщувалися на веб-сайті ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для вільного доступу (<http://www.library.edu-ua.net/>) та надсилалися до національних, державних та провідних освітянських книгозбірень; розвивалася координація та кооперація щодо активного розвитку цього напрямку в бібліотеках мережі. Окрім вищезазначеного у межах НДР колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розпочав системно здійснювати інформаційний супровід наукових досліджень інститутів АПН України, брати участь у виконанні державних, комплексних і галузевих програм, інформувати науковців АПН України в режимі ВРІ, проводити тижні інформації, круглі столи, презентації книг та зустрічі з педагогами-новаторами. Також активізувалася співпраця з Міністерством освіти і науки України та Інститутом інноваційних технологій МОН України, ВНЗ III–IV р. а. педагогічного профілю, обласними Інститутами післядипломної педагогічної освіти та ін. На базі читального залу Фонду В. О. Сухомлинського, що діє у ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського України з 2003 р., було розпочату широку інформаційну роботу щодо впровадження гуманістичних ідей видатного українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського в практику діяльності навчальних закладів нашої держави.

Реферативна продукція – вагома складова науково-інформаційного забезпечення фахових потреб науковців і практиків, створення якої в Україні в останнє 10-річчя активізувалося завдяки спільним зусиллям ІПРІ, НБУВ, ННМБ України, ДНСГБ України та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що спільно формують електронну загальнодержавну реферативну базу даних "Україніка наукова". Згідно із завданнями даної НДР, уперше в Україні з 2006 р. ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського було розроблено науково-методичні [12] та організаційні засади даного напрямку роботи в бібліотеці і розпочато підготовку для загальнодержавної бази рефератів з питань психології і педагогіки, що паралельно друкуються у її паперовому варіанті – УРЖ "Джерело", Сер. 3. "Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво". Водночас, з 2007 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започаткувала формування галузевої реферативної бази даних з актуальних психолого-педагогічних питань на своєму веб-сайті, яка на 01.01.10 р. налічує 10 322 реферати і ведеться 3-ма мовами – українською, російською й англійською. З метою розширення й поглиблення галузевого сегменту у загальнодержавній реферативній базі з ініціативи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2009 р. у його створенні беруть участь наукові бібліотеки ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, завданням яких є популяризація науково-педагогічних досягнень закладів освіти, де вони діють, що є вагомим інноваційним поступом даних книгозбірень.

Інформаційно-аналітичний напрям роботи в системі науково-інформаційного забезпечення розвитку науки і освіти є одним із найвагоміших у роботі бібліотек і найскладнішим у своїй реалізації, здійснення якого розпочато шляхом розроблення науково-методичних та організаційних засад фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у третій НДР. У структурі бібліотеки відбулися зміни: введено відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти, підготовлено ряд необхідних документів, підібрано кадровий склад. Інформаційно-аналітичні документи з актуальних питань педагогіки, психології та освіти як України, так і зарубіжжя оприлюднюються на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у рубриці "Науково-інформаційна діяльність" та в інших джерелах. Цей напрям є на сьогодні одним із пріоритетних у роботі бібліотеки. За результатами третьої НДР фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено 3

методичні посібники, близько 40 бібліографічних покажчиків, які надійшли до бібліотек мережі і провідних бібліотек держави, близько 70 статей, що були надруковані у фахових виданнях та у збірнику наукових праць ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, видання якого було започатковано у 2007 р. і перший випуск якого відображав результати даної НДР та всеукраїнської науково-практичної конференції, на якій підводилися підсумки даного дослідження [11]. У межах НДР проведено 2 семінари, 1 (одна) всеукраїнська науково-практична конференція, оприлюднено чимало виступів на конференціях з питань освіти і бібліотекознавства, введено в практику діяльності бібліотек України важливі науково-методичні посібники, розпочато системну й цілеспрямовану роботу щодо науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів в освітянській галузі України, .

Упродовж 2006–2010 рр. колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснює четверте наукове дослідження *„Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”*, метою якого є розроблення теоретичних, методичних, організаційних та технологічних засад формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу (ВГІР) на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відповідно до змінюваних інформаційних потреб суспільства.

Даний проект здійснюється у шести напрямках, в яких комплексно розробляється тема дослідження. Відповідно до завдань НДР формується й аналізується джерельна база, терміносистема. У результаті аналізу терміносистеми з питання, що досліджується, фахівцями бібліотеки підготовлено до друку словник законодавчої та стандартизованої термінології "Інформаційні ресурси", до якого увійшли терміни із законів України, що регулюють відносини в інформаційній сфері, державних стандартів України з інформаційної діяльності, бібліотечної, видавничої та

архівної справи, які визначають процеси створення, формування, зберігання, використання та поширення інформаційних ресурсів. Розроблено теоретичні, методичні та організаційні засади формування ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, проаналізовано стан забезпечення фахових потреб користувачів фондом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, введено нові методи і форми роботи у технологічні процеси бібліотеки, що сприяло підвищенню рівня обслуговування користувачів. Вагомим результатом цього проекту став аналіз стану фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі, що здійснювався вперше, розроблення моделі ВГІР, низки інструктивно-технологічних документів, науково-методичних рекомендацій щодо формування фондів тощо. Упродовж дослідження було посилено матеріально-технічну базу бібліотеки, введено інноваційні форми і методи роботи не тільки у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а і у бібліотеках мережі, зокрема, створення електронних каталогів, повнотекстових баз даних, веб-сайтів тощо. У межах дослідження веб-сайт ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було трансформовано у веб-портал. Значна увага у цьому науковому проєкті приділяється моніторингу надходжень до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, визначенню учасників формування ВГІР на її базі, розкриттю його змісту у традиційній та електронній формі, що дало можливість покращити якість надходжень до фонду бібліотеки, їх збереження та надання доступу користувачам до унікальних видань з питань педагогіки і психології. На сучасному етапі розвитку суспільства знань надання доступу до інформації, що знаходиться у книгозбірнях, віддаленим користувачам є пріоритетним завданням бібліотек. У межах напряму НДР «Розкриття змісту ВГІР в традиційній та електронній формі» колективом бібліотеки розпочато створення повнотекстових документів з представленням їх на порталі бібліотеки та в локальній мережі, обсяг яких вже становить 2,5 тис. Це, передусім, рідкісні і цінні видання з питань

педагогіки і психології, дисертації, праці В. О. Сухомлинського, вторинна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Згідно із завданнями НДР було розроблено стратегію щодо формування галузевого ресурсу на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спільно з мережею освітянських бібліотек – це створення єдиного галузевого інформаційного ресурсу (ЄГІР), одним із напрямів формування якого стане, зокрема, корпоративний напрям, який дасть змогу сформувати вагомий галузевий сегмент Державного бібліотечного фонду.

Вагомим здобутком даної НДР є формування ресурсу вторинних документів з актуальних питань педагогіки і психології та бібліографічних посібників, завдяки чому здійснювалося розкриття та популяризація фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як у традиційній, так і в електронній формі, які не тільки розсилалися до бібліотек мережі, а і розміщувалися у повнотекстовому форматі на порталі бібліотеки у рубриці «Науково-інформаційна діяльність». У 2008 р. у межах даної НДР також було розроблено технічне завдання, згідно з яким на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почав формуватися електронний інформаційно-бібліографічний ресурс "Видатні педагоги України і світу", у матеріалах якого подається комплексна інформація про вітчизняних та зарубіжних діячів, зокрема забутих або заборонених у радянський час. Здійсненню системної роботи щодо формування вторинних документів не тільки у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а і у бібліотеках мережі для інформаційного забезпечення розвитку науки і освіти сприяє щорічна підготовка колективом книгозбірні *«Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України»*, а також надсилання даних документів до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й оприлюднення їх не тільки в традиційному довідково-пошуковому апараті книгозбірні, а й на порталі бібліотеки у

рубриці «Науково-інформаційна діяльність». Завдяки цьому уперше освітянам України став доступним концентрований ресурс вторинних документів з актуальних проблем педагогіки, психології та освіти, який готують провідні бібліотеки освітянської мережі. Дана НДР закінчується у 2010 р, але вже сьогодні можна констатувати, що завдяки науковим розробкам даного проекту відбулися значні зміни як у науковій, так і практичній діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і у бібліотеках мережі. У межах НДР було проведено 2 всеукраїнських семінари, у 2010 р відбудеться міжнародна науково-практична конференція, за результатами якої буде видано збірник наукових праць ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вип.2.

Упродовж 2008–2011рр. колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розробляє п'ятий науково-дослідний проект *„Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України”*, метою якого є поглиблення теоретичних, науково-методичних та організаційних засад системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні. Згідно із завданнями НДР для формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики України буде підготовлено Концептуальну модель інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України, науково-методичний посібник з укладання оглядово-аналітичних документів для бібліотекарів мережі освітянських книгозбірень, триватиме підготовка реферативних, аналітичних документів з актуальних питань педагогіки і психології. У межах даної НДР вже втілюються інноваційні методи роботи у формування електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема, бази даних „Періодика”, а саме: розпочато обмін електронними записами з бібліотеками освітянської мережі МОН України та АПН України. З метою повноцінного інформаційного забезпечення розвитку науки і освіти та висвітлення

наукових досягнень регіональних вишів в електронній загальнодержавній реферативній базі даних „Україніка наукова” продовжується корпоративна робота ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з провідними педагогічними та науковими бібліотеками ВНЗ III–IV р. а. щодо формування сегменту галузевого реферативного ресурсу у вищезазначеній базі та в українському реферативному журналі «Джерело» Серія 3 «Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво.» Також ці реферати оприлюднюються у галузевій реферативній базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на її веб-порталі у рубриці «Ресурси». Наукові розробки даної НДР втілюються в практику роботи бібліотек освітянської мережі МОН України та АПН України й оприлюднюються на міжнародних й всеукраїнських конференціях і семінарах.

У межах НДР фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського готують дисертаційні роботи, що зорієнтовані на поглиблене дослідження проблем, що розробляються, і які сприяють розвитку як відповідних НДР, так і галузевого бібліотекознавства й бібліографознавства в цілому, а також виконання головної мети освітянських бібліотек. Участь у наукових проектах згуртувала колективи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек освітянської мережі, сприяла введенню в діяльність важливих наукових розробок, інноваційних методів й визначила оновлене розуміння науково-інформаційної діяльності цих книгозбірень, підвищила фаховий рівень як бібліотекарів, так і освітян, про що свідчить відвідуваність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як на порталі, так і в читальних залах бібліотеки, обопільна активна участь у наукових конференціях тощо.

Теоретичні, науково-методичні розробки, здійснені у проаналізованих НДР, сприяли розвитку вітчизняного галузевого бібліотекознавства та удосконалювали практичну діяльність бібліотек мережі.

Усе започатковане і здійснене є прогресивним кроком у роботі освітянських бібліотек України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як всеукраїнського інформаційного центру освітянської галузі держави, а

також є свідченням здатності головної педагогічної книгозбірні вирішувати складні наукові завдання щодо науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики.

Стратегічні плани наукової, методичної й практичної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на найближчу перспективу такі:

- розроблення актуальних науково-дослідних тем, що сприятимуть розвитку системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України;

- поліпшення координації та кооперації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з науковими книгозбірнями мережі щодо науково-інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики;

- розширення та активізація підготовки науковими бібліотеками галузі різних видів наукової продукції – бібліографічної, реферативної, аналітичної із психолого-педагогічних питань як у традиційній, так і в електронній формі;

- створення та інтеграція електронних інформаційних ресурсів галузі у зведеному електронному каталозі освітянських бібліотек держави, що дозволить забезпечити багатоаспектне його використання освітянами України;

- подальше формування повнотекстових баз даних з актуальних психолого-педагогічних питань на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ВНЗ III–IV р. а., які мають включати, зокрема, й наукову продукцію як інститутів АПН України, так і вишів, вторинну інформацію ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та наукових бібліотек мережі освітянських книгозбірень;

- подальша трансформація бібліотек освітянської галузі України в сучасні науково-інформаційні центри з психолого-педагогічних питань;

– розробка науково-методичних та організаційних засад щодо створення єдиного вікна доступу до освітніх ресурсів на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень, удосконаленню навчально-виховного процесу в закладах освіти різних рівнів, підвищенню професійної та інформаційної культури освітян.

Отже, головна освітянська книгозбірня своєю науково-дослідною діяльністю, без сумніву, впливає на динаміку вітчизняного галузевого бібліотекознавства та бібліографознавства, системну діяльність бібліотек освітянської мережі МОН України та АПН України, фаховий рівень освітян і бібліотечних працівників, що у свою чергу дає позитивний результат у головному – здійсненні повноцінного науково-інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики, фахових інформаційних потреб науковців і практиків України, які, реформуючи і модернізуючи вітчизняну освіту, сприяють створенню суспільства знань та входженню нашої держави у світовий інформаційний простір.

Література

1. *Кремень, В. Г.* Освіта і система виховання повинні переорієнтуватися на формування в людей інноваційного типу культури // *Освіта України*. – 2006. – 4 квіт. (№ 5). – С. 2.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 р. № 1978-XII // *Відом. Верхов. Ради України*. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
3. *Крушельницька, О. В.* Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 190 с.
4. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України : затв. спіл. наказом МОН України та АПН України від 30.05.2003 р. №334/31//Шкільна бібліотека плюс. – 2003. – №3–4. – С. 3.
5. *Рогова, П. І.* Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Рогова Павла Іванівна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2004. – 268 с.

6. Історія освітянських бібліотек України : науковий збірник / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: П. І. Рогова (гол.), К. Т. Селіверстова (заст. гол.) та ін. – К. : Вирій, 2006. – 404 с.
7. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України: проекти / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт. кол.: О. В. Сухомлинська (кер.), В. Ю. Биков, П. І. Рогова, Ю. І. Артемов // Освіта України. – 2005. – 24 черв. (№47/48). – С.8.
8. *Артемов, Ю. І.* Три етапи інформатизації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського // Історія освітянських бібліотек України : науковий збірник. – К. : Вирій, 2006. – С. 124–127.
9. *Артемов, Ю. І.* Три моделі і три пути інформатизації шкільних бібліотек // Бібліотечний форум України. – 2005. – №3. – С. 17–19.
10. *Рогова, П. І.* Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у формуванні та розвитку системи інформаційних ресурсів для забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики / Рогова П. І., Лутовинова В. І., Добко Т. В. // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Вип. 1. Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України / АПН України, Держ. уаук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. А. Дубровіна, В. В. Дерлеменко, Т. І. Ківшар (голова), Л. Г. Петрова, Г. П. Пустовіт, П. І. Рогова (заст. голови), В. І. Лутовинова, Т. В. Добко, Я. О. Чепуренко, О. М. Яценко, Л. І. Бейліс, О. З. Клименко]. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 402 с.
11. Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Вип. 1. Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України / АПН України, Держ. уаук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. А. Дубровіна, В. В. Дерлеменко, Т. І. Ківшар (голова), Л. Г. Петрова, Г. П. Пустовіт, П. І. Рогова (заст. голови), В. І. Лутовинова, Т. В. Добко, Я. О. Чепуренко, О. М. Яценко, Л. І. Бейліс, О. З. Клименко]. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 402 с.
12. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : прак. посіб. / В. І. Лутовинова ; наук. ред. Г. М. Швецова-Водка ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К.: Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (Сер. «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»).

О. Б. Петренко,
*завідувач науково-дослідницького відділу
Національної бібліотеки України для дітей*

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

У статті висвітлено науково-дослідну діяльність Національної бібліотеки України для дітей з дослідження наукової проблеми «Історія розвитку державних бібліотек України для дітей» та показано роль соціологічних досліджень у прийнятті управлінських рішень в масштабах держави.

Ключові слова: *історія розвитку дитячих бібліотек, соціологічне дослідження, рівень читання, показчик.*

Пріоритетним напрямом науково-дослідної діяльності Національної бібліотеки України для дітей є дослідження наукової проблеми «Історія розвитку державних бібліотек України для дітей», яке книгозбірня розпочала у 1993 р.

У робочу групу дослідження на чолі з генеральним директором НБУ для дітей А. С. Кобзаренко увійшли фахівці НБУ для дітей, обласних бібліотек для дітей та науковці КНУКіМ: В. М. Медведєва, Т. О. Долбенко, Л. П. Каліберда, Н. О. Новікова, Л. П. Одинока, Т. І. Ківшар, Н. С. Дяченко та ін.

У цьому дослідженні бібліотека для дітей вперше розглядається як соціально-культурний об'єкт у контексті поняття «національна культура» і в певному історичному часі [1].

Згідно з методикою наукового дослідження вивчення історії державних бібліотек для дітей здійснювалося за такими основними параметрами:

- становлення і розвиток дитячих бібліотек як соціальних інституцій;
- читач і читання дітей у соціокультурному просторі;
- формування ресурсної бази дитячого читання;

- організація доступу до інформаційно-ресурсної бази дитячих бібліотек;
- наукова та організаційно-методична діяльність дитячих бібліотек.

Під час роботи було вирішено видавати матеріали досліджуваної наукової проблеми окремими розділами. Протягом 1998–2009 рр. після наукового редагування науковими керівниками Л. П. Одиною, В. К. Скар, В. С. Бабичем, Т. О. Долбенко, Н. С. Дяченко, Л. П. Калібердою, Н. О. Новіковою, М. С. Слободяником, Л. М. Дубровіною були видані такі розділи: «Робота з читачами дитячих бібліотек України у повоєнні роки» [2], «Становлення та розвиток дитячих бібліотек України» [3], «Науково-дослідна робота дитячих бібліотек України (1960–1975 рр.)» [4], «Історія розвитку бібліотек України для дітей (1941–1959 рр.)» [5], «Історія розвитку бібліотек України для дітей (1960–1974 рр.)» [6], «Організаційно-методична діяльність бібліотек України для дітей (1946–1975 рр.)» [7], «Бібліографічна діяльність бібліотек України для дітей (1960–1974 рр.)» [8], «Організаційно-методична діяльність бібліотек України для дітей (1976–1991 рр.)» [9], «Науково-дослідна робота дитячих бібліотек України (1976–1991 рр.)» [10].

Вагоме місце в науковому дослідженні займають видані у 2004 р. ретроспективні науково-допоміжні бібліографічні покажчики «Видавнича діяльність Національної бібліотеки України для дітей (1967–2002 рр.)» [11], «Методичні видання обласних бібліотек для дітей (1945–2002 рр.)» [12] та довідник «Бібліотеки України для дітей» [13]. Готується до друку довідник «100 кращих дитячих бібліотекарів України», що вміщує відомості про життєвий та професійний шлях бібліотекарів, які зробили вагомий внесок у розвиток бібліотек України для дітей.

Дослідники розглядають основні етапи функціонування дитячих бібліотек України в хронологічному порядку відповідно до хронології історичних подій та діяльності бібліотек України.

На особливу увагу заслуговують роботи у рамках дослідження Г. І. Погребняк. Вона провела колосальну роботу і видала окремими виданнями три розділи «Становлення та розвиток дитячих бібліотек України», «Організаційно-методична діяльність бібліотек для дітей (1946–1976 рр.)» та «Організаційно-методична діяльність бібліотек для дітей (1976–1991 рр.)», а також у співавторстві — довідник «Бібліотеки України для дітей», який є складовою наукового дослідження проблеми «Історія розвитку бібліотек України для дітей». В одному з перших видань наукового дослідження Г. І. Погребняк «Становлення та розвиток дитячих бібліотек України» створення та розвиток дитячих бібліотек розглядається в такій хронології:

1. Розвиток дитячого читання і бібліотечного обслуговування дітей, починаючи з другої половини XIX ст. до 1917 р.

2. Створення самостійних бібліотек для дітей та юнацтва, становлення мережі самостійних дитячих бібліотек, розвиток їхньої діяльності в добу національно-демократичної революції в Україні (1917–1920 рр.).

3. Подальший розвиток мережі самостійних бібліотек для дітей, формування змісту їхньої діяльності, утвердження форм і методів бібліотечного обслуговування дітей (1920–1930 рр.).

4. Становлення та подальший розвиток дитячих бібліотек України в передвоєнний період (1930–1940 рр.).

Організаційно-методична діяльність бібліотек для дітей розглядається в такій хронології подій: перший період (1946–1955 рр.) простежує процес відродження дитячих бібліотек у повоєнний час, їх розвиток і роль організаційно-методичної діяльності у цьому процесі, другий — розкриває розвиток організаційно-методичної діяльності у 1956–1965 рр., третій — 1966–1976 рр. Наступні етапи висвітлюються в такій послідовності: 1976–1985 рр., 1986–1991 рр. Така періодизація зумовлена історичним розвитком бібліотек України-методичних центрів, що

забезпечувало створення системи організаційно-методичної діяльності дитячих бібліотек у соціалістичний період історії України.

Варто зазначити, що організація методичної діяльності дитячих бібліотек в зазначений період майже не досліджувалася. Наявні лише поодинокі праці, які так чи інакше торкаються цього питання.

Важливу роль в організації подальшого розвитку дитячих бібліотек України, бібліотечного обслуговування читачів дитячих бібліотек, їхніх запитів та інтересів, шляхів популяризації дитячої книги, методів розкриття і пропаганди книжкових фондів відігравала Державна республіканська бібліотека для дітей ім. Ленінського комсомолу (нині – Національна бібліотека України для дітей) та її незмінний директор, Герой України А. С. Кобзаренко.

Надзвичайно важливим є те, що дослідники опрацювали великий масив літературних і архівних джерел, фахову періодичну пресу ХХ ст., ввели в науковий обіг багато фактів, імен, літературних і публіцистичних праць, які досі не були в широкому вжитку в бібліотекознавчих дослідженнях українських учених.

Сьогодні співробітники Національної бібліотеки України для дітей розпочали написання монографії з наукової проблеми «Історія розвитку державних бібліотек України для дітей».

Науковий системний погляд на дитячу бібліотеку в історичному плані безумовно допомагає якісно, по-новому підійти до вирішення сучасних проблем діяльності книгозбірень і сприяє визначенню перспектив подальшого розвитку дитячих бібліотек в Україні.

Крім того, Національна бібліотека України для дітей постійно переймається проблемами сьогодення бібліотек для дітей і для оперативного їх вирішення проводить соціологічні дослідження. Цей тип досліджень набуває дедалі більшого поширення стосовно до різних сфер діяльності книгозбірень, адже дає змогу отримати миттєву картину досліджуваних процесів і визначити динаміку цих процесів. Тематика

соціологічних досліджень найрізноманітніша, але найвідчутніші в останні роки результати отримані у дослідженні «Книга року - 2008» та «Я читаю сучасну книжку українською мовою». Дослідження «Книга року» Національна бібліотека України для дітей проводить з 2000 р. і охоплює щорічно до 2000 тис. респондентів-користувачів дитячих бібліотек.

У дослідженні 2008 р. був задіяний 2131 респондент, у тому числі 1531 школяр та 600 бібліотекарів обласних, міських, районних та сільських бібліотек для дітей усіх областей України, Республіканської дитячої бібліотеки ім. В. Орлова, Автономної Республіки Крим та Національної бібліотеки України для дітей. Під час дослідження респондентам-дітям пропонували відповісти на запитання:

1. «Яка з прочитаних у 2008 р. книг справила на тебе найбільше враження: українського автора; російського автора; зарубіжного автора?».

2. «Яка з книг, на твою думку, заслуговує визначення «Краща книга 2008 року?»».

3. «Яку книгу ти хотів би придбати для домашньої бібліотеки?».

Аналіз відповідей не тільки дає можливість провести щорічний моніторинг кращої прочитаної книги, відстежити, чи потрапляє нова дитяча книга до свого юного читача, а й визначити, наскільки юні користувачі бібліотек компетентні у вітчизняній та світовій літературі.

У дослідженні брали участь і бібліотекарі, які відповідали на такі запитання:

1. «Яка з прочитаних у 2008 р. книг справила на вас найбільше враження: українського автора; російського автора; зарубіжного автора?».

2. «Яка дитяча книга, на ваш погляд, заслуговує визначення «Краща книга 2008 року?»».

3. «Які книги користуються найбільшим попитом серед читачів-дітей?».

4. «Які книги ви хотіли б придбати для домашньої бібліотеки?».

Соціологічне дослідження «Я читаю сучасну книжку українською мовою» зумовлене занепокоєнням українського суспільства щодо зниження рівня грамотності та читання дітей і підлітків. Однією з причин поглиблення кризи дитячого читання в країні стало довготривале неналежне державне фінансування бібліотек на придбання книжкової продукції і досить високі ціни на неї, які не дозволяють батькам часто купувати книги для дітей. Отже, бібліотеки для дітей, особливо у сільській місцевості, залишаються чи не єдиними осередками, де культивується читання і де дитина привчається не просто читати, а читати вдумливо, систематично.

Дослідження здійснювалось на базі спеціалізованих бібліотек для дітей і сільських бібліотек-філій 19 областей України та Автономної Республіки Крим методом анкетування. Усього було опрацьовано 1909 анкет юних читачів і 900 анкет бібліотекарів з 975 дитячих бібліотек (19 %) та сільських бібліотек-філій (81 %). Наведемо, зокрема, відповіді на запитання: «Як часто ти відвідуєш бібліотеку?»:

- кілька разів на місяць – 63%;
- раз на місяць – 22%;
- рідше одного разу на місяць – 8%;
- інше – 7%;
- у т.ч. кожного тижня – 2%
- кожного дня – 5%.

Переконалися у щирих відповідях юних респондентів та їхній любові до книги допомогли відповіді на запитання «Якби в бібліотеці постійно були нові книги, ти б частіше її відвідував?». Для 42% респондентів це «не має значення, аби книги були цікаві» і вони будуть ходити до бібліотеки. 54% респондентів виявили бажання пізнавати світ з допомогою нової книги, тому вони хотіли б, щоб у бібліотеці були нові книги, тоді вони б ще частіше її відвідували. 14% респондентам байдуже, яка книга буде в бібліотеці — вони її все одно не відвідуватимуть. Такий відсоток байдужих

до книги і бібліотеки насторожує і потребує активних дій фахівців із залучення цих дітей до читання. А сам факт підтверджує тенденцію останніх років до зменшення у підлітків інтересу до читання. Втішним є те, що більшість респондентів-користувачів базових бібліотек, а це, переважно, сільські книгозбірні, все-таки бажають відвідувати бібліотеку і читати нові цікаві книжки, і, якби у бібліотеках їх було більше, а не 0,25 книжки на одного читача, то респонденти користувалися б ними ще частіше [15].

На основі досліджень НБУ для дітей, обласних бібліотек для дітей, які також підтверджують зниження компетентності читання юних респондентів, Національною бібліотекою України для дітей та Державною бібліотекою України для юнацтва було розроблено проект «Концепції Державної програми підтримки і розвитку читання дітей та юнацтва в Україні», яка лягла в основу затвердженої Кабінетом Міністрів України «Концепції Державної програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 р.». Наразі працівники НБУ для дітей готують проект «Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 р.». Отже, спираючись на отримані результати досліджень, бібліотека намагається оперативно вирішувати проблеми як на державному, так і на місцевому рівнях.

Література

1. Історія державних бібліотек України для дітей : методика наук. дослідж. / О. Ф. Довгич, В. М. Медведєва, Т. М. Турбаніст [та ін.] ; Держ. б-ка України для дітей – К., 1993. – 26 с.
2. Ашаренкова, Н. Г. Робота з читачами дитячих бібліотек України у повоєнні роки / Н. Г. Ашаренкова, Л. В. Гільманова ; Держ. б-ка України для дітей, Держ. акад. кер. кадрів культури і мистец. – К., 1998 – 83с.
3. Погребняк, Г. І. Становлення та розвиток дитячих бібліотек України / Г. І. Погребняк ; Держ. б-ка України для дітей. – К., 2003. – 92 с.
4. Душенчук, Н. Г. Науково-дослідна робота дитячих бібліотек України (1960–1975 рр.) / Н. Г. Душенчук, С. О. Чачко ; Нац. б-ка України для дітей. – К., 2004. – 72 с.

5. Історія розвитку бібліотек України для дітей (1941–1959 рр.) / Нац. б-ка України для дітей. – К., 2005. – 88 с.
6. Історія розвитку бібліотек України для дітей (1960–1974 рр.) / Нац. б-ка України для дітей. – К., 2007. – 76 с.
7. *Погребняк, Г. І.* Організаційно-методична діяльність бібліотек України для дітей (1946–1976 рр.) / Г. І. Погребняк ; Нац. б-ка України для дітей. – К., 2005. – 64 с.
8. Бібліографічна діяльність бібліотек України для дітей 1960–1974 рр. / Нац. б-ка України для дітей ; Н. О. Гажаман, В. М. Красножон, Н. С. Дяченко. – К., 2007. – 36 с.
9. *Погребняк, Г. І.* Організаційно-методична діяльність бібліотек України для дітей у 1976–1991 рр. / Г. І. Погребняк / Нац. б-ка України для дітей. – К., 2008. – 14 с.
10. Науково-дослідна робота дитячих бібліотек України (1976–1991 рр.) / Нац. б-ка України для дітей ; Н. Г. Душенчук, О. Б. Петренко. – К., 2009. – 32 с.
11. Видавнича діяльність Національної бібліотеки України для дітей (1967–2002 рр.) : ретросп. наук.-досл. бібліогр. покажч. / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. Г. Душенчук, Н. О. Гажаман, В. М. Красножон – К., 2004. – 47 с.
12. Методичні видання обласних бібліотек для дітей (1945–2000 рр.) : ретросп. наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. б-ка України для дітей ; упоряд. Н. О. Гажаман, Н. В. Загайна. – К., 2004. – 120 с.
13. Бібліотеки України для дітей : довідник / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. Г. Душенчук, Г. І. Погребняк, Л. П. Полікарпова. – Вінниця : Теза, 2008. – 311 с.
14. Книга року-2008 : бюл. соціол. служби. Вип. 16 / Нац. б-ка України для дітей ; Н. Г. Душенчук – К., 2009. – 16 с.
15. Я читаю сучасну книжку українською мовою : (підсумки регіон. моніторингу) : бюл. соціол. служби. Вип. 15 / Нац. б-ка України для дітей ; О. Б. Петренко – К., 2008. – 12 с.

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ
(НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ АРХІТЕКТУРНО-
БУДІВЕЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ В. Г. ЗАБОЛОТНОГО)**

У статті розглянуто результати науково-дослідної діяльності Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного за період з 1946 р. по сьогоднішній та їх значення для розвитку архітектурно-будівельної галузі української економіки.

Ключові слова: наукове дослідження, архітектура, будівельний комплекс, бібліографічний показник.

Важливе місце в діяльності Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки (ДНАББ) імені В. Г. Заболотного, головної бібліотеки будівельної галузі України, займають наукові дослідження. Відповідно до предмету своєї діяльності бібліотека проводить наукові дослідження документально-інформаційних ресурсів архітектурно-будівельної тематики, бере участь у централізованих наукових дослідженнях у царині бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, публікуючи результати своєї наукової діяльності.

Історія бібліотеки розпочалася одночасно зі створенням Академії архітектури УРСР у 1944 р. Фактично з перших днів свого функціонування бібліотека розпочала активну науково-дослідну діяльність. Публікації того часу свідчать, що наукові бібліотечні дослідження стали складовою щорічних академічних планів науково-дослідних робіт, виконувалися у тісній співпраці з архітекторами та інженерами. Планами наукової роботи академії визначалася тематика науково-дослідних робіт наукової бібліотеки, складовою якої було створення бібліографії з архітектури та мистецтва України, що відповідало поточній тематиці академії. Так, у планах науково-дослідних робіт Академії архітектури УРСР на 1946–1947 рр. зазначено п'ять досліджень, що планувалися до виконання

працівниками бібліотеки, серед яких «Архітектура України», «Архітектурно-історичні пам'ятники м. Чернігова», «Складання бібліографічного покажчика літератури з історії українського мистецтва», «Складання ілюстрованого покажчика літератури по архітектурних пам'ятках Києва», «Складання робочої картотеки до словників українських архітекторів, українських скульпторів, художників-монументалістів, майстрів художньої промисловості та народної творчості, місцевостей України». Необхідно зазначити, що керівником робіт була перший директор бібліотеки М. І. Вязьмітіна, у проведенні науково-дослідних робіт брали участь відомі бібліографи – Н. С. Венгрженовська, Ф. П. Максименко, О. Б. Шинкаренко.

Протягом 1948–1950 рр. працівниками бібліотеки виконано 12 наукових досліджень, серед яких «История архитектуры Украины (научная библиография)», «Монументальний живопис і скульптура в архітектурі та містобудуванні України», «Художня промисловість і народна творчість України», «Архітектурні пам'ятки Києва, Чернігова, Полтави» та ін. (керівник – директор бібліотеки М. Ф. Грідіна).

Виконання наукових робіт супроводжувалося консультуванням відомих фахівців – архітекторів, істориків, мистецтвознавців, серед яких дійсний член Академії архітектури УРСР, доктор архітектури, професор Є. І. Катонін, кандидат історичних наук М. М. Ткаченко, доцент Інституту аспірантури Академії архітектури УРСР І. Я. Грабовський та ін.

Результатом наукових досліджень того часу стало видання фундаментальної бібліографії з архітектури та мистецтва України, створення унікальних бібліографічних картотек «Міста і села України», «Київ» та «Персоналія».

У зв'язку з ліквідацією Академії будівництва та архітектури УРСР (1963) бібліотека була підпорядкована Науково-дослідному інституту організації і механізації будівельного виробництва (нині – Науково-дослідний інститут будівельного виробництва) з республіканським

статусом і перебувала в його підпорядкуванні до 1990 р. У цей час бібліотека проводила наукові дослідження документально-інформаційних ресурсів з тематики інституту, в результаті чого було видано фундаментальні бібліографічні покажчики та бібліографічні письмові довідки з питань будівельного виробництва, будівельних матеріалів, ландшафтної архітектури тощо, які зареєстровані в «Каталогі библиографических указателей по технике, составленных библиотеками СССР», що видавався Державною публічною науково-технічною бібліотекою СРСР.

Новий етап у науково-дослідній роботі розпочався при переведенні бібліотеки на самостійний баланс під патронатом Держбуду України (1990). У цей час активізувалася робота з проведення наукових досліджень, результати яких застосовувалися різними науковими галузевими структурами. Так, на початку 1990-х рр. значна увага приділялася питанням вивчення, узагальнення і розповсюдження вітчизняного та зарубіжного досвіду в проектуванні і будівництві з використанням сучасних комп'ютерних технологій (1994), підготовки та надання інформаційно-методичних матеріалів для створення фонду нормативних документів у галузі будівництва (1994). У цей час було виконано дві важливі науково-дослідні роботи (1994, 1998), практичним результатом яких стала розробка банків даних персоналій українських архітекторів, зодчих, майстрів декоративно-прикладного мистецтва ХІ – першої половини ХХ століть, що, безумовно, збагатило архітектурно-будівельну науку України.

Заслуговує на увагу архітектурно-будівельної та бібліотечної громадськості науково-дослідна робота «Розробка методики організації і трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування фахівців будівельного комплексу», що виконувалася протягом 1999–2004 рр. Об'єктом дослідження було бібліотечно-інформаційне обслуговування фахівців будівельного комплексу України, метою – дослідження процесу

та системи забезпечення професійною інформацією фахівців будівельного комплексу України, їх адаптації до змінених економічних умов, пошук раціональних шляхів розповсюдження інформації. У дослідженні використано різні методи – вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з проблем бібліотечного обслуговування, досвіду роботи галузевих бібліотек, анкетування, порівняльний аналіз, аналіз бібліотечної документації.

У результаті проведеного дослідження розроблено такі документи: концепцію локальної комп'ютерної мережі на прикладі ДНАББ ім. В. Г. Заболотного (реалізовано), концепцію реферативного журналу архітектурно-будівельного та житлово-комунального спрямування (реалізовано частково), проект довідника «Бібліотеки та інші документально-інформаційні ресурси будівельного комплексу України» (реалізовано), методику організації та трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування фахівців будівельного комплексу (використовується фахівцями).

Наразі результати роботи можуть бути використані для створення окремих методик з метою стратегічного забезпечення фахівців галузевою інформацією, напрацювання новітніх ефективних інформаційних методів та засобів в умовах інтеграції науки і виробництва, творчої та управлінської діяльності в кожній будівельній структурі.

Великого значення бібліотека надала виконанню науково-дослідної роботи «Дослідження галузевого ресурсу періодичних видань з будівництва та архітектури України першої половини ХХ ст. в автоматизованому режимі» (2004). Аналіз джерельної бази показав, що періодичні видання першої половини ХХ ст. з проблем архітектури, будівництва, декоративно-вжиткового мистецтва та суміжних галузей мало досліджені в Україні, але практичний інтерес до такого виду інформації значний. Тому дослідження масиву періодики стало основою виконання науково-дослідної роботи. Аналітико-синтетичній обробці було піддано 25

назв (663 прим.) галузевих періодичних видань за період з 1901 по 1950 р., виданих у Києві, Львові та Харкові, що зберігаються у фонді ДНАББ ім. В. Г. Заболотного.

Досліджувалася інформація про будівельні технології, матеріали та вироби, декоративно-вжиткове мистецтво, історію та теорію архітектури, стилі в архітектурі, діяльність українських зодчих та інженерів.

Дослідження забезпечувалися методичними матеріалами, створеними на базі досвіду ДНАББ ім. В. Г. Заболотного з використанням чинних нормативних документів. Матеріали містять конкретизовану методику аналітико-синтетичної обробки періодичних видань, яку можуть використовувати науково-технічні бібліотеки та органи науково-технічної інформації при проведенні бібліографічних досліджень у будь-якій галузі. Було розроблено макет картки для повного бібліографічного опису публікацій з періодичних видань та методичні вказівки і вимоги до заповнення її рубрик при проведенні аналітико-синтетичної обробки. Матеріали науково-дослідної роботи можуть бути використані при проведенні галузевих тематичних досліджень, спрямованих на розвиток вітчизняної науки та виробництва, підготовці монографій, створенні національної бібліографії з проблем будівельного комплексу.

Протягом останніх років бібліотека активно працює над дослідженнями ролі особистості у розвитку будівельного комплексу України. Результатом таких досліджень стали бібліотечні серії «Видатні архітектори України», «Видатні будівельники України» та «Особистість» і видання у цих серіях дев'яти фундаментальних бібліографічних покажчиків.

Не менш важливе місце у науковій діяльності бібліотеки займають соціологічні дослідження, що проводяться працівниками бібліотеки з метою виявлення проблем у діяльності книгозбірні і пошуку шляхів їх вирішення. Серед останніх соціологічних досліджень можна назвати такі, як «Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені

В. Г. Заболотного очима читачів», «Бібліотекар очима читача», «Бібліотечне приміщення очима бібліотекаря галузевого інституту», «Бібліотечне приміщення очима користувача бібліотеки» тощо.

Наразі працівники ДНАББ ім. В. Г. Заболотного у рамках бібліотечного проекту «Історія малих міст України» досліджують історію, культуру, архітектурні пам'ятки малих міст України. Результатом такого дослідження стане вихід бібліографічного покажчика, в якому буде опубліковано бібліографічну інформацію про всі малі міста України.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що пріоритетні напрями досліджень Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного протягом всієї історії функціонування – актуальні питання архітектурно-будівельної тематики, що спрямовані на розвиток однієї з важливих галузей української економіки.

Література

1. Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного: бібліографічний портрет за 60 років : ретросп. бібліогр. покажч. / уклад. Г. А. Войцехівська, С. С. Артамонова ; редкол.: С. С. Артамонова [та ін.]. – К. : Укрархбудінформ, 2004. – 91 с.
2. Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного в 2000 році : коротк. звіт / уклад. Г. А. Войцехівська ; редкол.: С. С. Артамонова [та ін.]. – К. : ДНАББ імені В. Г. Заболотного, 2001. – 62 с.
3. Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2005 році : інформ.-аналіт. огляд / уклад. Г. А. Войцехівська ; редкол.: С. С. Артамонова [та ін.]. – К. : ДНАББ імені В. Г. Заболотного, 2006. – 72 с.

В. С. Прокопчук,
*д-р. іст. наук, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних
історичних дисциплін, директор наукової бібліотеки
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

**НАУКОВА РОБОТА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

Розкрито окремі аспекти наукової роботи університетських книгозбірень на основі досвіду наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, зокрема вивчення історії бібліотеки, персоналістику, теорію і методику бібліотечної справи, співпрацю з провідними бібліотеками України і зарубіжжя.

Ключові слова: *наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, наукова робота, історія бібліотеки, персоналістика.*

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка була утворена на початку вересня 1918 р. і на 1 листопада – перший день занять – налічувала всього 1686 книг [1]. На залик ректора професора Івана Огієнка «подарувати в бібліотеку університету книжок, що в їх тепер відчувається особлива потреба і що їх тепер не має змоги придбати навіть за великі гроші» (місто перебувало в оточенні ворожих військ й було відірване від центру. – **В. П.**), відгукнулися численні інституції, свідомі інтелігенція. І вже на кінець 1919 р. книгозбірня налічувала близько 30 тис. документів, на початок 1921-го, час ліквідації університетів в Україні, реорганізації бібліотеки – 35 951 [2]. З огляду на обставини у червні-листопаді 1919 р. Кам'янець-Подільський був, по суті, столицею УНР. З бібліотекою пов'язали свою долю С. О. Сірополко, який очолював книгозбірню протягом листопада 1919 – травня 1920 рр., М. І. Ясинський та Л. Ю. Биковський – помічники бібліотекаря, тісно співпрацював з ними Іван Кревецький, який у лавах Української Галицької Армії перебував у Кам'янці-Подільському і разом з О. Назаруком редагував «Українську старину», працевлаштовувався й

отримав позитивну резолюцію на заяві Ю. Іванов-Меженко, однак політична й військова ситуація завадила йому приступити до роботи. Їхня участь у комплектуванні, організації діяльності бібліотеки забезпечила їй статус фундаментальної та роль центральної державної бібліотеки УНР. Тут С. О. Сірополько продовжив бібліотекознавчі дослідження, переклав українською й опублікував науково-популярну працю «Народні бібліотеки» [3], а Л. Ю. Биковський та М. І. Ясинський започаткували наукову діяльність, яка згодом винесла їх на вершину бібліотекознавства, бібліографознавства. Уже 1923 р. бібліотека мала статус наукової [4]. 1 червня 1948 р. в списку наукових бібліотек УРСР з'явилася також бібліотека Кам'янець-Подільського учительського інституту, фонд якої становив тоді 11 382 документи, 4 бібліотекарі обслуговували 349 читачів [5]. З отриманням університетом рівня національного відповідно до нового його статуту, ухваленого на зборах колективу 20 лютого 2008 р., бібліотеці повернуто втрачений внаслідок низки закриттів цей високий статус.

Сьогодні наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка стала своєрідною інформаційною корпорацією, що об'єднує 18 окремих абонементів, читальні зали, має фонд 1 млн 100 тис. документів, обслуговує 10 тис. користувачів і поряд з іншими напрямками розгортає й наукову роботу. Нове положення про бібліотеку визначило не тільки мету, завдання, форми і методи, а й основні напрями наукової праці колективу, суть яких – підвищення наукового рівня методичної, бібліографічної діяльності, організації науково-дослідницької роботи в царині книгознавства, бібліотекознавства.

Розуміємо, що наукову роботу можуть вести тільки добре підготовлені кадри, тому дбаємо про посилення професійного потенціалу, освіту й самоосвіту працівників. Уведено посаду вченого секретаря, організовано роботу школи передового бібліотечного досвіду з основ наукового дослідження, двома турами курсів за участі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти здійснено

підвищення кваліфікації усіх працівників й атестовано дві третини з них. У бібліотеці діє школа молодих бібліотекарів, проведено цикл практичних занять і консультацій з опанування комп'ютерною технікою, раз на квартал проходять фахові семінари за участі керівників усіх бібліотечних підрозділів.

Основні напрями науково-дослідної роботи бібліотеки:

1. Вивчення більш ніж 90-річного досвіду функціонування бібліотеки.

Працюємо з джерелами як Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, так і Державного архіву Хмельницької області, архіву Управління Служби безпеки України в Хмельницькій області, літературою, науковими збірниками і періодикою 1918 р. – початку ХХІ ст., провели анкетне опитування ветеранів, збір спогадів, документів і світлин. У результаті вийшов друком ілюстрований і супроводжений пакетом документальних додатків нарис з історії бібліотеки на 14 друкованих аркушах, авторами якого є директор і вчений секретар наукової бібліотеки [6]. Історія бібліотеки знайшла відображення в низці публікацій, окремому розділі нарису з історії Кам'янець-Подільського національного університету [7].

2. Персоналістика.

Значну увагу приділяємо життю і діяльності найвідоміших працівників бібліотеки – її фундаторам, творцям: першому керівнику фундаментальної бібліотеки Івану Григоровичу Сливці, учителю і соратнику професора І. Огієнка, С. О. Сірополку, Л. Ю. Биковському, М. І. Ясинському, які протягом 1919–1920 рр. працювали в університетській книгозбірні, розкриттю їх внеску у становлення бібліотеки і її ролі в зародженні й розгортанні наукових досліджень цих всесвітньовідомих бібліотекознавців, бібліографів [8].

3. Питання теорії й методики бібліотечної справи розглядалися на двох конференціях – регіональній «Роль бібліотеки вищого навчального

закладу в інформаційній підтримці освіти та науки на сучасному етапі» (2006) та міжнародній «Бібліотека вищого навчального закладу – центр науково-інформаційного забезпечення підготовки національних кадрів» (2007). Матеріали цих конференцій, як й інші дослідження, увійшли до збірника «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», перший випуск якого вийшов друком 2008 року й того ж року отримав реєстраційне свідоцтво Мін'юсту України. До нього увійшли праці 54 авторів, присвячені 135-річчю від дня народження Степана Сірополка, видатним постатям у царині бібліотечної справи Л. Биковському, І. Кревецькому, І. Огієнку, М. Ясинському, Ю. Сіцинському, історії й різнобічному організаційному й методичному досвіду провідних книгозбірень України, питанням бібліотечного краєзнавства, тенденціям і перспективам розвитку університетських бібліотек, оновленню бібліотечних технологій. Збірник умістив передрук посібника С. О. Сірополка «Народні бібліотеки: організація і техніка» із супроводжувальною статтею Т. І. Ківшар, доктора історичних наук, професора [9] низку рецензій, документів, хроніку функціонування бібліотеки.

Традиція проведення всеукраїнських і міжнародних бібліотекознавчих конференцій знашла продовження: 7–8 жовтня 2010 р. проведено чергову міжнародну наукову конференцію на тему «Роль і функції бібліотек вищих навчальних закладів у контексті модернізації вищої освіти».

Наукові дослідження ми спрямовуємо на пошук ефективних методів інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу. Вироблено порядок проведення моніторингу книгозабезпечення, критерії аналізу, структуру облікових таблиць, і за результатами моніторингу комплектується фонд.

З вересня 2007 р. функціонує комп'ютерна читальна зала, бібліотека електронних видань налічує понад 5 тис. назв підручників, посібників,

монографій, інших видань. Поглиблюємо аналіз і розкриття нещодавно повернутого нам фонду рідкісних видань, який налічує більше ніж 27 тис. Документів XVIII – початку XX ст., забезпечили пошуковців довідково-інформаційним апаратом – абетковим і систематичним каталогом, низкою тематичних картотек, покажчиком публікацій в «Подольских епархиальных ведомостях» за 1862–1905 рр., описом газетних колекцій за 1917–1920 рр., яких налічується близько 40 назв; на веб-сторінці і в «Студентському меридіані» – університетській газеті ведемо постійні рубрики «Нові надходження», «На допомогу досліднику», «Каталог виставки», «Комп'ютерний читальний зал» тощо. Зазначений пошук, його теоретичне осмислення знаходять відображення в наукових дослідженнях і публікаціях працівників бібліотеки [10].

4. Важливим напрямом наукової роботи колективу є пошук і **теоретичне обґрунтування ефективних форм удосконалення науково-бібліографічної діяльності, інформаційної підтримки наукових досліджень викладачів, студентів, магістрантів, аспірантів і докторантів.** Про його результати свідчить динаміка бібліотечної видавничої роботи. Бібліотека веде серійні випуски «Бюлетеня з проблем вищої школи», який крім інших фіксує науково-методичні праці викладачів університету за попередній рік, «Календаря знаменних і пам'ятних дат університету», що вміщує довідки і бібліографії ювілярів, вийшли друком десять випусків біобібліографічних покажчиків серії «Постаті в освіті і науці», присвячені колишньому ректорові І. В. Іваху, докторам наук І. М. Конету, П. І. Свідеру, професорам П. С. Каньосі, Г. П. Ткачук, Є. І. Сохацькій, П. Д. Плахтію та іншим. За бібліографічної підтримки бібліотеки видаються ще дві серії бібліографій – «Видатні випускники Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка» (серію веде ректор професор О. М. Завальнюк, здійснено три випуски, присвячені докторам наук, професорам В. С. Степанкову, П. С. Атаманчуку, В. С. Прокопчуку) і «Наукові школи університету» (серію

веде науково-дослідний сектор, завідувач доктор фізико-математичних наук, професор І. М. Конет, здійснено 6 випусків).

Колективними зусиллями ректора університету професора О. М. Завальнюка – дослідника проблем становлення і розвитку вищої освіти в Україні 1917–1920 рр., та працівників бібліотеки підготовлено бібліографічний покажчик праць з історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 1918–2008 рр., який вийшов друком у вересні 2009 р. [11]. Видання містить вступну статтю О. М. Завальнюка – історіографічний огляд напрацювань з історії університету, 1608 бібліографічних позицій з історії закладу і його структурних підрозділів, розташованих у хронологічній послідовності, іменний покажчик. Серед дослідників минулого ВНЗ найбільшою кількістю публікацій відзначається П. С. Атаманчук, Л. В. Баженов, І. С. Винокур, А. П. Гавришук, О. М. Завальнюк (242 позиції), Л. А. Коваленко, О. Б. Комарніцький, І. М. Конет, А. О. Копилов, І. І. Огієнко, М. Б. Петров, В. С. Прокопчук, І. В. Рибак, В. О. Савчук, П. І. Свідер, Є. І. Сохацька, В. С. Степанков, А. Ю. Суровий, А. Г. Філінюк, О. М. Федьков та інші.

5. Співпраця з провідними книгозбірнями краю, України, зарубіжжя.

На договірних засадах побудовано взаємини з вишівськими бібліотеками Хмельниччини, зокрема науковими бібліотеками Хмельницького національного університету, Хмельницького університету управління і права, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. У царині наукової роботи зусилля спрямовані на видання спільних наукових, науково-методичних збірників, проведення спільних науково-практичних конференцій, семінарів.

Договором з Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою імені М. Островського передбачено випуск спільних покажчиків краєзнавчої літератури з огляду на розпочату в Україні роботу з підготовки і видання історії міст і сіл у новій редакції. З Державною

науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського укладено договір про розпис наукових збірників університету з питань педагогіки для паперової та електронної версій українського реферативного журналу «Джерело». У 2006 р. започатковано співпрацю з відділом бібліографії і краєзнавства Російської національної бібліотеки, яка 2007 р. знайшла юридичне закріплення в договорі. Відповідно до нього створюємо умови для роботи працівників РНБ з рідкісними виданнями нашої бібліотеки для розпису «Обзоров Подольской губернии за 1871–1912 гг.», вони ж надають нам бібліографічну підтримку у пошуку матеріалів для дисертаційних досліджень.

Спільно готуємо покажчик матеріалів, уміщених у дванадцяти випусках «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета» протягом 1876–1916 рр., які згодом будуть також включені до бібліографічного покажчика «Трудов», що видавалися усіма єпархіями Російської імперії. Здійснено обмін делегаціями, російські колеги взяли участь у проведеній нами 2007 р. міжнародній науковій конференції «Бібліотека вищого навчального закладу – центр науково-інформаційного забезпечення підготовки національних кадрів», опубліковано власні дослідження у збірнику наукових праць університету [12].

Вважаємо, що наукова діяльність університетських бібліотек, як і інші напрями роботи, потребує більшої підтримки з боку Міністерства освіти і науки України, і насамперед своєчасного нормативного забезпечення усіх бібліотечних процесів. Для прикладу: сьогодні немає чітких критеріїв і порядку реорганізації діючих бібліотек у наукові; потребує перегляду і врахування набутого досвіду наукової роботи типові положення про наукові бібліотеки вищих навчальних закладів; досі вишівські бібліотеки не отримали нового Держстандарту з бібліографічного опису, рекомендацій щодо його впровадження; інколи місяцями доводиться чекати наказу чи листа МОН України про зміни в оплаті праці, передбачені постановою Кабінету Міністрів України, і,

схоже, такі документи з'являються тільки під тиском часу і незадоволення людей.

Посилення уваги до життя і діяльності бібліотек ВНЗ, організаційно-нормативна, науково-методична й матеріально-фінансова підтримка зробила б наші зусилля в царині наукових бібліотекознавчих досліджень, як й інформаційного забезпечення навчально-виховного й науково-методичного процесу, більш ефективними, відповідними вимогам Болонської декларації.

Література

1. *Геринович, В. О.* До історії Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / В. О. Геринович // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. – Кам'янець-Поділ., 1927. – Т. 2. – С. 6.
2. Там само. – С. 18.
3. *Сірополко, С.* Народні бібліотеки: організація та техніка бібліотечного діла / С. Сірополко // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 344–366.
4. Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р. 302. – Оп. 1. – Спр. 366. – Арк. 107.
5. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. р. 582. – Оп. 10. – Спр. 315. – Арк. 23.
6. *Прокопчук, В. С.* Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : іст. нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : Аксіома, 2009. – 284 с. : іл.
7. *Ляхоцький, В. П.* Книга творить людину...: (сторінки з літопису заснування університетської бібліотеки в Кам'янці-Подільському) / В. П. Ляхоцький // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 88–99 ; *Прокопчук, В. С.* Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи / В. С. Прокопчук // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 99–105 ; *Філінюк, Л. Ф.* З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / Л. Ф. Філінюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 159–170 ; *Пархоменко, В. М.* З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету / В. М. Пархоменко // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Поділ. : К-ПДПУ ; IBV,

1998. – Т. 1. – С. 60–62 ; Бібліотека / Кам'янець_Подільський національний університет. – К. : Логос Україна, 2008. – С. 126–137.

8. *Прокопчук, В. С.* Брусиловський учитель І. Г. Сливка – сподвижник І. І. Огієнка у творенні бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету / В. С. Прокопчук // Житомиру-1125 : матеріали всеукр. наук.-краєзн. конф., присвяч. 1125-річчю заснування м. Житомира, (6–8 жовт. 2009 р.) / голов. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир : М. Косенко, 2009. – С. 321–329. – (Наук. зб. «Велика Волинь : праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині» ; вип. 42).

9. *Ківшар, Т. І.* Праця С. Сірополка «Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла» (Кам'янець-Подільський, 1919) у контексті розвитку українського бібліотекознавства / Т. І. Ківшар // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 19–22.

10. *Крючкова, Н. Д.* Відділ рідкісних видань – найцінніше надбання бібліотеки Кам'янець-Подільського університету / Н. Д. Крючкова // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 243–247 ; *Бунда, В. М.* Діяльність бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету з інформаційної підтримки освіти та науки (1918–2005 рр.) / В. М. Бунда // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 279–291.

11. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918–2008) : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ; [уклад.: Т. М. Опря, В. М. Пархоменко, Л. П. Савченко, Є. П. Сільвеструк ; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2009. – 112 с.

12. *Леликова, Н. К.* Теоретические взгляды Льва Быковского в контексте развития всемирной науки о книге / Н. К. Леликова // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 34–42 ; *Раздорский, А. И.* Обзоры Подольской губернии за 1871–1912 гг. / А. И. Раздорский // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 194–204 ; *Шилов, Д. Н.* Материалы к «Русскому провинциальному некрополю» / Д. Н. Шилов // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 204–220 ; *Маслова, А. Н.* Краеведческая библиография в Российской Федерации: состояние и проблемы / А. Н. Маслова // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту: Сер.

Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Поділ. : К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 220–227.

Л. Б. Долинна,
*головний бібліотекар відділу
організації науково-дослідної роботи ННМБУ*

МЕДИЧНА БІОГРАФІСТИКА (З ДОСВІДУ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ)

Автором висвітлено біографічні дослідження, які проводить Національна наукова медична бібліотека України. Стисло подано життєписи двох талановитих медиків – Христіана Гюббенета та Івана Степановича Дудченка-Колбасенка.

Ключові слова: *біографічні дослідження, подвижник медичної справи, медична біографістика, Національна наукова медична бібліотека України.*

Науково-дослідна діяльність Національної наукової медичної бібліотеки України підпорядкована національній інформаційній політиці держави, а саме завданню чіткого функціонування системи інформаційного забезпечення медичної науки і практики відповідно до чинних державних програм з питань охорони здоров'я.

Слід зазначити, що підвищення інтересу до вивчення історичної спадщини в усіх сферах суспільного буття зумовило відповідну спрямованість більшості наукових розробок сьогодення. У рамках широкомасштабної, розрахованої на тривалу перспективу, програми «Медична україніка як складова частина документальної пам'яті України» бібліотека здійснює комплекс заходів, спрямованих на накопичення, наукове опрацювання, збереження та популяризацію свого інформаційного потенціалу саме в історичному аспекті.

Одним із найперспективніших напрямів цієї діяльності є проведення біографічних досліджень, які нині набули особливої актуальності. Виданням «Медицина в Україні. Видатні лікарі. Випуск I. Кінець XVIII–перша половина XIX століття» бібліотека в 1997 р. започаткувала серію біобібліографічних словників енциклопедичного характеру «Медична біографістика», яка через призму творчих біографій яскравих особистостей

розкриває процес становлення та розвитку української медичної науки і практики від найдавніших часів до наших днів. Уже вийшло друком декілька видань цієї серії. Кількість біографічних нарисів, представлених у випусках, становить понад тисячу персоналій учених, дослідників, експериментаторів, лікарів-практиків, які послідовно розвивали кращі традиції своїх попередників і заклали основи сучасної медичної науки і практики.

Відтворюючи історію галузі в усій її багатогранності, ми, як укладачі Словника, поряд з іменами видатних діячів подали імена маловідомих, напівзабутих представників практичної медицини, діяльність яких була підґрунтям, на якому розвивалась медицина наукова. Зауважимо, що біобібліографічний словник є не лише основою фундаментальної історичної науки, а й виданням, яке засвідчує певний рівень національної культури. Актуальність розробки галузевої біографістики зумовлена також і конкретними практичними потребами навчально-виховного процесу в системі медичної освіти, здобутком якої є те, що курс історії української медицини набув статусу окремої самостійної дисципліни.

Біографістика є глибоко філософською наукою, вона охоплює всі сфери людського буття. Вивчаючи життєписи окремих особистостей, ми відчуваємо подих часу, епохи, в яку вони жили і творили, адже не дарма кажуть, що ми більше схожі на свій час, а не на своїх батьків.

Жодним чином не претендуючи на геніальність Плутарха, який у I-му ст. до н. е. дав неперевершені зразки біографістики в «Порівняльних життєписах видатних греків і римлян», вивчаючи біографії видатних медиків, особливо періоду XIX ст., ми дозволили собі порівняти їх звершення і здобутки на ниві медичної науки і практики.

Слід наголосити на тому, що XIX століття було часом подвижницької земської медицини, колискою якої, до речі, була Полтавщина. Це була медицина, яка поєднувала в собі професіоналізм з людяністю і любов'ю до ближнього.

Відомо, що лікар – це насамперед гуманіст, про що свідчать численні факти історії медицини, адже саме лікарі, наражаючись на смертельну небезпеку епідемій, ризикували своїм життям, рятуючи інших від смерті. Ми взяли на себе сміливість порівняти життєписи двох талановитих медиків, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняної медицини: ***Христіана Гюббенета та Івана Степановича Дудченка-Колбасенка.***

Не вдаючись у деталі їхніх біографій, слід зазначити, що обидва присвятили свою наукову і практичну лікарську діяльність боротьбі з людськими недугами, але кожний з них виконував свій лікарський обов'язок згідно зі своєю моральністю.

Х. Гюббенет – лікар широкого профілю: хірург, окуліст і венеролог, автор першої в Росії оригінальної праці з сифілідології «*Спостереження та дослідження над сифілісом*», засновник першої в Російській імперії клініки «сифілітичних хвороб», першим у Києві започаткував операції з видалення кришталика, розробляв питання військово-польової медицини та організації охорони здоров'я, мав звання заслуженого професора, був головою Товариства київських лікарів, брав участь у багатьох міжнародних лікарських форумах, був членом міжнародних лікарських товариств. У той же час, за свідченням сучасників, зокрема таких авторитетів, як М. Пирогов, О. Вальтер та інших, його особистість набуває негативних рис, несумісних з його лікарським фахом, оскільки його дослідження в галузі сифілідології мали аморальний характер. Він прищеплював сифіліс здоровим людям, зокрема солдатам, навіть своєму денщику. М. Пирогов також звинувачував його в плагіаті щодо пріоритету сортування поранених. Х. Гюббенет некоректно поведився на міжнародному медичному конгресі в Парижі, де дозволив собі дати принизливу характеристику вітчизняній медицині в цілому і зокрема лікарям-співвітчизникам, чим викликав осуд зарубіжної медичної громадськості.

Зовсім інша портретна характеристика *Івана Степановича Дудченка-Колбасенка*, який почав свій шлях у медицині від молодшого лікаря Одеського карантину, згодом став сільським лікарем Канівського повіту Київської губернії. Пізніше працював у Хабаровському військовому госпіталі, згодом служив у різних військових частинах Сибіру. Доля військового лікаря змушувала його часто змінювати місця перебування. З Сибіру повертався в Україну, потім назад у Сибір. Але найбільш плідним і значущим у визначенні його фахової діяльності був київський період. Після стажування в Німеччині, повернувшись на Батьківщину, він брав участь у ліквідації епідемій черевного тифу в селах Уманського і Сквирського повітів. Маючи 20-річний досвід лікарської діяльності, він нарешті знайшов своє справжнє покликання – епідеміологію.

У 1908 р. І. Дудченко-Колбасенко виїхав у Забайкальську область для вивчення захворюваності на чуму. У різні роки він працював лікарем переселенської організації Єлісейської губернії, керівником медико-санітарного загону з ліквідації епідемії холери на залізниці Одеса-Бахмач, потім лікарем Західно-Амурської залізниці, а в 1912 р. очолив другу створену в Забайкаллі бактеріологічну, а за своїм профілем діяльності – першу протичумну лабораторію.

Справжній вчений-дослідник, наукові та практичні лікарські інтереси якого охоплювали весь навколишній світ у всіх його проявах, приділяв увагу всьому, що його оточувало, на межі жертвності. Працюючи військовим лікарем, він болісно сприймав смерть поранених під час їх транспортування до госпіталю. Ретельно вивчив умови перевезення (для експерименту сам проїхав багато кілометрів у позі пораненого), встановив, що поранені помирали здебільшого через недосконалість транспортних засобів. Результатом дослідження стала власноруч розроблена конструкція моделі візка для транспортування поранених. Спостерігаючи побут киргизів, лікар запропонував оптимальну конструкцію дитячої колиски. Перебуваючи в різних регіонах Російської

імперії, він досліджував флору і фауну, збирав лікарські трави, вивчав їх цілющі властивості. Цікавився народною медициною, знаходячи в ній багато раціонального з позицій епідеміолога та гігієніста. Відомому мікробіологу, епідеміологу, досліднику чуми, засновнику лабораторної справи в Забайкаллі, йому належить ряд значних здобутків у різних галузях теоретичної і практичної медицини, особливо в галузі епідеміології.

Коло інтересів ученого-дослідника охоплювало акушерство, педіатрію, гематологію, патологічну анатомію, судову медицину, медичну статистику. Він вивчав збудник туберкульозу і визначив роль клітинних елементів крові у боротьбі організму людини з цією тяжкою хворобою. Першим виявив епідемічні осередки прокази в Забайкаллі, розробив власну методику лікування трахоми. І. С. Дудченко-Колбасенко є автором близько 100 наукових праць.

Усе його життя, лікарська практична і наукова діяльність були прикладом служіння людям і улюбленій справі – медицині. Загинув лікар-подвижник у 1917 р. смертю героя, першим кинувшись на захист лабораторії і співробітників від бандитського нападу. Похований у Читі. Одна з центральних вулиць Новомиргорода носить ім'я свого славного співвітчизника *Івана Степановича Дудченка-Колбасенка*.

Цей життєпис є лише маленьким фрагментом до великого розділу медичної біографістики під назвою «Драматична медицина», в якому заплановано подати біографії лікарів, які віддали своє життя в боротьбі за життя інших у надзвичайно складних ситуаціях: під час воєн, революцій, епідемій, лихоліть.

Біографічні напрацювання Національної наукової медичної бібліотеки України дали змогу створити також нову серію видань, присвячену подвижникам медичної та бібліотечної справи, життя яких є прикладом служіння медичній книзі. Три роки тому започатковано серію «Славні імена української медичної книги: медичні бібліотеки України в

особах, документах бібліографії». Перший випуск – це біографічний нарис-альбом, присвячений 50-річчю професійної діяльності заслуженого працівника культури України, генерального директора Національної наукової медичної бібліотеки – Раїси Іванівни Павленко. Другий випуск цієї серії присвячений науковому і публіцистичному доробку Юрія Григоровича Віленського – члена національної спілки журналістів, кандидата медичних наук, постійного кореспондента провідних видань медичної преси України. Цю серію продовжили нариси, присвячені видатним медикам сучасності Борису Павловичу Криштопі (до 70-річчя), Ганні Петрівні Матєєвій (до дня народження), видатному лікарю-гігієністу Василю Дмитровичу Братусю– хірургу, вченому, заслуженому діячу науки України та іншим.

Це починання підтримали і бібліотеки мережі, висвітлюючи життєвий шлях і творчий доробок своїх сучасників, відомих діячів у галузі медицини та бібліотечної справи.

Література

1. *Зелепуха, С.* Пам'яті С. Дудченка / С. Зелепуха // Мікробіологічний журнал. – 1958. – Вип.4. – С. 67–68.
2. *Казимиров, В. В.* По следам забытой жизни / В. В. Казимиров. – Чита, 1957. – 40 с.
3. *Кохан, А.* Иван Степанович Дудченко / А. Кохан // Советское здравоохранение Киргизии. – 1973. – 5. – С. 61–62.
4. *Макаренко, И. М.* Биографический словарь заведующих кафедрами и профессоров Киевского медицинского института (1841–1991) / И. М. Макаренко, И. М. Полякова. – К., 1991. – 160 с.
5. *Оборин, Н. А.* Следует ли умалчивать правду о Гюббенете? / Н. А. Оборин // Клиническая хирургия. – 1966. – 12. – С. 54–59.
6. *Пасько, І.* Військовий хірург, голова Товариства київських лікарів, професор Х-Я Гюббенет / І. Пасько // Агапіт. – 2001. – 13. – С. 23–27.
7. Українська Радянська енциклопедія : в 17 т. / гол. редактор М. П. Бажан. – К., 1959–1965.

Т. А. Прилипко,
головний бібліограф
науково-бібліографічного відділу НІБ України

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто бібліографічні інформаційні ресурси з історії України науково-бібліографічного відділу Національної історичної бібліотеки України. Висвітлено питання забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянської галузі.

Ключові слова: *співробітництво, бібліографічний посібник, база даних, Національна історична бібліотека України.*

Сучасний стан розвитку вітчизняної історичної науки, освіти гостро потребує повноцінного бібліографічно-інформаційного забезпечення та знань з різних аспектів історії українського народу. Наукова діяльність Національної історичної бібліотеки України безпосередньо підпорядкована цій значимій меті. Напрацювання науково-бібліографічного відділу, який примножує бібліографічні здобутки Бібліотеки, будуть висвітлені у статті.

Діяльність відділу спрямована на задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів, в т. ч. і освітянської галузі. Підтримуються наукові та ділові зв'язки з провідними вишами країни: Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка, Київським національним університетом культури і мистецтв, Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв, Рівненським державним гуманітарним університетом, Прикарпатським університетом ім. Василя Стефаника, Харківським національним університетом ім. В. Н. Каразіна та ін. Фахівці цих установ допомагають в редагуванні, рецензуванні бібліографічних матеріалів. Особлива увага приділяється партнерським стосункам з бібліотечними установами навчальних закладів, з Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського. Зі співробітниками цих бібліотек проводяться наукові консультації з проблем бібліографії, семінари з підвищення рівня бібліографічних знань,

конференції тощо. Важливий напрям – розповсюдження наукових бібліографічних доробків головним освітянським бібліотекам. Згідно зі статистичними даними, до університетських бібліотек надіслано понад 20 видань, училищам культури – 4. Звичайно, це дуже маленька частка забезпечення, що пов'язано з невеликими тиражами. Доречно зауважити, що раніше вишівські бібліотеки не одержували жодного примірника видань.

З 1994 р. розпочато роботу зі створення в Бібліотеці інформаційного центру «Історія України», основу якого становитиме бібліографічна та фактографічна база даних. Бібліографічна база даних охоплює підготовлені науково-бібліографічним відділом тематичні ретроспективні, поточні та рекомендаційні посібники, в т. ч. і поточний науково-допоміжний покажчик «Історія України» (1, 2). На сьогодні вийшло друком 40 випусків цього видання. Структурно покажчик складається з 16 розділів, в яких відображено історію Української держави від найдавніших часів до сьогодення. Крім бібліографічних описів праць з історії України, покажчик надає інформацію про літературу з історії економіки, науки, техніки, права, релігії, а також узагальнюючі дослідження з історії культури, української літератури та мистецтв.

Важливим кроком у розвитку духовності українського народу є піклування про створення національної системи освіти, реалізація державних програм розвитку науки, освіти, культури, української мови, відродження та розвитку мов національних меншин. Велике значення має виховання підростаючого покоління та формування почуття національної гідності, патріотичних почуттів до своєї Вітчизни.

Нині у державі велика увага приділяється підвищенню ефективності вивчення історії України у вишах та загальноосвітніх навчальних закладах, а також покращенню викладання вказаної дисципліни, професійної підготовки викладачів, учителів. Цим проблемам присвячено багато сторінок кожного випуску щорічника «Історія України». Відповідний

документальний масив акумулюється в таких розділах: «Історична наука в Україні» (Викладання історії), «Наукова робота з історії України», «Наука. Освіта. Культура», «Бібліотеки», «Архіви», «Пам'ятки історії та культури. Їх охорона», «Автореферати дисертацій» та ін.

Науковці-педагоги на сторінках довідника віднайдуть джерелознавчі, історіографічні питання, новітні матеріали конференцій, семінарів, читань з досліджуваних освітянських проблем. Так, підрозділ «Викладання історії» містить науково-методичну літературу, сучасні підручники з історії України, що відповідають вимогам сьогодення і висвітлюють нове бачення історичного процесу. Історію становлення та діяльність освітніх установ різного рівня, науково-педагогічну спадщину провідних учених-викладачів розглянуто в розділах «Наука. Освіта. Культура». У розділі «Автореферати дисертацій» представлено дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук пошуковців педагогічних, історичних, психологічних та ін. наук, що дає змогу початківцям-аспірантам зорієнтуватися у виборі досліджуваної теми.

Слід зазначити, що з метою здійснення бібліографічного та статистичного обліку, забезпечення збереження, поповнення національного інформаційного фонду, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2002 р. № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» встановлено перелік одержувачів обов'язкового безоплатного примірника видань. Так, Бібліотека одержує обов'язковий примірник усіх видань історичної тематики, зокрема освітянського спрямування, та аудіопродукції довідкового характеру вказаного профілю, що сприяє якісному і повному формуванню інформаційних ресурсів книгозбірні і, крім того, відображенню їх в численних бібліографічних посібниках, в т. ч. «Історія України».

Варто сказати про якісне оформлення веб-сайту Бібліотеки, на якому подано інформацію про новітні довідкові видання науково-

бібліографічного відділу, що сприяє покращенню інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Постійна плідна праця фахівців відділу приносить очікувані результати. Починаючи з 2001 р., змінилося поліграфічне оформлення серії посібників «Історія України». Видання має привабливий візуальний імідж, цьому сприяв розроблений видавництвом «Арістей» бренд обкладинки та титульної сторінки довідника. Кожний випуск має свій неповторний колір. Титульну сторінку посібника прикрашає логотип Бібліотеки – геральдичний символ Нестора літописця, що символізує знання. Щорічник представлено до послуг споживачів не тільки на паперових носіях, а і в електронній версії за 1996–2007 рр. у форматі Word.

Результатом співпраці з Українським державним науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства і Державною науковою медичною бібліотекою стала поява довідника «Трускавець : краєзн. бібліогр. покажч.» (2003), Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником – покажчика «Матеріали до бібліографії Києво-Печерської лаври» (2006), які популяризують серед науковців, викладачів, студентів, учнів відомості про рідний край, місто та безцінні вітчизняні пам'ятки культури [3].

Напрацювання відділу мають значний попит у системі міжнародного книгообміну з бібліотеками різних зарубіжних установ, що забезпечує інтеграцію національної бібліографії з історії України у світовий культурний простір. Кожний випуск щорічника «Історія України» збагачує інформаційний простір України довідково-бібліографічним посібником, що слугує фундаментальним підґрунтям джерельної бази знань: на освітянській ниві – педагогам, студентам, учням, на науковій – дослідникам-пошуковцям.

Триває вивчення та дослідження спектру дій тоталітарного режиму часів радянського періоду. До сучасного наукового обігу введено значну кількість архівних документів, запропоновано різні погляди на суть

тоталітаризму як поняття, системи та політичної реальності. Безпідставні арешти, звинувачення, фальсифікації протоколів допиту, порушення норм процесуального законодавства, застосування фізичної сили та довгі роки ув'язнення пройшла науково-педагогічна інтелігенція нашої країни.

Відомий показник «Історія інтелігенції Української РСР 1917–1990 рр.» (1991) містить відомості про репресовану наукову та педагогічну інтелігенцію. Наразі створюється електронна база даних «Опозиційний рух 60–80-х років: дисиденти, правозахисники» в системі ІРБІС та підготовлено другий випуск бібліографії «Політичні репресії радянської доби в Україні» (2008), які є доповненням до відомого показника «Репресії 20–30–40-х і початку 50-х років на Україні» (1992), що висвітлюють репресивні дії радянської влади проти державних, партійних працівників, діячів науки, культури, освіти (Є. М. Кучеренко, А. М. Макаренко, О. О. Карпенко, М. Бойчук, Г. А. Василенко, В. М. Ганцов, П. Демчук та багато ін.). У світлі реалізації державних проектів «Реабілітовані історією» (1992) та «Україна ХХ ст. Енциклопедія боротьби і репресій» (2005) репрезентовані новітні видання розширюють довідково-бібліографічну базу політичних репресій радянської влади в Україні.

Відновлення державного суверенітету України обумовило стрімке зростання міжнародної активності нашої держави, її дієвої присутності у світі, процес розбудови власної зовнішньополітичної служби. У науковому проекті «Українська дипломатія. 1917–2006 рр.» брали участь ДІБУ, Український державний науково-дослідний інститут архівної справи і документознавства та НБУ ім. В. І. Вернадського. Підготовлено ґрунтовну джерельну базу з питань дипломатичного життя Української держави для вказаного проекту, який, сподіваємося, буде з успіхом використовуватися різними категоріями читачів.

Наступний щорічник «Історія України» за 2008 р., на відміну від попередніх видань, готується в системі ІРБІС. У цій же програмі планується створення на рівні сучасних вимог електронної

біобібліографічної бази даних «Персоналії українських істориків», в якій можна буде віднайти прізвища педагогів-істориків. Відомості про них усі зацікавлені можуть знайти на сайті Державної історичної бібліотеки України (www.dibu.kiev.ua).

Нам приємно відмітити, що до Бібліотеки надходять подяки від бібліотечних установ вишів за нашу бібліографічну продукцію (Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв, Запорізького національного університету та ін.). Маємо надію на подальшу співпрацю, при плануванні тематики майбутніх бібліографічних посібників обов'язково братимуться до уваги і потреби користувачів освітянської галузі.

Література

1. Державна історична бібліотека України (1939–2009) [Текст] : бібліогр. покажч. / Держ. закл. „Держ. іст. б-ка України” ; уклад.: В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич, О. В. Михайлова ; ред. С. І. Смілянець. – К.: Арістей, 2009. – 132 с.
2. Історія України [Текст] : наук.-допом. бібліогр. покажч. [за 1968–2007 роки] / Держ. іст. б-ка України. – К., 1971–2009.
3. Матеріали до бібліографії Києво-Печерської лаври [Текст] : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Держ. іст. б-ка України ; авт.-упоряд.: О. І. Марченко. – К., 2006. – 354 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті детально розкрито діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема її структурного підрозділу – відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності – в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, відділ наукової інформаційно-бібліографічної діяльності, бібліографічний посібник, бібліографічна довідка, база даних.*

У час становлення інформаційного суспільства значно зростає роль бібліотек, адже вони акумулюють у своїх фондах велику кількість як універсальної, так і галузевої інформації.

Бібліографічна діяльність наукової бібліотеки активно досліджується науковцями. Вагомий внесок в її теорію зробили фахівці в галузі бібліотекознавства та бібліографії Г. Н. Діомідова [5], Н. Б. Зінов'єва [6], Д. Я. Коготков [7], О. П. Коршунов [8], І. М. Ломачинська [10], І. Г. Моргенштерн [12], Г. М. Швецова-Водка [22]. Однак їхні дослідження, розкриваючи теоретичні та методологічні основи організації і здійснення бібліографічної діяльності, не висвітлюють специфіки бібліографічної діяльності наукових бібліотек. Особливості роботи інформаційно-бібліографічних підрозділів книгозбірень різних типів і видів також знаходили відображення на сторінках фахових видань, зокрема, у працях О. Р. Арутюнової [1], С. Ф. Бакан [2], Т. Л. Кулаковської [9], М. Ю. Нещерет [14]. Проте об'єктами вказаних праць цих авторів виступає лише конкретний досвід роботи певних інформаційно-бібліотечних установ.

Провідну роль у сфері забезпечення інформаційних потреб педагогів України відіграє Державна науково-педагогічна бібліотека України імені

В. О. Сухомлинського (далі – Бібліотека). Організована в 1999 р., вона спрямовує свої зусилля на всебічну співпрацю з вітчизняною освітянською галуззю. Бібліотека є національним галузевим книгосховищем та депозитарієм видань з питань педагогіки і психології й генерує власний інформаційний ресурс з урахуванням своїх завдань і призначення та інформаційних потреб користувачів. Відповідно до цих положень установа особливу увагу приділяє формуванню фонду періодики. Адже, на думку дослідників, саме періодичні видання є «найбільш оперативними, а інколи єдиними джерелами інформації» [13, с. 28]. Щорічно Бібліотека передплачує близько 400 назв періодичних видань, з них 185 назв педагогічних та 15 – психологічних газет і журналів. Відділ наукової інформаційно-бібліографічної діяльності (далі – Відділ) є самостійним структурним підрозділом Бібліотеки, який здійснює інформаційно-бібліографічну роботу та довідково-бібліографічне обслуговування користувачів і функціонує в тісному взаємозв'язку з іншими підрозділами.

Попередній досвід роботи Відділу вже ставав об'єктом дослідження, результати якого викладено у статтях Н. А. Палащиної та О. В. Углової [15, 16]. Відтоді до компетенції структурного підрозділу було залучено нові напрями роботи, що сприяли значному розширенню та поглибленню сфери його активності. Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю розгляду інформаційно-бібліографічної діяльності Відділу в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Метою статті є висвітлення трансформації та специфіки роботи Відділу, його ролі як структурного підрозділу Бібліотеки у задоволенні фахових інформаційних потреб освітян України.

Протягом досліджуваного періоду всю довідково-бібліографічну роботу Відділ проводить у межах науково-дослідної діяльності Бібліотеки, беручи участь у чотирьох НДР:

1. «Створення, становлення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (X–XX ст.)» (2001–2005 рр., наук. керівник – канд. іст. наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова).

2. «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» (2003–2007 рр., наук. керівники – канд. іст. наук В. І. Лутовина та Т. В. Добко).

3. «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» (2007–2010 рр., наук. керівник – канд. іст. наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова).

4. «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики» (2008–2011 рр., наук. керівник – канд. іст. наук О. М. Яценко).

Діяльність Відділу є різноплановою, багатоаспектною і охоплює такі напрями:

1) забезпечення оперативного та якісного інформаційно-бібліографічного обслуговування керівного складу АПН України та провідних науковців вітчизняної педагогічної науки;

2) бібліотечно-інформаційна орієнтація користувачів в інформаційних ресурсах, використання інформаційних ресурсів для задоволення потреб користувачів;

3) координація та кооперація інформаційно-бібліографічної роботи та довідково-бібліографічне обслуговування;

4) наукове розроблення питань інформаційно-бібліографічної роботи та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів Бібліотеки.

Організація доступу до інформаційного ресурсу Бібліотеки передбачає такі види діяльності, як створення довідково-бібліографічного апарату (далі – ДБА), упорядкування бібліографічних посібників, бібліографічне обслуговування.

В умовах постійного зростання кількості інформації та усвідомлення того, що своєчасний ефективний інформаційний супровід всебічно сприяє підвищенню якості управління педагогічною наукою, у роботі Бібліотеки велика увага приділяється інформаційному забезпеченню керівного складу АПН України та провідних науковців галузі. Формою реалізації цього напрямку було обрано бібліографічне інформування в режимі вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) [3].

Діяльність Бібліотеки в означеній сфері проілюстровано в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники діяльності Бібліотеки щодо ВРІ 2000–2009 рр.

Абоненти/ списки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I півріч. 2009	Всього
Абоненти	4	16	16	18	18	19	19	19	16	13	–
індивідуальні	4	13	12	14	14	15	15	15	15	12	–
групові	–	3	4	4	4	4	4	4	1	1	–
Списки	20	207	274	346	134	267	208	182	107	156	1901
індивідуальні	20	175	233	302	109	233	174	148	107	144	1645
групові	–	32	41	44	25	34	34	34	–	12	256

У системі інформаційно-бібліографічного забезпечення освітян України важливим напрямом роботи Відділу є науково-інформаційний супровід вітчизняних педагогічних досліджень, започаткований у 2002 р. Основною формою представлення бібліографічної інформації було обрано структуровані бібліографічні списки (СБС). Відтоді в тісній співпраці з науковцями Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті АПН України та лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН України було впорядковано 18 СБС, зокрема: «Життєва компетентність особистості: від теорії до практики» (2002), «Зміст та методичне забезпечення Державного стандарту початкової загальної освіти» (2003), «Метод проектів у сучасній школі» (2003), «Створення концепції профільної школи» (2003), «Теорія і практика проектування

інноваційних педагогічних систем 12-річної школи» (2007), «Моделі інноваційного розвитку різних типів навчальних закладів» (2007) тощо.

Результатом досліджень українських освітян стали ґрунтовні педагогічні праці, до складу яких увійшли і три СБС: «Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати» (2003) [11]; «Життєва компетентність особистості: від теорії до практики» (2005) [20]; «Соціальна парадигма учнів 12-річної школи» (2006) [19]. Структурований бібліографічний список «Створення концепції профільної школи» ліг в основу першого випуску науково-допоміжного покажчика «Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку» (2004) [18].

У 2007 р. затверджено Державну цільову програму «Школа майбутнього» на 2007–2010 рр., і Бібліотека активно долучилася до її виконання. У цьому контексті Відділом здійснюється науково-інформаційний супровід дослідження лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН України «Моделі інноваційного розвитку різних типів навчальних закладів». У межах цієї співпраці у 2007 р. впорядковано СБС «Моделювання і прогнозування «шкіл майбутнього»: історичні уроки». У 2008 р. інформаційне забезпечення поповнилося списками «Репертуар ключових компетенцій учнів загальноосвітніх шкіл» та «Моделі інноваційного розвитку загальноосвітніх шкіл», а в 2009 р. – «Теорія і практика розроблення прогностичних моделей шкіл майбутнього» для практично зорієнтованого посібника «Моделі інноваційних шкіл».

Однією з важливих складових роботи Відділу є підготовка бібліографічних посібників. Співробітниками Відділу підготовлено бібліографічні покажчики різних типів і видів, серед них два науково-допоміжних та два біобібліографічних. Перший присвячений п'ятирічній діяльності Бібліотеки [4], другий – одному з пріоритетних напрямів у реформування старшої школи України – профільному навчанню [18]. У 2002 р. Бібліотекою засновано серію «Академіки АПН України». Першим

у цій серії вийшов біобібліографічний покажчик, який узагальнив наукові здобутки доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, першого президента АПН України М. Д. Ярмаченка [23]. Педагогічну біобібліографію поповнив покажчик «Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942)» [17], що вийшов в 2003 р. у серії «Видатні педагоги світу» (заснована Бібліотекою у 2000 р.). Цей доробок є вагомим внеском у систему науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України.

Зазначену традиційну форму роботи розширила участь у формуванні електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України і світу», який розміщено на веб-порталі Бібліотеки за адресою <http://www.library.edu-ua.net/id/503/>. У рамках цього проекту в 2008 р. працівниками Відділу було підібрано бібліографічні та аудіовізуальні матеріали, присвячені В. Ф. Дурдуківському та Янушу Корчаку.

Відділ брав участь у виконанні ряду державних програм, спрямованих на модернізацію та вдосконалення системи вітчизняної освіти:

- Державна програма «Вчитель»;
- Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2006 роки» (2003);
- Програма розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.;
- Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 рр.;
- Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008–2012 рр.

Також, починаючи з 2003 р., згідно з рекомендаціями МОН України, готуються рекомендаційні бібліографічні списки до проведення першого уроку в загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ).

Для інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу у ЗНЗ України упродовж 2000–2008 рр. Відділ підготував бібліографічних списків:

- інформаційних – 54;
- рекомендаційних – 60.

Провідним напрямом діяльності Відділу є довідково-бібліографічне обслуговування користувачів. Для цього бібліографи ведуть чергування біля каталогів і картотек Бібліотеки, змістом якого є надання різних видів усних бібліографічних довідок (адресних, уточнювальних, тематичних, фактографічних). Активно застосовується така форма бібліографічного обслуговування, як консультування щодо користування ДБА, що сприяє підвищенню рівня інформаційної культури читачів.

Останнім часом Відділ розширює ДБО користувачів, поєднуючи традиційний пошук з автоматизованим, тим самим мінімізуючи відсоток незадоволеного попиту (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники щодо виконання бібліографічних довідок упродовж
2000–2009 рр.**

Довідки /консультації	2000- 2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I півріч. 2009	Всього
усні	10234	3593	4025	5079	9427	10306	11215	10697	64576
консультації	4304	1334	1558	2043	4793	4000	7596	6040	31668
консультації використанням ІКТ	з						1388	2762	4150

Донедавна інформаційно-бібліографічне обслуговування надавалося лише користувачам, які безпосередньо зверталися до Бібліотеки. Але з часом виникла необхідність удосконалення та розширення можливостей бібліографічного інформування через надання інформаційних послуг віддаленим користувачам. Це стало можливим завдяки введенню нової послуги – віртуальної бібліографічної довідки. З листопада 2007 р.

Бібліотека приєдналася до проекту «Об'єднана віртуальна довідкова служба «Віртуальна бібліографічна довідка»», головне призначення якої – надання бібліографічної інформації віддаленим користувачам через Інтернет в режимі «запит-відповідь». З цього часу Бібліотека взяла на себе зобов'язання надавати галузеву інформацію, і за час існування цієї форми бібліографічного обслуговування (листопад 2007–2009 рр.) через веб-портал Бібліотеки Відділом було надано 462 віртуальні бібліографічні довідки.

У зазначений період співробітниками Відділу на замовлення МОН України та АПН України було підготовлено 137 письмових бібліографічних довідок.

З 2009 р. Бібліотекою започатковано щоквартальне проведення виїзних тижнів інформації для науковців Інституту педагогіки АПН України. Головна мета заходу – ознайомлення науковців з новою літературою, що надійшла до фонду Бібліотеки. У програмі заходу – виставка нових надходжень, усні бібліографічні огляди, бесіди, консультації [21].

Для найбільш повного та якісного забезпечення галузевою інформацією користувачів Бібліотеки бібліографічне опрацювання первинних документних ресурсів з питань педагогіки і психології здійснюється в традиційній та електронній формі. Для обох форм аналітико-синтетичної обробки документів (далі – АСОД) характерним є врахування особливостей педагогічної інформації, її жанрової специфіки та інформаційних потреб користувачів.

Придбання в 2006 р. АБІС «ІРБІС» уможливило запровадження автоматизованого режиму. З цього часу в електронній базі даних «Періодика» електронного каталогу Бібліотеки знаходять відображення статті з 68 назв журналів з питань педагогіки та психології.

Станом на грудень 2009 р. БД налічує 21310 бібліографічних записів з психологічних та педагогічних питань. Розширенню наповнення БД

сприяє розпочатий в 2009 р. обмін записами з бібліотеками освітянської мережі МОН України та АПН України, а саме: Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою, науковою бібліотекою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, бібліотекою Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, бібліотекою Кримського гуманітарного університету (м. Ялта), бібліотекою Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Херсон).

Пошук за БД «Періодика» можливий з таких позицій: вид документа, назва журналу, автор, ключові слова, предметна та географічна рубрики, рік видання, індекс УДК, місце роботи автора, персоналія. З моменту введення в дію АБІС «ІРБІС» фахівцями Бібліотеки було встановлено для користувачів локальний доступ до БД. Паралельно із введенням в дію АБІС «ІРБІС» в 2007 р. Бібліотека придбала модуль веб-ІРБІС, що уможливило надання доступу до електронного каталогу віддаленим користувачам інформації.

Поряд з інноваційною формою роботи співробітники Відділу продовжують ведення традиційного ДБА. У нашому випадку це систематична картотека статей з періодичних видань (СКС), сформована на основі універсальної десятикової класифікації (УДК). На сьогодні СКС налічує близько 364 тисяч карток. Орієнтування в СКС полегшує алфавітно-предметний покажчик до неї, формування якого розпочато у 2006 р.

Формування електронної БД «Періодика» не призвело до консервації профільного розділу в СКС. Для скорочення трудовитрат було прийнято рішення про консервацію непрофільних розділів СКС, але розділ «Освіта. Виховання. Навчання», а також розділи суміжних наук: «Філософія», «Психологія», «Соціологія», «Медичні науки» ведуться в повному обсязі. Для цього електронні записи роздруковуються за допомогою принтера та разом з рукописними картками вливаються в СКС. Усвідомлення того, що

комп'ютерна мережа не має стовідсоткової надійності, а перебої з електропостачанням також не дають впевненості в чіткій роботі техніки, спонукає Відділ до ведення традиційної СКС, яка є своєрідним страхуванням користувачів від «технічних колапсів» та забезпечує постійний доступ до галузевої інформації.

Отже, можна констатувати, що упродовж майже десятирічної діяльності структурний підрозділ Бібліотеки брав активну участь у її розбудові, розвивався в руслі її наукової діяльності та підвищував її роль як методичного центру для мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України. З кожним роком в роботі Відділу відбувається подальше підвищення рівня науково-інформаційної діяльності. Гармонійне поєднання традиційних бібліотечних форм роботи із сучасними комп'ютерними технологіями дозволяє розкрити та наблизити інформаційні ресурси Бібліотеки до якомога більшої кількості користувачів. Фахівці Відділу усвідомлюють, що зі зміною організації доступу до галузевих інформаційних ресурсів закладається базис майбутніх трансформацій роботи Бібліотеки, що й надалі сприятиме її просуванню на ринку інформаційних послуг в Україні та виходу у світовий інформаційний простір.

Література

1. Арутюнова, О. Р. Информационно-библиографическое обслуживание в вузовской библиотеке в условиях филиальной системы / О. Р. Арутюнова // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 9. – С. 27–34. – Библиогр.: 3 назв.
2. Бакан, С. Ф. Справочно-библиографическое обслуживание в Национальной парламентской библиотеке Украины / С. Ф. Бакан // Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии. – 2007. – № 2. – С. 61–64. – Библиогр.: 3 назв.
3. Вербова, В. В. Система вибіркового розповсюдження інформації: теоретичні підходи та досвід її упровадження в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – Вип. 2 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. – С. 289–298. – Бібліогр.: 16 назв.

4. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: п'ять років діяльності (2000–2004) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, Укр. асоц. ім. В. О. Сухомлинського, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Палащина Н. А., Горбенко Н. А., Вербова В. В., Самчук Л. І. ; наук. ред.: Рогова П. І., Лутовинова В. І. ; відп. за вип.: Букшина Т. Ф., Зотова В. О. ; бібліогр. ред.: Жданова Р. С., Палащина Н. А. ; літ. ред. Лашко К. М. ; рецензенти: Сухомлинська О. В., Воскобойнікова-Гузєва О. В.]. – К. : [вид. О. М. Ешке], 2005. – 99 с.

5. *Диомидова, Г. Н.* Библиографоведение : учеб. для сред. проф. учеб. заведений / Г. Н. Диомидова. – СПб. : Профессия. – 2003. – 287 с. – (Серия «Библиотека»).

6. *Зиновьева, Н. Б.* Основы современной библиографии: учеб. пособие / Н. Б. Зиновьева. – М. : Либерия-Бибинформ, 2007. – 104 с. – (Серия «Библиотекарь время. 21 век»).

7. *Коготков, Д. Я.* Библиографическая деятельность библиотеки: организация, технология, управление : учебник. – СПб. : Профессия. – 2003. – 304 с.

8. *Коршунов, О. П.* Библиографоведение: Основы теории и методологи : учебник / О. П. Коршунов, Т. Ф. Лиховид, Т. А. Новоженова ; под. ред. О. П. Коршунова. – М. : «Издательство ФАИР», 2009. – 336 с. – (Специальный издательский проект для библиотек).

9. *Кулаковська, Т. Л.* Бібліографічно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування / Т. Л. Кулаковська // Робота бібліотек науково-дослідних установ НАН України в 2004 році : інформ.-аналіт. огляд. – К., 2005. – Вип. 10. – С. 23–30.

10. *Ломачинська, І. М.* Бібліографознавство : навч. посіб. для дистанц. навчання / І. М. Ломачинська ; Відкрит. міжнар ун-т розв. людини «Україна». – К. : Ун-т «Україна», 2004. – 299 с.

11. Метод проектів у сучасній школі : [наук.] інформ.-[бібліогр.] супровід / АПН України, ДНПБ України ; уклад. : О. В. Углова, О. В. Яковлева ; наук. кер. І. Г. Єрмаков // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати : практико зорієнт. зб. / АПН України, Ін-т педагогіки, ДНПБ України, Упр. освіти Печер. райдержадмін. (м. Київ), Ліцей міжнар. відносин № 51 (м. Київ) ; [ред. рада: С. М. Шевцова (голова), І. Г. Єрмаков..., О. В. Углова..., О. В. Яковлева]. – К., 2003. – С. 491–500.

12. *Моргенштерн, И. Г.* Общее библиографоведение : учеб. пособие / И. Г. Моргенштерн. – СПб.: Профессия, 2005. – 208 с. – (Серия «Библиотека»).

13. *Мотульский, Р. С.* Моделирование как основа формирования фонда периодических изданий библиотеки вуза / Р. С. Мотульский // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1989. – № 9. – С. 28–34. – Библиогр. : 19 назв.

14. *Нещерет, М. Ю.* Услуги в системе справочно-библиографического обслуживания Российской государственной

бібліотеки / М. Ю. Нещерет // Бібл. дело ХХІ век. – 2006. – № 1. – С. 113–121. – Бібліогр. : 7 назв.

15. *Палащина, Н.* Бібліографічна діяльність ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського / Н. Палащина, О. Углова // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 6. – С. 18–20. – Бібліогр.: 10 назв.

16. *Палащина, Н. А.* Наукове інформаційно-бібліографічне забезпечення інноваційних напрямків освітянської галузі / Н. А. Палащина // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 2. – С. 36.

17. Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942) : до 125-річчя з дня народж. : біобібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Вербова В. В., Горбенко Н. А., Іщук С. В., Петровська С. В. ; наук. ред.: Рогова П. І., Букшина Т. Ф. ; наук. консультант Сухомлинська О. В. ; відп. за вип. Палащина Н. А. ; ред.: Жданова Р. С., Богун Н. Г. ; рецензент Євтух М. Б.]. – К., 2003. – 132 с. – (Серія „Видатні педагоги світу” ; вип. 2).

18. Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 1 / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Ніколюк Л. І., Самчук Л. І., Каневська І. М. ; наук. консультант Кизенко В. І. ; наук. ред. Т. Ф. Букшина ; відп. за вип. Рогова П. І. ; бібліогр. ред. Бабич Є. К. ; рецензент Бібик Н. М.] // Освіта України. – 2004. – 6–9 груд. (№ 90/91). – С. 1–63.

19. Соціальна парадигма учнів 12-річної школи : реком. бібліогр. список л-ри / уклад. О. В. Углова // Соціальна і життєва практика учнів 12-річної школи : практико зорієнт. зб. – Запоріжжя, 2006. – С. 251–257.

20. Список літератури : [уклад Л. І. Самчук, О. М. Островська, І. М. Каневська] // Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. – 2005. – С. 607–632. – Зміст : I. Життєтворча парадигма 12-річної школи / [Л. І. Самчук] ; II. Феномен компетентності й успіху / [О. М. Островська] ; III. Типологічна й класифікаційна характеристика життєвої і соціальної компетентності / [О. М. Островська] ; IV. Компетентність у контексті проблеми якості освіти (змістові параметри) / [І. М. Каневська] ; V. Освітні результати. Освітні результати у вітчизняній і зарубіжній педагогічній практиці [Л. І. Самчук] ; VI. Перспективні технології розвитку життєвої і соціальної компетентності. Діагностика рівня розвитку компетентності в учнів / [О. М. Островська] ; VII. Програмно(проектно)-цільове управління процесом розвитку життєвої компетентності / [І. М. Каневська].

21. *Углова, О.* Тиждень інформації в Інституті педагогіки // О. Углова // Пед. газ. – 2009. – Трав. (№ 5). – С. 8.

22. *Швецова-Водка, Г. М.* Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – К. : Кондор, 2004. – 217 с.

23. М. Д. Ярмаченко – вчений-педагог, академік, перший президент АПН України : біобібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ;

[упоряд.: Вербова Віта Василівна, Горбенко Ніна Анатоліївна ; відп. за вип. Букшина Тамара Федотівна ; ред. Бабич Євдокія Кононівна]. – К., 2002. – 32 с. – (Серія „Академіки АПН України” ; вип. 1).

Н. Т. Задорожна, к. ф.-м. н.,
завідувач відділу електронних інформаційних ресурсів і мережних технологій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, адміністратор мережі «Партнерство в навчанні»

«ПАРТНЕРСТВО В НАВЧАННІ» – ВСЕСВІТНЯ СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ-ПРЕДМЕТНИКІВ

У статті подано характеристику сучасних соціальних мереж, опис технології Веб 2.0 як технологічної основи їх створення, перелік соціальних сервісів Веб 2.0. Представлено мережу «Партнерство в навчанні» (<http://ua.partnersinlearningnetwork.com>) – український національний сегмент всесвітньої мережі Partners in Learning Network, визначено її цілі і завдання, аудиторію. Описано діяльність в цій соціальній структурі, яку проілюстровано формами роботи основних сайтів. Охарактеризовано поточний стан та окреслено перспективи розвитку мережі «Партнерство в навчанні».

Ключові слова: *мережа «Партнерство в навчанні», соціальний сервіс Веб 2.0, портал, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання АПН України.*

Характеристика соціальних мереж і технології Веб 2.0

Одним із засобів організації освітнього процесу, педагогічного спілкування, підвищення фахового рівня є телекомунікаційна технологія Веб 2.0. Це новий виток розвитку Інтернету, на якому основна ставка робиться на соціалізацію, наближення його до кінцевих користувачів, об'єднання людей, розвиток онлайн-сервісів, спрощення процесу отримання інформації та роботи з нею [1].

Веб 2.0 перетворює інформаційні мережі на соціальні. Зближення мережних комунікацій із соціальними (реальними) конкретизується саме у Веб 2.0. Мережа, що фактично стає соціальним оператором, діє за допомогою нових комунікативних моделей, які установлюють контроль над усіма її суб'єктами.

Термін «соціальна мережа» був запроваджений в 1954 р. соціологом з Манчестерської школи Джеймсом Барнсом. В Інтернеті соціальна

мережа – це програмний сервіс, майданчик для взаємодії людей (індивідів, користувачів) у групі або в групах. Теоретично як соціальну мережу можна розглядати будь-яку онлайн-спільноту, учасники якої беруть участь, наприклад, в обговореннях на форумі. Соціальна мережа також створюється читачами тематичного співтовариства на сервісі блогів. Багато професійних співтовариств перетворилися на інструмент пошуку людей, рекомендації співробітників і пошуку роботи. Соціальні мережі в їхньому сучасному вигляді мають цілий ряд додаткових можливостей порівняно зі створеними раніше інструментами спілкування користувачів.

Головною особливістю соціальної мережі є надані послуги нового покоління, а саме інструменти пошуку потрібних контактів і встановлення зв'язків між людьми. За допомогою цих інструментів соціальної мережі кожен її користувач може створити свій віртуальний портрет – сформувати профайл, в якому вказати докладно дані про себе, свій досвід роботи, захоплення, інтереси й цілі. Наявність профайла вже дозволяє використати механізми пошуку однодумців, одновірців, колег, людей, спілкування з якими необхідне в роботі й навчанні. Тобто, учасник мережі одержує ніби власне «місце проживання» в Інтернеті, причому зовсім не схоже на персональні сайти, що так поширилися на зорі Інтернету.

Стосовно створення веб-сервісу «соціальна мережа» слід розрізняти два поняття: 1) користувачі сайту як індивіди або 2) певні позиції користувачів у системі, наприклад: адміністратор, модератор, експерт, учасник, власник банера або продавець і покупець. В останні два роки все більше з'являється індивідів в Мережі, публічна демонстрація ними своїх рис, властивостей, інтересів.

Рівень розвитку соціальних мереж майже досяг свого піку, і в цей час можна ледве не щодня спостерігати народження нових соціальних мереж.

Соціальні сервіси Веб 2.0

Сучасна соціальна мережа пропонує такий набір стандартних сервісів: зберігання особової картки з контактними даними, онлайн-ова

адресна книга, онлайнний органайзер, що доступні з будь-якого комп'ютера, сховище мультимедійних даних користувача, можливість обмеження небажаного спілкування. Цей спектр соціальних послуг активно поповнюється, враховуючи актуальну зацікавленість користувачів.

Засоби для зберігання закладок Делішес (Del.icio.us) – засоби для зберігання посилань на веб-сторінки, які регулярно відвідуються учасниками мережі.

Соціальні мережні сервіси для *зберігання мультимедійних ресурсів* – це засоби, які дозволяють безкоштовно зберігати, класифікувати, обмінюватися цифровими фотографіями, аудіо- і відеозаписами, текстовими файлами, презентаціями, а також організовувати обговорення ресурсів.

Мережний щоденник (web log – блог), або щоденник подій – це веб-сайт, веб-журнал, основне наповнення якого становлять записи, зображення або мультимедіа, які регулярно поповнюються. За аналогією з особистими щоденниками, блоги називають мережними щоденниками. Для блогів характерна можливість публікації коментарів відвідувачами.

BikiBiki (WikiWiki) – соціальний сервіс, що дозволяє будь-якому користувачеві редагувати текст сайту (писати, вносити зміни, усувати, створювати посилання на нові статті).

Соціальні геосервіси – сервіси мережі Інтернет, що дозволяють знаходити, позначати, коментувати, постачати фотознімками різні об'єкти в будь-якому місці на зображенні земної кулі з досить високою точністю. Використовуються реальні дані, отримані за допомогою навколоземних супутників.

Соціальні сервіси для спільної роботи з документами різних форматів – інтегровані сервіси Інтернету, орієнтовані на організацію спільної роботи з текстовими, табличними документами, корпоративними завданнями.

Карты знань (Mind map) – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Також може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису. У перекладах термін може звучати по-різному – карти розуму, карти пам'яті, інтелект-карти, майнд-мапи. Серед сервісів побудови карт знань, що з'явилися в мережі останнім часом, найбільш простим є сервіс Bubbl.us.

Соціальні пошукові системи – це системи, які дозволяють користувачам самим визначати, в якому напрямку вести пошук, які сайти переглядати насамперед, на які слова звертати першочергову увагу і як представляти знайдені результати. На основі пошуковиків нового покоління можна побудувати свої власні індивідуальні або колективні пошукові машини. Пошук можна адаптувати до певної тематики й до певної спільноти.

Цілі і завдання мережі «Партнерство в навчанні»

Мережа «Партнерство в навчанні» – це соціальна мережа для вчителів, що об'єднує педагогів, які застосовують інноваційні підходи у викладацькій діяльності. Мережа надає можливість вчителям-новаторам публічно представляти свої доробки та отримувати поради, зауваження і рекомендації від колег зі всієї України, обмінюватись ідеями, новинами, а також власним досвідом застосування інноваційних інструментів у роботі з учнями. Також мережа «Партнерство в навчанні» дає доступ до освітніх програм для шкіл та університетів, у тому числі й до планів уроків та практичних занять.

Мережа «Партнерство в навчанні» – це професійний онлайн-ресурс для освітян, <http://ua.partnersinlearningnetwork.com>, веб-портал, створений за підтримки корпорації Microsoft для того, щоб дати можливість вчителям-предметникам усієї України і за її межами використовувати ІКТ для **спілкування та обміну** інформаційними ресурсами (методичними і навчальними матеріалами, програмами). Основна проблема, на вирішення якої спрямовано мережу «Партнерство в навчанні» – це застосування ІКТ

для покращення результатів у навчанні, забезпечення засобів спілкування і формування контенту в мережі Інтернет та запровадження кращих методик навчання з використанням ІКТ. Мережу розроблено із застосуванням науково-методичних підходів до проектування інформаційних систем в галузі освіти на базі мережі Інтернет [2].

Мережа «Партнерство в навчанні» є українським національним сегментом всесвітньої мережі Partners in Learning Network, створеної в межах програми компанії Microsoft «Партнерство в навчанні» для широкої педагогічної аудиторії, в першу чергу для вчителів-предметників, а також для методистів, керівників шкіл та інших працівників і науковців галузі освіти. Мережа «Партнерство в навчанні» створена спільними зусиллями Інституту інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, американських компаній Microsoft та WireStone. Роботу було розпочато в 2007 р., а 15 жовтня 2009 р. вважається датою офіційної дії Мережі, оскільки саме тоді вперше на платформі української соціальної мережі було оголошено Шостий всеукраїнський конкурс “Вчитель-новатор”.

Робота в мережі «Партнерство в навчанні»

Головну сторінку порталу мережі «Партнерство в навчанні» подано на рис. 1.

Реєстрація. Реєстрація виконується через службу Windows Live ID, яка призначена для входу на сайт і реєстрації; для реєстрації на сайті з використанням Windows Live ID досить зазначити адресу електронної пошти й пароль; служба Windows Live ID забезпечує єдиний доступ до всіх служб Windows Live та інших служб і сайтів, що підтримують Windows Live ID, через єдиний обліковий запис Windows Live ID для доступу до участі в семінарах, веб-трансляціях й інших заходах корпорації Microsoft. Сторінку реєстрації подано на рис. 2.

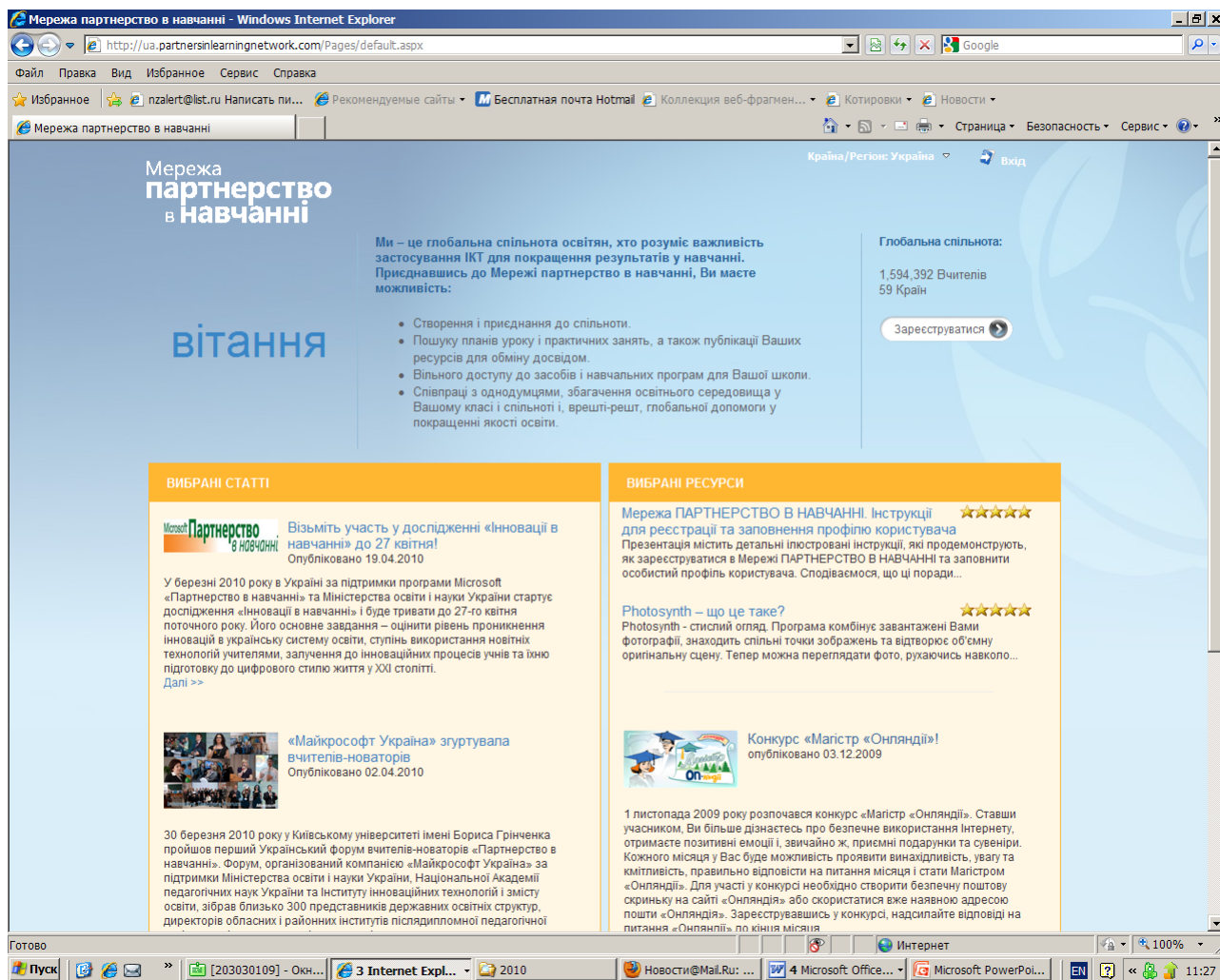

Рис. 1. Головна сторінка порталу мережі «Партнерство в навчанні»

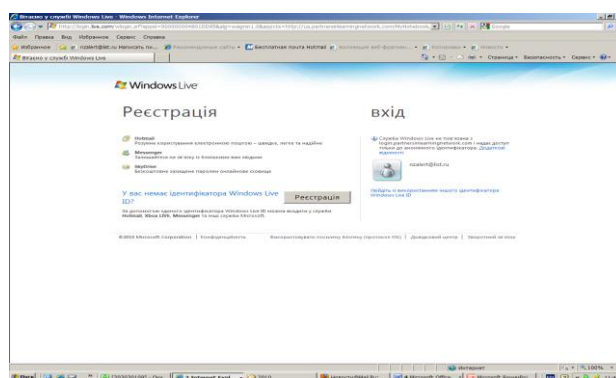

Рис. 2. Сторінка реєстрації

Портал містить 4 сайти: Мій блокнот, Учасники, Спільноти, Ресурси.

Мій блокнот. Це домашня сторінка учасника, на якій відображається його діяльність у Мережі, включаючи всі спільноти, до яких він приєднався або створив, особисті та загальні документи, ресурси, які він завантажив на сайт. Також є можливість створювати, редагувати та

змінювати особистий профіль і профіль школи (установи) учасника, а потім зробити ці профілі доступними для інших учасників.

Учасники. Каталог учасників мережі «Партнерство в навчанні» містить повний список усіх учасників спільнот з усього світу, які зробили свій персональний профіль доступним. Кожний учасник може переглянути список, щоб знайти і зв'язатися з іншими учасниками, або звузити пошук, використовуючи посилання «Пошук учасників». На сьогодні глобальна спільнота налічує 1млн 594 тис. 392 учасника з 59 країн світу. Сторінку сайту «Учасники» подано на рис. 3.

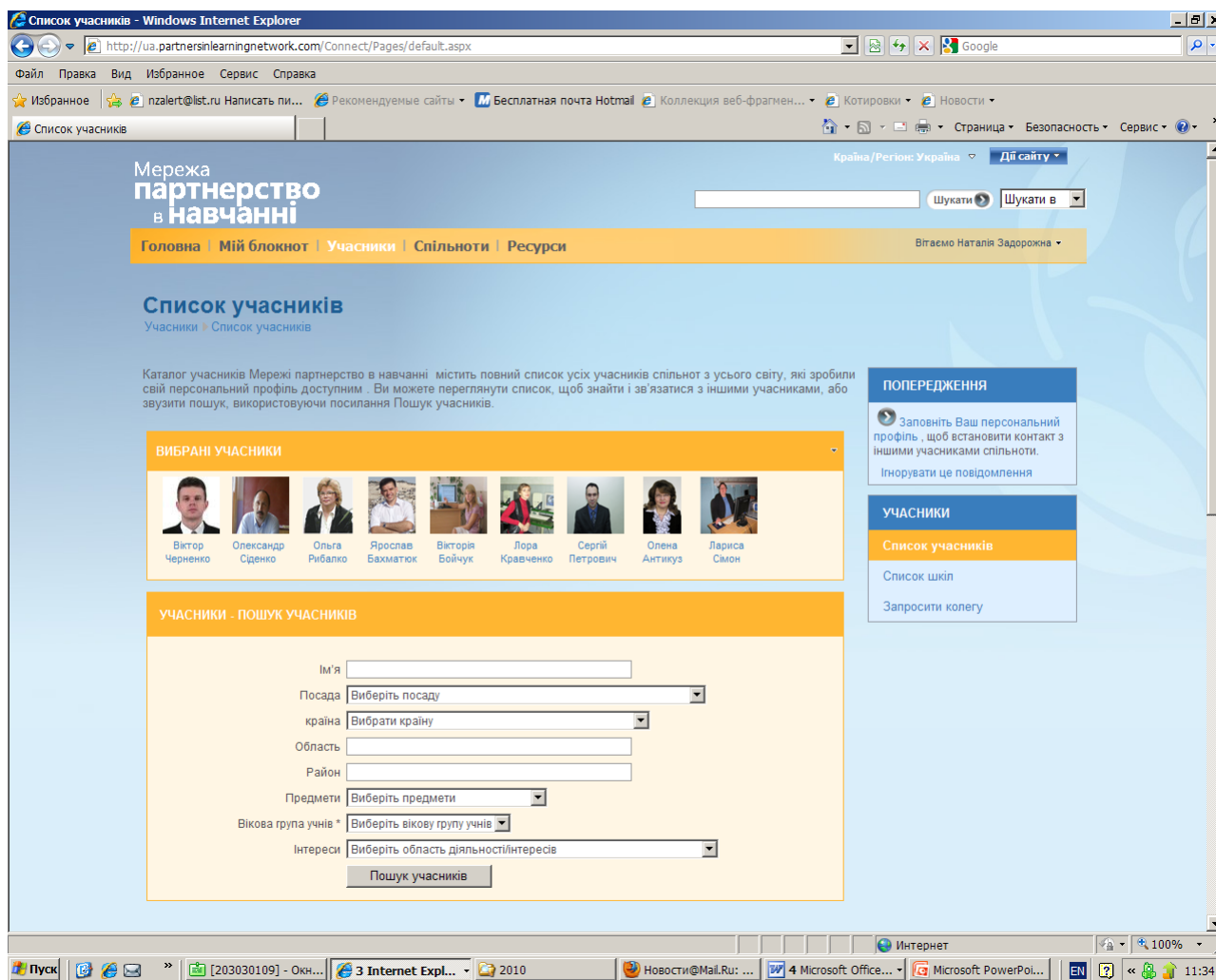

Рис. 3. Сторінка сайту «Учасники»

Спільноти. Спільноти є серцем мережі «Партнерство в навчанні», вони забезпечують центральний майданчик педагогів для зустрічі, дискусії і вирішення питань, що становлять загальний інтерес у конкретній

спільноті. Мережа «Партнерство в навчанні» – це місце, де є можливість: поділитися досвідом й ідеями, створити віртуальні проектні команди, співпрацювати у розробці уроків або методичних матеріалів, брати участь у спільному створенні та обговоренні контенту, знаходити підтримку у випадку, коли є ризик або випробовування чогось нового.

Спільнота в Мережі має такі засоби для роботи і спілкування з партнерами, як дискусії, бібліотеки документів, календарі подій, новини та оголошення, корисні посилання. Сторінку сайту «Спільноти» подано на рис. 4.

Рис. 4. Сторінка сайту «Спільноти»

Ресурси. На цьому сайті подано список корисних ресурсів, що доступні в мережі «Партнерство в навчанні», включаючи Бібліотеку, яку можна використовувати в класних кімнатах для сприяння професійному

зростанню, а також інструменти та програми, які можна застосувати як в класній кімнаті, так і за її межами. Є можливість переглядати всі заплановані заходи, список подій спільноти, завантажити свої власні ресурси, щоб поділитися з іншими учасниками Мережі. Сторінку сайту «Ресурси» подано на рис. 5.

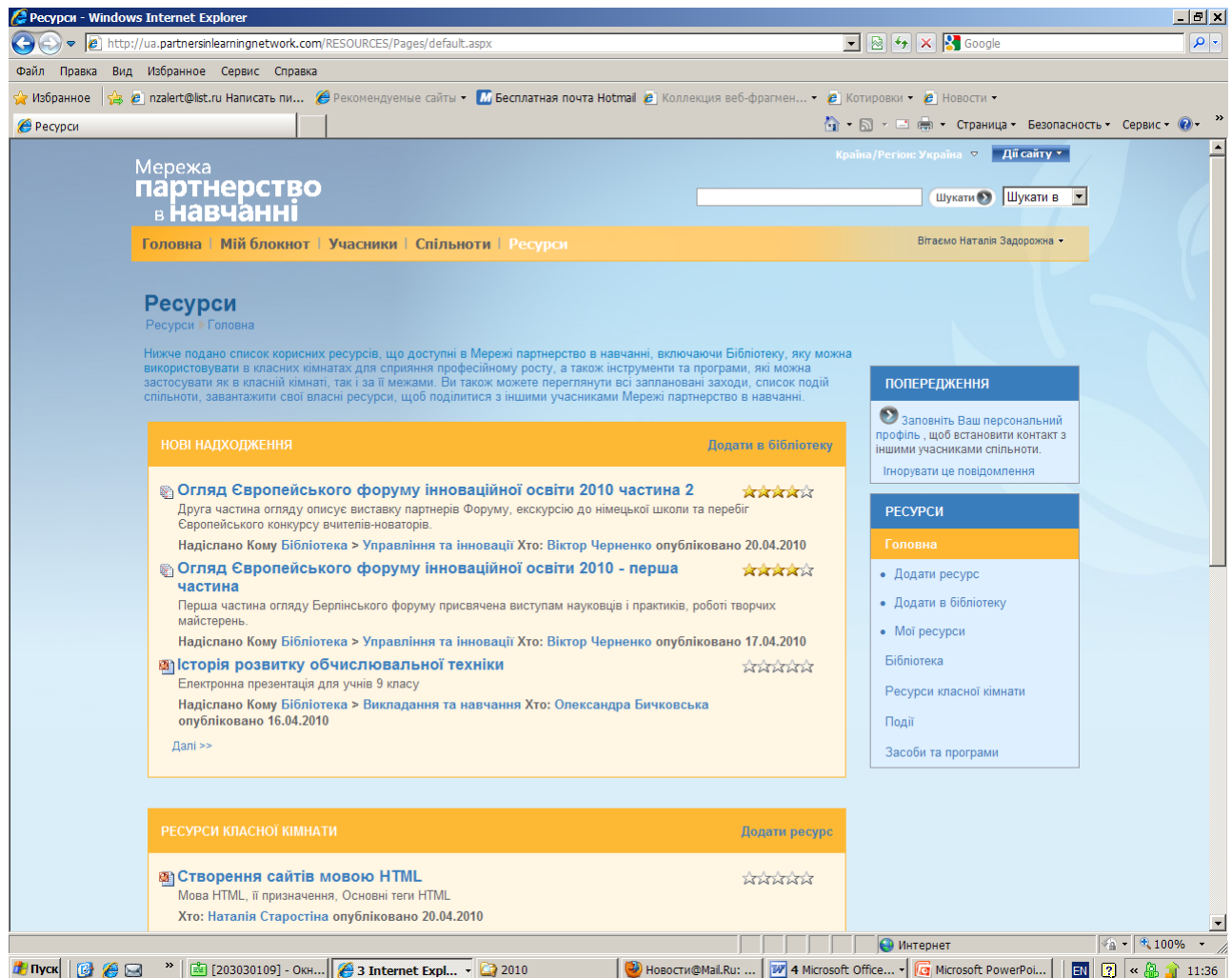

Рис. 5. Сторінка сайту «Ресурси»

Поточний стан мережі «Партнерство в навчанні»

Кількість учасників, зареєстрованих в Мережі, становить до **657**, кількість спільнот – **45**, кількість документів – **більше 1000**, всього у всесвітній мережі Partners in Learning Network зареєстровано 1 млн 594 тис. 392 учасника з 59 країн світу.

Найактивніші спільноти: Шостий Всеукраїнський інтернет-конкурс «Вчитель-новатор», ІКТ у вивченні іноземних мов, Застосування ІКТ на уроках географії, ІКТ у вивченні фізики і астрономії, Інформатика для допитливих, Молоді науковці ІТЗН АПН України, Вивчаємо українську з комп'ютером.

Перспективи розвитку мережі «Партнерство в навчанні»

Подальші плани розвитку мережі «Партнерство в навчанні» передбачають заходи із залучення учасників – вчителів-предметників, бібліотечних працівників, фахівців АПН України, керівних кадрів управління освітою, створення і координації спільнот вчителів та науковців з актуальних науково-педагогічних проблем, а також інформування про науково-педагогічні заходи та обговорення нових педагогічних видань, книг, статей тощо.

Література

1. *Задорожна, Н. Т.* Технологічні основи створення та підтримки порталів [Електронний ресурс] / Задорожна Наталія Тимофіївна, Омельченко Таїсія Григорівна // Інформаційні технології та засоби навчання. – 2008. – № 6. – Режим доступу: [http://www.ime.edu-ua.net/em1/emg.html](http://www.ime.edu.ua.net/em1/emg.html). – Загол. з екрана.
2. *Задорожна, Н.Т.* Менеджмент документообігу в інформаційних системах галузі освіти (для ВНЗ і ППО) : навчально-методичний посібник / Н. Т. Задорожна, К. М. Лавріщева. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 228 с.

Т. В. Лога , зав. сектору
наукової організації та зберігання
фондів філії № 1 ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

**АНАЛІЗ ДОВІДКОВИХ ВИДАНЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА
ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ З ФОНДУ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті подано кількісні та якісні характеристики довідкових видань, що зберігаються у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, довідкове видання, енциклопедія, словник.*

Вивчення і формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, далі – Бібліотека) потребує ретельного дослідження бібліотечного фонду та всіх його складових. Тому розкриття змісту виокремленого зібрання довідкових видань психолого-педагогічного спрямування як невід’ємної складової галузевого ресурсу освітянських бібліотек є особливо актуальним в умовах сучасного науково-інформаційного прогресу для надання оперативної інформації різним категоріям користувачів з питань педагогічної науки та освіти.

Метою даного дослідження є кількісний та якісний аналіз зібрання довідкових видань психолого-педагогічної тематики з фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для їх популяризації та доукомплектування фонду найнеобхіднішими примірниками довідкових видань як ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так й інших освітянських бібліотек України, які є джерелом інформації з питань педагогіки, психології та освіти.

Сучасна освіта України є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення інтелектуальних і

продуктивних сил суспільства, запорукою майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави – повноправного члена європейської та світової спільноти. Загалом національна модель освіти забезпечує необхідні умови для рівного доступу громадян до якісної освіти впродовж життя, а одним із пріоритетних напрямів Національної доктрини розвитку освіти України є впровадження інформаційних педагогічних технологій, розвиток бібліотечної справи, забезпечення доступності інформації, навчальної і довідкової літератури [11].

Швидкі зміни в науці та техніці, поява нових термінів і понять, якими поповнюється світовий інформаційний простір, ставлять перед бібліотеками вимоги щодо підвищення якості інформаційного забезпечення користувачів. На сьогодні бібліотечна мережа України складається майже з 45 тис. бібліотек – публічних, спеціалізованих академічних, вишівських, шкільних тощо. Їхній загальний фонд сягає 875 млн одиниць [32]. Особливе місце серед бібліотек України належить педагогічним (освітнянським) бібліотекам, яких нині налічується 23 тис. [25]. Системоорганізуючим центром мережі освітянських бібліотек України є ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка заснована 30 листопада 1999 р. постановою Кабінету Міністрів України № 2018 на базі Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти і науки та Наукової бібліотеки Інституту педагогіки АПН України [17]. У 2009 р. Бібліотека відзначає своє десятиріччя. Станом на 1.01.09 фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського становив 536710 примірників, 50% з яких – фахова література психолого-педагогічного спрямування. Провідним напрямом діяльності Бібліотеки є задоволення інформаційних потреб у документах на традиційних та електронних носіях користувачів різних категорій, та особливу увагу ми приділяємо освітянам, а саме: науковим та науково-педагогічним кадрам (науковці НАН України, АПН України, аспіранти, професорсько-викладацький склад вищих навчальних

закладів); педагогічним та управлінським кадрам (вчителі шкіл, вихователі дошкільних закладів, педагогічні працівники позашкільних закладів, працівники МОН України, відділів освіти); учням та студентам навчальних закладів I–IV р. а. [4].

З огляду на те, що основну частину користувачів нашої установи та інших педагогічних бібліотек становлять фахівці освітянської галузі, перед ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як перед науково-методичним центром постає завдання – відповідати постійному росту знань і кожен раз підтверджувати тверду впевненість дослідників, викладачів і студентів в отриманні ними оперативної й високоякісної інформації. Враховуючи те, що проблема цілеспрямованого пошуку інформації та задоволення інформаційних потреб користувачів є ключовою ланкою в роботі будь-якої бібліотеки, незалежно від спеціалізації, співробітники нашої установи постійно приділяють увагу вивченню бібліотечного фонду та поповненню його документами психолого-педагогічного спрямування, що мають найбільший попит у читачів.

Тема довідкових видань різного типу достатньо добре розроблена у книгознавстві. Вперше визначення довідкової літератури було сформульоване понад 70 років тому О. О. Реформаторським [14, с. 460]. Його дослідження зберегли наукову цінність і були покладені в основу дефініції „довідкові видання”, яка увійшла до ДСТУ. За О. О. Реформаторським, *довідкове видання* – це видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання. У 1998 р. львівська дослідниця енциклопедичної справи Н. І. Черниш у своїй праці „Українська енциклопедична справа: Історія розвитку, теоретичні засади, підготовка видань” зробила ґрунтовний аналіз вітчизняних енциклопедичних видань та підкреслила їх вагоме значення як джерела оперативної інформації [34]. На сучасному етапі питання довідкових видань вивчають С. Ляшко [14], В. Тимченко [31] та інші

науковці. У 2007 р. вийшла друком монографія „Енциклопедичні, довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження 2003–2005 рр.)”, укладачем якої є О. Б. Вихристюк. Ця праця надає можливість науковцям України ознайомитися з довідковими виданнями зарубіжних країн і використати окремі статті з цих видань у своїй роботі над створенням нових енциклопедій, довідників та словників [14]. Роботи, присвячені універсальним довідковим виданням, характеризують їх загалом, а тема психолого-педагогічних довідкових видань раніше не досліджувалася. Зважаючи на це, ми обрали об’єктом нашого дослідження енциклопедії, словники та довідники психолого-педагогічного спрямування.

Аналізуючи бібліотечний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головного галузевого національного книгосховища та державного депозитарію психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури, ми окремо виділили зібрання довідкових видань як необхідної складової фонду будь-якої спеціалізованої бібліотеки. За видами документи довідкових видань поділяються на енциклопедії, словники й довідники, які у свою чергу поділяються на універсальні та галузеві – з педагогіки, психології, літературознавства, філології, філософії, історії, математики, медицини та інших гуманітарних і природничих дисциплін. Загальна кількість довідкових видань Бібліотеки – близько 15000 примірників, що становить 2,8% від загальної кількості фонду. Поповнення фонду довідковою літературою з психолого-педагогічних питань є пріоритетним завданням ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як науково-інформаційного центру освітянської галузі. Нині кількість довідкових видань психолого-педагогічного спрямування становить близько 300 примірників, тобто 2% від загальної кількості довідкових видань. Головна мета довідкової літератури з психолого-педагогічних питань – допомогти освітянам

орієнтуватися в галузі педагогічних знань, що накопичувались упродовж століть, усвідомлювати сучасні проблеми педагогічної науки. Постійна потреба освітян у професійній довідковій літературі пояснюється ще й зручністю користування такою літературою, оскільки словники, енциклопедії та довідники зазвичай містять у собі короткі статті, визначення, довідки, розташовані за абеткою, а також мають допоміжні покажчики.

Звертаючись до історії створення довідкової літератури, необхідно зазначити, що праці енциклопедичного характеру були відомі ще до нашої ери у стародавні часи – у Єгипті, Китаї, Греції. Енциклопедичний характер мали праці Аристотеля та його учнів, а також багато трактатів епохи середньовіччя. Починаючи з „Лексикону” візантійського лексикографа Свида (X ст.), праці, що становили собою систематичний звід знань, зазвичай оформлювались у вигляді словників. У XVI–XVII ст. ця форма набула ширшого вжитку. У Росії перші рукописні збірники енциклопедичного характеру з’явилися в XIII ст. У XVI–XVII ст. були досить поширені алфавітні довідники – „азбуковники” [36]. Кращою дореволюційною енциклопедією універсального змісту вчені вважають „Енциклопедичний словник” Брокгауза й Ефрона, виданий у 1890–1907 рр. у 82 томах, дванадцятитомне перевидання якого наявне у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Звертаючись до Великого тлумачного словника сучасної української мови, який є серед довідкових видань будь-якої бібліотеки, ми можемо знайти сучасне тлумачення поняття „енциклопедія” – це науковий довідник, що об’єднує найістотніші відомості з усіх галузей знань чи якої-небудь однієї галузі, розміщених в алфавітному або тематичному порядку [5].

Визначивши функції загальних енциклопедій та словників, необхідно з’ясувати функції подібних педагогічних видань. Енциклопедії та словники педагогічні – це наукові видання, які містять систематизоване коло знань з

педагогіки, народної освіти й суміжних наук, що ставлять своїм завданням: розкрити у стислій формі теорію і практику навчання та виховання в цілому або окремих їхніх галузей, описати педагогічну термінологію. За змістом педагогічні енциклопедії та словники можуть бути універсальними або галузевими (середня чи вища школа, сімейне виховання тощо), за структурою – словниковими або систематичними. Педагогічні енциклопедії ґрунтуються зазвичай на національному матеріалі й характеризують стан педагогіки та народної освіти переважно у своїй власній країні, тому нерідко називаються національними педагогічними енциклопедіями. Деякі педагогічні енциклопедії є окремими томами універсальних енциклопедій, а деякі складаються з багатьох томів [9]. Наприклад, на початку 70-х років XX ст. у США було видано 10-томну американську педагогічну енциклопедію, а у 1995 р. в Оксфорді – 10-томну „Міжнародну енциклопедію освіти”. У фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського читачі можуть ознайомитися з Енциклопедією „Британіка” (33 томи), яка теж містить багато статей, присвячених психолого-педагогічним питанням. Однією з перших спроб створення довідкового видання з педагогіки в Україні стало видання у 1926 р. „Словника педагогічних термінів” як додатка до українського перекладу „Хрестоматии современных педагогических течений” Я. Мамонтова, яка була видана у Харкові.

Фонд довідкових видань психолого-педагогічної тематики ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського можна умовно розділити на видання радянського періоду до 1991 р. та нові видання з 1991 р. по 2009 р. Довідкові видання з психолого-педагогічних питань радянської доби стали фундаментом для досліджень сучасних науковців як у Росії, так і в Україні. У фонді Бібліотеки можна ознайомитися з такими московськими виданнями, як „Педагогическая энциклопедия: в 2-х томах” за редакцією А. Г. Калашнікова, що була видана у 1927–1928 рр., „Педагогическая энциклопедия: в 4-х томах” за редакцією Каїрова І. А., видана у 1964–

1968 рр., *„Педагогический словарь: в 2-х томах”*, виданий у 1960 р., а також із виданням для фахівців з корекційної педагогіки *„Дефектологический словарь”*, який було видано у 1970 р. Більшість цих видань наявні у фондах великих бібліотек загальнодержавного значення. Зважаючи на необхідність сучасного інформування у галузі педагогіки, освітянські бібліотеки намагаються комплектувати фонд довідкової літератури передусім новими виданнями, що є необхідним на сучасному етапі і для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головного депозитарію психолого-педагогічних документів.

У 2008 р., з ініціативи директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Павли Іванівни Рогової, у приміщенні філії № 1 Бібліотеки відбулася презентація першої у вітчизняній літературі довідково-аналітичної праці *„Енциклопедія освіти”* за редакцією президента АПН України В. Г. Кременя, в якій вміщено 1039 статей, що висвітлюють проблеми теорії, історії та практики української освіти, походження понятійно-термінологічних основ педагогічної і психологічної наук; сучасні освітні парадигми та концепції; системи навчання і виховання у різних типах навчальних закладів, розвиток зарубіжних освітніх систем; персоніфіковану інформацію про 133 педагогів та громадських діячів, що сприяли розвитку освіти в Україні; відомості про суміжні галузі науки, які мають вагоме значення для розвитку сучасної освіти. До роботи над цим виданням було залучено 291 автора, більшість з яких – науковці Академії педагогічних наук України. Енциклопедія освіти має алфавітний порядок розміщення статей і містить іменний та предметний покажчики для зручності користування. У презентації цього видання брали участь науковці-автори статей, які увійшли до цієї енциклопедії, бібліотекарі, студенти та представник видавництва *„Юрінком Інтер”*, який зазначив, що безоплатно примірники енциклопедії надіслані в усі наукові бібліотеки України і в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зокрема. У перспективі науковцями АПН

України планується багатотомне видання „Енциклопедії освіти”. У читальних залах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського „Енциклопедія освіти” стала необхідним джерелом інформації у процесі навчання, здійснення наукових досліджень студентами вищих педагогічних закладів, аспірантами, викладачами. Необхідно зазначити, що „Енциклопедія освіти” має бути обов’язковим довідковим виданням для всіх бібліотек освітянської мережі – вишівських, шкільних тощо.

Крім „Енциклопедії освіти”, у фонді Бібліотеки можна ознайомитися з новим двотомним виданням енциклопедичного характеру „*Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х книгах*” (2005 р.) за редакцією О. В. Сухомлинської. Це видання найчастіше замовляють студенти вищих педагогічних закладів, аспіранти, науковці, які вивчають історію педагогіки України, а також співробітники Бібліотеки, які організовують книжкові виставки, присвячені життю та діяльності видатних педагогів. Адже у двотомнику вміщено біографії 165 особистостей, які свій інтелектуальний потенціал і досвід віддали розвитку педагогічної науки України. У першій книзі цього навчального посібника подано творчі біографії українських мислителів, філософів, письменників, педагогів, які жили і працювали впродовж Княжої доби й Козаччини (X–XVIII ст.) та в період Просвітництва (XIX ст.). Серед них – славетні імена Ярослава Мудрого, П. Могили, Г. С. Сковороди, Т. Г. Шевченка, К. Д. Ушинського, а також імена, зовсім невідомі широкому загалу: Памво Беринда, Захарія Копистенський, Єпифаній Славинецький. Творчі біографії подаються як єдиний історико-педагогічний процес. У другій книзі навчального посібника подано персоналії українських педагогів, які жили і працювали у XX ст. Серед них досить знані особистості – М. С. Грушевський, А. Ю. Кримський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, а також такі, що були заборонені, репресовані, представники еміграції: Я. Ф. Чепіга, С. О. Сірополко, І. І. Огієнко. Біографії педагогів розташовані за хронологією, а не за абеткою прізвищ. Розташування нарисів про педагогів

підпорядковується загалом датам їхнього життя, але автори посібника також враховували роки активної діяльності педагогів в педагогічному процесі – науковому чи освітньому. У кожному нарисі про персоналію дотримано такої послідовності викладу: прізвище, ім'я, по батькові, дати народження й смерті, стислі відомості про діяльність того чи іншого педагога з обов'язковим визначенням його громадянської позиції. Кожну статтю завершує перелік праць педагога та коротка бібліографія праць про нього. Для зручнішого користування матеріалами в посібнику представлений „Алфавітний покажчик персоналій”. Над двотомником працював авторський колектив, більшість якого – співробітники лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України. Прізвища авторів подаються у змісті посібника після назви статті, яку вони підготували. Це видання надійшло до найбільших книгозбірень України і, зокрема, до багатьох освітянських бібліотек.

Невід'ємною частиною довідкового фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є видання, присвячені питанням психології. Адже вивчення будь-яких питань з педагогіки неможливе без знання психологічних процесів, особливостей психології різних вікових груп, зокрема дитячої психології. Враховуючи особливості психотипу особистості – її характеру, темпераменту, педагог може визначитись у виборі методів і прийомів навчання та виховання. Одним з найповніших сучасних вітчизняних видань з психології є *„Психологічна енциклопедія”*, видана у 2006 р., автором-упорядником якої є О. М. Степанов. Це перше в Україні енциклопедичне видання, в якому систематизовано у термінах і поняттях основні знання з понад 80 психологічних дисциплін, відомості про багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних учених-психологів. Енциклопедія містить 2185 статей, які розміщено за абеткою, а також алфавітний покажчик для зручності користування. Дане видання пропонується психологам-науковцям, практичним психологам, спеціалістам із соціальної роботи, педагогам, викладачам, аспірантам,

магістрам, студентам вищих навчальних закладів, а також широкому колу читачів, які цікавляться різними питаннями психології.

Енциклопедії, звичайно, містять більше термінів і понять, ніж словники, і мають статті більшого обсягу, але основою для створення енциклопедій завжди слугували словники. Фонд Бібліотеки поповнюється різними словниками, серед яких особливий попит мають видання, присвячені психолого-педагогічним проблемам. Одним з перших словників з педагогіки за часів незалежності України, яким у Бібліотеці користуються педагоги-практики, науковці, студенти і аспіранти, є *„Український педагогічний словник”*, виданий у Києві у 1997 р. Автор словника – Семен Гончаренко. У цьому науково-довідковому виданні вміщено узагальнену й систематизовану інформацію з теорії і практики навчання та виховання, розглянуто широке коло понять педагогічної науки, подано різнобічний довідковий матеріал: основні поняття й терміни, які стосуються навчально-виховного процесу, нові педагогічні теорії й концепції. Усього словник містить 3000 статей. Значно більший за обсягом словник педагогічних термінів – *„Педагогічний словник”* за редакцією М. Д. Ярмаченка (2001 р.), який має на меті ознайомити читачів з основними поняттями педагогічної теорії та практики, а також споріднених галузей знань (психології, дефектології, медицини, біології, філософії, історії). У словнику також широко представлені вітчизняні вчені та освітні діячі, що зробили вагомий внесок у становлення та розвиток педагогічної науки в Україні. Одним з найбільших за обсягом психологічних словників є *„Психологічний тлумачний словник”*, виданий у Харкові у 2004 р. Автор словника – Шапар В. Б. Видання містить близько 2500 термінів, що відображають сучасний стан психологічної науки. Цей словник значною мірою полегшив використання єдиної психологічної термінології українською мовою. Зміст словника системно охоплює питання різних напрямів психології. Психологічні терміни в словнику розташовані за абеткою. Для зручності використання та правильного

вживання психологічних термінів у кінці словника наведено їх повний перелік із наголосами.

У сучасній українській педагогіці помітно збільшилася кількість досліджень, присвячених питанням сімейного та домашнього виховання. Адже зміни соціально-економічного та матеріально-побутового характеру, які відбуваються у житті тієї чи іншої сім'ї, зумовлюють необхідність удосконалення змісту, форм і методів виховання дітей різного віку у сім'ї. У Бібліотеці до уваги батьків, домашніх вихователів, працівників дошкільних закладів, науковців, студентів педагогічних навчальних закладів пропонується *„Педагогічний словник для молодих батьків”* (2003 р.), в якому висвітлено питання теорії, історії й практики педагогіки, психології, освіти і культури, педіатрії, соціології, охорони та збереження фізичного й морального здоров'я дітей; вітчизняний і зарубіжний досвід виховання дітей дошкільного віку в родині, відомості про видатних педагогів і просвітників; положення законодавчих, нормативних і методичних документів про навчання й виховання дітей дошкільного віку, юридичну і моральну відповідальність, педагогічну діяльність батьків і вихователів дошкільного навчального закладу. У словнику статті розміщено за абеткою.

У фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, крім педагогічних словників, є також видання, присвячені окремим галузям педагогіки. Наприклад, до уваги фахівців-дефектологів, студентів дефектологічних факультетів, практичних психологів, працівників соціальних служб, батьків дітей з особливими потребами пропонується видання *„Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник”* за редакцією академіка В. І. Бондаря, яке було надруковане у 2003 р. видавництвом «Альма-матер». Це найновіше в Україні довідкове видання у галузі спеціальної педагогіки, в якому міститься термінологічна лексика з корекційної педагогіки і спеціальної психології, інформація про методи, прийоми навчання та виховання дітей з порушеннями фізичного чи розумового

розвитку; про діяльність видатних учених і практиків у галузі корекційної педагогіки. У словнику статті розміщено за абеткою, їх пошук пришвидшується завдяки тематичному покажчику. У розробці словника брали участь вітчизняні дефектологи різних наукових шкіл.

У ХХІ ст. серед абітурієнтів вищих педагогічних закладів набула популярності спеціальність „соціального педагога”, що вимагало створення підручників, методичних посібників та довідників із соціальної педагогіки. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського майбутні соціальні педагоги, викладачі цієї спеціальності та працівники соціальних служб користуються виданням *„Соціальна педагогіка: мала енциклопедія”* за загальною редакцією професора І. Д. Зверевої, що вийшло друком у 2008 р. у Києві. У цій енциклопедії узагальнено понятійно-категоріальний апарат соціальної педагогіки як галузі наукових знань, професійної діяльності та навчальної дисципліни. У кінці видання подано алфавітний покажчик термінів, які містить енциклопедія, а в кінці кожної статті є перелік використаної літератури. Це видання обов’язково повинно бути у фондах бібліотек вищих педагогічних навчальних закладів.

Заслуговує на увагу і *„Соціолого-педагогічний словник”* за редакцією В. В. Радула, який був виданий у 2004 р. Науковці, педагоги та студенти вищих навчальних закладів можуть знайти у ньому пояснення значної кількості соціологічних та педагогічних понять, термінів, які використовуються у процесі наукових досліджень педагогічних явищ і процесів сучасної освіти.

Фахівці професійної освіти, учні професійно-технічних навчальних закладів, які відвідують читальні зали Бібліотеки, мають можливість скористатися виданням *„Професійна освіта: Словник”* за редакцією Н. Г. Ничкало. У цьому словнику, з урахуванням сучасного стану професійної освіти в Україні, систематизовано понад 1300 понять з філософії освіти, теорії та історії професійної освіти, дидактики професійної школи, методик викладання загальноосвітніх і спеціальних

дисциплін; подано тлумачення термінів із суміжних наук – соціології, правознавства, екології, які безпосередньо пов'язані зі змістом професійного навчання. Це видання має обов'язково бути у бібліотеках професійно-технічних навчальних закладів.

Завдяки налагодженню творчої співпраці з науковими бібліотеками близького зарубіжжя, крім вищезазначених українських довідкових видань з педагогіки та психології, фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського містить також видання, що вийшли друком в Росії та Білорусі. Зокрема, фахівці Бібліотеки неодноразово відвідували Державну науково-педагогічну бібліотеку ім. К. Д. Ушинського у Москві (Росія) та започаткували книгообмін з нею як однією з найбільших бібліотек Росії. У студентів та науковців найбільший попит серед російських видань має *„Педагогический энциклопедический словарь”* за редакцією Б. М. Бім-Бада, який видано у Москві у 2003 р. Автори *„Педагогического энциклопедического словаря”* виклали понятійно-категоріальну систему психолого-педагогічних знань, намагаючись відобразити усі зміни, що відбулися в освіті Росії після видання у 1993–1998 рр. *„Российской педагогической энциклопедии”* у двох томах, яка теж представлена у нашому фонді. Нове однотомне видання відображає об'єктивні відомості з теорії та історії психолого-педагогічних наук, а також суміжних з ними гуманітарних дисциплін, і має декілька розділів: Тематичний словник, Біографічний словник, Додатки, Алфавітно-предметний та Іменний покажчики. У кожному розділі статті розташовані за абеткою. Тематичний словник містить 1300 термінів, що стосуються методів, технологій, прийомів освіти, виховання і навчання. Біографічний словник містить понад 1000 статей про просвітителів, педагогів, діячів освіти, культури, письменників, фахівців з психолого-педагогічних питань. Додатки містять довідкові матеріали про вищі навчальні заклади, які готують фахівців з педагогіки та психології; про видавництва, які видають педагогічну та дитячу літературу, а також про найбільші універсальні бібліотеки

гуманітарного профілю. Алфавітно-предметний та іменний покажчики допомагають читачам краще орієнтуватись у матеріалах словника. Також цінним у роботі педагогів, психологів, науковців, студентів стало російське видання „*Психология. Иллюстрированный словарь*” И. М. Кондакова. Цей словник є яскравою авторською роботою, яка знайомить з основними напрямками наукових пошуків в загальній, соціальній, клінічній психології, в психоаналізі, психологічному консультуванні і психотерапії. Словник містить 600 ілюстрацій і 1700 статей, в яких висвітлено основні поняття найважливіших галузей сучасної психологічної науки, біографії видатних вітчизняних і зарубіжних учених. У словнику статті розміщено за абеткою. Матеріал словника підготовлено в аспекті нових вимог, які вказують на необхідність встановлення паралелей між психологією та іншими науками – медициною, філософією, педагогікою. У кінці словника для зручності користування розміщено алфавітний предметний покажчик та алфавітний іменний покажчик.

У 2008 р. делегація провідних фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на чолі з директором П. І. Роговою для налагодження дружніх зв'язків і укладання угод про співпрацю відвідала провідні книгозбірні Республіки Білорусь – Національну бібліотеку Білорусі та Республіканську науково-педагогічну бібліотеку. Адже розширення міжнародних зв'язків і обмін з книгозбірнями інших країн сприяють формуванню єдиного інформаційного простору, а також спрямовані на взаємозбагачення науки й освіти та надання доступу до культурної спадщини різних народів і держав світу. У довідковому фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського можна ознайомитися з такими білоруськими виданнями, як „*Современный словарь по педагогике*”, виданим у Мінську у 2001 р., та виданням 2005 р. „*Педагогика : Большая современная энциклопедия*”, автором-упорядником яких Є. С. Рапацевич. Останнє видання, як більш сучасне й повне, має попит у викладачів, студентів та аспірантів. У цій енциклопедії вміщено понад 3000 статей, які

розкривають поняття, що стосуються усіх розділів педагогіки та психології і відображають новий рівень білоруської педагогічної науки і практики, сучасний стан системи освіти в Росії, Білорусі та інших країнах. У цьому виданні читачі Бібліотеки можуть знайти багато зовсім нових психолого-педагогічних понять, яких немає в інших сучасних словниках та енциклопедіях з педагогіки: „зіркова хвороба”, „генетичний код”, „евристичне навчання” тощо. В енциклопедії статті розташовані за абеткою. Для зручнішого користування подано довідковий апарат, який складається з алфавітного покажчика, списку основних скорочень та списку використаної літератури.

Аналізуючи спектр енциклопедій та словників з психології і педагогіки, ми звернулися до фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, в яких представлена велика кількість видань, більшість з яких наявні у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, але є видання, що відсутні у Бібліотеці і якими необхідно доукомплектувати її фонди. Привертають увагу, насамперед, видання російських, а також переклади іноземних авторів. Цікавими є видання з психології, що вийшли друком у Санкт-Петербурзі: *„Психология. Полный энциклопедический справочник”* за редакцією Б. Г. Мещерякова та В. П. Зінченко (2007 р.); *„Психологическая энциклопедия”* за редакцією Р. Корсіні та А. Ауэрбаха (2003 р.); *„Основы психологии. Большая энциклопедия психологии: все тайны поведения человека”*, автор якої Деніс Кун (2007 р.); *„Современный психологический словарь”* – навчальний посібник, що містить 1400 статей з основних розділів психології російських авторів за редакцією Б. Г. Мещерякова і В. П. Зінченко (2008 р.). Також у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського представлені найновіші довідкові видання з психології та педагогіки, видані у Москві. Найповніше розкривають терміни і поняття з психології та педагогіки і відображають сучасний розвиток цих наук не тільки в Росії, а й в інших країнах світу такі видання,

як: „Словарь-справочник по педагогике” (автори-упорядники – В. А. Міжеріков та П. І. Підкасистий (2004 р.)); двотомне видання „Большой толковый психологический словарь. Основные термины и понятия по психологии и психиатрии” (автор – Артур Ребер (2003 р.)), „Психологический энциклопедический словарь” (2006 р) а також „Большая психологическая энциклопедия” – найповніше сучасне видання, в якому представлено понад 5000 психологічних термінів і понять, вийшло друком у 2007 р.

Отже, під час нашого дослідження було зроблено кількісний та якісний аналіз енциклопедій, словників та довідників з педагогіки і психології, що містяться у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, охарактеризовано 28 довідкових видань психолого-педагогічного спрямування, з яких 11 видань – українські, 15 – російські і 2 – білоруські. Із представлених 28 довідкових видань 22 праці були видані у 2000–2008 рр. і містять найсучаснішу інформацію з педагогіки та психології. З усіх вищезазначених словників й енциклопедій психолого-педагогічного спрямування, що видані в Україні та Росії, 20 видань наявні у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а 8 російських видань відсутні у нашій установі, але представлені у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського. Відділ наукового комплектування Бібліотеки постійно працює над доукомплектуванням бібліотечного фонду необхідними виданнями згідно зі списками незадоволеного попиту.

З метою поповнення бібліотечних фондів фаховими виданнями, які вийшли друком поза межами України, необхідно запровадити постійне державне фінансування освітянських бібліотек для цілеспрямованого придбання необхідної літератури та розширити рамки міжнародного книгообміну із педагогічними бібліотеками світу. Проаналізовані нами довідкові видання психолого-педагогічного спрямування мають допомогти освітянським бібліотекам мережі визначитись у виборі найнеобхідніших для них рекомендованих видань з метою придбання їх як у видавництвах,

книготоргівельній мережі, так і звертаючись до обмінно-резервних фондів бібліотек, які здійснюють книгообмін та оприлюднюють списки видань, що пропонуються для інших установ, на своїх сайтах. Адже поповнюючи власні фонди найновішими довідковими виданнями з педагогіки та психології, освітянські бібліотеки зможуть оперативно надавати інформацію всім категоріям користувачів, включаючи науковців, викладачів та студентів, сприяти розвитку педагогічної науки і освіти в Україні.

Література

1. *Бачинин, В. А.* Психология : энциклопедический словарь / В. А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 271 с.
2. Большая психологическая энциклопедия : самое полное современное издание : более 5000 психологических терминов и понятий / А. Б. Альмуханова, Е. В. Гладкова, Е. В. Есина [и др.]. – М. : Эксмо, 2007. – 543 с.
3. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, М. : ОЛМА. – ПРЕСС, 2005. – 666 с. – (Проект „Психологическая энциклопедия”).
4. *Букишина, Т.* Вивчення читацького контингенту ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як основа його ефективного обслуговування / Т. Букишина, Т. Павленко // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; ред.: П. І. Рогова, К. Т. Селіверстова [та ін.]. – К. : Вирій, 2006. – С. 22–33.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2002. – С. 264–265.
6. *Гончаренко, С.* Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 117.
7. *Еникеев, М. И.* Психологический энциклопедический словарь / М. И. Еникеев. – М. : ТК Велби : Проспект, 2006. – 558 с.
8. Енциклопедичні, довідкові та бібліографічні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження 2003-2005 рр.) : систематичний покажчик / уклад. О. Б. Вихристюк [та ін.], відп. ред. Н. В. Стрішенець. – К., 2007. – 194 с.
9. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

10. *Кавецька, Н.* Джерела комплектування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в сучасних соціально-економічних умовах / Н. Кавецька // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; ред.: П. І. Рогова, К. Т. Селіверстова [та ін.]. – К. : Вирій, 2006. – С. 61–68.
11. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347 // Освіта. – 2002. – 24 квіт. (№ 26). – С. 2–4.
12. *Кондаков, И. М.* Психология : иллюстрированный словарь / И. М. Кондаков. – СПб. : „Прайм-ЕВРОЗНАК”, 2003. – 512 с. – (Проект „Психологическая энциклопедия”).
13. *Кун, Д.* Основы психологии. Большая энциклопедия психологии: все тайны поведения человека / Деннис Кун. – 10-е междунар. изд. – СПб. : Прайм-Евროзнак, 2007. – 720 с.
14. *Ляшко, С.* Основні види довідкових видань. Біографічні довідкові видання в Україні / С. Ляшко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, НАН України. – Київ : [б. в.], 2006. – Вип. 16. – С. 458–466. – Бібліогр.: 21 назва.
15. Педагогика : большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : „Современное слово”, 2005. – 720 с.
16. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад, ред.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова [и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с. ил.
17. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
18. Педагогічний словник для молодих батьків / авт.-упор.: Алексєєнко Т.Ф., Артемова Л.В., Баглаєва Н.І., Бех І.Д., Постовий В.Г. [та ін.]. - К.: ДЦССМ, 2004. - 348 с.
19. Про створення Державної науково-педагогічної бібліотеки України : постанова Кабінету Міністрів України № 2018 від 30.10.1999 р. // Законодавство – бібліотекам України : довід. вид. / уклад. Т. Слєпцова [та ін.]. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 162.
20. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко [та ін.]; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
21. Психологическая энциклопедия / Р. Корсини, А. Ауэрбах (ред.). – 2 изд. – СПб. : Питер, М. и др., 2003. – 1094 с.
22. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К. : „Академвидав”, 2006. – 424 с.
23. Психология : полный энциклопедический справочник / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко (сост., общ. ред.). – СПб. : Прайм-Евроснак, 2007. – 888 с.

24. Ребер, Артур Большой толковый психологический словарь. Основные термины и понятия по психологии и психиатрии / Артур Ребер. – М. : Вече : АСТ, 2003
1. Т.1: А–О. – М., 2003. – 592 с.
2. Т.2: П–Я. – М., 2003. – 560 с.
25. Рогова, П. І. Педагогічні бібліотеки / П. І. Рогова // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 655–658.
26. Словарь-справочник по педагогике / В. А. Мижериков (авт.-сост.); П. И. Пидкасистый (общ. ред.). – М. : Творческий Центр „Сфера”, 2004. – 438 с.
27. Современный психологический словарь: учеб. пособие для студ. вузов: более 1400 ст. по осн. разд. психологии отечеств. авт. / ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм-Еврознак, Владимир : ВКТ, 2008. – 490 с. – (Научный бестселлер).
28. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
29. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : „ЕксОб”, 2004. – 304 с.
30. Спеціальна педагогіка : понятійно-термінологічний словник / за ред. академіка В. І. Бондаря. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 436 с.
31. Тимченко, В. Польські довідкові видання середини XVIII–XIX ст. / В. Тимченко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, НАН України. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 519–526.
32. Україна : Повна енциклопедія / авт.-упоряд. В. М. Складенко, Т. В. Іовлева, В. В. Мирошнікова, М. О. Панкова. – Харків : Фоліо, 2007. – 463 с.
33. Українська педагогіка в персоналіях : у 2-х кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. К. : Либідь, 2005.
34. Черниш, Н. І. Українська енциклопедична справа: Історія розвитку, теоретичні засади, підготовка видань / Н. І. Черниш. – Львів : Фенікс, 1998. – 243 с.
35. Шапар, В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
36. Энциклопедический словарь : в 3-х томах / под ред. Б. А. Введенского. – М. : Большая Советская Энциклопедия, 1955. – Т. 3. – С. 693.

В. П. Воловоденко, завідувач бібліотеки Інституту
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського,
Т. В. Олексієнко, бібліотекар Інституту післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ТА ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

Висвітлено роль освітнянських бібліотек у становленні інноваційної культури особистості, зміст, проблемні питання та перспективи модернізації зазначених книгозбірень. Розкрито досвід роботи бібліотеки обласного Інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, освітнянська бібліотека, інноваційна культура особистості, бібліотека обласного Інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.*

Зміни, які відбулися в суспільстві, демократизація та глобальна інформатизація різних сторін життя зумовили потребу в інноваційному розвитку шкільних бібліотек, тобто їх адаптування, модифікування та трансформацію як освітнянських соціокультурних центрів. Нині важливим завданням є реалізація сучасного підходу до гуманістичних цінностей бібліотеки, визначення її перспектив. Будь-який організм для свого повноцінного функціонування потребує постійного живлення, яке забезпечується, зокрема, оперативною інформацією. В умовах сьогодення, коли інформація стає одним із провідних ресурсів розвитку суспільства, значно активізується роль бібліотеки як інформаційного центру, інноваційним призначенням якого є культурно-просвітницьке та бібліотечно-інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу. Власне перехід суспільства від індустріального до інформаційного призвів до того, що інформаційні технології проникли в усі сфери людської життєдіяльності, що й зумовило потребу в інноваційному розвитку шкільних бібліотек як інформаційних осередків закладів освіти [3].

Завдання організації діяльності бібліотеки полягає, зокрема, в раціональному поєднанні складових під час функціонування для

забезпечення максимальної результативності та мінімальних витрат усіх видів ресурсів. Серед сучасних бібліотечних технологій, які можуть прискорити інноваційний розвиток книгозбірень, варто назвати: бібліотечний маркетинг, формування іміджу бібліотеки, сегментація ринку послуг, бібліотечна реклама та оцінювання ефективності роботи. Оцінити діяльність шкільної книгозбірні слід за схемою:

- кількісні показники;
- послуги;
- система інформації;
- естетичне оформлення;
- соціально-психологічні критерії;
- пропаганда літератури;
- система розвитку читацьких інтересів;
- активність та думка читачів при проведенні заходів;
- повнота укомплектування книжкового фонду;
- якість довідково-бібліографічного апарату;
- індивідуальна робота з читачами;
- використання технічних засобів.

Бібліотечний маркетинг – дослідження ринку інформаційних послуг з метою задоволення запитів користувачів.

Імідж бібліотеки необхідно формувати, поважаючи право користувача на вільний доступ до інформації, повідомляючи про всі зміни в діяльності книгозбірні, спрямовані на підвищення якості та комфортності обслуговування.

Бібліотечна реклама – інформація про бібліотеку, види її послуг, популяризація нових бібліотечно-інформаційних послуг з метою інформування реальних та потенціальних користувачів, стимулювання запитів на ці послуги.

Сегментація ринку інформаційних послуг – це розподіл усіх користувачів на групи за віком, соціальним статусом, освітою, статтю,

родом занять, сімейним станом тощо, з метою цілеспрямованого впливу на попит [7].

На думку західних експертів, обсяг інформації і знань подвоюється кожні 12–18 місяців. Проблема забезпечення процедур обробки, пошуку, доступу, використання, оцінювання і зберігання інформації з різних аспектів та галузей життєдіяльності стає чи не найактуальнішою проблемою сьогодення. Щоб подолати кризові явища в сфері інформації, потрібен кардинально новий підхід до змісту діяльності освітянських бібліотек [2].

Узвичаєні книгозбірні і сучасна бібліотечна справа загалом вже не відповідають вимогам нового інформаційного суспільства. Фахівці відзначають тенденції консерватизму, ізоляваності, механістичності, застою в бібліотечній справі, прояв яких можна спостерігати в падінні ролі традиційних бібліотек у сучасному суспільстві. У такій ситуації помітнішим стало недосконале матеріально-технічне забезпечення освітянських бібліотек на тлі зростаючих запитів користувачів. Світ давно опанував не тільки терміни, а й саму техніку, і вільно оперує електронною поштою, електронними каталогами, копіювальною технікою, принтером. Усіх об'єднав Інтернет. Багатотомні видання замінили компакт-диски, пошук інформації відбувається за хвилини. Задіяні віртуальні бібліотеки [3; 5].

На нашу думку, модель книгозбірні як інноваційного інтелект-центру має охоплювати такі компоненти:

- ✓ абонемент, читальна зала, спеціалізовані відділи;
- ✓ інтернет-клуб, медіотека (комп'ютерна зона, відеотека, фонотека, діатека, ксерокопіювальна техніка);
- ✓ інформаційно-довідкова служба, електронна доставка документів;
- ✓ відділ правової та інформаційної підтримки;
- ✓ центр соціально-психологічної адаптації;

- ✓ відділ профорієнтації;
- ✓ центр розвитку творчих здібностей;
- ✓ зала для виставок, концертів, культурних програм;
- ✓ комплекс дозвілля [5].

Яку ж роль відіграє в сучасних умовах освітянська бібліотека?

Поруч з основними інноваційними завданнями книгозбірні – навчити читати і аналізувати книгу, виникає необхідність впровадження сучасних новітніх технологій. Інноваційний розвиток бібліотек та нові інформаційні технології дозволяють вирішити проблеми збереження інформації та обслуговування, тобто задоволення потреб читачів. Вони уможливають збільшення обсягу інформації, прискорюють пошук, забезпечують можливість розширити діапазон діяльності бібліотек, подолати просторові та часові бар'єри, тобто зробити інформацію фондів бібліотек доступнішою для користувача.

Ці завдання змінили і роль самого бібліотекаря, його підхід до обслуговування читачів, змусили зайнятися самоосвітою, самовдосконаленням, підвищенням кваліфікації. На зміну минулому змісту і поняттю «бібліотека» приходить сучасний термін «інформаційно-методичний центр».

Бажання змінити зовнішній вигляд і внутрішній сенс освітянської книгозбірні переросло у проект, складовими якого є:

- створення естетичного дизайну сучасної бібліотеки, зміна інтер'єру;
- інвентаризація фонду: перевірка наявних документів, звільнення від застарілої літератури;
- аналіз фонду з метою подальшого його використання й наповнення;
- естетика фонду: нові роздільники, нестандартно оформлені тематичні полиці, по-новому розставлені стелажі, створення зон відпочинку, самопідготовки;

- розширення читальної зали, збільшення посадкових місць;

Компютеризація бібліотечних процесів – важлива складова інноваційного розвитку бібліотек. Вона забезпечує створення електронних бібліотек які, з одного боку, є різновидом автоматизованих інформаційних систем (AIC), в яких документи зберігаються і можуть використовуватися в електронній формі, з іншого боку – виконують функції і мають ознаки традиційних бібліотек.

Які ж можливості надають електронні бібліотеки порівняно зі звичними? Користувач отримує інформацію незалежно від часу та місця знаходження – свого чи бібліотеки. Значно підвищується оперативність надання читачам необхідної літератури, документів та ін. Використання машиночитальних копій запобігає псуванню оригінальних документів (цінних і рідкісних) та дозволяє зберігати страхові масиви. Завдяки переведенню в цифрову форму та внесенню в інформаційні мережі використання інформації стає повнішим та практично необмеженим. Для великої кількості користувачів стають доступнішими документи, наявні в бібліотеках в обмеженій кількості (рідкісні книги, фотоальбоми, зарубіжні видання, придбання яких більшості книгозбірень недоступне). Поступово бібліотеки трансформуються на комунікаційні мережі і навігатори по файлах-серверах інформаційних ресурсів і сервісів [3; 5].

Слід зважати на те, що робота з формування інноваційної політики книгозбірні починається з оцінювання інноваційної ситуації, сильних і слабких сторін діяльності бібліотеки, суперечностей і результатів її роботи, аналізу впливу зовнішніх факторів. Реальна оцінка сьогодення дозволяє сформулювати і реальні цілі на майбутнє. Інноваційна діяльність бібліотеки є важливим показником зміцнення позитивного іміджу книгозбірень взагалі в суспільстві [4; 6].

Зміст інноваційної діяльності освітянських бібліотек має полягати у:

- переосмисленні бібліотечними працівниками роботи з навчальною, художньою літературою, упровадження інтерактивних методик її популяризації;
- оформленні відповідних виставок літератури, фонду популярної літератури, альтернативних навчальних підручників;
- створенні на базі бібліотек комп'ютерних відеозон і наданні на цій основі нових бібліотечних послуг користувачам, формуванні у них практичних вмінь та навичок роботи з електронними носіями інформації;
- наданні нового змісту інформаційно-бібліографічній просвіті учнівської молоді, батьків;
- розвитку і формуванні в читача сталого інтересу до книги, створенні комфортного середовища для читання;
- поліпшенні якості бібліотечної, бібліографічної, інформаційної роботи з користувачами бібліотеки.

Також вимагає модернізації зміст моніторингової діяльності бібліотек. Це вивчення читацького попиту, читацького інтересу, якості бібліотечно-бібліографічного обслуговування, аналіз бібліотечних послуг і тенденцій їх розвитку, вивчення рівня читацької грамотності та інформаційно-бібліотечної культури користувача, його емоційно-естетичного ставлення до прочитаних книг, взагалі – ефективності роботи освітянської бібліотеки. Сучасні підходи до змісту діяльності бібліотек мають бути підпорядковані стимулюванню читацької активності засобами проведення літературних ігор, вікторин, бесід, презентацій книг, організації зустрічей з місцевими поетами та письменниками. Ефективність і результативність функціонування освітянських бібліотек значною мірою залежить від бібліотечних інновацій: годин книголюба, читацьких олімпіад, інтелектуальних літературних та бібліографічних конкурсів, методу проєктів, інформаційних та бібліографічних тренінгів [1; 6].

Отже, бібліотечні інновації – це результат творчого пошуку бібліотечними працівниками нестандартних рішень багатьох проблем. Безпосереднім результатом творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми і методи пропаганди літератури, нестандартні підходи, що сприяють підвищенню професійної майстерності бібліотекаря, рівня його культури, мислення, світогляду. Зазначимо, що ускладнення функцій шкільної бібліотеки потребує і постійного поновлення професійних знань, умінь бібліотечних працівників [2].

Протягом останніх десятиліть складні соціальні умови призвели до різкого падіння культури і моралі в соціумі. Соціальні групи витісняються на окраїну культурного життя, знижується рівень освіти, культури, потягу до мистецтва, тому в роботі бібліотеки необхідно передбачувати зміни інтересів, запитів і потреб читачів, зумовлених соціальними змінами в суспільстві і саме бібліотека покликана формувати інноваційну культуру особистості.

Основні компоненти інноваційної культури особистості:

- уміле регулювання інформаційної поведінки у світі вироблених суспільством моральних і правових норм;
- реалізація індивідуальності особи в її інформаційній діяльності;
- вміння особистості використовувати як традиційні, так і комп'ютерні джерела інформації (бази/банки даних бібліотек);
- рівень загальної і соціальної культури особистості в навчальній інфраструктурі;
- уміння здійснювати інформаційну діяльність (формувати інформаційні потреби і запити, володіти стратегіями і алгоритмами оптимального інформаційного пошуку, аналізу, переробки та використання інформаційних джерел).

Виховання інноваційної культури особистості взагалі є суспільною проблемою, тому в цій роботі обов'язково слід зважати на ступінь

інноваційного розвитку науково-інформаційних та бібліотечно-бібліографічних ресурсів, виховувати у користувача чіткі уявлення про довідково-бібліографічний апарат та інформаційні послуги, які надає бібліотека. Сучасний стан формування інноваційної культури читачів потребує аналізу і переосмислення. І ні в кого не викликає сумніву той факт, що бібліотека сьогодні є життєво важливим компонентом освіти, виховання та інноваційної культури. А виконати свої функції вона зможе лише тоді, коли ця проблема хвилюватиме не тільки бібліотекарів, а й усіх освітян [6].

Інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського відіграє вагомую роль в інноваційному розвитку освітянських бібліотек області та у формуванні інноваційної культури особистості, і левову частку в цій роботі виконує бібліотека. Нею організовуються виставки літератури, презентації, присвячені різним ювілейним та пам'ятним датам. Так, до 90-річчя з дня народження видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського відбулися III Міжнародні й XV Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ідеї, пошуки, перспективи». З цієї нагоди підготовлено виставку його праць, робіт соратників, учнів та послідовників. Було представлено наукові та науково-методичні видання Інституту за останні п'ять років, педагогічний досвід кращих вчителів області. Також було презентовано монографію «Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина 19–20 ст.» завідувача кафедри педагогіки та психології КОІППО імені В. Сухомлинського, кандидата педагогічних наук, професора Н. А. Калініченко.

До 70-річного ювілею КОІППО імені В. Сухомлинського, крім виставки новинок освітянської літератури, бібліотекою була підготовлена об'ємна електронна презентація видань Інституту за весь період його існування. До 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні відбулася обласна науково-практична конференція «Шляхами подвигу і слави». На

секції «Проблеми, досвід та перспективи патріотичного виховання учнівської молоді» представлено нове видання «Збережемо пам'ять про подвиг», в якому містяться найкращі розробки виховних годин та уроків педагогів і бібліотекарів Кіровоградщини.

У бібліотеці Інституту було організовано презентацію книги «Продуктивний педагог» доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри гуманітарних технологій ЧДТУ, міжнародного експерта з питань освіти І. П. Підласого для працівників Інституту та завідувачів районних методичних кабінетів (центрів). У книзі, у формі інтерактивного обговорення, читач дістає відповіді для вирішення повсякденних навчальних і виховних завдань. Автор, спільно зі співробітниками Бібліотеки та центру методичних служб, провів майстер-клас на тему «Продуктивна технологія».

Постійно вивчається ринок літературних новинок у галузі освіти через Інтернет, мережу книжкових магазинів, шляхом відвідування різноманітних цікавих книжкових виставок, презентацій та заходів. Завдяки тісній співпраці бібліотеки Інституту з видавництвами «Основа», «Шкільний світ» та ін. освітяни області мають можливість ознайомитися з найсвіжішими літературними новинками в галузі освіти, підвищити свій професійний рівень.

Інформацію про роботу нашої бібліотеки розміщено на сайті Інституту, з якого можна дізнатися про нові друковані видання, конференції та інші заходи, що відбудуться незабаром.

Бібліотека проявляє ініціативу при проведенні всіх заходів, що організовуються Інститутом, і кожен учасник має можливість почерпнути для своєї роботи безліч нових ідей для формування інноваційної культури особистості учнів та педагогів.

На думку великого педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського: «Людина, для якої книжка вже в дитинстві стала такою необхідною, як скрипка для музиканта, як пензель для художника, ніколи не відчує себе

обділеною, збіднілою і спустошеною». Він відводив величезну роль бібліотеці у формуванні особистості.

Бібліотека стає центром інтелектуального розвитку особистості, а бібліотекар – партнером у вирішенні цього важливого педагогічного завдання.

Як підсумок сказаного, слід відзначити, що підвищуються акценти в соціальній ролі бібліотек. Якщо в XIX – на початку XX ст. суспільство ініціювало, переважно, просвітницьку роль бібліотек, у роки радянської влади – ідеологічну, то протягом останнього десятиліття – інформаційну і освітню. Інноваційний розвиток бібліотек та підвищення внаслідок цього інноваційної культури особистості дозволяє зробити інформацію, сконцентровану в фондах бібліотек, доступнішою для користувача. Тому ми вважаємо, що на перспективу є потреба вести розмову про єдиний інформаційний простір, про єдину світову бібліотеку, про бібліотеку без кордонів [5; 3].

Література

1. *Башун, О.* Особистісний підхід до читачів у бібліотеці / О. Башун // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 72
2. Безперервна освіта бібліотечних кадрів: концептуальні підходи та стратегічні напрями // Українська культура і мистецтво у сучасному державотворчому процесі: стан, перспективи, проблеми. – К., 2000. – С. 100–130.
3. *Іщенко, В. В.* Бібліотека – центр інформації // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 10. – С. 79–83.
4. Про інформацію : Закон України // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – №48. – С. 650.
5. *Цивильская, О. А.* Интеллект-центр – библиотека будущего, или будущее библиотек / Цивильская О. А. // Шк. биб-ка. – 2009. – № 10.- С.31-34
6. *Чудинова, В.* Школьный библиотекарь – это воспитатель / В. Чудинова // Библиотекарь. – 1992. – № 8–9. – С. 55–57.
7. *Фомина, Л.* Хочет ли перемен библиотекарь? / Л. Фомина // Библиотека. – 1993. – № 9. – С. 14–17.

О. А. Долотова, главный библиотекарь отдела официальных и нормативных актов Российской государственной библиотеки

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ТРУДОВ В. И. МЕЖОВА

У статті розглядається значимість покажчика В. І. Межова «Литература русской педагогики, дидактики и методики» для сучасних педагогічних досліджень.

Ключові слова: *В. І. Межов, покажчик «Литература русской педагогики, дидактики и методики», бібліографія, педагогіка.*

Один из интереснейших трудов известного библиографа В. И. Межова – указатель «Литература русской педагогики, дидактики и методики» – по прошествии времени не утратил своей актуальности.

Библиограф считал этот труд материалом для распространения новых, на то время, тем и методов в педагогике, используемых лицами, посвятившими свою жизнь народному просвещению. Но значимость этой работы гораздо шире. И хотя В. И. Межов крайне редко снабжал издания, указанные в сборнике, аннотацией, сам подбор статей, включенных им в библиографию, представляет интерес не только для библиографов и историков, но и для современных педагогов и родителей.

Готовя указатель, он неожиданно для себя заметил, что раздвигает рамки и, стараясь не выходить за границы темы, поместил статьи, «которые, хотя и имели близкую внутреннюю связь и родство с предметами воспитания, в узком понимании этого слова, тем не менее заключали в себе более широкое значение, так как относились к народному просвещению вообще и к ходу цивилизации в нашем отечестве». Такая позиция была творческой установкой В. И. Межова.

При подготовке указателя библиографом было просмотрено 10000 изданий. Он отмечал, что «не будучи специалистом по педагогике», и не думает ставить свой труд в один ряд с трудами, составленными

библиографами-педагогами. Для него это были материалы, на основании которых «какой-нибудь специалист и знаток дела составит более подробный и обстоятельный указатель», справедливо считая, что критико-аналитическая библиография... непременно требует специальных знаний.

Сейчас мы видим, что его труд по значимости и исторической ценности ни в чем не уступает изданному Санкт-Петербургским педагогическим собранием, поручившим работу 12 своим членам.

В. И. Межов считал, что в библиографическом указателе главным критерием успеха является полнота, и сейчас становится понятно – он был, отчасти, прав.

Отстаивая право на внесение в свой указатель работ людей, не имеющих педагогического образования, но «с практическим взглядом на вещи», он писал, что такие авторы вносят свой смысл в анализ вопроса. Без работ таких авторов, по его мнению, указатели не будут полными, «так как в библиографический указатель (особенно по рассматриваемому предмету) должно непременно вносить все: статьи специалистов и неспециалистов, если они хороши, тем лучше; если они нелепы, история... укажет на них как на пример уродливого проявления духа известной части общества, известной эпохи..., где же историку искать тогда путеводной нити в своих исследованиях об отклонении общества от его нормального хода, как не в этих, нелепых, по своему направлению, статьях».

В. И. Межов предугадал историческую значимость своих трудов именно в той части, которая помогает раскрыть противоположность взглядов на одну и ту же тему. Он начал с истории вопроса, обращая внимание на общественное воспитание, так как именно в то время складывалось понятие о воспитании под влиянием общества и, в частности, первых общественных организаций, чья деятельность была направлена на формирование личности-патриота. Программы по воспитательной работе у этих организаций были разные, но общие задачи не отличались друг от друга.

Что может современный общественный деятель, работающий с молодежью, почерпнуть из литературы данного направления не 20-го, а 19 века – то, что осталось вечным: нравственные и эстетические взгляды, а далее (в отличие от советского периода, когда было только две организации молодежи) выбрать то, что поможет ему сориентироваться в работе с разными слоями подрастающего поколения.

В этот же раздел В. И. Межов включил литературу по истории книгопечатания, так как и тогда и сейчас через книгу мы влияем на духовное и нравственное воспитание юношества. Библиопсихология как наука получила в наше время новые аспекты развития, несмотря на широкое распространение автоматизированной подачи информации. При всей скупости подачи материала автор предстает перед нами подлинным исследователем.

В этой работе для современных педагогов, как выяснилось из опросов, наибольший интерес представляют разделы: теория и практика обучения и теория и практика воспитания. Многие положения педагогики, рассматриваемые в этих разделах не потеряли своей актуальности. Например, в указатель включена статья Б. И. Паульсона из журнала «Учитель» «Наука ли педагогика и какая именно». Статья полемическая, оспаривающая возможность считать педагогику наукой. Вопрос не потерял своей злободневности и в наши дни. Современный автор Пузыревский в статье «Педагогика без науки» отказывает ей в этом праве. Так возникает спор во времени.

Подбор материала у В. И. Межова, указание степени его значимости наводит на мысль, что он, не будучи педагогом, уловил общее настроение людей, причастных к этой сфере деятельности, которые все больше склонялись к мысли о кризисе в образовании, считали его очень опасным, так как он является причиной всех других общечеловеческих кризисов.

«Одесский вестник» опубликовал статью «Уродливое проявление дурного воспитания», в которой затрагиваются аспекты кризиса в сфере

педагогики и в воспитании нового человека. Эта же тема поднимается уже в наше время учеными-педагогами Б. Т. Лихачевым и Т. К. Клименко. В статьях наших современников и в статьях, отобранных В. И. Межовым для указателя, говорится, практически одними и теми же словами, о необходимости научного познания сущности воспитания и образования. Тема кризиса в образовании актуальна и сейчас.

В. И. Межов включил в указатель книги и статьи, раскрывающие значимость для педагогики проблемы неопределенности цели образовательного процесса, о становлении нового раздела в педагогической науке – философии образования, назначение которого в философском определении цели образования, в раскрытии вопроса, что есть воспитание и образование человека [1].

Но существуют методы педагогики, которые не рассматриваются в наши дни совсем или рассматриваются в несколько иных ракурсах. Например, в указатель включены статьи, помещенные в разных журналах, на тему физического воздействия в воспитательных целях: «Можно ли воспитывать без розог» В. Водовозова, «Карательная система в наших учебных заведениях» – без указания автора, «Вопрос о телесных наказаниях в нашей учебной практике» – без автора, – статьи на актуальную для того времени тему. Сейчас вопрос о подобных наказаниях в стенах учебных заведений не стоит, да и в семейном кругу не поощряется. Но при формальном опросе родителей выяснилось, что некоторые из них приемлют систему не только «морального» наказания, но и физического, оправдывая это тем, что «и нас так воспитывали».

В. И. Межов понимал, что воспитание – это многоаспектный и многофазовый процесс, поэтому включал в указатель литературу, которая могла помочь в работе с детьми разных возрастов [2].

Журнал «Учитель» помещал статьи об учебном и воспитательном процессе не только школьников и подростков, но и детей первых лет жизни. Следует отметить выпущенную этим журналом «Книгу няnek» с

подзаголовком «Наставление, как холить и воспитывать маленьких детей», в которой рассказывалось о том, что ребенок нуждается в ласке, постоянной нежности и заботе, а через заботу о себе начинает испытывать чувство любви к окружающим.

С материалами из этой книги были ознакомлены воспитатели детского сада г. Пушкино Московской области и няни, работающие по найму. Практически все воспитатели детского сада согласились с аспектами воспитательной работы, представленными в данном труде, тогда как няни со многими положениями были не согласны, отмечая, что ими трудно воспользоваться в наше время. Это в корне неверно. Работа няни во времена В. И. Межова регламентировалась. У нее были определенные обязанности, соблюдение которых не обсуждалось. Кроме того личное время ее было сведено к минимуму, тогда как современные няни (а сейчас этим видом деятельности зачастую занимаются лица, которые считают, что их основная обязанность не воспитывать, а «пасти» ребенка) не обременяют себя особыми знаниями и очень учитывают объем своей занятости. Хотя книга заинтересовала и тех и других.

Для воспитателей детского сада интересными оказались статьи, помещенные во втором томе указателя в разделе «Теория и практика воспитания вообще», посвященные воспитанию детей в детских садах, сеть которых в то время начала активно развиваться за границей и в России. Материал в статьях, представленных в журналах «Детский сад» и «Семья и школа», которые издавались долгое время и при советской власти, был признан не только интересным, но и современным (все новое – хорошо забытое старое).

«Журнал для родителей и наставников» поместил на своих страницах «Советы врача об устройстве детской» – не дизайнера, как это делают сейчас, а врача, который главным критерием ставит – удобство мебели, естественность материалов, свет и воздух в помещении. С этим материалом ознакомили родителей детей дошкольного и школьного

возраста. В комментариях они отмечали, что с поправкой на современность (а это техническая оснащенность помещения) советами не только можно, но и необходимо воспользоваться.

Большой интерес и поддержку у родителей получил опыт совместной работы по проблеме детского развивающего чтения, так как многие из них понимают, что не единым компьютером жив человек; что, с одной стороны, время, проведенное ребенком за компьютером (даже в поиске материала для выполнения домашнего задания) предоставляет родителям определенные преимущества, но лишает их совместного общения.

Воспользовавшись материалом из журналов «Детское чтение», «Семейные вечера», «Чтение для юношества», родители смогли провести собственные обсуждения – сначала совместно, а спустя некоторое время самостоятельно. Все отмечали, что эти опыты пошли на пользу: помогли детям и родителям наладить плодотворное общение. Сначала подобные мероприятия трудно было проводить, так как родителям не совсем была понятна степень их пользы. Но затем они поняли их значимость.

Подобные опыты будут продолжены.

Таким образом, литература, которую В. И. Межов счел нужным внести в указатель, стала материалом для современных сравнительных педагогических изысканий.

Литература

1. *Здобнов, Н. В.* История русской библиографии до начала XX в. / Н. В. Здобнов. – М., 1955.
2. *Фрадкина, З. Л.* «В. И. Межов (1830–1894)» / З. Л. Фрадкина. – М. : Изд-во Всесоюзной книжной палаты, 1949.

РОЗДІЛ 2
ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ
БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ
У НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УЧАСНИКІВ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Л. А. Вербицкая, *методист по работе со школьными библиотекарями Государственного учреждения образования «Минский областной институт развития образования»*

ШКОЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА КАК ЧАСТЬ ЕДИНОГО ИНФОРМАЦИОННО- ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА УЧРЕЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Автор розглядає питання інформатизації національної системи освіти, зокрема ті, що стосуються діяльності шкільних бібліотек.

Ключові слова: *шкільна бібліотека, інформатизація, медіатека, підвищення кваліфікації, програмне забезпечення.*

На протяжении последних лет в Республике Беларусь особенно активно идет формирование информационного общества, происходят серьезные преобразования, которые связаны, прежде всего, с ростом и внедрением информационно-коммуникационных технологий. Информация и знания, а также технология их передачи приобретают первоочередное значение на государственном уровне.

Первыми шагами в решении вопросов, связанных с информатизацией общества, стало принятие таких основополагающих документов, как Концепция государственной политики в области информатизации, одобренная Указом Президента Республики Беларусь от 6 апреля 1999 г. № 195 «О некоторых вопросах информатизации в Республике Беларусь» и Государственная программа информатизации Республики Беларусь на 2003–2005 гг. и на перспективу до 2010 года «Электронная Беларусь», утвержденная Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 27 декабря 2002 г. № 1819.

Одним из приоритетных направлений развития современного общества является информатизация национальной системы образования.

Разработана и действует в настоящее время программа «Комплексная информатизация системы образования Республики Беларусь на 2007–2010 годы», ориентированная, прежде всего, на информатизацию

общего среднего образования как базового элемента национальной системы образования. Реализация мероприятий программы направлена на повышение качества образования на основе широкого использования информационно-коммуникационных технологий в образовательной практике, на создание современной отраслевой информационной среды системы образования (ОИССО), благодаря чему были заложены основы деятельности по решению проблем полноценного информационного обслуживания всех участников образовательного процесса. ОИССО в перспективе объединит учреждения образования, государственные органы управления образованием, сервисные службы и информационные ресурсы [2]. Уже сегодня для поддержки учебных предметов разработаны и проходят экспериментальную апробацию 34 наименования электронных средств обучения (ЭСО), разработанных за счет средств республиканского бюджета. Впервые в документе была поставлена задача по внедрению автоматизированных рабочих мест для *автоматизации работы библиотек*, фактически заложен фундамент для создания новой модели школьной библиотеки: формирование фонда электронных документов, обеспечение удаленного доступа к мировым образовательным ресурсам, расширение перечня и объемов библиотечных услуг для удовлетворения информационных потребностей учащихся и педагогов.

Ещё одним важным документом, в ходе поэтапной реализации мероприятий которого должна измениться концепция деятельности библиотеки общеобразовательного учреждения (ОУ), традиционное представление о её значимости и роли, является Программа развития общего среднего образования в Республике Беларусь на 2007–2016 годы (Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 31.05.2007 № 725). В соответствии с Программой, школьные библиотеки должны быть преобразованы в центры информационных ресурсов, которые предполагается оснастить техническими и программными средствами учебного назначения, создать на их базе медиа-центры, что в конечном

итоге позволит обеспечить эффективное обслуживание информационных потребностей учащихся и педагогов на более высоком качественном уровне [3].

Значительные усилия по поддержке нового статуса библиотек предпринимаются Научно-педагогической библиотекой учреждения «Главный информационно-аналитический центр Министерства образования Республики Беларусь» (далее НПБ), которая является республиканским научно-методическим центром для библиотек общеобразовательных учреждений. В настоящее время специалистами НПБ подготовлен и находится на согласовании проект «Положения о библиотеке общеобразовательной школы Республики Беларусь», в котором предложена структура инновационной модели библиотеки – «библиотека-медиатека» (до утверждения Положения создание библиотек–медиатек рекомендовано пока только для столичных учреждений образования).

Работа библиотеки-медиатеки будет организована на базе новых информационных технологий, будут использованы новые формы организации ее деятельности. В идеале современная школьная библиотека-медиатека должна отвечать ключевым информационным запросам учащихся. Это, прежде всего, стабильное комплектование фондов всеми видами информации на традиционных и нетрадиционных носителях, использование новейших информационных технологий (электронные каталоги, мультимедийные презентации, использование мультимедиа-гарнитур, подключение к Интернету), создание условий для самостоятельной работы учащихся, их самообразовательной деятельности и обновление материально-технической базы.

Создание библиотеки-медиатеки – дело трудоемкое и достаточно затратное, оно требует совместной работы всего коллектива школы и решения одного из главных вопросов – кадрового. Для ее эффективной деятельности необходимы библиотекарь; медиа-координатор, отвечающий

за компьютерную рабочую зону; медиа-специалист, организующий работу с нетрадиционными для библиотек средствами, и другие специалисты [1].

Кроме новых специальностей, требуется постоянное повышение квалификации школьных библиотекарей, как в процессе самообразования, так и через повышение квалификации в учреждениях дополнительного профессионального образования.

Так, например, в Минском областном институте развития образования проводится целевое повышение квалификации библиотекарей общеобразовательных учреждений по следующим темам: «Использование информационных технологий в библиотечно-библиографической деятельности библиотек учреждений образования»; «Использование программного комплекса «БиблиоГраф» в работе библиотеки общеобразовательного учреждения»; «Информационные технологии для автоматизации работы школьной библиотеки»; «Школьная библиотека как информационно-ресурсный центр современного образовательного учреждения»; «Библиотека XXI века: реализация государственных программ и библиотечных проектов»; «Компьютерные и мультимедийные ресурсы школьной библиотеки как средство оптимизации и повышения эффективности педагогической деятельности учителя-предметника» на платной основе и другие.

Одной из основных проблем в деятельности школьной библиотеки остается выбор автоматизированной библиотечной системы для автоматизации библиотечно-библиографических процессов.

Сегодня основным поставщиком программного обеспечения для библиотек ОУ является разработчик программного комплекса «БиблиоГраф» – предприятие «ИНИС-СОФТ», которое имеет акты экспертизы Министерства образования Республики Беларусь, подтверждающие возможность использования ПК «БиблиоГраф» в системе образования. Сетевой программный комплекс «БиблиоГраф» в первую очередь призван оказать помощь в работе библиотекарей

общеобразовательных учреждений и, самое главное, является самым доступным в финансовом отношении.

Следует отметить, что задачи по информатизации школьных библиотек в каждой области решаются по-разному. Оценивая состояние информатизации библиотек, можно отметить определенные достижения. В частности, в Минской области 46 % библиотек оснащены компьютерной техникой и 24 % имеют программное обеспечение, около 4 % подключены к Интернету, в то время как по последним официальным данным за 2007–2008 гг., представленным Главным информационно-аналитическим центром Министерства образования Республики Беларусь, в Минской области только 12 % школьных библиотек располагали компьютерами и программным обеспечением.

Сегодня сложно представить работу ОУ без использования информационных технологий в образовательном процессе, и происходящие перемены в образовании обязательно должны поднять статус библиотек.

Школьная библиотека, являясь структурным подразделением общеобразовательного учреждения и обеспечивая информационное сопровождение образовательного процесса, должна стать *ключевым информационным ресурсом* отраслевой информационной среды ОУ, *посредником* между постоянно увеличивающимся потоком информации и её пользователями, а в итоге – *гарантом* качества образования.

Литература

1. Белая, А. Л. Библиотечно-информационная среда учреждения образования в контексте инновационных процессов / А. Л. Белая // Информатизация образования. – 2009. – № 4. – С. 87–92.
2. Программа «Комплексная информатизация системы образования Республики Беларусь на 2007–2010 годы» : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 01.03.2007 № 265 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2006.
3. Программа развития общего среднего образования в Республике

Беларусь на 2007–2016 годы : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 31 мая 2007 года № 725 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2006.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

У статті розглянуто теоретичні та практичні засади інноваційної діяльності бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії, представлено її інформаційні ресурси, послуги, окреслено перспективи подальшого розвитку інноваційного напрямку роботи книгозбірні.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, автоматизація, Українська інженерно-педагогічна академія, сайт, електронний каталог, інформаційні технології, база даних.*

Сучасне суспільство перебуває в ситуації постійних глобальних змін, обумовлених технологічним зростанням виробництва, загостренням соціально-економічних і політичних проблем. Саме в контексті цих змін розглядається сьогодні значення інформації та інформаційно-комунікативних технологій для прогресу суспільного розвитку. Постійно продукована у сферах науки і практики нова інформація – це якісно нове знання, яке, порівняно з наявним масивом інформації, набуває неабиякої цінності для суспільства. Отже, інформація як фактор і ресурс стійкого розвитку поціновується за свій зміст, можливість збереження і багаторазового використання. За таких умов бібліотека стає інформаційним «ядром» і найдемократичнішим джерелом доступу до інформаційних ресурсів. При виконанні цих функцій бібліотеки, і особливо бібліотеки ВНЗ, стикаються з цілим рядом обмежень фінансового забезпечення (скорочення державних витрат на культуру, зростання цін на друковану продукцію тощо). І тому книгозбірня, що функціонує за сучасних умов, повинна використовувати резерви інтелектуалізації всіх сфер діяльності ще активніше, ніж раніше, застосовувати інновації для оновлення і удосконалення своєї діяльності.

Інноваційний шлях розвитку бібліотеки – це шлях перетворень, що вимагає науково-обґрунтованих підходів до оновлення бібліотечної

діяльності, застосування спеціальних методик їх практичного здійснення. Теорія, методика і організація інноваційної діяльності бібліотек не можуть розвиватися ізольовано від **інноватики**, тобто загальної теорії змін, але ця теорія має бути застосована тільки в умовах бібліотечної справи. Розгляд проблеми інноваційного розвитку бібліотеки вимагає вивчення її термінологічних аспектів, а її основу складають поняття: **інновація, нововведення, новина** (рос. новшество), **інноваційна діяльність**. При визначенні цих понять однозначних відповідей немає, особливо це стосується терміна «**інновації**». На наш погляд, **інновації** – реалізовані ідеї змін, тобто наукова ідея, доведена до стадії практичного використання, починає давати економічний (в умовах бібліотеки – соціальний) ефект, який впливає на розвиток організації.

У термінологічній системі інноватики окреме місце займає поняття «**новина**». Це поняття – результат розробки оригінальної ідеї, придатної для виробничого впровадження.

Нововведення – проміжний результат впровадження новини, коли вона ще не стала інновацією і перебуває на стадії виробничого освоєння.

Під **інноваційною діяльністю** ми розуміємо діяльність, спрямовану на стимулювання поступального розвитку бібліотеки, який здійснюється шляхом змістовного, структурно-організаційного оновлення і технологічної модернізації всіх процесів, а також позитивних змін у професійній свідомості персоналу, підвищення креативного потенціалу співробітників.

Але якою б не була мета інноваційної діяльності, вона повинна бути спрямована на кінцевий результат – підвищення рівня інформаційно-культурного обслуговування користувачів. Виходячи з цього, можна виділити основні елементи бібліотечних інновацій:

– **організаційні** (спрямовані на встановлення внутрішніх і зовнішніх комунікацій бібліотеки, формування бібліотечної політики, зміни в структурі бібліотеки);

- **продуктні** (орієнтовані на розширення асортименту сервісних послуг, упровадження принципово нових послуг для користувачів);
- **методико-технологічні** (пов'язані з розробкою і використанням нових методик роботи бібліотеки, бібліотечних послуг, техніки і технологій);
- **управлінські** (спрямовані на неперервний професійний розвиток співробітників бібліотеки, в т. ч. формування інформаційної культури і реалізацію творчого потенціалу кожного).

Інноваційна діяльність бібліотеки УПА відображена у розробленій бібліотекою і затвердженій Вченою радою академії «Концепції розвитку бібліотеки УПА на 2006–2010 роки», в якій підкреслено соціальну значимість (місію) бібліотеки та перспективи її розвитку. Також було розроблено і затверджено низку документів, які сприяли впровадженню інновацій в роботу бібліотеки: «План заходів по реалізації «Концепції...»», «Перспективний план інструктивно-методичного забезпечення впровадження інформаційних технологій в бібліотеці УПА на 2008–2010 роки», «План заходів по впровадженню комп'ютерних технологій (2007–2008 рр.)», «Перспективний план роботи з фондом на 2006–2010 рр.». Кожен з цих документів має своє призначення, а весь ряд забезпечує послідовну конкретизацію цілей, завдань, дій і ресурсних затрат для здійснення інновацій.

Основою в інноваційній роботі бібліотеки є інформаційна підтримка навчального і наукового процесів академії шляхом:

- автоматизації основних технологічних процесів бібліотеки;
- вдосконалення сайту;
- поповнення електронного каталогу;
- створення власних електронних ресурсів;
- участі у корпоративних проектах;
- надання інформаційних сервісних послуг тощо.

Розглянемо основні інноваційні напрями впровадження «Концепції», які, на наш погляд, ефективно спрацювали на користь користувачеві та імідж бібліотеки. Упровадження сучасних інформаційних технологій є пріоритетним напрямом діяльності бібліотеки академії. У 1998 р. книгозбірня отримала грант від фонду «Відродження» та Інституту «Відкрите суспільство», який передбачав придбання чотирьох комп'ютерів, двох принтерів і програмного забезпечення Liber-Media. Бібліотека починає створювати електронний каталог (ЕК).

У 2006 р. було прийнято рішення про перехід на програмне забезпечення нового покоління «ІРБІС-32» з необмеженою кількістю робочих місць і веб-технологіями. Співробітниками бібліотеки за досить короткий термін проведена робота з конвертації створених баз з програми Liber-Media в програму «ІРБІС», триває редагування ЕК. Крім того, були освоєні і автоматизовані основні бібліотечні технологічні процеси на основі взаємозалежних автоматизованих робочих місць (АРМів «Комплектатор», «Каталогізатор», «Користувач», «Книговидача», «Книгозабезпеченість», «Читач», «Адміністратор»).

Триває формування системи бази даних шляхом поповнення електронного каталогу за двома напрямками – введення до ЕК нових надходжень літератури та поступове ретровведення активної частини фонду, створення проблемно-орієнтованих баз даних та робота зі створення власного повнотекстового ресурсу. Нині в ЕК відображено весь фонд навчальної, навчально-методичної літератури і до 70% наукової літератури, паралельно здійснюється штрих-кодування фондів. Обсяг ЕК на 01.04.09. становить понад 50 тис. записів.

У структурі ЕК створено бази даних (БД) «Книгозабезпеченість», «Праці вчених і співробітників академії», аналітичні проблемно-орієнтовані бази даних, які містять статті із періодичних і продовжуваних видань. Отже, ЕК є багатофункціональною пошуковою системою, яка не тільки виконує функції різноманітних традиційних каталогів і картотек, а й

сприяє покращенню обслуговування користувачів. Позитивно позначається на забезпеченні навчального процесу напрацьована база даних «Книгозабезпеченість». Це досягнення співробітників нашої книгозбірні, які одними з перших серед колективів вишівських бібліотек міста впровадили зазначену БД, якою активно користуються відвідувачі. Завдяки ЕК та Рубриктору «кафедра-дисципліна», спеціально розробленому нашими працівниками, є можливість надання різного роду довідок з питань книгозабезпечення.

Підключення бібліотеки з 2005 р. до локальної мережі академії і мережі Інтернет уможливило вдосконалення інформаційної роботи, а саме здійснення пошуку інформації, відсутньої у власних інформаційних ресурсах. Крім того, організовано електронну доставку документів (ЕДД) на кафедри, з'явилася можливість отримувати і надавати тріал-доступ до іноземного наукового повнотекстового ресурсу за проектом INTAS, створювати власний повнотекстовий ресурс.

Сьогодні бібліотека має можливість отримувати науковий іноземний повнотекстовий ресурс через науково-освітню мережу «Уран» МОН України та INFORMATIO-консорціум. Крім того, у читальному залі книгозбірні користувачам надається доступ до бездротової мережі Інтернет за допомогою Wi-Fi-технологій.

З 2005 р. бібліотека почала створення власного повнотекстового інформаційного ресурсу на допомогу навчально-педагогічній роботі академії.

У 2007 р. розроблена і розміщена на сайті академії веб-сторінка, на якій представлено інформацію про основні і додаткові послуги бібліотеки, нові надходження до її фондів. Уже наприкінці 2007 р. бібліотека прийняла рішення про створення власного сайту – основного джерела інформації для читачів, які звертаються до неї віртуально. Книгозбірня планує постійно вдосконалювати власний сайт.

Сьогодні бібліотека може запропонувати користувачеві **власні інформаційні ресурси** у вигляді:

- сайту;
- ЕК (понад 50 тис.записів);
- повнотекстових баз даних:
 - -«Болонська декларація: перспективи розвитку вищої школи України» (223 назви),
 - «Видання кафедр» (824 назви),
 - «Навчально-методичні видання підвищеного попиту» (23 назви);
- вторинного бібліографічного інформаційного ресурсу (бібліографічні і біобібліографічні, тематичні покажчики);
- БД «Книгозабезпеченість» (розділ «Рубрикатор кафедра-дисципліна» в ЕК).

Придбані інформаційні ресурси бібліотеки:

- БД ВІНІТІ;
- БД «Ліга-ЕЛІТ».

Інформаційні послуги, які надає бібліотека:

- ЕДД на кафедри;
- сервіси «Віртуальна довідкова служба», «Віртуальна виставка»;
- тріал-доступ через науково-освітню мережу «УРАН» і INFORMATIO-консорціум до інформаційного іноземного наукового повнотекстового ресурсу.

Інноваційним напрямом роботи у 2008 р. була участь книгозбірні у корпоративному проєкті «Система реферування української наукової літератури», який забезпечує формування загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова», а також випуск галузевих серій українського реферативного журналу «Джерело» і підтримку онлайн-доступу до БД «Україніка наукова». Книгозбірня виконує аналітико-синтетичну обробку фахового видання академії «Проблеми інженерно-педагогічної

освіти», надає інформацію до НБУ ім. В. І. Вернадського і, для створення галузевого ресурсу, до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Бібліотека продовжуватиме роботу в цьому проекті і надаватиме повнотекстову інформацію до загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова».

У 2008 р. для проведення занять з основ інформаційної культури зав. відділом ІБО О. М. Рибальченко розроблено слайд-лекцію, що передбачало використання проектора. Ця форма роботи не є новою, але все ж її інноваційний характер позначається на методиці викладання матеріалу, в технологіях, які застосовуються при підготовці і проведенні занять.

Для самостійного опанування студентами заочної форми навчання основ інформаційної культури на сайті академії відкрито курс дистанційного навчання – створено навчальні презентації в програмі Power Point: «Ч.1. Традиційні джерела інформації в бібліотеці», «Ч.2. Робота з електронними ресурсами в бібліотеці», а також розроблено тестові завдання для самоперевірки знань.

Розпочато роботу з автоматизації обслуговування читачів. У 2008 р. було впроваджено систему автоматизованої видачі документів на навчальному абонементі №1 для студентів заочної форми навчання.

Ще один новий напрям роботи для нашої бібліотеки – це участь у щорічній науково-практичній конференції науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії. Бібліотека представлена окремою секцією «Сучасних інформаційно-бібліотечних технологій», на якій доповідається про її інноваційну діяльність за окремими напрямками роботи.

Усі заходи, проведені нашою установою впродовж останніх років, і накопичений досвід дозволили провести у 2008 р. XV науково-практичну конференцію «Сучасні інформаційно-бібліотечні технології як складова реформування навчального процесу», яка була присвячена 50-річчю з дня заснування бібліотеки академії.

На моє глибоке переконання, при впровадженні інновацій і модернізації діяльності бібліотеки зростає роль творчих кадрів – людей, що володіють знаннями і є носіями нововведень у сфері організаційної, науково-технічної та екологічної культури. Заради справедливості необхідно зауважити, що впровадження інновацій гальмувалось консерватизмом окремих співробітників і небажанням відмовлятися від традиційних технологій та переходити на нові. Довелося і переконувати, і доводити, а інколи і наказувати. На щастя, все це залишилося в минулому.

Вважаю за необхідне підкреслити значний внесок, який зроблено в інноваційну діяльність заст. директора бібліотеки І. М. П'ятковою, головним методистом В. І. Сосіпатовою, зав. відділами О. М. Подковиріною, Т. В. Абакумовою, О. С. Панаріною, О. М. Рибальченко, Т. Я. Лукавенко, а також зав. сектору О. І. Єрьоміною, С. В. Карпенко, Т. М. Мартиною, головним бібліографом Н. Л. Панасенко, провід. біб-рем К. Г. Воїною. Хочу висловити щиру подяку всьому колективу бібліотеки за розуміння і підтримку ідеї впровадження новітніх технологій.

Плани на подальшу інноваційну діяльність пов'язані з

- розширенням штату співробітників та реорганізацією структури бібліотеки;
- організацією відділу автоматизації;
- поповненням і оновленням комп'ютерного парку;
- придбанням нової версії програмного забезпечення;
- відкриттям електронної читальної зали (зараз маємо три робочих місця для читачів в читальній залі з доступом до мережі Інтернет);
- забезпеченням впровадження автоматизованого обслуговування читачів;
- продовженням участі у корпоративних проектах;

- упровадженням разом з кафедрами спільних проектів зі створення інформаційного середовища та формування інформаційної культури, а також просвітницьких заходів;
- запровадженням нових форм роботи в діяльність бібліотеки і відродженням існуючих новими інноваційними методами;
- проведенням аналізу результативності інноваційної діяльності за окремими напрямками роботи бібліотеки;
- систематичним підвищенням кваліфікації співробітників.

Будь-яка інноваційна діяльність повинна мати кінцевий ефективний результат, інакше вона не має сенсу. Тому слід підкреслити важливу роль управлінського аспекту діяльності бібліотек, в основі якого лежить аналіз результативності змін, що, з одного боку, дозволяє усвідомити перспективні інноваційні потреби й ініціювати подальший хід змін, а з іншого – виявляє найефективніші нововведення, які можна транслювати в соціальну сферу, розглядати як потенційні інноваційні пропозиції для інших книгозбірень.

Стратегічним завданням бібліотеки УПА щодо інноваційного розвитку є прагнення зайняти позицію технологічного новатора, а не технологічного послідовника, якою вона є, на мою думку, зараз. Вимога часу – негайне впровадження інноваційних реформ в роботу бібліотеки, щоб запобігти вічному її амплуа – технологічного аутсайдера.

Кінцева мета і перспектива бібліотеки пов'язані з інноваційним напрямом діяльності – трансформацією бібліотеки на науково-інформаційний центр академії.

Література

1. *Геєць, В. М.* Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
2. *Веселков, Ф. С.* Сто идей-резервов высшей школы России / Ф. С. Веселков, А. Ф. Веселков. – Спб : Изд-во Осипов, 2007. – 276 с.

3. Качанова, Е. Ю. Инновационно-методическая работа библиотек : учеб. пособие / Е. Ю. Качанова ; ХГИИК ; науч. ред. А. Н. Ванеев. – СПб. : Профессия, 2007. – 336 с.

4. Левківський, К. Бібліотека вищого навчального закладу – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу на сучасному етапі / К. Левківський // Вища школа. – 2008. – №5. – 33–41 с.

5. Петрова, Г. Організація роботи персоналу бібліотеки в умовах протиріч традиційних технологій з інноваційними / Г. Петрова // Бібліотечний форум України. – 2007. – №1. – С. 36–40.

6. Роскіна, Т. І. Інноваційна діяльність освітянських бібліотек – важливий чинник оптимізації науково-інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики [Електронний ресурс] / Т. І. Роскіна. – Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/datas/upload/files/roskina.pdf>.— Назва з титул. екрана.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В БІБЛІОТЕЦІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті проаналізовано значення бібліотек навчальних закладів, які забезпечують інтелектуальну та інформаційну підтримку організації освітнього інформаційного простору, розглянуто діяльність книгозбірні Бериславського педагогічного коледжу.

Ключові слова: *бібліотечні послуги, інформаційна культура, інформаційні ресурси, Бериславський педагогічний коледж.*

Для розвитку вільної, незалежної людини, громадянина, готового до державної й громадської діяльності, потрібно розв'язати проблему ефективності освіти загалом і навчально-виховного процесу зокрема в умовах глобального зростання потоків інформації. Зростання обсягів інформації вимагає її якісної переробки, нових форм роботи. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності, і бібліотечна – не виняток.

Інформаційне забезпечення є важливою ланкою навчально-виховного процесу будь-якого навчального закладу. Цю роль традиційно виконує бібліотека НЗ. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає навчальна та науково-дослідна робота закладу [5]. Надійність процесу обслуговування в бібліотеці визначається не кількістю послуг, що надаються, а тим, наскільки повно і якісно вони задовольняють інформаційні потреби. Інакше кажучи, приступаючи до роботи, необхідно мати соціально корисний за змістом і формою перелік бібліотечно-бібліографічних послуг. Бібліотека Бериславського педагогічного коледжу впроваджує такі послуги:

- видача бібліографічних довідок студентам для підготовки рефератів, курсових робіт;
- видача бібліографічних довідок викладачам для підготовки виступів на

- методичних та педагогічних радах, для участі у конференціях, семінарах, засіданнях предметних (циклових) комісій;
- складання рекомендаційних списків;
 - складання списків нових надходжень;
 - ведення додаткових картотек: картотека персоналій, картотека спеціалізації, картотека науково-методичних робіт викладачів, картотека досвіду роботи, картотека позакласних заходів;
 - виступи працівників бібліотеки на засіданнях предметних (циклових) комісій з метою ознайомлення з новинками періодики.

Діяльність бібліотек в умовах інформатизації освіти безпосередньо пов'язана з організацією навчально-виховної діяльності і з кінцевою метою навчання й виховання – з формуванням гармонійно розвинутої особистості, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовністю до компетентної участі в житті суспільства [7].

Наукові дослідження і весь практичний досвід людства показали, що інформація (від лат. information – роз'яснення, виклад) – це одна з трьох, основних (поряд з матерією та енергією) субстанцій, що утворюють природний світ, в якому живе людина. Інформація відіграє незамінну роль у будь-якій сфері людської діяльності (на всіх її рівнях). Розглядаючи роль, значення та місце бібліотек навчальних закладів в інформаційному суспільстві, можна зазначити, що глобальна інформатизація, спричинивши переоцінку ваги інформації в системі стратегічних ресурсів, що відбивають рівень соціально-економічного розвитку країн, висунула бібліотеки в число найзначущих інститутів формування й розповсюдження інформаційних ресурсів [4]. Найважливіше завдання бібліотек нині все частіше формулюється як забезпечення вільного й необмеженого доступу

до інформації всім громадянам суспільства. Бібліотека навчального закладу – це складний, багатоаспектний підрозділ, до завдань якого входить інформаційне забезпечення, формування інформаційної культури, надання додаткової освіти для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Інформаційна культура особистості органічно пов'язана з особливостями інтелектуального розвитку. Чим багатший внутрішній світ людини, тим більше можливостей формування її високої інформаційної культури [9]. Питання бібліотечно-інформаційної грамотності завжди були актуальними. Вважалося, що якщо людина володіє навичками вільного пошуку інформації в довідкових апаратах бібліотек, то вона зможе почерпнути для себе максимум потрібної інформації, адже написання авторських робіт, від рефератів до дисертацій, – справа творча. І жоден, навіть найдосвідченіший бібліотекар, не зможе передбачити, яка інформація потрібна користувачу.

Для всебічного формування інформаційної культури, розширення кругозору особистості бібліотека коледжу систематично організовує тематичні виставки до знаменних та пам'ятних дат, серед яких:

- виставка-презентація нової збірки поезій поета-земляка Миколи Братана «Ниво моя, ниво» разом з викладачами предметної (циклової) комісії української філології;
- виставка-вернісаж «Нехай вам, любі, доля усміхнеться» присвячена Дню Матері;
- тематичні виставки: «Є право значить є надія», «Сповідь солдатських сердець», «Безсмертна магія Тарасових пісень» та ін.;
- виставка-прем'єра «Дитячий світ без книги неможливий» з метою ознайомлення з новими дитячими виданнями;
- виставка-екскурсія «Стежками рідного краю» з метою ознайомлення з історичними місцями Херсонщини – заповідником Асканія Нова та Олешківським пісками;
- виставка-реквієм «Гріх непростимий: Чорнобиль».

Крім виставок, працівники Бібліотеки щомісячно проводять інформаційні хвилинки, присвячені життю та творчості видатних людей: «Михайло Вербицький – автор музики до державного гімну України», «Кирило Розумовський – останній гетьман України», «Микола Руденко – відомий правозахисник України», «Ганс Христіан Андерсен – великий казкар» та ін.; визначним датам – «День Червоного Хреста та Червоного Півмісяця», до 65-річниці Великої Перемоги – «Історія звільнення Херсону» та ін.; щоквартально проводяться тематичні вікторини: «Шевченківські пам'ятні дати», «Велика Вітчизняна війна у мистецтві, музиці, літературі». Вікторини розроблені таким чином, щоб учні збирали інформацію з усіх джерел: Інтернету, газет, альбомів репродукцій, книг, присвячених війні, музичних видань, художніх творів. Проводяться огляди літератури методичного характеру задля допомоги студентам у підготовці до переддипломної практики, огляди «Молодь за здоровий спосіб життя» про шкідливі звички, огляд «Звичаї – скарб українського народу», огляд літератури про мистецьку діяльність Карла Брюллова, Олексія Венеціанова. Засновані і успішно впроваджені в практику тематичні папки, які допомагають студентам та викладачам готуватися до практики, до проведення масових й індивідуальних форм дозвілля.

XXI століття – ера інформаційного суспільства. Інформація все частіше визначається як основний ресурс майбутнього, але повністю використовувати його зможуть тільки ті члени суспільства, які мають необхідні знання. Активізація навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається, завдяки постановці проблемних питань, пізнавальних завдань, розв'язання ситуацій пошукового характеру, потребує широкого застосування сучасного насиченого інформаційного середовища й вільної орієнтації в ньому. Отже, інформаційні ресурси бібліотек набувають значення стратегічних і мають забезпечити інформаційну підтримку сталого розвитку суспільства. Інформаційно-бібліотечне обслуговування

входить до важливих показників, що характеризують загальний соціально-економічний рівень країни [6].

Однією з головних функцій бібліотек є збереження в інтересах майбутніх поколінь духовного і матеріального надбання, культурного та інформаційного потенціалу нації. Закон «Про бібліотеки і бібліотечну справу» регламентує діяльність бібліотек, закріплює права громадян на певний рівень бібліотечного обслуговування, надає можливість реалізувати потреби в інформації. Ці права громадян підтверджені Конституцією України.

Створення інформаційно-освітнього середовища сучасних навчальних закладів, забезпечення вільного доступу до розподілених навчально-методичних, інтелектуальних, інформаційних і матеріально-технічних систем освіти – ці завдання неможливі без залучення інформаційно-методичних професійних ресурсів бібліотек навчальних закладів [7]. Першим кроком для удосконалення роботи в сучасних умовах стало формування інформаційних ресурсів бібліотеки, таких, які б могли стати корисними для користувачів і задовольнити всі їх запити. Основною метою інформатизації визначено реформування діяльності бібліотек завдяки комп'ютеризації, створення ресурсних центрів. У ресурсному центрі Бериславського педагогічного коледжу наявні підручники та методичні посібники на електронних носіях, які використовуються як на заняттях, так і для самостійного опрацювання студентами. Природно, що створення інформаційного ресурсного центру на базі Бібліотеки визначається основною складовою її структурного наповнення. Визнаючи важливим створення ресурсних центрів, не слід забувати про те, що згадані структурні підрозділи не можна розглядати як основний сенс існування бібліотеки навчального закладу в майбутньому. З цієї ж причини не можна замінити слово «бібліотека» іншими термінами (медіатека, відеотека, інформотека тощо), оскільки змінюється соціальне призначення цієї установи. Не можна забувати, що в умовах інформатизації центральне

місце має належати відродженню гуманістичної сутності бібліотеки, закріпленню пріоритету її культурної місії [7].

Культура споживання інформації – важлива складова інформаційної культури особистості, яка повинна створювати вміння протистояти інформаційним маніпуляціям, агресії масової культури. Інформаційна культура людини дозволяє їй вірно формувати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності доступних інформаційних джерел, вміти підбирати, оцінювати інформацію і створювати якісно нову. Тому саме бібліотекар повинен бути помічником у процесі пошуку та використання інформації для навчання, оскільки багато хто вважає, що вміти знайти інформацію достатньо для того, щоб стати інформаційно грамотним, та це далеко не так. Пошук потрібної інформації – лише необхідна умова, а не самоціль. Навчання інформаційної грамотності – це передусім оволодіння навиками критичного мислення, вміння точно формулювати запитання, аналізувати отриману інформацію [1].

Вперше поняття «інформаційна грамотність» було введено у 1977 р. у США і використовувалось у національній програмі реформи вищої освіти цієї країни. Вміння працювати з інформацією для сучасної людини є одним з пріоритетних. Завдання, що вирішуються при цьому: розвиток комунікативних умінь у системі «людина-комп'ютер»; ефективне використання бібліотечних фондів, бібліографічних джерел та інших видів інформації; формування вмінь використовувати електронні інформаційні ресурси, пошук інформації у мережі, оцінка якості знайденого матеріалу, обробки інформації, розвиток навичок діяльності в інформаційному середовищі [1]. Відповідати очікуванням користувачів, надавати вичерпну інформацію у максимальному обсязі – основне завдання бібліотеки. Перші бібліотечно-бібліографічні знання та навички культури читання дитина набуває в початковій школі, навідуючись до шкільної книгозбірні, де відбувається її знайомство з книгами, призначення яких – забезпечувати

людину необхідною інформацією. Це означає, що система освіти повинна бути такою, щоб з перших кроків навчання формувати вміння критично мислити і постійно поповнювати свій інтелектуальний багаж.

Бібліотека коледжу у своїй діяльності керується девізом: «Знання – це сила», і починаючи з першого курсу розвиває бібліотечно-бібліографічні знання студентів шляхом проведення бібліотечних уроків, бібліотечних екскурсій.

Уроки мають таку тематику:

- Загальне поняття про історію виникнення і розвитку бібліотек. Правила користування бібліотекою. Запис до бібліотеки. Моральна та матеріальна відповідальність користувача.
- Типологія бібліотек. Ознайомлення з відділами бібліотеки. Поняття про бібліотечний фонд. Різноманітність книг. Їх місце в бібліотеці, порядок розстановки на полицях.
- Історія виникнення каталогів і картотек. Їх призначення.
- Призначення бібліотечних каталогів, їх функції, особливості відображення, правила розстановки карток. Вміння користуватися алфавітним та систематичним каталогом.
- Призначення картотек, їх функції, особливості відображення, правила розстановки карток. Вміння користуватися картотеками.
- Довідково-бібліографічний фонд бібліотеки і його використання. Типологічні різновиди довідкових видань: енциклопедії, словники, довідники. Періодичні видання. Робота з періодичними виданнями.
- Бібліографія як наука. Історія розвитку бібліографії.
- Загальні правила складання бібліографічного опису. Елементи бібліографічного опису: обов'язкові, факультативні. Складання рекомендаційних списків літератури та ін.

Теоретична частина бібліотечних уроків супроводжується практичною: студенти вчаться складати рекомендаційні списки, описувати

книжкові та періодичні видання з урахуванням основних та факультативних елементів, працюють на уроках з довідковими та періодичними виданнями.

Швидкість зростання знань у сучасному суспільстві сприяє виходу освітніх закладів на рівень постійного забезпечення людства новими знаннями. Виконання цього завдання неможливе без надійної інформаційної бази, здатної накопичувати інформацію, переробляти для більшої зручності та видавати за вимогою кожного, хто її потребує. Такі функції взяли на себе нові бібліотеки, які пройшли період трансформації і нині на вимогу часу виконують обов'язки як традиційні, історично складені, так і новітні, зумовлені потребами інформаційного суспільства. Інформатизація та вихід в Інтернет допомогли поєднати ресурси Бібліотеки зі світовими інформаційними ресурсами. Результатом цього співробітництва стали обговорення, зустрічі, конференції, спільні проекти, які допомагають у визначенні і розв'язанні спільних проблем. У нових умовах зростає роль самостійної праці студентів. Завдання для самостійного опрацювання, які отримує студент за програмою навчання, потребують вивчення великої кількості літератури. Самостійна робота також вимагає обізнаності в різноманітних підходах до проблеми, а в цьому можуть допомогти фахові періодичні видання [2]. У бібліотеці коледжу близько 80 найменувань газет та журналів. Відомості з періодичних видань регулярно описуються працівниками Бібліотеки, завдяки чому постійно поповнюється систематична картотека статей, а також додаткові картотеки. Саме на бібліотечних уроках студенти вчаться користуватися картотеками та каталогами Бібліотеки, вдосконалюють вміння працювати з періодичними виданнями.

Але при всіх перевагах інформаційних технологій, при необмежених можливостях Інтернету, наявності електронних бібліотек, не можна забувати про друковане слово – про книгу, про газету, про журнал. Безпосередній контакт з книгою, коли ти тримаєш її в руках і бережно

перегортаєш сторінку за сторінкою, потрібен буде завжди. Книги містять в собі не тільки досвід минулих поколінь, вже накопичені знання. У них автор може вкласти і те, що тільки народжується, пробиваючи собі дорогу [8].

Бібліотеки функціонують заради суспільства, служать суспільству, необхідні суспільству так само, як і заклади освіти, медицини. Суспільство повинно усвідомити: чим багатше будуть скарби бібліотек, чим сучасніше буде їх обладнання, тим краще бібліотека задовольнятиме інформаційні інтереси та запити громадян, воно повинне піклуватися про бібліотеку, підтримувати матеріально, забезпечити її діяльність на високому рівні. Світ дорослих відповідальний за те, що і як читають сучасні підлітки. В Україні з кожним роком все тривожнішою стає ситуація з читанням: падає символічний статус читання і його престиж, змінюється сприйняття друкарського тексту й інформації, мотивація читання й репертуар читацьких переваг [3]. Сьогодні дуже багато людей не читає газет. Кількість людей, що не мають особистих бібліотек, збільшилася. Формується покоління батьків, що не читають, виникає проблема передачі дітям духовної культури, зокрема, книжної, тому бібліотека педагогічного коледжу всіма засобами популяризує книгу, друковане слово протягом навчального року, проводячи масові заходи для студентів I–IV курсів, серед них: літературно-музична композиція «Співачка досвітніх вогнів» присвячена творчості Л. Українки, тематичний вечір «И пусть ничто временное и житейское не потревожит вашу душу», присвячений творчості І. Буніна, А. Купріна, І. Тургенєва, усний журнал «Конвенція ООН про права дитини» та місячник Бібліотеки. Саме під час місячника студенти мають змогу зануритися у світ бібліотеки повністю. У цей період у Бібліотеці проводяться екскурсії для студентів всіх курсів, конкурс бібліотечних плакатів, тижні бібліографії, акція «Продовж життя книзі», акція «Залиш про себе згадку у бібліотеці» (подарунок книжкових видань від груп) та ін.

Економічна криза в країні позначилася на діяльності бібліотек як публічних, так і бібліотек навчальних закладів. Сьогодні книжковий ринок значно розширився, а комплектування бібліотек за рахунок держави майже припинилося. Основна причина – відсутність коштів, і це змушує керівників бібліотек та навчальних закладів вирішувати проблеми комплектування складними шляхами. Але не зважаючи на складнощі, бібліотекар повинен проводити роботу з користувачами, підвищувати інформаційну грамотність студентів. Наполегливість, вміння довести значимість ролі бібліотеки, допоможуть зробити кожен книгозбірню навчального закладу повноцінним інформаційним центром [10].

Бібліотекарі повинні бути активними в забезпеченні читачів інформацією в традиційній формі та на новітніх носіях. Їм слід враховувати сьогоденні та завтрашні потреби в інформації. Необхідно робити все можливе для формування позитивного ставлення суспільства до бібліотек, що сприятиме перетворенню їх на справжні центри поширення інформації, діяльність яких стане вагомим чинником подальшого розвитку нашої держави.

Література

1. *Березна, Т.* Роль бібліотеки вищого навчального закладу в організації навчально-виховного процесу / Т. Березна // Рідна школа. – 2007. – № 6. – С.41–43.
2. *Бірюкова, Т.* Культура та освіта крізь історичну призму: взаємодія бібліотек і освітніх закладів / Т. Бірюкова // Рідна школа. – 2007. – №1. – С.72–75.
3. *Киселиця, Л. Б.* Формування в учнів основ інформаційної культури / Л. Б. Киселиця // Шкільна бібліотека. – 2002. – №2. – С.50–54.
4. *Колодязна, В.* Бібліотека – обов'язковий компонент інформаційної інфраструктури суспільства / В. Колодязна // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 4. – С. 53–56.
5. *Крук, Н.* Библиотека образовательного учреждения в информационном пространстве / Н. Крук // Шкільна бібліотека. – 2009. – №2. – С.44–48.
6. *Кучерова, А.* Інформаційний центр бібліотеки в навчально-виховному процесі / А. Кучерова // Рідна школа. – 2009. – №7. – С.75–79.

7. *Матвієнко, О.* Бібліотека навчального закладу в умовах інформатизації: проблеми й завдання / О. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4. – С.136–142.
8. *Серих, О.* Бібліотека: сьогодення і майбутнє / О. Серих // Шкільна бібліотека. – 2002. – №3. – С.18–22.
9. *Симонова, О.* Створення активного інформаційного простору і формування інформаційної культури людини: опис досвіду / О. Симонова // Інформатика. – 2009. – №29 – 31. – С.46–50.
10. *Цуріна, І.* Інтерактивне середовище: як досягти бібліотеці компромісу між можливостями, доцільністю та необхідністю? / І. Цуріна // Бібліотечна планета. – 2006.– №3. – С.15–19.

Н. М. Сибірцева, завідувач бібліотеки Сімферопольського
кооперативного торговельно-економічного коледжу

ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ СТУДЕНТАМИ КОЛЕДЖУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ

У статті розглянуті питання використання студентами навчального закладу інформаційних ресурсів бібліотеки на традиційних носіях. Описується можливий вплив книгозбірні на формування інформаційного потенціалу молодших спеціалістів.

Ключові слова: *Сімферопольський кооперативний торговельно-економічний коледж, автоматизація.*

Українські бібліотеки, як масові, так і спеціалізовані, вже не перший рік займаються створенням електронних інформаційних ресурсів. При цьому досвід показує, що кожен керівник вибирає, з якою системою автоматизації будуть працювати його співробітники. На жаль, цей вибір не завжди є успішним, тому що при вирішенні питання про придбання програми іноді думка співробітників бібліотеки не враховується. Це не дуже позитивно в майбутньому позначається на створенні інформаційних і повнотекстових ресурсів бібліотек. Наприклад, у 2005 р. Сімферопольський кооперативний торговельно-економічний коледж (СКТЕК) придбав програму «Бібліограф» (ТОВ «ННЦ Політек», Україна), спеціально розроблену за замовленням керівництва Укрспоживкооперації для бібліотек навчальних закладів І–ІІ р. а. Пакет програми «Бібліограф» розроблявся з урахуванням особливостей організації роботи в бібліотеках даних навчальних установ, рівня підготовки кадрів у цих бібліотеках. Більш ретельно при створенні модулів розробниками враховувався досвід роботи з комп'ютерною технікою у цілому спеціалістами бібліотек і можливості швидкого опанування процесами роботи з даною програмою для створення електронного каталогу. Розробники також враховували мінімальний кадровий потенціал бібліотек цього профілю в роботі з

комп'ютерними технологіями та створили програмне забезпечення з невеликими можливостями для реалізації планів з автоматизації бібліотечних процесів й обробки інформації.

На сьогодні в Автономній Республіці Крим для створення електронних інформаційних ресурсів у більшості бібліотек використовується система ІРБІС (розроблена ДПНТБ, Росія). На її основі вже були створені електронні каталоги Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, Кримської республіканської універсальної наукової бібліотеки ім. І. Я. Франка, Національної академії природоохоронного і курортного будівництва, Кримського державного медичного університету ім. С. І. Георгієвського, Севастопольського національного університету. Перелічені електронні каталоги і раніше, і сьогодні є найбільшими для навчальних бібліотек вищих закладів освіти III–IV р. а. в кримському регіоні. Але проблема повної відповідності цих каталогів традиційним друкованим каталогам вже існує [1]. У зв'язку з цим слід зазначити, що виникла принципова несхожість уже створених у кримському регіоні електронних каталогів із тим електронним каталогом, який тільки буде створюватися в програмі «Бібліограф».

З одного боку, дуже добре, що є можливість вибрати систему автоматизації відповідно до своїх можливостей, а з іншого – невідповідність цих систем одна одній і деяким стандартам роботи бібліотек унеможливорює використання інформаційних ресурсів, вже створених для інформаційного супроводу навчального процесу в Сімферопольському кооперативному торговельно-економічному коледжі. Через це із загального процесу автоматизації навчальних бібліотек випав немалий пласт бібліотек вищих закладів освіти I–II р. а. У багатьох спеціалістів цих книгозбірень така ситуація викликала відчуття, що методичні центри байдуже ставляться до їхніх проблем.

Для обґрунтування вищесказаного наведемо приклад роботи Сімферопольського кооперативного торговельно-економічного коледжу з

інформаційними ресурсами на носіях усіх видів. У 2005 р. почала діяти програма «Бібліограф». На її основі почалося створення електронної системи картотек і каталогів. Програма виявилася досить простою для опанування і роботи спеціаліста бібліотеки, але не зовсім доступною для розуміння студентами коледжу. Це помітили після того, як була оброблена більша частина навчального фонду бібліотеки, і програму почали використовувати студенти і викладачі навчального закладу. Перший досвід використання програми викликав велику кількість скарг на те, що в електронному каталозі нічого не можна знайти. Після аналізу скарг і запитів користувачів інформації були зроблені висновки про те, що причиною негативного результату при пошуку інформації став мовний бар'єр. Проблема полягала в тому, що в базі даних бібліографічні записи створювалися мовою видання. Наприклад, книга була описана українською мовою. Користувачі здійснювали пошук цієї книги (та інших подібних видань) переважно російською мовою. Саме тому вони й не могли знайти потрібну інформацію через пошукову систему «Бібліограф».

Крім того, суттєвим недоліком цієї системи автоматизації є те, що на час її першого застосування в ній не можна було використовувати повнотекстові матеріали з бібліографічним описом, що у свою чергу послужило основною причиною для відмови від даного програмного забезпечення.

У зв'язку із пошуком оптимального вирішення такої проблеми, пов'язаним із фінансовими витратами, обслуговування студентів і викладачів коледжу здійснюється переважно завдяки друкованим джерелам інформації. Дуже малий відсоток інформаційних запитів задовольняється завдяки використанню документів на електронних носіях. Саме тому розглядається питання використання інформаційних ресурсів бібліотеки як складової частини формування професійного світогляду в підготовці молодших спеціалістів на основі друкованих документів. Для цього наведемо деякі кількісні та якісні показники використання

книжкового фонду студентами бібліотеки СКТЕК [2] за певний проміжок часу, наприклад з січня 2010 р. по червень 2010 р. включно (табл. 1).

Таблиця 1

Обслуговування читачів бібліотеки СКТЕК у 2010 р.

місяць	Кількість відвідувань	Прийом літ-ри	Книговидання за тематичними напрямками					Періодичні видання		Книговидання всього	Бібліографічні довідки		
			Природничо-наукова літ-ра	Художня літ-ра	Соціально-політична літ-ра	Технічна літ-ра	Економічна літ-ра	журнали	газети		тематичні	уточнювальні	фактографічні
січень	1174	1446	123	4	500	799	647	2	3	2078	3	13	1
лютий	848	1622	188	-	264	728	625	-	-	1805	25	62	-
березень	930	1695	136	1	234	710	742	1	1	1825	7	36	-
квітень	1060	1969	75	4	230	1040	756	-	-	2105	-	26	-
травень	874	1185	59	4	167	104	489	-	-	1123	5	48	-
червень	965	1901	24	3	109	209	354	-	-	699	7	76	-
Всього	5851	9818	605	16	1504	3590	3613	3	4	9635	47	26	1

Беручи за основу дані про кількість споживачів інформації в коледжі:

- викладачі – 88 осіб;
- студенти технічного напрямку – 218 осіб;
- студенти економічного напрямку – 292 особи

можна зробити такі висновки:

- кількість виданих книжок з економічних дисциплін прямо пропорційна кількості студентів;
- читаність для інших груп користувачів не змінюється (викладачі технічного напрямку й економічного напрямку);
- чітко простежується тенденція використання студентами у процесі навчання літератури з навчального фонду з природничо-наукового і соціально-політичного напрямів;
- книговидання художньої літератури та видань із загального фонду бібліотеки катастрофічно мале, що, у свою чергу, показує відсутність інтересу читачів до додаткової інформації, яка не стосується навчальної програми.

Отже, можна зробити припущення, що професійний світогляд у студентів Сімферопольського кооперативного торговельно-економічного коледжу формується виключно у рамках навчальної програми, що досить

негативно впливає на підготовку кваліфікованих спеціалістів кримського регіону. Таким чином, відсутність інтересу до споживання інформації, яка не стосується навчального процесу, призводить до того, що молодші спеціалісти мають досить обмежений запас знань.

Така вузькопрофільність та вузькоінформаційність підготовки кадрів обов'язково відобразиться на використанні інформаційних ресурсів у всьому регіоні і може призвести до консервування деяких розділів бібліотечних фондів навчальних бібліотек, адже, наприклад, у бібліотеці коледжу поповнення і використання навчального фонду в десятки разів перевищує використання загального фонду. Як наслідок, ця тенденція може поширитись на бібліотеки навчальних закладів вищого рівня акредитації, чого не слід допускати. Тому необхідно на рівні методичних центрів для навчальних бібліотек розробити рекомендації з використання різноманітного професійного програмного забезпечення для тих установ, які перебувають ще на етапі вибору системи автоматизації бібліотеки, ознайомити з цими рекомендаціями через систему підвищення кваліфікації керівників навчальних установ у найкоротші строки. Це дозволить як оптимізувати фінансові затрати на автоматизацію, так і збільшити коефіцієнт корисної дії спеціалістів бібліотек навчальних закладів даного профілю при створенні електронних ресурсів, у тому числі повнотекстових.

Література

1. Ядрова, Г. В. Некоторые вопросы автоматизации научных библиотек / Г. В. Ядрова // Научные и технические библиотеки / гл. ред. А. И. Земсков. – 2004. – № 12. – С. 32–36.
2. Фрумин, И. М. Библиотечное дело : Организация и управление / И. М. Фрумин. – М. : Книга, 1980. – С. 120–126.

Г. П. Семенюк, заступник директора
наукової бібліотеки Рівненського
державного гуманітарного університету

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті описано принципи, напрями, форми і методи методичної діяльності наукової бібліотеки РДГУ. Звернено увагу на специфіку методичного забезпечення бібліотеки вищого навчального закладу.

Ключові слова: наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету, принципи, напрями методична діяльність, інструктивно-методичні матеріали, інноваційна діяльність, підвищення кваліфікації.

Успішна діяльність бібліотек України різних систем і відомств, у тому числі вищих навчальних закладів (ВНЗ), безпосередньо пов'язана із сучасною концепцією науково-методичного забезпечення. В останні два десятиліття методична діяльність зазнала певних змін. Спостерігається послаблення авторитарних рис з боку регіональних та всеукраїнських науково-методичних центрів, зокрема бібліотек ВНЗ України III–IV рівнів акредитації, а на зміну їм прийшли більш демократичні принципи. Головним стало надання методичної допомоги, упровадження інновацій, підвищення кваліфікації, підтримка конструктивних ініціатив працівників бібліотеки. Одним із головних завдань методичної роботи є встановлення мети, заради якої формується, функціонує і розвивається бібліотека, деталізується статус та декларуються принципи її роботи. З переходом на Болонську систему навчання у ВНЗ змістилися змістовні орієнтири, наповнилися новим змістом традиційні функції, сформувалися нові підходи до їх реалізації.

Здійснивши аналіз науково-методичної роботи наукової бібліотеки РДГУ за останні 10 років, необхідно відзначити, що нам вдалося, зіткнувшись з проблемами перехідного періоду та освітніх реформ,

адаптуватися відповідно до нових умов та суспільних ситуацій у державі, відповідати сучасним вимогам, суттєво оновити концепцію методичної діяльності.

Наукова бібліотека університету здійснює методичну роботу на основі єдиних принципів: науковості, рекомендованості, оперативності, диференційованого підходу, активності.

Методичні рішення і рекомендації бібліотеки ґрунтуються здебільшого на принципі науковості, тобто вони завжди є результатом науково-дослідної діяльності. Наукова бібліотека РДГУ, зважаючи на свою специфіку, не допускає прийняття методичних рішень, які не мають науково-методичного обґрунтування, експериментально неперевіраних, відірваних від реальної бібліотечної практики.

Принцип активності означає, що методична допомога не є пасивною, обмеженою тільки виконанням запитів, які надійшли від працівників бібліотеки. Вона активно спрямована на удосконалення роботи університетської бібліотеки, на впровадження в її практику нових, прогресивних форм і методів.

Принцип оперативності виражається в тому, що методисти покликані оперативно виявляти недоліки і прорахунки в роботі наукової бібліотеки РДГУ, своєчасно надавати консультаційно-методичну допомогу, вчасно забезпечувати роботу бібліотеки методичними рекомендаціями, що сприяють якісному виконанню всіх позицій її перспективних та поточних планів.

Принцип диференційованого підходу вимагає врахування специфіки бібліотеки ВНЗ, її структури, а також технологічних процесів та спеціалізації бібліотекарів, які їх виконують, матеріально-технічного забезпечення та ін.

Принцип рекомендаційності (рекомендованості) в бібліотеці університету полягає в тому, що ми маємо право самостійно використовувати ті чи інші методичні рішення, тобто вибирати для

методичного забезпечення своєї діяльності ті рекомендації, які найбільшою мірою відповідають потребам і умовам наукової бібліотеки РДГУ.

Узагальнення результатів методичної діяльності університетської бібліотеки за 65 років існування дозволило закласти базу для визначення і обґрунтування основних напрямів удосконалення науково-методичної діяльності наукової бібліотеки РДГУ на сучасному етапі, яку умовно можна структурувати на такі основні напрями (блоки): організаційно-нормативний, науково-аналітичний, інноваційний, інформаційно-педагогічний.

Організаційно-нормативний блок є базовим. Він покликаний забезпечити ефективну діяльність бібліотеки, спрямовану на формування бібліотечної політики в РДГУ та участі в її реалізації. У цьому контексті наукова бібліотека РДГУ зосереджує свою увагу, передусім, на підготовці нормативної документації у поєднанні з випуском видань рекомендаційного характеру.

На основі державних законодавчо-правових, інструктивно-методичних документів, ДСТУ та ГОСТів з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії та інформаційної діяльності й нормативно-правових документів з питань освіти і культури наукова бібліотека РДГУ розробляє власну нормативну документацію. Це, зокрема, „Положення про наукову бібліотеку РДГУ”, положення про структурні підрозділи університетської бібліотеки; положення, що унормовують порядок функціонування, форми, методи роботи та інші питання, пов’язані із завданнями та функціями наукової бібліотеки РДГУ. Наприклад, „Положення про електронний каталог та бази даних наукової бібліотеки РДГУ”, „Положення про систему каталогів та картотек наукової бібліотеки РДГУ (в картковій формі)”, „Положення про науково-методичну раду наукової бібліотеки РДГУ” тощо. Саме наявність нормативної

документації дозволяє сконцентрувати дії усієї книгозбірні, спрямовані на вирішення загальних завдань.

Крім цього, університетська бібліотека розробляє і необхідні загальнобібліотечні інструктивно-методичні матеріали (статути, положення, інструкції, норми, правила), що визначають межі і рамки діяльності бібліотеки і її структурних підрозділів, суворо однозначний порядок виконання тих чи інших процесів і операцій, обліку роботи і т. п. Це, зокрема, такі документи, як: „Інструкція про формування фонду рідкісних і цінних видань в науковій бібліотеці РДГУ”, „Інструкція про формування фонду наукової бібліотеки РДГУ виданнями на електронних носіях та мультимедіа” і т. п.

Визначальною в методичній діяльності наукової бібліотеки РДГУ, як показав досвід, є науково-аналітична діяльність. Безумовно, аналітична функція завжди була притаманна методичній роботі, але в сучасних умовах вона отримала дещо інший відтінок, а саме – аналіз заради прогнозування змін. Ця функція дозволяє не лише визначити загальні тенденції розвитку бібліотеки, а й зробити прогнози щодо майбутніх змін. Так, у зоні уваги науково-методичного сектору університетської бібліотеки постійно перебуває питання статистичного та фактичного аналізів основних показників і змісту роботи бібліотеки. Зокрема, це щоквартальні аналізи звітів роботи відділів бібліотеки, а також звітів за календарний та навчальний рік, які регулярно проводяться на засіданнях науково-методичної ради бібліотеки. Відповідно до плану науково-методичної ради розглядаються й інші питання практичної діяльності бібліотеки університету: обслуговування читачів, формування ресурсної бази, використання комп’ютерних технологій і т. д.

Досвід роботи бібліотеки демонструє, як аналітична функція трансформується в діагностичну. Прикладом цього можуть слугувати експертно-діагностичні дослідження, які проводить бібліотека. Хоча ззовні вони й нагадують добре відомі комплексні перевірки роботи структурних

підрозділів бібліотеки, які проходять згідно з планом, але відрізняються від них певними рисами, а саме вивченням проблем і особливостей. Після закінчення таких перевірок на засіданнях науково-методичної ради, члени комісії не тільки звертають увагу на певні недоліки в роботі та методи їх виправлення, але й виробляють стратегію подальшого розвитку структурних підрозділів бібліотеки.

Останнім часом книгозбірня впроваджує такий новий напрям аналітичної діяльності, як методичний моніторинг, що дозволяє виявляти деякі тенденції та зміни. На основі здійсненого моніторингу діяльності за останні п'ять років, були розроблені методичні рекомендації щодо удосконалення роботи бібліотеки університету. Також були проведені і соціологічні дослідження „Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів” та „Книга і читання в житті сучасної студентської молоді”. Узагальнення результатів цих досліджень дало додаткову інформацію щодо вироблення подальшої стратегії розвитку бібліотеки.

Одним із провідних напрямів науково-методичної роботи є інноваційна діяльність, яка ставить за мету пошук, розробку і застосування бібліотечних нововведень, джерелами яких у науковій бібліотеці РДГУ є передова бібліотечна практика, раціоналізаторські пропозиції бібліотекарів, рекомендації наукових досліджень, нові бібліотечні технології. Інноваційна діяльність охоплює і теоретичне вивчення передового досвіду роботи інших бібліотек, практичне знайомство з інноваціями, які вже освоїли інші бібліотеки. Саме таким шляхом завжди прямує і наукова бібліотека РДГУ. Усе цікаве та нове ретельно вивчається і обговорюється (при цьому враховуються потреби бібліотеки, її можливості). Так, було визначено наше базове програмне забезпечення „УФД/Бібліотека”, вибрано інформаційно-пошукову комп'ютерну повнотекстову правову базу „Консультант” тощо. Інноваційним напрямом роботи стала й участь наукової бібліотеки РДГУ в корпоративному проекті, що забезпечує формування загальнодержавної реферативної бази

даних „Україніка наукова” і підтримку онлайнового доступу до неї, а також розміщення цієї реферативної інформації у третій серії українського реферативного журналу „Джерело”. Наукова бібліотека РДГУ виконує аналітико-синтетичну обробку збірника „Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання в закладах освіти” і передає цю інформацію для Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського.

Успішне виконання завдань, які стоять перед університетською бібліотекою, вимагає постійного удосконалення кваліфікації бібліотекарів. Тому турбота про професійний ріст бібліотечних кадрів є одним із найважливіших напрямів методичного забезпечення, який ми умовно назвали інформаційно-педагогічним. Він передбачає формування професійного світогляду, підвищення кваліфікації персоналу.

Інформаційна функція спрямована на повне і своєчасне інформування бібліотекарів (бібліографічне і фактографічне) на базі методичного моніторингу про досягнення сучасної бібліотечної теорії і практики, про все нове, що з’являється у бібліотечній справі. Інформаційна функція здійснюється у тісному зв’язку з педагогічною, оскільки одночасно з процесом інформування відбувається і процес навчання бібліотекарів використанню нововведень в їхній діяльності. В основі педагогічної функції лежить робота з підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечного персоналу, сприяння його безперервній освіті. Саме підвищення кваліфікації у науковій бібліотеці РДГУ має на меті розширити і поглибити професійні знання бібліотекарів відповідно до займаних посад і функціональних обов’язків, а перепідготовка переслідує мету освоєння нових професійних знань при переході на іншу посаду чи іншу ділянку бібліотечної роботи у зв’язку з введенням нових автоматизованих бібліотечних технологій і т. п.

Щороку наукова бібліотека складає план підвищення кваліфікації своїх працівників, в якому враховуються пропозиції самих співробітників

бібліотеки, їхні потреби і можливості, які необхідні при виконанні фахових виробничих функцій та завдань. Відповідно до плану організовуються та проводяться заходи різноманітного теоретичного і практичного навчання. Семінари, конференції, огляди новинок літератури, практичні заняття, показові масові заходи, які дають змогу молоді знайомитись із досвідом колег та ін. І серед них: науково-практичний семінар „Українські та зарубіжні університетські бібліотеки: спільність і своєрідність”; практичні заняття „Вивчення ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”; „Статистичний облік з обслуговування читачів у науковій бібліотеці РДГУ”; години цікавих повідомлень (огляди новинок фахової літератури і періодики); за участі кафедри бібліотекознавства і бібліографії РДГУ та кафедри культурології були організовані і проведені науково-практичні конференції на такі теми: „Бібліотека вищого навчального закладу в контексті сучасності”, „Бібліотека вищого навчального закладу в умовах реформування вищої освіти України: досвід та перспективи”. Підготовлені та видані збірники матеріалів цих конференцій.

До складу Рівненського державного гуманітарного університету входять чотири коледжі. Створено та діє методичне об'єднання бібліотек коледжів. У рамках методоб'єднання (відповідно до плану) продовжують активно використовуватися традиційні форми методичного забезпечення, апробовані часом. Це Дні спеціаліста, семінари, практикуми тощо, дещо модернізовані й наповнені новим змістом.

Наукова бібліотека РДГУ є базою проходження навчальної та виробничої практики для студентів факультету документальних комунікацій та менеджменту спеціальності „Книгознавство. Бібліотекознавство. Бібліографія” і спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”. Саме для них бібліотека університету підготувала серію буклетів „Студенту-практиканту”, кожен випуск якої створений з урахуванням завдань практики.

Останнім часом в роботі з підвищення кваліфікації і перепідготовки бібліотекарів усе активніше використовують методи ситуатійного проблемного навчання: ділові та інноваційні ігри, тренінги, аналіз конкретних випадків бібліотечної практики, спрямовані на моделювання певних виробничих ситуацій, що значною мірою сприяють розвитку творчої ініціативи бібліотекарів, їхній активній участі в обговоренні питань, включених до плану занять. Такі заходи професійного навчання планує і наша бібліотека.

Пошук перспективних напрямів діяльності здійснюється і шляхом знайомства та вивчення передового досвіду інших бібліотек. З цією метою наукова бібліотека РДГУ бере участь у різноманітних регіональних та всеукраїнських конференціях, семінарах, нарадах, які організовують та проводять бібліотеки – методичні центри: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. Сухомлинського.

Література

1. *Божко, Н.* Организация управленческой деятельности в библиотеке / Н. Божко // Бібліотечний форум України. – 2009. – №1. – С. 30-34.
2. *Ванеев, А. Н.* Методическое обеспечение библиотечной деятельности : учеб. пособие. – М. : ИПО Профиздат, 2001. – 144 с. – (Серия «Современная библиотека». Вып. 10).
3. *Ванеев, А. Н.* Методическое обеспечение библиотечной деятельности / А. Н. Ванеев // Шкільна бібліотека. – 2006. – №1. – С.106-108.
4. *Вергунов, В.* Науково-методична діяльність Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук: історія, здобутки, перспективи / В. Вергунов // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 5. – С. 48–53.
5. *Виноградова, О. Б.* Науково-методична діяльність публічних бібліотек України (70–90-ті роки) : автореферат дис. ... канд. історичних наук / О. Б. Виноградова. – К. : НБУ ім. Б.У. Вернадського, 1998. – 16 с.

6. *Ковальчук, Г.* Науково-методична діяльність публічних бібліотек Східної України в нових соціокультурних умовах / Г. Ковальчук // Вісник книжкової палати. – 2005. – №7. – С.14–16.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНИЙ РЕСУРС В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Описано початковий етап організації дистанційних курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників системи освіти, спрямованих допомогти бібліотекарям в опануванні навичок роботи з новими інформаційними технологіями.

Ключові слова: *шкільна бібліотека, інноваційна діяльність, професійна компетентність, дистанційні курси.*

Нині складається нова національна інформаційна інфраструктура, і бібліотека є невід'ємним її складником. Шкільна бібліотека як соціальний інститут – багатогранне явище. Вона відіграє важливу роль у розвитку цивілізації й посідає особливе місце у сфері освіти. Сьогодення диктує школі нову модель бібліотеки, діяльність якої повинна спрямовуватися на інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу. Незважаючи на існуюче подекуди ставлення, бібліотека – це не місце накопичення інформації. Головна функція книгозбірні – зробити інформацію доступною. Шкільна бібліотека має забезпечувати доступ до інформаційних ресурсів і відігравати важливу роль у розвитку інформаційної грамотності та культури своїх користувачів. Цього можна досягти тільки за умови якісно нового розповсюдження інформації. Комп'ютерні технології – необхідна складова формування сучасного іміджу шкільної бібліотеки. Наявність у книгозбірні сучасних інформаційних носіїв – безсумнівне свідчення того, що вона виходить на певний рівень інформації.

Але постає проблема підготовленості шкільних бібліотекарів до інноваційної діяльності, а саме до використання у своїй роботі нових інформаційних технологій. Ускладнення функцій шкільних бібліотек вимагає включення їх фахівців до системи безперервної освіти, постійного

поповнення професійних знань, формування нових вмінь та навичок. Тільки на основі навчання сучасний спеціаліст може бути запитуваним на ринку праці, підтримувати свою професійну компетентність. Свідомість та формування у себе відповідних установок дозволяють спеціалісту шкільної бібліотеки постійно оновлювати свої уявлення як в царині педагогічної діяльності: модернізації освіти, використання сучасних педагогічних та інформаційних технологій в освітньому процесі, тенденції розвитку шкільної освіти, так і у сфері бібліотекознавства: вивчення ситуації на ринку педагогічної літератури та інформації, каналів їх отримання, нових технологій функціонування бібліотек, управління інноваційної діяльності бібліотеки школи.

Більшість шкільних бібліотекарів прагне підтримувати свою професійну компетентність на основі самоосвіти, читання спеціальної літератури, обміну досвіду з колегами. Однак глобальні зміни в суспільній та педагогічній сферах відбуваються так стрімко, що вирішити цю проблему з кожним роком все важче. Робота з новими інформаційними технологіями стає невід'ємною складовою діяльності працівників шкільної бібліотеки, але, на жаль, більший відсоток цих фахівців навіть не має навичок роботи за комп'ютером, не кажучи вже про можливість використання інформаційних технологій.

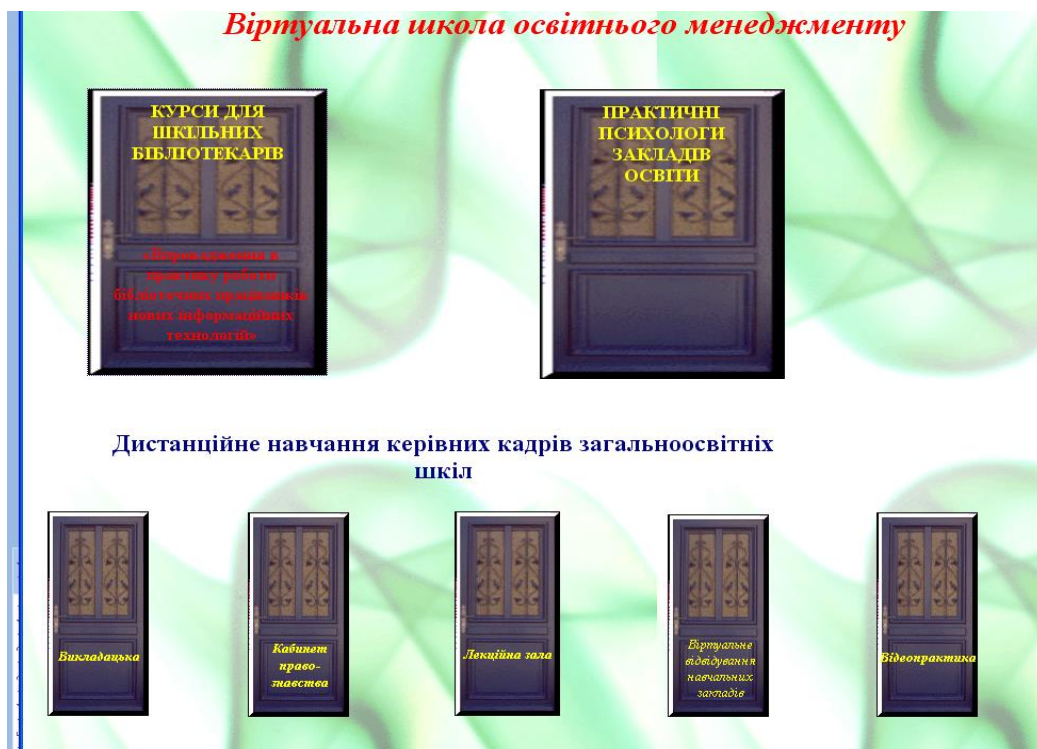
Для вирішення цієї проблеми Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти були розроблені курси для шкільних бібліотекарів на тему «Упровадження в практику роботи бібліотечних працівників нових інформаційних технологій», головною метою яких є навчити слухачів працювати з інформаційними технологіями і використовувати їх у своїй діяльності. Курси розраховані на 72 години. Професійно орієнтована, фахова складова курсів складається з таких модулів: формування професійної компетентності шкільного бібліотекаря, формування ІКТ компетентностей, а також проблемно-професійного модуля (Інтернет для бібліотекаря, електронні бібліотеки як елемент

інформаційного суспільства, автоматизація інформаційно-бібліотечної діяльності). У 2009 р. такі курси пропонувалися як в очному форматі, так і у дистанційному.

Дистанційні курси проводились на основі проекту «Віртуальна школа освітнього менеджменту» (<http://www.do.internet.donetsk.ua/> (Розділ Дистанційне навчання – Дистанційні курси – Віртуальна школа освітнього менеджменту), що спрямований насамперед на забезпечення неперервності, відкритості (доступності), розмаїття освітніх послуг високої якості, а також на розбудову системи безперервної освіти.

Середовище Віртуальної школи (рис. 1) використовувалося як платформа для проведення курсів. Були розроблені методичні рекомендації щодо роботи у ВШОМ, з метою надання допомоги користувачам своєчасно знаходити інформацію та плідно працювати у структурних підрозділах школи.

Рис.1. Середовище Віртуальної школи освітнього менеджменту

Навчально-методичний супровід здійснювався згідно з положеннями про зміст освіти. Кожна сторінка-аудиторія має змістовне наповнення, відповідне до свого призначення. А саме:

1. Викладацька містить в собі опис школи, інформацію про керівника курсів, індивідуальний план роботи слухача, журнал групи (рівень виконання завдань), контроль знань (завдання для самостійної роботи, контрольної роботи).

2. Лекційна зала – лекційні матеріали, для самостійного вивчення стрижневих модулів.

3. Віртуальна сторінка кабінету правознавства містить основні закони з питань освіти.

4. У бібліотеці розміщені електронні підручники, посилання на веб-сайти для ознайомлення та роботи у сфері освіти, сайти бібліотек, основні найбільш інформативні ресурси російськомовної частини Інтернет, енциклопедії та довідники, каталоги і пошукові системи тощо.

5. Інтернет-семінар – це блог, де слухачі курсів братимуть участь в інтернет-консультації та інтернет-семінарі.

6. Майстер-клас – містить в собі посилання на безкоштовний дистанційний курс з інформаційно-комунікаційних технологій, пройшовши який можна поглибити знання та навички роботи в Office2003. Деякі теми цього курсу необхідно опрацювати при вивченні професійного блоку та виконанні курсової роботи.

7. Тренінговий клас – містить в собі практичні завдання для проходження практики, а також теми курсових та післякурсів завдань і вимоги до написання курсової роботи.

8. Релаксаційна кімната. Назва цього підрозділу говорить сама за себе. Тут можна завантажити невеличку програму, яка дозволить створити власну ауру для відпочинку від навчання, а також відпочити під час перегляду коротких відеофрагментів.

Усі модулі для вивчення розроблялись з урахуванням можливості середовища Віртуальної школи, а також із застосуванням технології Веб 2.0.

Розгортання на сайті інституту (www.ippo.dn.ua) платформи Moodle уможливило використання ще одного середовища для освіти шкільних бібліотекарів, перевагою якого є наявність контролюючої складової, що значно полегшує роботу під час перевірки знань.

На сьогодні вже накопичений різноманітний практичний досвід зі створення електронних сховищ інформації, однак він не має належного наукового узагальнення в контексті технології роботи в мережі електронних бібліотек, технології роботи з електронним каталогом електронних бібліотек, способу пошуку потрібної наукової та публіцистичної інформації.

Тому, зважаючи на дидактичні можливості платформи Moodle, був розроблений і розміщений модуль «Електронні бібліотеки як елемент інформаційного суспільства» (рис. 2) , що входить до програми курсів.

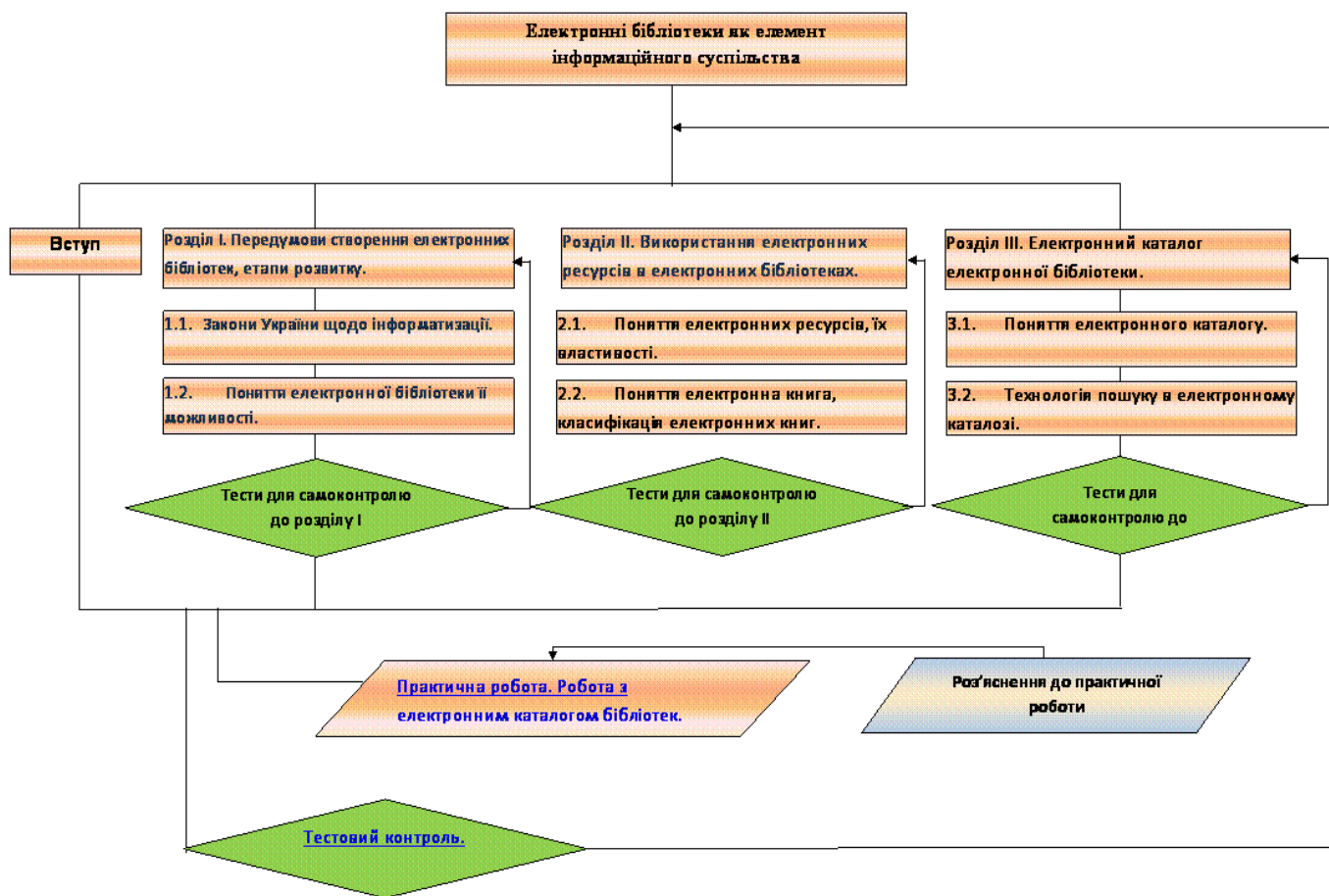

Рис. 2. Структура модуля «Електронні бібліотеки як елемент інформаційного суспільства»

Метою навчання за модулем є підготовка слухачів до роботи в мережі під час самоосвітньої діяльності з використанням інформаційно-бібліотечних служб, що забезпечують доступ до інформаційних ресурсів електронних бібліотек, роботи з електронними каталогами, пошуку та збереження потрібної інформації. Матеріал модуля надає слухачам комплекс знань та вмінь, що потрібні для роботи з електронними ресурсами, практичної організації робіт з використання електронних бібліотек, а також з різними видами ресурсів – електронними офлайновими (насамперед, компакт-диски) та онлайн-овими, що доступні в мережі Інтернет. Такі знання і вміння є дуже важливими як для шкільних бібліотекарів, так і для інших категорій користувачів. Адже учитель не завжди вміє користуватися електронними бібліотеками у своїй самоосвітній діяльності і тому не отримує доступу до світової наукової, науково-публіцистичної інформації. Цей модуль впроваджується практично для всіх категорій слухачів курсів.

Модуль «Електронні бібліотеки як елемент інформаційного суспільства» – лише перший крок до створення дистанційних курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників системи освіти. Надалі планується розробка всього курсу, враховуючи можливості платформи Moodle, і впровадження дистанційних курсів для слухачів зазначеної категорії.

Література

1. *Волобуєва, Т. Б.* Самоучитель организации дистанционного обучения : научно-метод. пособ. / Волобуєва Т. Б. – Донецьк : Витоки, 2009.
2. Програмно-цільовий проект «Віртуальна школа освітнього менеджменту» // Компетентісно орієнтований підхід у системі післядипломної педагогічної освіти: проектна діяльність : практико-зорієнтований посібник / [за заг. ред. О. І. Чернишова, Л. Г. Чернікової]. – Донецьк : Витоки, 2008. – С. 73.

3. *Шевченко, І. О.* Функціонування та організація системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів України : автореферат дис. ... канд. пед. наук (07.00.08) / І. О. Шевченко // КДУК. – К., 1998. – 17 с.

К. П. Михайленко, завідувач сектору науково-бібліотечної роботи
Інституту інноваційних технологій і змісту освіти
Міністерства освіти і науки України

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ БІБЛІОТЕК ЗНЗ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИМИ І НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИМИ ВИДАННЯМИ

Наведено результати дослідження забезпеченості бібліотек ЗНЗ енциклопедичною і науково-популярною літературою, проведеного відділом науково-методичної роботи Відділення навчальної, методичної і наукової літератури ІТЗО МОН України.

Ключові слова: *енциклопедія, шкільна бібліотека, науково-популярна література.*

Криза дитячого читання в Україні сьогодні відчувається дуже гостро. Бібліотеки загальноосвітніх навчальних закладів України не забезпечені навчальною літературою, сучасні учні не цінують книгу як одиницю передачі інформації [1]. Найкращим їхнім другом став комп'ютер – на ньому можна пограти в різні ігри, зайти в Інтернет, і логічно мислити не потрібно. Уся комп'ютерна інформація, яку вбирає в себе учень, не поліпшує його грамотності, не допомагає стати обізнаним в галузі музики, мови, літератури, математики. Поверхові знання ніколи не допоможуть учням в майбутньому. Адже комп'ютер не може дати настільки повну інформацію, яку надає дитяча енциклопедія «Аванта», «Велика шкільна енциклопедія» (авт. В. Герман), «Велика ілюстрована енциклопедію живої природи» (авт. М. Сміт), серія «Я пізнаю світ», «Універсальна енциклопедія знань» (авт. О. В. Зав'язкін) і т.д.

Державний комітет телебачення і радіомовлення України прийняв рішення щодо проведення експертної оцінки видань та визначення їх доцільності і випуску на умовах державного замовлення за програмою «Українська книга». Відповідно до цього відділом науково-методичної роботи (Відділення навчальної, методичної і наукової літератури ІТЗО МОНУ) було зібрано аналітичну інформацію від місцевих органів управління освіти щодо вивчення читацького попиту у шкільних

бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів України. Нами було також проведено моніторингове дослідження стосовно забезпечення шкільних бібліотек ЗНЗ України енциклопедичними і науково-популярними виданнями.

Енциклопедія – це науковий довідник, що об'єднує найсуттєвіші відомості з усіх галузей знань чи якої-небудь однієї галузі, розміщені в алфавітному або тематичному порядку [3, с. 238]. Термін отримав сучасне значення після появи у XVI ст. книг, у яких були зібрані відомі на той час знання з різних галузей науки. Енциклопедії залежно від обсягу умовно поділяють на великі (понад 12 томів), малі (7–12 томів), короткі (4–6 томів) та 1–3-томні, які переважно називають енциклопедичними словниками або довідниками. Великі й малі енциклопедії належать до універсальних, оскільки містять інформацію з усіх галузей науки та практичної діяльності людини; короткі енциклопедії та енциклопедичні словники – до галузевих енциклопедичних видань, тобто таких, що охоплюють певну галузь науки та практичної діяльності.

Статті в енциклопедіях поділяють на кілька типів: статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення (містять лише дефініцію, а в разі запозичення слова з іншої мови – його етимологію) і статті-посилання (відсилають користувача до іншого терміна). Статті-огляди та статті-довідки, що різняться лише обсягом, є визначальними для енциклопедії; вони містять основну інформацію з питання, що розглядається: виклад наукової теорії, хронологію історичних подій, географічні, біографічні, статистичні відомості тощо.

Енциклопедії мають бути акумуляторами знань і відрізнятися від інших довідкових видань науковою достовірністю, ґрунтовністю, вивіреністю інформації, певною мірою «бездискусійністю». Популярність викладу, розрахована на широке коло читачів, має поєднуватися з науковою чіткістю та логікою викладання матеріалу. Неприпустиме недбале, наближене, однобічне висвітлення явищ і фактів.

Дуже прикро, але забезпеченість шкільних бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України енциклопедичними виданнями та науково-популярною літературою вкрай незадовільна (рис.1). Наведемо приклади:

Дніпропетровська область.

Забезпечено на 32 %. До переліку книг, що відсутні, але які бажали б читати учні, належать:

- «Моя перша енциклопедія. Я пізнаю світ»;
- В. Герман «Велика шкільна енциклопедія»;
- М. Сміт «Велика ілюстрована енциклопедія живої природи»;
- «Енциклопедія навколишнього світу. Географія»;
- «Універсальна енциклопедія школяра (5–11 класи)».

Кіровоградська область.

Забезпечено на 12%. Область подає перелік енциклопедичних видань, якими необхідно поповнити шкільні бібліотечні фонди:

- О. В. Зав'язкін «Універсальна енциклопедія знань»;
- М. М. Мусієнко «Екологія. Охорона природи»;
- В. В. Головченко. «Правова енциклопедія школяра»;
- В. М. Склярєнко «Україна (дитяча енциклопедія)»;
- Енциклопедія із серії «Дитяча енциклопедія»;
- А. А. Климов «Великі українці», «Чудеса світу», «Всесвітня спадщина людства»;
- К. Гіфорд «Видатні особистості. Повна ілюстративна енциклопедія»;
- М. А. Гнатюк «Сто найвідоміших українців».

Полтавська область.

Забезпечено на 31 %.

Переважно:

- «Універсальна енциклопедія знань»;
- «Правова енциклопедія школяра»;

- «Історія війн і збройних конфліктів в українській енциклопедії».

Тернопільська область.

Забезпечено 840 примірників, а це становить 2 %. Назви примірників не вказані.

Чернігівська область.

Забезпечено:

- «Українська мова. Енциклопедія» – 70 прим., 0,3 %.

Черкаська область

Забезпечено:

- «Українська мова. Енциклопедія» – 60 прим.;
- «Універсальна енциклопедія» – 48 прим.;
- «Правова енциклопедія школяра» – 336 прим.

Надаючи інформацію, практично всі області представили забезпечення енциклопедичними виданнями у відсотках і зробили перелік тих видань, які б хотіли мати у шкільних бібліотеках:

Бібліотеки ЗНЗ АРК, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Миколаївської, Одеської, Сумської області зовсім не забезпечені енциклопедичними виданнями.

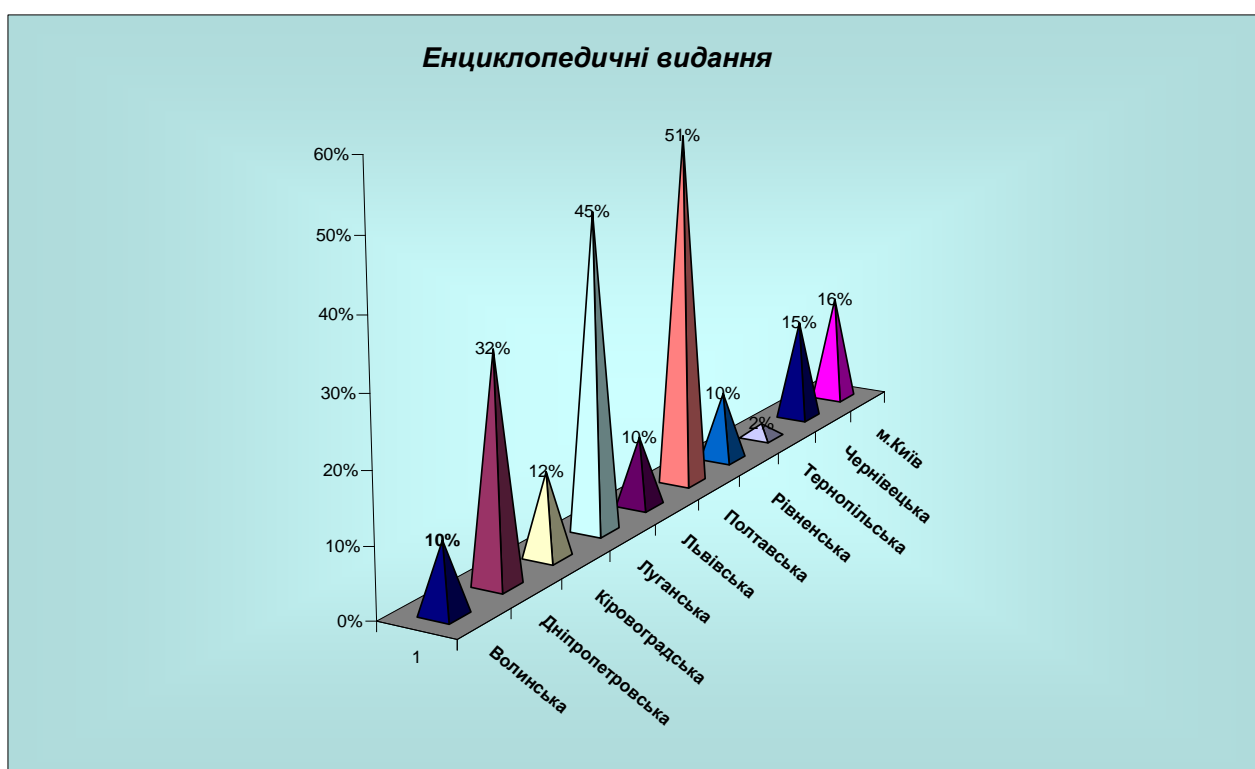

Рис. 1. Забезпеченість м. Києва та областей України енциклопедичними виданнями

То ж звідки учні дізнаються про великих мандрівників, історію наукових відкриттів, сім чудес світу чи правову енциклопедію школяра?

У багатьох країнах створені інститути дослідження дитячого читання, центри й будинки дитячого читання та спеціалізованої літератури для дітей. Україна тільки починає перші кроки в цьому напрямі: триває розроблення Державної цільової національно-культурної програми підтримки та розвитку читання, започатковано проведення Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Найкращий читач України – року». Хотілося б вірити в те, що ці заходи не залишаться лише на папері, а будуть реалізовані.

Науково-популярна література – твори про досягнення суспільних, природничих і технічних наук, про видатних політичних і державних діячів, творців духовних цінностей, адресовані широкому колу читачів. Ця література видається як для висококваліфікованих спеціалістів певного профілю, так і для малопідготовлених читачів, зокрема для підлітків і дітей.

Загальноосвітні навчальні заклади України у шкільних бібліотечних фондах, на жаль, мають дуже малий відсоток такої літератури (див. рис.2).

Аналізуючи інформацію з областей, ми звернули увагу на те, що найчастіше у школах наявні такі видання:

1. Історія стародавнього світу.

В. М. Степанчук «Льодовики, мамонти, первісні люди».

2. Українська минувшина.

«Традиції і свята українського народу»;

«Українські звичаї: народини»;

Н. Б. Бурдо «Трипільська культура. Спогади»;

О. Ю. Космічна «Традиційне вбрання українців»;

А. Г. Данилюк «Давня архітектура українського села»;

М. Ю. Відейко «Шляхами трипільського світу»;
О. О. Боряк «Україна, етнокультурна мозаїка»;
В. Т. Скуратівський «Український народний календар»;
В. М. Лобурак «Народна скарбівня української народної пісні»;
З. О. Расіна «Український літопис вбрання»;
Т. О. Ніколаєва «Український костюм»;
Т. В. Васильєва «Декоративне мистецтво України».

3. Україна козацька.

«Козаччина. Історія України в особах»;
Т. Каляндрук «Таємниці бойових мистецтв»;
«Загадки козацьких характерів»;
І. Лаврівська «Перший козак в Америці»;
В.О. Шевчук «Козацька держава як ідея».

4. Гетьмани України, культурні перлини України.

Видання з історії України про Київську Русь;
«Гетьмани України»;
«Давня історія України»;
«Заповідники України»;
«Літературні перлини України»;
В. А. Савченко «Павло Скоропадський»;
В. І. Сергійчук «Дмитро Вишневецький»;
М. Є. Петренко «Карпатські колядники»;
Ж. О. Безвершук «Історія культури у термінах і назвах».

5. Релігійне і церковне життя в Україні.

В. Босович «Володимир, син Святослава»;
І. Є. Марголіка «Київська обитель Святого Кирила»;
В. М. Дєдов «Святогірська Свято-Успенська лавра»;
І. Огієнко «Митрополит Іларіон».

6. Музеї України, видатні люди.

Книги серії «Життя видатних людей»;

«Літературні музеї України»;
«Червона книга України»;
«Акорди. Антологія української лірики»;

7. 30-ті роки, 40–45 рр., 2004 рік.

С. В. Кульчицький «Українська революція 2004 рік»;
«Голодомор 1932–1933 рр.»;
«Україна в полум'ї війни».

8. Чорнобиль, герої-освітяни.

Л. Казанцева «Київське вікно у Всесвіт»;

«Біль і тривоги Чорнобиля»;
«Герої-освітяни – науковці України».

В. Сухомлинський писав: «Я тисячу разів переконаний у тому, що успішне навчання в середніх і старших класах залежить насамперед від уміння свідомо читати, – читаючи, думати й думаючи, читати» [2].

На жаль, сьогодні в шкільних бібліотеках переважають застарілі видання, гостро стоїть проблема забезпечення періодичними виданнями.

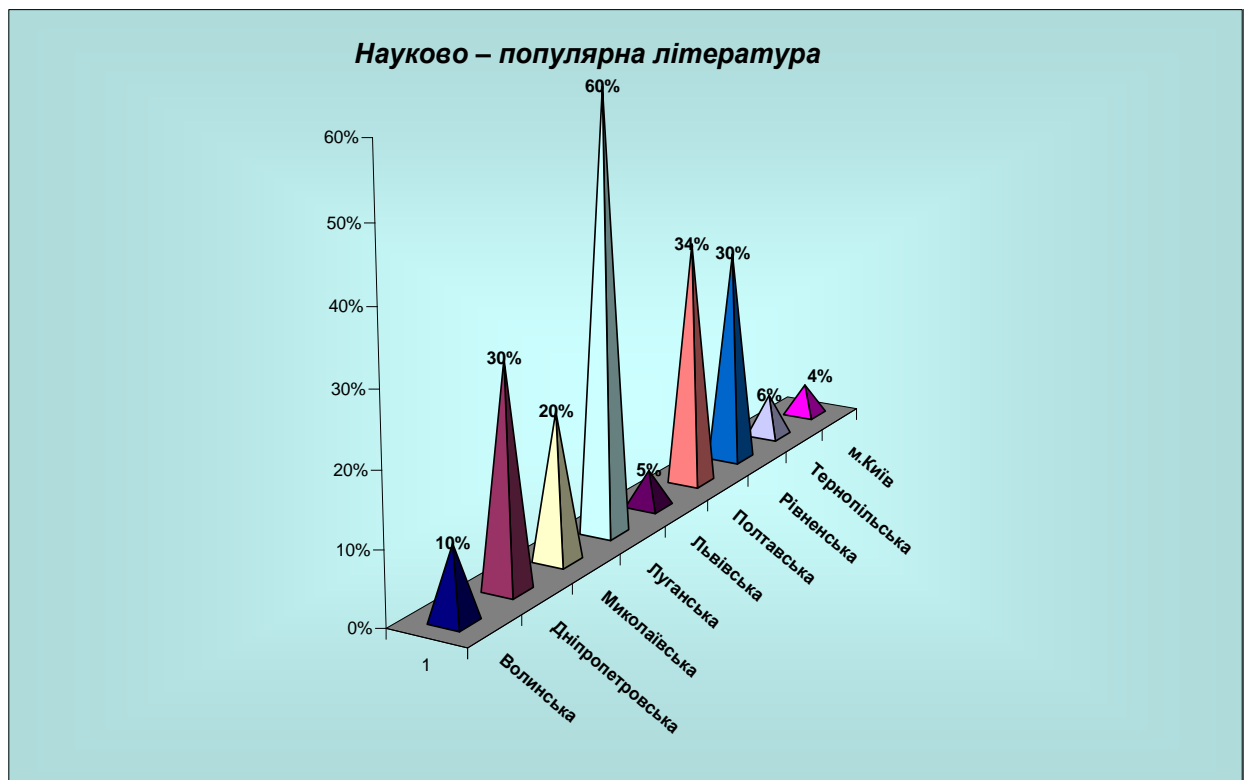

Рис. 2. Забезпеченість м. Києва та областей України науково-популярною літературою

А через недостатнє цільове фінансування бібліотечні фонди шкільних книгозбірень поповнюються вкрай незадовільно.

Література

1. *Литвиненко, О.* Криза дитячого читання в контексті національного книговидання / О. Литвиненко // Вісн. Кн. палати : наук.-практ. журн. – 2009. – № 6. – С. 6–10. – Бібліогр.: 23 назви.
2. *Сухомлинський, В. О.* Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. Шк., 1976.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2007. – С. 238.

І. А. Чайка, директор наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Розкрито діяльність бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за сучасних умов, етапи комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів.

Ключові слова: *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, бібліотека, автоматизація, інформаційні технології, електронний формуляр, веб-сайт.*

Важливим завданням міжнародних програм і декларацій ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, міжнародних бібліотечних організацій є реалізація принципу загальнодоступності інформації, права кожного громадянина на її отримання. Саме гарантія інтелектуальної та інформаційної свободи особистості стала фундаментом для інноваційних проектів розвитку бібліотек. Формуванню комфортного інформаційного середовища сприяє вдосконалення і модернізація роботи бібліотек, розвиток автоматизації і упровадження нових інформаційних і комп'ютерних технологій.

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного, вільного й необмеженого доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, книгозбірня, формуючи інформаційне поле, освоює і застосовує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій, активно впроваджує їх в бібліотечні процеси.

Системні зміни відбуваються в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ ім. В. Гнатюка). Упроваджуючи сучасні інформаційні технології, книгозбірня перетворюється на центр інформаційної інфраструктури університету, осередок самоосвіти студентів та викладачів, який

забезпечує інформаційні потреби через формування відповідного простору та своєчасне доведення інформації до користувачів.

Бібліотека освоює інтегрований технологічний цикл, що охоплює послідовність наукомістких процесів комп'ютерної обробки документних масивів (бібліографування, реферування, підготовка аналітичних матеріалів, проведення статистичних досліджень), створює та використовує нові інформаційні продукти. Для вирішення цих завдань було створено локальну бібліотечну мережу із сучасними комп'ютерами (76 од.) і можливістю виходу в Інтернет з кожного комп'ютера мережі; впроваджено автоматизовану бібліотечну інформаційну систему – АБІС «УФД/Бібліотека»; розроблено сайт Бібліотеки (з можливістю пошуку в електронному каталозі).

Упровадження в роботу Книгозбірні інформаційних технологій, а також створення власних електронних ресурсів почалося ще в 2001 р. на основі бібліотечної системи «УФД/Бібліотека». З того часу наша установа пройшла всі стандартні етапи автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Поступово впроваджувалися різні модулі системи: після освоєння модулю «Каталогізація» та створення електронного каталогу було введено модуль «Книговидача». Нині повністю автоматизовані всі технологічні процеси у відділах наукової обробки документів, науково-бібліографічному відділі та на абонементних навчальній, науковій і художньої літератури. За допомогою системи «УФД/Бібліотека» здійснюється: опрацювання нових надходжень літератури, створення бібліографічного запису, опрацювання надходжень періодичних видань, ретроконверсія бібліотечного фонду, списання літератури із електронного каталогу, роздруковка карток для всіх видів каталогів і картотек, книжкових формулярів, книг інвентарного і сумарного обліку.

Процес ретроконверсії бібліотечних фондів тривалий. Але без вирішення цієї ключової проблеми електронний каталог залишається неповним.

Динаміку наповнення ЕК бібліографічними записами зображено на

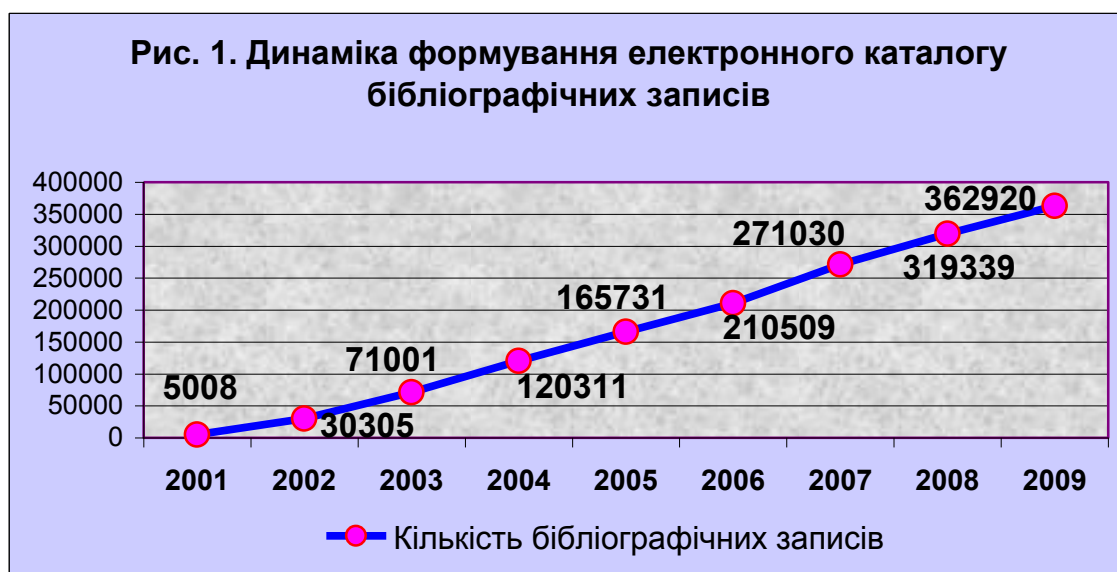

рис.1.

Щороку ЕК поповнюється бібліографічними записами на 40000–50000.

Структура записів у базу даних електронного каталогу відображає набір полів (даних), що визначені чинними національними і міждержавними стандартами, ураховує сформовані стереотипи роботи бібліотекарів і читачів з опублікованими документами. Засоби пошуку документів значно полегшують роботу користувача під час формування пошукових запитів.

Про необхідність та ефективність електронного каталогу свідчать такі дані (рис. 2): у 2005 р. було 23565 звернень читачів, у 2006 р. – 54600, а у 2009 р. – понад 79639 запитів.

Важливим етапом комп'ютеризації та автоматизації бібліотеки стало запровадження з 01.09.2006 видачі навчальної літератури на абонементі через електронний формуляр. На рис. 3 представлено динаміку охоплення цим процесом студентів та працівників університету.

Усі дані про студентів і працівників університету конвертуються в Базу користувачів бібліотеки з бази даних «1С: Підприємство». Бібліотечною системою створюється електронний формуляр. Отримання літератури читач підтверджує введенням індивідуального пін-коду, який створює собі під час першого відвідування Бібліотеки. Для ідентифікації студентів використовується студентський квиток, штрих-код з якого генерується в електронний формуляр читача. Електронний формуляр містить загальну інформацію про користувача (дату народження, інформацію про факультет і курс для студентів чи про підрозділ і посаду для викладачів і співробітників, адресу, номери телефонів) і локальну (його статус, блокування і його причини, примітки). Окрім того, електронний формуляр містить усю інформацію про транзакції, які здійснює користувач: одержання документів (у т. ч. у читальних залах), історію видач та повернень. Для контролю за термінами повернення та запобігання порушенням правил Бібліотеки наявна опція блокування (вручну бібліотекарем). Блокування здійснюються за такі порушення правил користування: недотримання термінів користування літературою, брутальна поведінка, псування бібліотечного майна.

Нині всі працівники університету, студенти I–V курсів денної форми навчання і I–III курсів заочної форми навчання обслуговуються на абонементах через електронний формуляр. З 1 січня 2010 р. до цього процесу долучилися читальні зали психолого-педагогічної та суспільно-політичної літератури.

Кількість виданих через електронний формуляр документів зросла за

чотири роки у 12,6 рази: з 7749 прим. (2006 р.) до 98149 прим. у 2009 р. (див. рис. 4). Це становить 55,4% від загальної книговидачі.

Упровадження автоматизованих технологій в процеси обслуговування читачів дає новий поштовх в напрямі вдосконалення роботи з боржниками. Так, під час автоматизованої книговидачі зникає необхідність в традиційних читацьких і книжкових формулярах. На абонементах немає потреби здійснювати роботу з переводними і поточними наказами, що дає змогу заощадити час. В автоматизованій системі реалізується режим роботи зі списками боржників, що формуються по факультетах, спеціальностях, групах. Ця інформація відображає кількість книг, які не повернуті вчасно, що дає можливість оперативно працювати з даною категорією читачів.

Звіти щодо користувачів уможливають складання списків студентів і працівників за певними критеріями, контроль термінів видачі та заборгованості. Статистичні звіти дають цілісне уявлення про кількість

користувачів, книговидач за певний період роботи Бібліотеки. Їх можна легко редагувати, роздрукувати у будь-який момент, коли є потреба.

Повноцінному інформаційному забезпеченню фахових потреб читачів ТНПУ ім. В. Гнатюка документами, що мають підвищений попит, сприяє й створення електронної бібліотеки з повнотекстовими базами даних.

Електронна бібліотека створюється як частина наукової бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Її основою є наявність відповідних технічних і програмних засобів. Інформаційні джерела формування повнотекстових баз даних містять: електронні версії видань працівників університету; скановану за замовленнями кафедр навчальну, наукову та художню літературу; запозичені електронні документи із відкритого доступу Інтернет; іміджеве розташування у бібліотеці ліцензованих CD-дисків; електронні документи з інших бібліотек відповідно до укладених договорів про співпрацю.

АБІС «УФД/Бібліотека» уможливорює доступ до повнотекстової інформації, якщо така є в наявності. При введенні в електронний каталог в записах позначають, що документ має повнотекстовий варіант, і прописують його місцезнаходження (електронну адресу). Користувач, обравши книгу, має можливість скористатися повнотекстовим файлом. Для забезпечення авторського права доступ до повнотекстових баз відкритий лише з внутрішніх IP-адрес. З цією метою було створено окремий електронний каталог повнотекстових документів.

На рис. 3 представлена динаміка наповнення повнотекстової

електронної БД:

Фонд електронних підручників і посібників містить навчальної літератури – 1091 назву, наукової і науково-популярної – 614, художньої – 427 та ін. Серед них 448 праць викладачів ТНПУ ім. В.Гнатюка.

На рис. 4 представлено динаміку звернення читачів до фонду віртуальної бібліотеки.

Відкрито доступ через мережу Інтернет до повнотекстових варіантів Наукових записок Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (219 назв, 11 серій, видання з 1998 р.).

Особливу цінність Бібліотеки становить фонд рідкісних видань, який налічує 21275 документів. З 2004 р. здійснюється його поступова ретроконверсія. ЕК рідкісних видань налічує 4250 назв (5082 примірники).

Важливим напрямом діяльності Книгозбірні є науково-дослідна робота на тему “Інформаційна база навчальної та наукової діяльності бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка: від витоків до сучасності”, яка зареєстрована в УкрІНТЕІ.

Проведення наукових досліджень зі стародруками та рідкісними виданнями є одним із пріоритетних напрямів діяльності Бібліотеки. У процесі науково-дослідної роботи було підготовлено й видано такі науково-бібліографічні покажчики:

1. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 74. Освіта. Педагогічні науки (1792–1939 pp.)”. – 2004 р.
2. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 63. Історія. Історичні науки (1722–1939 pp.)”. – 2006 р.
3. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 28. Біологічні науки (1762–1972pp.)” – 2008 р.
4. Каталог фонду рідкісних видань наукової бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 81. Мовознавство (1755–1939 pp.) – 2008 р.

Нині здійснюється робота над бібліографічним покажчиком “84. Художня література”.

На сучасному етапі створення веб-сайтів бібліотек є одним із пріоритетних завдань, адже це може забезпечити доступ користувачам як до фондів власного навчального закладу, так і до фондів інших установ України і світу. Саме активно працюючий, багато разів відвідуваний веб-сайт є своєрідним «обличчям» установи і дає змогу реалізувати безліч завдань з популяризації і рекламування книгозбірні в міжнародному інформаційному співтоваристві.

Сайт бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка функціонує з 2003 р. і має розгорнуту структуру з великою кількістю сторінок. Посилання на нього є

вже на першій сторінці сайту університету. З вересня 2008 р. було вдосконалено дизайн сайту, здійснено корегування його структури та наповненості.

Сайт Книгозбірні відображає інформацію про:

- історію Бібліотеки, правила користування і режим роботи, довідковий апарат і роботу з ним тощо;
- алгоритм пошуку документів за електронним каталогом (станом на 1 січня 2010 р.), становить 362920 записів (оперативність оновлення інформації – в режимі реального часу);
- електронні версії наукових записок університету (219 випусків);
- списки нових надходжень літератури, які оновлюються щоквартально;
- список періодичних видань, які отримує Бібліотека в поточному році;
- посилання на сайти бібліотек світу, пошукові системи, електронні газети і журнали України, закордонні електронні журнали та бази даних, серед яких: LISTA-Library, Information Science & Technology Abstracts – професійна база даних для бібліотечних та інформаційних працівників;
- посилання на каталоги основних видавництв України;
- список документів обмінного фонду.

На сайті є також сторінка для молодих науковців, на якій поінформовано про нові вимоги ВАК України (за матеріалами Бюлетеня ВАК України № 3 за 2008 р.) до оформлення списку літератури згідно з новим ГОСТом «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006) та подано зразок оформлення палітурки, титульної сторінки й інших елементів видання.

З метою активізації довідково-бібліографічного обслуговування читачів на сайті почала діяти сторінка віртуальної довідки (надано 60

довідок протягом 2009 р.), почав формуватися електронний фонд рекомендованих списків літератури. Робота електронної довідки забезпечується відділом бібліографії, який здійснює довідково-бібліографічне та науково-інформаційне обслуговування студентів, викладачів та всіх інших користувачів Бібліотеки. Довідка виконується протягом двох робочих днів з дати надходження.

Досягти зазначених показників не можна було б без відповідного технічного забезпечення. Університет має потужну мережу – понад 1300 комп'ютерів. З грудня 2004 р. у Бібліотеці функціонує читальний зал "Електронних ресурсів", читачами якого стали 3226 студентів.

У наших планах запровадження видачі літератури через електронні формуляри в усіх читальних залах Бібліотеки; організація електронної доставки документів.

У перспективі Книгозбірня повинна стати освітньо-інформаційним центром, який в комплексі оптимально поєднував би традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи, вирішив проблеми культурно-просвітницької діяльності, забезпечив запровадження інноваційних бібліотечних технологій.

О. О. Лебедюк,
*головний методист бібліотеки
Криворізького державного педагогічного університету,
аспірантка ХДАК*

БІБЛІОТЕКА ВНЗ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА

Розглянуто значення бібліотеки як інформаційно-сервісної моделі спілкування і єдиного соціально-комунікативного інституту в умовах інтелектуалізації діяльності, види обслуговування у системі інформаційних комунікацій.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, суперечність, бібліотека, інформаційна діяльність, спілкування, модель, обслуговування.*

У сучасних умовах демократизації суспільства, зміни структури й змісту освіти, її гуманізації й гуманітаризації особливого значення набуває питання підготовки людини до повноцінного життя в інформаційному суспільстві. Саме інформатизація суспільства стала об'єктивним чинником для трансформаційних процесів у сфері освіти, зокрема у системі підготовки педагогів.

Стрімкий перехід від індустріального суспільства до інформаційного потребує створення системи інформаційного обслуговування з урахуванням різних видів і форм інформації як важливого ресурсу наукової діяльності. Реформування вищої освіти передбачає створення інформаційної інфраструктури освіти, яка функціонувала б відповідно до динамічно мінливих умов зовнішнього середовища. Формування особистості, розвиток її творчого потенціалу є стратегічними орієнтирами освіти інформаційного суспільства, які потребують створення системи інформаційного сервісу. У результаті аналізу проблеми виявлено певні *суперечності* між:

- ефективним вирішенням проблем наукової діяльності і відсутністю сучасних інформаційних технологій;

- діяльністю бібліотеки як інформаційно-виховної структури і недостатньою сформованістю інформаційно-бібліографічної культури студентів ВНЗ;
- потребою якісної підготовки майбутнього спеціаліста та недостатньою розвиненістю інформаційного середовища ВНЗ.

Основні аспекти розвитку інформаційної сфери як невіддільної частини еволюції суспільного прогресу неможливо уявити без бібліотеки. Визнано, що бібліотечна сфера діяльності нерозривно пов'язана з діяльністю людини та формуванням соціально-комунікативної сфери загалом. Учені стверджують, що вже з початку XX століття бібліотека як складова бібліотечної сфери перетворюється з суто документально-комунікативної на багаторівневу комунікативну систему [4, с. 41]. Це, зі свого боку, вимагає ґрунтовної розробки системного підходу до аналізу бібліотечно-інформаційних процесів, розвитку бібліотеки як інформаційно-виховної структури та пошуку ефективних шляхів удосконалення довідково-бібліографічного інформаційного обслуговування науково-дослідної роботи студентів. Як зауважує дослідник бібліотечної справи В. О. Ільганаєва, “це пояснюється тим, що вона [бібліотека] є нагромаджувачем і передавачем пізнавально-інформаційних моделей дій, культури в цілому як практично-перетворювальної діяльності суспільства” [5, с. 4]. Складовою діяльності бібліотеки є інформаційна робота, яку дослідники визначають як “діяльність з інформаційного обслуговування читачів та абонентів” [1, с. 135]. Як показав аналіз праць учених, які займалися цією проблемою, інформаційна робота бібліотеки складається з таких етапів: організації довідково-бібліографічного апарату; підготовки бібліографічних посібників; організації виставок; пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань тощо. Зокрема, О. П. Коршунов визначає інформаційну діяльність як “діяльність, що спрямована на всебічне забезпечення (виявлення, задоволення та формування) інформаційних потреб”. На думку дослідника,

вона охоплює “створення, обробку, зберігання, пошук і розповсюдження документально-фіксованої інформації усіма суспільними інститутами в системі документальних комунікацій” [7, с. 32]. Т. Соколовська стверджує, що інформаційна діяльність бібліотек базується на вивченні інформаційних потреб науковців та інформаційних потоків за профілем вищого навчального закладу [10, с.12]. Ми повністю погоджуємося з дослідником В. О. Ільганаєвою, що бібліотека у найбільш розвинутій формі втілила у собі все розмаїття комунікативної культури сучасного суспільства [2]. В основі інформаційної діяльності бібліотеки щодо забезпечення наукової роботи лежать такі поняття: інформаційна потреба, інформаційно-пошукова система, інформаційно-пошукова мова, інформаційне обслуговування, інформаційне забезпечення. Сьогодні, в умовах інформаційного суспільства потребують перегляду концептуальні основи розвитку бібліотечної справи, на чому наголошують такі вчені, як В. Бабич, Д. Блюменау, Т. Добко, В. Ільганаєва та ін. Це пов’язано з появою і поширенням нових носіїв інформації, які, як зауважують дослідники Л. Костенко та М. Сорока, забезпечують “більшу інформативну ємність, оперативність тиражування та розповсюдження документів, меншу вартість їх виробництва, можливість актуалізації даних і відтворення мультимедійної інформації” [8, с. 33]. Саме тому, як вважають учені, роль і статус бібліотеки в інформаційному суспільстві визначатиметься, насамперед, “її можливостями щодо кумуляції, обробки й поширення в часі та просторі масивів електронних даних” [8, с. 33].

Сучасна бібліотека зобов’язана забезпечити вільний доступ до інформації усім категоріям користувачів незалежно від того, де вони перебувають або де зберігається запитувана інформація. Це – роль бібліотеки в інформаційний час. Саме така бібліотека й забезпечує пришвидшення процесу входження в інформаційне суспільство шляхом забезпечення ефективності наукових досліджень науковців і студентів. Йдеться про створення моделі інформаційної діяльності бібліотеки, а

також ефективного управління довідково-бібліографічним обслуговуванням. Інформаційне забезпечення дозволяє активізувати науково-дослідну роботу як студентів, так і співробітників ВНЗ, значно скоротити термін наукових досліджень, підвищити їх ефективність. Особливо актуальним вирішення цієї проблеми є на початку ХХІ століття, коли в бібліотечній сфері відбулися значні інформаційні, технічні й технологічні зміни, результатом яких стала електронна обробка нової літератури, починаючи від комплектування і закінчуючи наданням її користувачеві. Як зауважують учені, у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності спостерігається тенденція функціонування “бібліотеки без кордонів”.

Бібліотека становить собою єдиний соціально-комунікативний інститут, інформаційно-сервісну модель спілкування. Різні форми та види спілкування, доповнюючи один одного, створюють в сукупності цілісну систему, яка є одним із найскладніших соціальних феноменів. Для нас цікавими були спроби розглянути співвідношення понять “спілкування” і “діяльність”. У дискусії визначились два напрями, в яких розглядалися ці два поняття. Згідно з першим напрямом (О. М. Леонтьєв), спілкування розглядається як певна сторона діяльності: воно є включенням у будь-яку діяльність, її елементом, у той час, як сама діяльність розглядалась як умова спілкування. Відповідно до другого напрямку (Б. Ф. Ломов), спілкування розглядається поряд з діяльністю як сторона однієї єдності – людського буття. О. М. Леонтьєв висловлював також думку про те, що спілкування може розглядатися і як один із видів діяльності (словесна діяльність), і відносно неї віднаходяться всі елементи, властиві діяльності взагалі (дії, операції, мотиви). Врешті, спілкування інтерпретувалося також як комунікативна діяльність чи діяльність спілкування, яка виступає самостійно на певному етапі онтогенезу (Д. Б. Ельконін). Цікавою є структура спілкування, яку пропонує дослідник Г. М. Андреева. Вона виділяє три взаємопов’язані сторони цього процесу, а саме: комунікативну,

інтерактивну і перцептивну. Комунікативна сторона характеризується тим, що між партнерами спілкування відбувається обмін інформацією. Інтерактивна сторона полягає в організації взаємодії між індивідами, що спілкуються. Тобто, вони обмінюються не тільки знаннями, ідеями, але й діями. Перцептивна сторона спілкування означає процес сприймання і пізнання одне одного партнерами зі спілкування і встановлення на цій основі взаєморозуміння. Зауважимо, що для бібліотечної сфери характерною є система документальних комунікацій, яка, на думку дослідників (Л. Костенко та М. Сороки), охоплює такі компоненти: “автор – редакція – друкарня – документи – розповсюдження – бібліотека та інформцентр – користувач” [8, с. 33]. Водночас учені зауважують, що ця система за умови домінування інформації на електронних носіях трансформується на систему «автор – редакція – бібліотека – користувач» [8, с. 34]. Відомо, що більшість населення зайнято сьогодні у сфері створення, розподілу, обміну інформації, що є наслідком інформатизації. Інтелектуалізація діяльності, а саме постійна і зростаюча необхідність використання об’єктивної, повної і точної інформації в процесі прийняття рішень кожною людиною потребує максимального задоволення її інформаційних потреб. Саме тому важливо, щоб кожен член суспільства міг отримати необхідний інформаційний продукт для своєї професійної діяльності. У цій системі одне з провідних місць займає бібліотека. Відомий канадський учений Маршал Маклюен писав: “Тип суспільства значною мірою визначається домінантним у цьому суспільстві типом комунікації, а людське сприйняття – швидкістю передачі інформації, яка транслюється”. В історії людської цивілізації Г. М. Маклюен виділяє три основні етапи: первісна дописемна культура з усними формами зв’язку і передачі інформації, заснована на принципах колективного способу життя, сприйняття і розуміння навколишнього світу; писемно-друкована культура; сучасний етап існування людського соціуму, який відроджує природне аудіовізуальне багатовимірне сприйняття світу через засоби

масових комунікацій. Бібліотечна система як інформаційна модель здатна реалізувати науково-інформаційне забезпечення науково-дослідних форм діяльності студентів, адже вона має найбільший документальний потенціал з глибокою історичною ретроспективою, належний кадровий потенціал і значний досвід інформаційної діяльності.

Розвиток та запровадження сучасних інформаційних технологій неминуче впливають на всі аспекти інформаційної діяльності, у тому числі на форми і методи бібліотечно-бібліографічного обслуговування та інформаційного забезпечення. Формуються нові напрями інформаційної роботи в бібліотеці, які вже не можна визначити як бібліотечне обслуговування чи інформаційне забезпечення. У змісті поняття “інформаційне забезпечення” наявні підготовка спеціальної інформації чи ресурсів та мети їх використання користувачами. У цій сфері формується новий напрям інформаційної діяльності з підготовки та надання інформаційних ресурсів і послуг, можливості якого, з одного боку, до певної міри ширші від того, що містить поняття “бібліотечне обслуговування” та “інформаційне забезпечення”; з іншого – він практично поєднує їх, робить їх такими, що є нерозривно пов’язаними. З урахуванням особливостей розвитку процесів інформатизації, інформаційну складову освітнього простору необхідно розглядати як новітню цілісну інформаційно-комунікаційну систему, яка найбільше відповідає цільовому призначенню – підвищенню якості освіти і відображає важливі організаційно-технологічні та навчально-методичні характеристики діяльності сучасного ВНЗ. Необхідним у діяльності вишівських бібліотек є розуміння і врахування тенденцій постійних змін, що відбуваються в освіті і потребують її розвитку як комплексної системи, що розвивається у постійній взаємодії із системою навчального процесу. Зауважимо, що будь-який складний об’єкт є по суті полісистемою і може розглядатися як система в різних аспектах. Так, бібліотека може розглядатися як соціально-економічна, інформаційна, технологічна

система тощо. Майбутнє бібліотек України, повнота та якість забезпечення інформаційних запитів користувачів суттєво залежать від ступеня їх [бібліотек] взаємодії та інтегрованості в структуру міжнародної інформаційної системи. Відомо, що багато країн вважають найважливішими програми державного соціокультурного розвитку, програми інформатизації. Необхідним при цьому є створення умов для забезпечення суспільства своєчасною, достовірною і повною інформацією. Сприяють цьому інформаційні технології, система інформаційних засобів, інформаційна продукція як складові процесу інформатизації. Зауважимо, що впровадження й активне використання цих засобів потребує створення інформаційної інфраструктури й переорієнтації роботи всіх структур навчально-методичного комплексу, зокрема бібліотеки. Орієнтування державної освітньої політики на якісну підготовку фахівців в умовах інтеграції, створення єдиного освітнього й інформаційного простору – ключова ідея нової філософії освіти – актуалізує проблему вдосконалення інформаційного забезпечення навчальної й науково-дослідної діяльності студентів.

Суб'єкти та організації, професійна діяльність яких полягає у задоволенні інформаційних потреб інших членів суспільства, мають бути менеджерами інформаційного обслуговування. На думку дослідників, “вони повинні оволодіти методологією розкриття та поширення знань, зосереджених у бібліотечних фондах, і освоїти методику та інтелектуальні комп'ютерні технології бібліографування, реферування, підготовки оглядово-аналітичних, інформетричних і бібліометричних досліджень” [7, с. 36].

Т. Добко зауважує, що в індустрії інформаційних послуг зростає роль бібліотеки як “найбільш доступної інституції” [3, с. 2]. Сьогодні інформатизація цілком слушно кваліфікується як основа забезпечення функціонування соціальних інститутів на різних рівнях. Становлення системи інформатизації бібліотеки в управлінні науково-дослідною

роботою студентів ВНЗ викликане рядом об'єктивних причин, до яких, зокрема, належать:

- концентрація інформації в єдину модель;
- заміна паперу електронними засобами, запровадження електронної пошти, дистанційне копіювання документів;
- реорганізація зберігання інформації і систем її запиту на базі комп'ютерів в інтерактивну інформаційну мережу, доступну для науково-дослідної роботи;
- необхідність одержання вичерпних відомостей про наявність інформації в бібліотеці.

Складовою інформаційного забезпечення НДРС є інформаційне обслуговування. Його сфера об'єднує різноманітні операції: формування інформаційних масивів; створення інформаційно-пошукових систем; укладання різноманітних бібліографічних покажчиків; надання довідок; написання рефератів і оглядових статей. При підготовці всіх цих засобів і послуг інформаційний працівник виконує необхідні операції інформаційної діяльності – сприймає, опрацьовує і видає або матеріалізує інформацію.

У процесі розвитку системи інформаційних комунікацій сформувалися такі види обслуговування:

- 1) документальне;
- 2) інформаційне, яке охоплює:
 - а) фактографічне;
 - б) концептографічне;
- 3) когнітивне.

Кожному з цих видів відповідає своя інформаційна система, що становить собою підсистему загальної інформаційної системи суспільства.

Суть документального обслуговування полягає в тому, що інформаційні потреби задовольняються шляхом надання користувачам

первинних документів, необхідні відомості з яких вони дістають самотійно.

Інформаційне обслуговування має два різновиди: фактографічне і концептографічне. Фактографічне обслуговування передбачає задоволення інформаційних потреб безпосередньо, тобто шляхом надання користувачам самих відомостей (окремих даних, фактів, концепцій). При концептографічному обслуговуванні документи й відомості піддаються інтерпретації, оцінці, узагальненню з боку інформаційного працівника. У результаті такої інтерпретації формулюється так звана ситуативна інформація, що містить у собі оцінку розглянутих відомостей; тенденції й перспективи розвитку окремих наукових напрямів.

Суттєві здобутки когнітивного напрямку в обслуговуванні користувачів розкрито в працях В. О.Ільганаєвої, А. І.Остапова. Автори підкреслюють вирішальну роль знання в системі соціальних комунікацій і досліджують документальну, інформаційну та когнітивну складові соціально-комунікативних процесів, розглядають виникнення та розвиток конкретних видів соціальної діяльності – від документальних форм соціально-комунікативної діяльності до інформаційних, що сформувалися на початку XX ст., і, нарешті, до когнітивних, які започатковані в середині XX ст.

Поточне інформування. Його завдання – систематичне доведення до користувачів відомостей про всі нові публікації. Розрізняють форми індивідуального, групового і масового інформування. Серед них: списки (бюлетені) і виставки нових надходжень, дні інформації, дні спеціаліста, бібліографічні огляди літератури, «кільцева пошта», реферати персонального призначення типу «Експрес-інформація» тощо.

Довідкове обслуговування. Метою цієї форми інформування є сприяння вирішенню навчальних та наукових завдань. Довідкове обслуговування охоплює широкий спектр інформаційних послуг – від видачі окремих бібліографічних і фактографічних довідок, укладання

тематичних бібліографічних і реферативних показчиків до підготовки реферативних і аналітичних оглядів. Довідкове обслуговування – основна форма інформаційного забезпечення [3, с. 62].

У бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету склалася чітка і логічна схема інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи студентів, передусім, завдяки комп'ютеризації. Як частина інфраструктури ВНЗ, бібліотека оперативно реагує на потреби науковців.

<p><u>Поточне інформування:</u></p> <p>індивідуальне (ВРІ, ДОК), групове, масове;</p> <p>Бюлетені нових надходжень, Дні кафедр, Дні інформації, організація виставок, оглядів</p>	<p><u>Довідкове обслуговування:</u></p> <p>надання довідок (тематичних, адресно-бібліографічних, фактографічних), створення бібліографічної продукції</p>
--	--

Література

1. Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика / под ред. О. Коршунова. – М., 1990. – С. 134–188.

2. *Бувечич, Г. А.* Вузовская библиотека: реалии и перспективы развития / Г. А. Бувечич // Библиотечное дело – 2000: проблемы формирования открытого информационного общества : тез. докл. междун. науч. конф. (Москва. 25–26.09. 2000 г.). – Ч. 1. – М., 2000. – С. 206–207.
3. *Добко, Т.* Довідково-бібліографічне обслуговування в електронну епоху: розвиток навігаторської функції / Тетяна Василівна Добко // Бібліотечний вісник. – № 1. – 2003. – С. 2–7.
4. *Ільганаєва, В. О.* Бібліотекознавство : конспект лекцій для студентів факультету бібліотекознавства та інформатики / Валентина Олександрівна Ільганаєва. – Х.: ХДАК, 1998. – 69 с.
5. *Ільганаєва, В. О.* Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій : автореф. дис... д-ра іст. наук / В.О. Ільганаєва. – К., 1996. – 44 с.
6. *Козлакова, Г. О.* Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті / Г. О. Козлакова. – К. : ІЗМН, 1997. – 180 с.
7. *Коршунов, О. П.* Библиографическая информация как научное понятие / О. П. Коршунов // Сов. библиография. – 1985. – № 3. – С. 31–41.
8. *Костенко, Л.* Бібліотека інформаційного суспільства / Леонід Йосипович Костенко, Марина Борисівна Сорока // Бібліотечний вісник. - № 3. – 2002. – С. 33 - 38.
9. *Маклюэн, Г. М.* Понимание Медиа: Внешнее расширение человека / Г. М.Маклюэн. – М. : Канон-Пресс-Ц, 2003. – 464 с.
10. *Соколовская, Т. Б.* Комплексный поход к информационному обеспечению научно-исследовательской работы в университете / Т. Б. Соколовська // НТБ СССР. – 1978. – № 11. – С. 8–13.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАБОТЫ БИБЛИОТЕК ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В 2009/10 УЧЕБНОМ ГОДУ

У статті надано аналіз діяльності та методичного забезпечення бібліотек ряду загальноосвітніх закладів, проведених методичною службою Інституту післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету.

Ключові слова: *бібліотека загальноосвітнього закладу, Інститут післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету.*

В севастопольских учреждениях образования работают 82 библиотекаря с различной квалификацией. Имеют высшее библиотечное образование – 22, высшее педагогическое – 30, высшее другое – 5, среднее специальное библиотечное – 12, среднее специальное педагогическое – 4, среднее специальное другое – 7, среднее – 2.

Методическая служба Института последипломного образования Севастопольского городского гуманитарного университета (ИПО СГГУ) в течение 2009/10 учебного года проводила активную консультационную и организаторскую работу с библиотекарями школ по проведению Всеукраинской акции «Живи, книга!», Всеукраинских конкурсов «Найкращий читач України 2009–2010 года», «Самый лучший отзыв на современную детскую прозу», городской игры-викторины «Достойные Славы», паспортизации библиотек учебных учреждений, проблемно-тематических курсов «Intel. Обучение для будущего».

Много внимания ИПО СГГУ уделял повышению профессиональной культуры и мастерства, творческому росту библиотечных работников школ. С этой целью регулярно (один раз в месяц) проводились городские семинары школьных библиотекарей, городские методические объединения, школа молодого библиотекаря, мастер-класс «Основы

информационной культуры», работала творческая группа «Использование современных ИКТ в практике работы школьных библиотек».

Хочется отметить семинар-практикум «Инновационные технологии массовой работы библиотеки ООУЗ» (ОШ № 29). Участники семинара стали свидетелями великолепного зрелища, литературно-музыкальной гостиной «Возьмёмся за руки, друзья...», которую подготовили библиотекари школы О. Н. Шепель и Е. В. Ерёмкина совместно с заместителем директора по воспитательной работе И. П. Дементьевой для учащихся старших классов. Массовое мероприятие позволило не только насладиться отлично подготовленным материалом об авторской песне, узнать много нового о наших современниках поэтах-бардах, но и послушать душевное и трепетное, искреннее и талантливое исполнение песен В. Высоцкого, Б. Окуджавы, О. Митяева, С. Никитина.

Об Ирине Анатольевне Евдокимовой, зав. библиотекой ОШ № 15, о её творческой натуре можно говорить много и долго. Это, пожалуй, единственный библиотекарь, который овладел всеми видами компьютерных технологий, применяемых в работе современного школьного библиотекаря (создание электронных таблиц, каталогов и картотек, презентаций, видеофильмов, виртуальных турне, игр и т.д.). Уже несколько лет она успешно применяет ИКТ в своей работе. Поток её творческих идей неиссякаем. И в этот раз она порадовала всех чудесной электронной игрой-путешествием «Евросоюз», красивым видеофильмом «Сердца природы», виртуальным турне «7 чудес Украины».

ИКТ прочно вошли в жизнь школьных библиотекарей. И с каждым годом наши открытия в работе с новыми технологиями приносят новые и удивительные результаты. Ирина Ивановна Маузе, зав. библиотекой ОШ № 38 провела огромную исследовательско-краеведческую работу и создала электронную игру-викторину «Достойные Славы», посвященную героям, сражавшимся за Севастополь в грозные годы Великой Отечественной войны. Эта игра с успехом прошла во многих классах школы № 38, а

Ирина Ивановна заслужила признательность всего педагогического коллектива школы.

Конечно же, мы не только созерцали прекрасное, но и плодотворно работали. Ирина Юрьевна Олейникова, методист ИПО СГГУ познакомила библиотекарей с инновационными и традиционными формами массовой работы в библиотеке, с мониторинговыми исследованиями и рассказала о проблемах в сфере детского чтения в Украине и других странах мира.

В целом семинар получился насыщенным, полезным с профессиональной точки зрения и очень зрелищным.

Информационная культура пользователей библиотек оставляет желать лучшего – к такому выводу пришли библиотекари школ города после проведения ряда массовых мероприятий с детьми. И поэтому в 2009/10 учебном году особое внимание работников библиотек было уделено информационной культуре школьников, и этому вопросу был посвящён семинар «Формирование информационной культуры учащихся как основное направление работы школьной библиотеки в условиях реформирования современного образования» (ОШ № 18). Тема семинара как нельзя лучше совпала с экскурсией, которую нам предложили. Школьные библиотекари г. Севастополя стали экскурсантами необычной картинной галереи. Примечательно то, что картины выставлены в холле школы, и каждый ребёнок имеет свободный доступ к ним. Все они являются подлинниками, а авторы этих картин – севастопольские художники.

Выступление маленьких экскурсоводов было своеобразным «боевым крещением» или «дебютом», однако ребята достойно справились с поставленной перед ними задачей, потому что рядом была их наставник и руководитель музея Наталья Владимировна Гололобова, человек увлечённый, прекрасно разбирающийся в живописи и великолепно знающий историю нашего города. Мы бесконечно благодарны ребятам и их руководителю за интересную и содержательную экскурсию. Нам очень

приятно, что в школе № 18 кроме инновационных технологий в образовании поддерживаются традиционные формы и методы воспитания. И особенно приятно осознавать, что ребята поддерживают связь с ныне живущими художниками, бережно относятся к жемчужине школы – картинной галерее, получают интересную информацию от учителей школы и В. Н. Русяевой, заведующей библиотекой.

Любовь к родному краю, стране, чтению как нельзя лучше была продемонстрирована учениками ОШ № 47 на городском семинаре «Литературное краеведение как средство приобщения школьников к чтению».

Под руководством учителя русского языка и литературы Н. Д. Колесниковой, зав. библиотекой В. И. Ванькович и библиотекаря сельского филиала Н. Ю. Кудрявцевой одиннадцатиклассники школы буквально по крупицам собрали материалы, посвящённые родному краю. Благодаря совместному творческому поиску и труду в 2008 г. увидела свет первая книга «Волшебные места, где я живу душою...» о Байдарской и Варнаутской долинах, воспетых в произведениях А. Грибоедова, А. Мицкевича, Л. Украинки, А. Куприна и других знаменитых людей разных эпох.

Интересными и своеобразными были семинары «Основные направления работы школьной библиотеки по формированию информационной культуры школьников» (ОШ № 33) и «Воспитание моральных качеств как основа духовного мира подрастающего поколения» (гимназия № 8). В ОШ № 33 нам была предоставлена возможность познакомиться с интересными разработками библиотечных уроков Т. Ф. Поляковой и В. И. Ванькович. Эти уроки займут достойное место в методической копилке библиотекарей общеобразовательных учебных учреждений. Приятно было познакомиться с опытом Л. М. Одинцовой, зав. библиотекой школы-интерната № 6. Она представила разнообразные библиотечные формы работы с детьми (игру-соревнование «Лучший

библиограф», беседу-показ «Самые, самые...» и др.). Н. В. Дзасохова, зав. библиотекой ОШ № 17, рассказала о совместной работе библиотеки с историческим клубом «Палакион», созданным при ОШ № 17, руководит которым О. В. Гришкова, и о творческой работе с Советом библиотеки (каждое своё выступление дети проводят театрализованно или с костюмированными фрагментами). О составлении планов чтения как незаслуженно забытой форме работы рассказала И. В. Карпенко, зав. библиотекой ОШ № 12. Семинар носил практическую направленность, был очень эффективен и полезен для дальнейшей практической деятельности школьных библиотекарей.

Одним из ярких и особенно полезных для школьных библиотекарей стал семинар, проведённый на базе Севастопольского высшего профессионального училища средств связи и информационных технологий «Внедрение информационных технологий в работу библиотек учебных учреждений». С библиотечной программой «ИРБИС» знаком каждый библиотекарь, а вот с ее действием во всех АРМах мы смогли убедиться на примере опыта работы Н. В. Якимец, зав. библиотекой. Все участники семинара смогли посмотреть работу современного библиотекаря на практике, попробовать себя в роли современного читателя, оформить заказ литературы на современной технике (АРМ «Читатель»), используя возможности «ИРБИС», посмотреть на литературу, обработанную штрих-кодами, и познать все возможности программы «ИРБИС» (АРМ «Книговыдача»).

В этом учебном году огромное внимание было уделено развитию читательского интереса и привлечению к чтению детей разных возрастных категорий. Впервые в Севастополе прошёл Всеукраинский конкурс «Самый лучший отзыв на современную детскую прозу». Мероприятие было организовано с целью популяризации современной отечественной книги, развития читательской культуры учащихся 4–5 классов общеобразовательных учебных заведений и привлечения их к

систематическому чтению современной украинской литературы, а также во исполнение Государственной целевой программы популяризации отечественной книгоиздательской продукции на 2009–2012 годы. В конкурсе приняли участие 465 учащихся из 20 школ города, что составляет 28,2 % от всех учебных учреждений города (см. таблицу 1).

Таблица 1

**Учебные учреждения, учащиеся которых приняли участие во
Всеукраинском конкурсе
«Самый лучший отзыв на современную детскую прозу»**

№ п/п	Район	Учебные учреждения	Общее количество
1.	Балаклавский	ОШ № 25, 59	2
2.	Гагаринский	Гимн. № 2, 24, СШ № 35	3
3.	Ленинский	Гимн. № 1, 7, 8, СШ № 3, 43, 45 ОШ № 22, 38, 44	9
4.	Нахимовский	Гимн. № 5, 10, СШ № 19, ОШ № 20, 27, 41	6

Участники конкурса продемонстрировали хорошее владение украинским языком, знание текста выбранного произведения, умение правильно расставить смысловые акценты в своих мини-сочинениях, анализировать текст и формулировать собственное мнение. К сожалению, таких ребят оказалось не так много. Большинство детей писали пересказы, а не отзывы. На этот момент рекомендуем обратить внимание всех филологов и библиотекарей.

С 2005 г. в Украине проводится Всеукраинский конкурс «Найкращий читач України», в котором ежегодно принимают участие севастопольские ребята. Но и на этом конкурсе наше беспокойство по поводу написания отзывов подтвердилось. У ребят не развита мыслительная деятельность,

нет словарного запаса, не развита фантазия. Дети не могут выразить свои впечатления, отношения к определённым событиям.

Таблица 2

Количество участников конкурса «Лучший читатель Украины»

№ №	Учебный год	Количество школ	Количество участников
1.	2006/07	19	162
2.	2007/08	33	533
3.	2008/09	38	1141
4.	2009/10	44	1534

Городской конкурс «Достойные славы» выявил слабые знания наших старшеклассников в категории «Герои войны». В мероприятии приняли участие 14 человек. Хочется отметить серьёзную и кропотливую работу С. Н. Покрышук, зав. библиотекой ОШ № 32, которая подготовила победителей конкурсов «Найкращий читач...» и «Достойные Славы».

Из всего вышесказанного мы делаем выводы: библиотекарям необходимо активизировать работу с детьми разных возрастных категорий по развитию речи, привлечению к чтению, работе с книгой и информацией, развитию мыслительной, логической деятельности.

В следующем учебном году методисты ИПО СГГУ планируют создание сайта (блога) для читателей школьных библиотек, на котором будут размещены творческие работы детей, сценарии массовых мероприятий, книги и т. п.

Огромную работу в этом учебном году по паспортизации провели работники школьных библиотек. Анализ результатов в этом направлении показал очень высокий процент старой, хотя и востребованной, литературы в фондах библиотек, несмотря на то, что фонды комплектуются на государственном уровне, благодаря активному участию библиотек в различных акциях, спонсорской и родительской помощи,

работе в сети Интернет. Во многих библиотеках литература, полученная до 1996 г., составляет 80–90 % от всего фонда. И только 10–20 % – новые поступления.

Для пополнения фондов школьных библиотек ежегодно проводится Всеукраинская акция «Живи, книга!», направленная на поиск новых эффективных форм и методов воспитания у школьников любви к книге, бережного отношения к учебной и художественной книге, привлечения детей и юношества к книге как источнику знаний, культурных ценностей украинского народа. В 2009/10 учебном году в акции приняли участие 29 учреждений образования, что составляет 41 %. Самые активные – библиотеки школ Нахимовского района (табл. 3).

Таблица 3

Участники Всеукраинской акции «Живи, книга»

№ п/п	Район	Учебные учреждения	Общее количество
1.	Балаклавский	ОШ № 47	1
2.	Гагаринский	СШ № 35, 57	2
3.	Ленинский	Лицей № 1 Гимназии № 1,8 СШ № 3, 43, 45 ОШ № 4, 14, 22, 60	10
4.	Нахимовский	Гимназии № 5, 10 СШ № 19 ОШ № 11, 13, 16, 20, 27, 31, 41, 46, 50, 52 Школы-интернаты № 3, 4, 5	16

Под девизом «Чтобы поверить в добро, надо начать делать его» в гимназии № 10 прошёл День спонтанного проявления доброты, который

отмечается 17 февраля (Всеукраинский проект «Сияние добра»). Юные читатели познакомились с творчеством известных детских авторов, с их добрыми и поучительными произведениями. Ребята участвовали в презентации сказки В. Катаева «Цветик-семицветик», конкурсе рисунков, обсуждении произведения С. Михалкова «Праздник непослушания», создавали книги-самоделки о дружбе.

Впервые от школьного родительского комитета оформлена подписка «Русская и украинская классическая литература. Лучшее» (30 экз. книг на сумму 735 грн) в ОШ № 44. Приятно, что чтение детей не оставляет равнодушными родителей школы, и они сделали весомый вклад в комплектование библиотеки.

По разному комплектовались школьные библиотеки во время проведения акции «Живи, книга!». Фонды библиотек пополнялся за счёт родительских средств, писателей, акций дарения, сбора макулатуры, и т.д. (табл. 4).

Таблица 4

Пополнение фонда библиотек в 2009/10 учебном году

№ п/п	Учебное учреждение	Количество экземпляров	Сумма
1.	ОШ № 52	12	318-00
2.	ОШ № 50	24	775-49
3.	Школа-интернат № 4	5	109-00
4.	ОШ № 46	4	170-00
5.	ОШ № 41	124	182-00
6.	Гимназия № 10	70	2021-00
7.	ОШ № 31	55	1583-80
8.	ОШ № 20	17	581-00
9.	Школа-интернат № 3	52	382-00
10.	Гимназия № 5	105	315-50
11.	ОШ № 13	110	1481-35

12.	СШ № 43	34	286-00
13.	СШ № 45	46	281-50
14.	ОШ № 44	54	787-00
15.	ОШ № 60	25	1263-14
16.	ОШ № 47	70	1629-00
17.	СШ № 19	249	7879-60
18.	СШ № 57	52	2560-00

В течение 2009/10 учебного года библиотекари школ города принимали активное участие в международных семинарах и проектах, проводимых библиотекой СевНТУ: «Современные тенденции в библиотечном деле США», «Действующие и перспективные технологии системы автоматизации библиотек «ИРБИС»; в ЦГБ им. А. П. Гайдара – «Дни Геннадия Черкашина в Севастополе»; в творческом отчёте детских и школьных библиотек «Библиотечная панорама Севастополя-2009». На этих мероприятиях библиотекари познакомились с инновационными библиотечными технологиями, опытом работы коллег из разных стран мира и других ведомств.

Для библиотекарей школ были проведены проблемно-тематические курсы «Intel. Обучение для будущего», на которых повысили свой профессиональный уровень семь человек.

Следует отметить, что большинство библиотекарей владеет компьютерными и информационными технологиями. Уже два года на социальном сервисе Google успешно работает группа «Школьные библиотекари». На сегодняшний день в группе 48 участников. В 2009/10 учебном году были расширены возможности этой группы: размещены работы детей, книги и др. материалы.

Библиотеки школ города продолжают оснащаться новой современной компьютерной техникой: ОШ № 27, 28, 29, 32, 60, вечерн. шк. № 1, шк.-инт. № 3. Анализ работы школьных библиотек позволил сделать соответствующие выводы и дать рекомендации по улучшению работы:

1. Гимн. № 5 и СШ № 3, 19, 35, ОШ № 27, 31, 37, вечерн. шк. № 1 – отметить высокий уровень технической оснащенности библиотеки и прекрасные условия для работы библиотекарей.

Гимн. № 8, 10, ОШ № 6, 27 и вечерней школы № 1 – отметить заинтересованность администрации в модернизации библиотеки.

СШ № 19, 57, ОШ № 29, 32, 47 – одобрить опыт работы библиотекаря.

СШ № 35 – отметить заинтересованность администрации в привлечении читателей к чтению и активному участию в конкурсах «Самый лучший отзыв на современную детскую прозу», «Самый лучший читатель Украины 2009–2010 года», «Достойные Славы».

ОШ № 13, 19, 41, гимназия № 5 – отметить заинтересованность администрации в пополнении основного фонда новой литературой.

ОШ № 16, 40 – провести качественное планирование работы библиотеки на 2010/11 учебный год с учетом литературных и памятных дат, значимых общегосударственных и региональных мероприятий. Обратить внимание на выполнение статистических показателей, оформление документации. Рекомендовать администрации школы контролировать работу библиотеки с читателями и ведение библиотечной документации.

ОШ № 13, 42; гимн. № 24 – администрации школы рекомендовать провести ремонт библиотечных помещений.

ОШ № 4, 13, 14, 33, 34, 36, 38, 39, 42, 44, 49, 54, 59, 61; СШ № 58; гимн. № 24; шк.-инт. № 1, 5, 6 – рекомендовать администрации школы продумать вопрос о техническом оснащении библиотек.

ОШ № 4, 9, 11, 18, 23, 42, 61 – заведующей библиотекой при организации работы активнее привлекать Совет библиотеки учащихся для использования компьютерных технологий в оформлении библиотеки.

ОШ № 4, 6, 9, 16, 18, 25, 26, 30, 39, 40, 55, 59, шк.-инт. № 1, 7, вечерн. шк. №1 – систематически посещать все методические мероприятия,

направленные на повышение квалификации и уровня профессионализма, развитие и повышение культурного уровня работников библиотек общеобразовательных учреждений.

Гимн. № 2, 7, 24, СШ № 58, ОШ № 6, 9, 12, 17, 18, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33,34, 36, 37, 38. 39, 40, 42, 48, 49, 51, 54, 55, 56, 59, 61, шк.-инт. № 1, 2, 6, 7– активизировать работу по проведению Всеукраинской акции «Живи, книга!»

2. Администрации школ необходимо обратить внимание на следующие недостатки в организации работы библиотек:

- нарушена система расстановки основного фонда (ОШ № 40);
- фонды библиотек переполнены старой, не соответствующей программе методической литературой;
- нечетко и не совсем аккуратно ведутся записи в учётной документации (ОШ № 40);
- в библиотеках отсутствует новая нормативная документация (гимн. № 24, ОШ № 16, 40);
- планы работы не конкретизированы;
- не очень хорошо сформированы СБА библиотек (гимн. № 24, ОШ № 9, 40);
- не своевременно проходит сверка с бухгалтером (ОШ № 9, 16), проверка фондов библиотек (ОШ № 40);
- нет актов передачи библиотечного фонда (ОШ № 16, 26, 40, 42);
- библиотеки не достаточно оснащены технически;
- библиотеки не подключены к Интернет;
- библиотекари не совсем хорошо и активно проводят информационно-библиографическую работу (ОШ № 9, 16, 40 и др.);
- слабо организована работа с читателями (ОШ № 40, 55);
- недостаточно хорошо комплектуются фонды библиотек;
- совсем не выделяются средства на периодику для младших школьников;

- недостаточное количество времени отводится на проведение библиотечных уроков практической направленности (работа со словарями, энциклопедиями и другой справочной и отраслевой литературой, текстами, рефератами, поиск и отбор информации в Интернет);

- школьные библиотекари загружены общешкольной работой, не соответствующей их специализации. В итоге они не успевают выполнять библиотечную работу согласно своим функциональным обязанностям.

3. Рекомендовать школьным библиотекарям обратить особое внимание на изучение читательских интересов учащихся через анкетирование и анализ читательских формуляров в школьных библиотеках и детских библиотеках, расположенных в микрорайоне школы.

4. На педагогических советах разработать мероприятия по улучшению работы библиотеки.

5. Повысить роль классных руководителей, учителей-предметников, учителей-филологов в воспитании интереса к художественной и научно-популярной литературе.

В 2010/11 учебном году работа методиста ИПО СГГУ будет направлена на реализацию задач, изложенных в Законе Украины «О библиотеках и библиотечном деле», «Положении о библиотеке общеобразовательного учебного заведения» и др. нормативно-правовых документах Министерства образования и науки Украины, Академии педагогических наук Украины, рекомендаций научно-методического отдела Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского; на качественное научно-методическое сопровождение учебно-воспитательного процесса в учреждениях образования города, развитие профессиональной компетентности и профессиональной культуры библиотекаря.

Основными приоритетными направлениями станет подготовка библиотекаря-новатора, освоение и внедрение в работу библиотек новых

информационно-коммуникационных технологий и повышение уровня компьютерной грамотности работников библиотек.

Предусмотрено повышение теоретического и методического уровня библиотекарей в рамках курсов повышения квалификации, проблемно-тематических курсов, семинаров-практикумов, целью которых является повышение профессиональной и общекультурной компетентности библиотекарей образовательных учреждений.

Задачи, которые предстоит решить в 2010/11 учебном году:

- ✓ изучить и обобщить передовой библиотечный опыт, популяризировать и внедрять его в практику библиотек образовательных учреждений;
- ✓ содействовать повышению профессионального мастерства библиотечных работников посредством различных форм, методик, технологий;
- ✓ активизировать работу библиотекарей в группе на социальном сервисе Google;
- ✓ обеспечить эффективность деятельности школьных библиотек, высокое качество библиотечного и информационно-библиографического обслуживания учителей и учащихся образовательных учреждений;
- ✓ изучить и проанализировать работу молодых специалистов;
- ✓ продолжить целенаправленное изучение системы работы библиотекарей, аттестующихся на квалификационную категорию «ведущий»;
- ✓ использовать в методической работе со школьными библиотекарями формы и методы активного обучения: деловые и ролевые игры; тематические дискуссии; смотры-конкурсы; выездные тематические занятия и др.

О. А. Садохіна, *завідувач інформаційно-бібліографічного відділу
бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету*

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ

Розглянуто питання підвищення інформаційної культури користувачів в умовах інформаційно-освітнього середовища бібліотеки ВНЗ. Висвітлено досвід бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету з розвитку інформаційних компетенцій викладачів і студентів.

Ключові слова: *інформаційна культура, інформаційно-освітнє середовище, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету.*

Сучасне суспільство характеризується прискореним темпом розвитку техніки, створенням нових інтелектуальних технологій, перетворенням інформації на найважливіший глобальний ресурс сучасної цивілізації. Інформація та знання – головна перетворювальна сила суспільства, отже, інтелектуальний розвиток особистості залежить від здатності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію.

Входження людської цивілізації в інформаційне суспільство і суспільство знань висуває якісно нові вимоги до системи освіти. Метою освіти стає не тільки підготовка людини до майбутньої діяльності (передусім, професійно) завдяки накопиченню якомога більшого обсягу готових, систематизованих, істинних (в силу авторитету науки) знань, а й розвиток творчої мислячої особистості, яка володіє способами опанування наявних і продукування нових знань.

Характер принципових змін, що відбуваються в системі вищої освіти, відображається в понятті *нова парадигма освіти*. Це своєрідна стратегія освіти для майбутнього, гасло якої – «навчання впродовж життя». Спрямовання навчального процесу не тільки на засвоєння студентами базових знань, а й на формування в них умінь і потреби самостійно

засвоювати нові знання впродовж всього життя, вміння використовувати їх в професійній діяльності, забезпечить конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

У новій парадигмі освіти значна роль відводиться «інформаційній складовій», яка має принципово важливе значення як для тих, хто навчає, так і для тих, хто навчається. Отже, успішність особистості, результати її навчально-пізнавальної, викладацької, професійної діяльності відзначаються рівнем її інформаційної культури, яка виявляється в умінні усвідомлювати та формулювати власні інформаційні запити; у готовності й умінні оперувати різними джерелами інформації, здійснювати їх свідомий вибір; у вільній навігації в інформаційних потоках; у знанні та самостійному використанні на практиці алгоритмів роботи з інформацією, у спроможності створювати, зберігати та розповсюджувати інформацію, використовувати її в різноманітних пізнавальних і життєво-практичних ситуаціях [3, с. 19].

Інформаційна культура (ІК) формує способи взаємодії студентів і викладачів на основі інформаційних технологій та на основі інформаційної компетентності розвиває вміння і навички роботи з інформацією. Розвиток ІК вимагає наявності відповідного багатогранного середовища ВНЗ і способів взаємодії з ним. Як базова цінність в інформаційній культурі виступає навчальна і наукова інформація, її аналітико-синтетична переробка. Студенти та викладачі зосереджують увагу на цій інформації, співпрацюють у роботі з нею, співвідносять, зіставляють і порівнюють інформаційні блоки, удосконалюють практичні навички, створюють нові матеріали тощо. В освітньому середовищі ВНЗ з'являються комп'ютерні класи, спеціалізовані веб-сайти, комп'ютерні навчально-методичні матеріали, норми і правила, які обумовлюють порядок використання інформаційних технологій. Реалізуються відповідні управлінські дії, спрямовані на створення інформаційно-освітнього середовища: проводиться забезпечення відповідною технікою, обладнання аудиторій.

Досягнення нової якості освіти залежить й від рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування, отже, особливого значення набуває бібліотека вищого навчального закладу як своєрідний інформаційний центр забезпечення освітньо-наукової діяльності та як центр навчання умінням і навикам роботи з інформацією.

Формування та розвиток ІК викладачів і студентів засобом інформаційно-освітнього середовища бібліотеки ВНЗ передбачає, що вони не просто засвоюють інформаційні засоби і технології (навчаються користуватися ними для вирішення поточних завдань), а й опановують їх (використовують для отримання особистісних, професійних і соціально перспективних рішень) [2, с. 7].

Сучасні процеси становлення інформаційного суспільства, зміни в системі вищої освіти зумовили нові вимоги до професійної діяльності викладачів ВНЗ та підготовки майбутніх фахівців. Аналіз професійних вимог до викладача вищого навчального закладу, визначених у державних документах і наукових публікаціях, дає підстави стверджувати, що інформаційна культура є важливою складовою професіоналізму і має бути сформованою у процесі фахової підготовки. Викладач ВНЗ має бути готовим до ефективного опрацювання значного обсягу інформації, яка становить основу фахової компетентності; уміти використовувати сучасні інформаційні технології в процесі професійної діяльності (для здобуття, узагальнення, систематизації навчальної, наукової інформації); спрямовувати діяльність на постійне збагачення власних знань (фахових, педагогічних, методичних). Викладач повинен виступати не тільки як транслятор інформації, що викладає зміст і сутність навчального матеріалу, а як її інтерпретатор, систематизатор, який формує у студентів цілісну систему знань і умінь відповідно до логіки своєї навчальної дисципліни. Викладач повинен виконувати роль організатора і керівника навчально-пізнавальною діяльністю студентів, забезпечувати можливість формування у студентів належної мотивації до учіння, прищеплювати їм

розуміння необхідності оволодіння інформаційною культурою як однією з передумов особистісної самореалізації.

Педагог вищої школи повинен турбуватися про формування у студентів життєвої потреби у безперервній самоосвіті, самовдосконаленні, розвитку умінь і навичок самостійного навчання, постійного поповнення та оновлення своїх знань, розвитку професійної культури. Саме інформаційна культура є однією зі складових професійної культури, продуктом різноманітних творчих здібностей людини. Завдання викладача ВНЗ – сприяти формуванню нового типу мислення, який виявляється в орієнтації на саморозвиток і самонавчання. Необхідна цілеспрямована і комплексна підготовка майбутніх фахівців, що включає широкий спектр не тільки інформаційних знань і умінь, але й інформаційних компетенцій, пов'язаних із пошуком, відбором і критичним аналізом інформації, здатністю самостійно добувати і витворювати нові знання [1, с. 44].

Однак для можливості успішного вирішення цього важливого завдання педагог сам повинен постійно поповнювати свої знання, турбуватися про зростання професійної майстерності, стратегічно та інноваційно мислити, бути по-справжньому творчим і активним дослідником, креативною особистістю. Йдеться також про те, щоб викладачі вищої школи не тільки самі досконало володіли ефективними методами пошуку інформації, раціональними прийомами її переробки, а й як педагоги, змогли навчити своїх студентів. Вирішення цих завдань приведе до підвищення якості навчальної та наукової роботи, розвитку інформаційної компетентності викладачів і студентів, їх успішній самореалізації.

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету активно працює над підвищенням інформаційної культури викладачів і студентів, забезпечуючи цілеспрямовану діяльність з оптимального задоволення інформаційних потреб із використанням як традиційних, так і

нових інформаційних технологій, що є важливим фактором успішної навчальної, наукової, професійної діяльності.

Процес розвитку інформаційної культури викладачів і студентів потребує індивідуального та диференційованого підходу, підбору методик з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їхніх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою. У бібліотеці КДПУ ІК формується у таких напрямках: робота з удосконалення комплектування та розкриття бібліотечного фонду; систематичне вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних із навчально-пізнавальною, науково-професійною діяльністю; створення комфортних умов для користувачів; удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань; популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки.

Важливими факторами, що забезпечують ефективність розвитку інформаційної культури особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища бібліотеки є:

- великий інформаційний потенціал, який закладений в якості бібліотечного фонду, довідково-бібліографічному апараті, що включає електронний каталог і традиційні каталоги та картотеки, різноманітні бібліографічні посібники, в т. ч. й створені інформаційно-бібліографічним відділом бібліотеки, що надають допомогу в професійній освіті, самоосвіті, науково-дослідній роботі та підвищенні рівня інформаційної культури викладачів та студентів;
- накопичений досвід інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів;
- використання в роботі новітніх інформаційних технологій.

Підвищення інформаційної культури викладачів та студентів КДПУ базується на системності, інтегративності, безперервності, діяльнісному

підході. Бібліотечні працівники намагаються виконувати функції не тільки посередників і консультантів в здобутті інформації, а й певною мірою організаторів у галузі управління знаннями. Вирішення завдань із розвитку ІК користувачів бібліотеки спрямоване на оволодіння ними раціональними прийомами самостійного пошуку інформації як традиційним, так і електронним способом; опанування формалізованих методів аналітико-синтетичної переробки інформації; застосування традиційних та інформаційно-комп'ютерних технологій для підготовки і оформлення результатів своєї самостійної наукової та навчально-пізнавальної діяльності.

У бібліотеці КДПУ створені комфортні умови для навчання користувачів основам інформаційної культури в електронній читальній залі з доступом до електронного каталогу, повнотекстових баз даних, пошукових систем, ресурсів Інтернету.

Ефективним засобом підвищення ІК викладачів є проведення інформаційно-ділових зустрічей – Днів кафедри. Мета таких заходів – розкрити інформаційні можливості бібліотеки, ознайомити з інноваціями в її діяльності та виробити разом із викладачами нові шляхи подальшого ділового партнерства. Обговорюються питання ефективного використання інформаційних ресурсів книгозбірні КДПУ, вирішуються питання комплектування та книгозабезпеченості навчальних дисциплін, надаються консультації. З метою якісного і оперативного інформування викладачів призначено інформаторів-референтів, які безпосередньо знайомляться з відібраною бібліографами інформацією, аналізують її та передають на кафедру. Чітко налагоджений зв'язок із кафедрами через інформатора-референта дозволяє забезпечити викладачів цінною інформацією, необхідною для ефективної організації освітньо-наукової діяльності, адже прискорюється збір та переробка даних.

Постійно удосконалюється інформаційна підготовка студентів. Головними завданнями формування ІК є навчити студентів працювати з

інформацією, наблизити навчання до конкретних інформаційних проблем, а також створити умови для саморозвитку і самовдосконалення. На заняттях студенти отримують комплекс знань і умінь, необхідних для користування електронними і традиційними інформаційними ресурсами; навчаються технології підготовки і оформлення навчальних та науково-дослідних робіт.

Веб-сайт – один з ефективних і зручних засобів підвищення рівня інформаційної культури користувачів бібліотеки. На сайті бібліотеки КДПУ представлені алгоритми пошуку інформації в традиційному і електронному каталогах, приклади оформлення бібліографічного опису в списках джерел у навчальних і наукових роботах.

Швидкий розвиток нових інформаційних технологій призвів до необхідності серйозно переглянути традиційні форми роботи з підвищення ІК викладачів і студентів і звернутися до нових – найефективніших і найоптимальніших форм для навчання користувачів бібліотеки, які надають перевагу електронній продукції і послугам. У планах книгозбірні КДПУ – створення навчальної системи для дистанційної освіти, презентацій інформаційного характеру, що збагатять і розширять вплив на користувачів. Це дозволить раціональніше використовувати ресурси бібліотеки з метою найбільш ефективного розвитку інформаційних компетенцій викладачів і студентів.

Література

1. Гендина, Н. И. Образование для общества знаний и проблемы формирования информационной культуры личности / Н. И. Гендина // Научные и технические библиотеки. – 2007. – № 3. – С.40–48.
2. Збаровская, Н. Информационная культура личности: проблемы формирования / Н. Збаровская // Библиотечное дело. – 2005. – № 1. – С. 7–8.
3. Рубан, А. Науково-методичне забезпечення формування інформаційної культури / А. Рубан // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 7. – С. 19–21.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЛУГАНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються аспекти інформаційно-методичної роботи бібліотеки Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; особливості формування професіоналізму шкільних бібліотекарів на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період; представлені загальні відомості про фонд бібліотеки, специфіку формування інформаційних ресурсів тощо.

Ключові слова: *бібліотека Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, інформаційне забезпечення, компетентність, курси підвищення кваліфікації, електронна бібліотека.*

На сучасному етапі модернізації освіти формуються нові погляди на роль і функції бібліотеки як важливої ланки освітньої системи. У Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» зазначається, що «одним із пріоритетів розвитку інформаційного суспільства в Україні є забезпечення вільного доступу до інформації» [1, с. 1]. А одним із важливих соціальних інститутів, що забезпечують доступ до інформації, є бібліотеки.

Книгозбірня Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (заснована в 1939 р.) посідає чільне місце в інформаційному забезпеченні навчального процесу. Її головними функціями є науково-інформаційний супровід розвитку педагогічної науки, освіти й практики, задоволення потреб педагогічних кадрів області, усебічне сприяння підвищенню їхнього професійного, освітнього та культурного рівня шляхом надання вільного доступу до профільної інформації, художньої літератури, періодичних видань, довідкового апарату.

Загальний фонд бібліотеки становить 57,762 тис. примірників. За останні п'ять років зростає кількість видань, які надходять за

передплатою – з 105 в 2005 р. до 122 в 2009 р. Література групується за такими розділами: соціально-політична (9% від загального фонду бібліотеки), наукова (13,6%), психолого-педагогічна (26,8%), методична (36,1%), художня (10,7%), інша (3,8%). Щорічно послугами бібліотеки користуються близько 15 тис. освітян області (кількість книговидач книг, журналів і газет щорічно становить близько 40 тис. примірників). Довідковий апарат бібліотеки складається з алфавітного та систематичного каталогів, тематичних картотек газетно-журнальних статей.

Інформаційні ресурси бібліотеки формуються відповідно до фахових інформаційних потреб користувачів (науковців, працівників освітніх установ, слухачів курсів, студентів, бібліотечних працівників) документами з питань розвитку вітчизняної та світової педагогічної науки, освіти, менеджменту і маркетингу в освіті, нових педагогічних технологій та інноваційних підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів, науково-методичною літературою на допомогу вчителям-предметникам, матеріалами про педагогів-новаторів, документами з питань бібліотекознавства, фаховими періодичними виданнями.

Отже, інформаційне забезпечення навчального процесу дозволяє здійснювати підвищення кваліфікації педагогічних працівників на сучасному рівні. Бібліотека інституту діє також і як методичний центр, на базі якого проводяться курси підвищення кваліфікації, семінари, проекти професійного розвитку для шкільних бібліотекарів.

Загальновідомо, що переважна кількість шкільних бібліотек сьогодні, на жаль, орієнтовані лише на друковану продукцію і на обслуговування навчального процесу, низьким є рівень їх комп'ютеризації.

Шкільні бібліотеки сьогодні не можуть повною мірою задовольнити інформаційні потреби сучасних школярів і потребують модернізації. Сучасна шкільна бібліотека повинна стати «не тільки місцем зберігання інформації, а, насамперед, інформаційно-ресурсним центром, який би забезпечував повноцінне інформаційне та методичне забезпечення

навчально-виховного процесу» [2, с. 45]. Для цього необхідно переглянути деякі аспекти діяльності шкільного бібліотекаря.

Сучасний шкільний бібліотекар сьогодні розглядається як медіа-спеціаліст, який не тільки виконує специфічні функції бібліотечної професії – обслуговування, бібліографування, каталогізацію, обробку інформації, вивчає читацькі потреби та інтереси учнів, проводить роботу зі збереження фонду шкільної бібліотеки, а також володіє новими інформаційними технологіями, має знання з педагогіки, психології, володіє сучасними технологіями навчання школярів інформаційної грамотності.

Формування психолого-педагогічної компетентності є неодмінною складовою професійної підготовки бібліотекаря до роботи з дітьми, адже він проводить бібліотечні уроки, масові заходи, консультує при написанні рефератів, співпрацює з учителями. Згідно зі статтею 19 Закону України «Про освіту» бібліотекарі є учасниками навчально-виховного процесу в школі, забезпечуючи його успішне проведення. Отже, шкільний бібліотекар має знати вимоги навчальних програм і планувати заходи у бібліотеці відповідно до цих планів і програм; володіти навичками систематизації документів та ін. Він повинен уміти створювати сприятливий психологічний клімат для відвідувачів бібліотеки, мати навички попередження та подолання конфліктних ситуацій, володіти етичними нормами тощо.

Разом із тим практика свідчить, що часто в шкільних бібліотеках працюють люди, які не мають спеціальної бібліотечної освіти. Так, згідно з даними проведеного нами дослідження, лише 29% бібліотекарів Луганської області мають спеціальну бібліотечну освіту, значна частина шкільних бібліотекарів Луганської області – 31% – не мають ані бібліотечної, ані педагогічної освіти, 40% бібліотекарів мають педагогічну освіту (за даними на січень 2010 р.). Наявні суперечності між постійною потребою у професійному вдосконаленні та обмеженістю умов для формування професіоналізму працівників шкільних книгозбірень; між

сучасними вимогами до шкільних бібліотекарів та реальним рівнем їхньої професійної майстерності. Отже, проблема формування компетентності шкільних бібліотекарів набуває особливої актуальності.

Переважно лише заклади післядипломної педагогічної освіти компенсують недоліки професійної підготовки шкільних бібліотекарів, забезпечуючи безперервність процесів формування та розвитку їхньої особистісно-професійної компетентності.

Курси підвищення кваліфікації для працівників шкільних книгозбірень в Луганському інституті післядипломної педагогічної освіти проводяться за денною та заочною формами навчання. Навчально-тематичні плани розроблені за кредитно-модульною системою – 3 кредити – 108 годин (зразки планів курсів підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів представлено в Додатку).

Під час проходження курсів шкільні бібліотекарі мають змогу оволодіти новими теоретичними і практичними знаннями та вміннями з педагогіки, психології, інформаційно-комунікативних технологій, прийомами ведення документації на електронних носіях тощо. Багато уваги приділяється на курсах актуальним питанням теорії та методики роботи, зокрема, з фондами шкільної бібліотеки, сучасній системі функціонування інформаційно-бібліографічного апарату, новим технологіям пошуково-інформаційної роботи, інноваційним формам роботи зі школярами щодо популяризації читання, бібліографічним методам роботи тощо.

У практиці роботи інституту – проведення тематичних курсів підвищення кваліфікації з актуальних проблем навчально-виховного процесу. Зокрема, для шкільних бібліотекарів пропонуються тематичні курси «Роль бібліотеки як інформаційного центру в забезпеченні навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу».

У міжкурсовий період бібліотека організовує і проводить семінари, проекти професійного розвитку, забезпечуючи безперервність процесу формування професіоналізму шкільних бібліотекарів.

Так, упродовж 2009–2010 рр. для шкільних бібліотекарів були проведені науково-практичні семінари:

- Шкільна бібліотека як компонент педагогічної системи;
- Інтерактивні технології навчання у роботі шкільної бібліотеки;
- Методики тренінгових занять, організація акцій та майстер-класів;
- Електронна бібліотека: проблеми та перспективи створення й розвитку (для адміністраторів шкільних інформаційно-ресурсних центрів за програмою «Створення єдиного інформаційного середовища шкільних бібліотек»).

Упродовж 2010 р. реалізується проект професійного розвитку для шкільних бібліотекарів «Інноваційні форми роботи з учнівською молоддю в практиці сучасної шкільної бібліотеки».

До роботи на курсах, семінарах, у проектах професійного розвитку запрошуються спеціалісти з Обласної дитячої бібліотеки та Обласної бібліотеки для юнацтва.

У 2006 р. Луганською Обласною Радою було ухвалено Програму створення електронних шкільних бібліотек, що передбачала створення центральної електронної бібліотеки і підключення до неї загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів Луганської області. У результаті виконання цієї програми в 50 школах Луганської області були оснащені робочі місця, підключені до ресурсів електронної бібліотеки через Інтернет.

Сьогодні на базі Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти працює електронна бібліотека. У цифровий формат переведені підручники, методичні посібники, наукові праці співробітників інституту, розробки уроків учителів-практиків, періодичні видання тощо (усього близько 300 примірників). Усі оцифровані матеріали представлено на веб-

сайті електронної бібліотеки. Роботу ресурсу підтримує сервер Prime виробництва „Інком”.

У програмі беруть участь 50 шкіл Луганської області, 20 з них підключилися до електронної бібліотеки в 2010 р. У кожній школі організовано доступ до Інтернету, встановлено комп'ютери, які використовуються для підключення до ресурсів електронної бібліотеки.

Програма створення електронних бібліотек фінансується з обласного бюджету Луганської області. Згідно з планом, у 2010 р. навчальні класи будуть встановлені ще в 20 школах області.

Література

1. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека XXI» // Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. №1579 р.
2. Волканова, В. Форми бібліотечної роботи / В. Волканова // Директор школи. – 2009. - №3.- С. 45-55.
3. Горюшкіна, О. Професіоналізм плюс креативність, або Бібліотечні фантазії у стилі web / О. Горюшкіна // Шкільна бібліотека. – 2010. – №4. – С. 43–45.
4. Пилко, И. С. Информационные и библиотечные технологии : учеб. пособие / И. С. Пилко. – СПб. : Профессия, 2008. – 342 с.

ФОРМА НАВЧАННЯ –
денна
3 кредити
– 108 годин

КВАЛІФІКАЦІЙНА
КАТЕГОРІЯ –
шкільні бібліотекарі
зі стажем роботи понад 5 років

Навчально-тематичний план

курсів підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів
зі стажем роботи понад 5 років

№ п/п	Назва модуля, теми	Кількість годин						
		Кредити	Усього	Лекц.	Семін.	Практ.	Темат. дискусія	Наук.-пр. конфер.
I.	СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ МОДУЛЬ	0,5	16	6		10		
	1.1. Громадянська компетентність особистості: навчання в дії		2			2		
	1.2. Європейська та євроатлантична інтеграція України		4	2		2		
	1.3. Механізми захисту прав людини: міжнародний та національний виміри		2	2				
	1.4. Нормативно-правове забезпечення загальної середньої освіти		2			2		
	1.5. Правове регулювання трудових відносин у закладах загальної середньої освіти		2	2				
	1.6. Українська мова у професійній сфері		2			2		
	1.7. Риторична культура вчителя як основа педагогічної взаємодії		2			2		
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ МОДУЛЬ	0,6	20	12	4	4		
	2.1. Проблеми переходу національної освіти на новий зміст і структуру в умовах глобалізації		2	2				
	2.2. Компетентнісний підхід як визначальний чинник освітніх інновацій		2	2				
	2.3. Особливості навчання й виховання обдарованих дітей		2	2				
	2.4. Психолого-фасилітативна компетентність учителя як умова розвитку морально зрілої особистості		2	2				
	2.5. Психологічні проблеми соціалізації школярів у сучасних соціокультурних умовах		2		2			
	2.6. Формування професійних компетентностей медпрацівників		4	2		2		

	засобами інформаційно-комунікативних технологій							
	2.7. Медіа-освіта у навчально-виховному процесі		2			2		
	2.8. Соціально-педагогічні умови попередження насильства над дітьми		2		2			
	2.9. Охорона праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти		2	2				
ІІІ.	ФАХОВИЙ МОДУЛЬ	1,4	52	20	8	16	4	4
	3.1. Актуальні питання теорії та методики роботи шкільного бібліотекаря		52	20	8	16	4	4
	<i>А. Науково-теоретична підготовка</i>		26	16	2	8		
1.	Основні орієнтири виховання учнів: сучасний підхід		4	2	2			
2.	Нормативно-правове забезпечення роботи шкільного бібліотекаря		4	2		2		
3.	Робота з фондами шкільної бібліотеки		6	4		2		
4.	Сучасна система функціонування інформаційно-бібліографічного апарату		6	4		2		
5.	Бібліографічні методи роботи шкільної бібліотеки		6	4		2		
	Б. Методична підготовка		22	4	6	8	4	
1.	Нові технології пошуково-інформаційної роботи		6	2		4		
2.	Електронна бібліотека: проблеми та перспективи створення й розвитку		2			2		
3.	Інноваційно-методична діяльність бібліотеки		2		2			
4.	Процес читання в сучасному світі: інноваційні форми роботи зі школярами		4		2	2		
4.	Людина в сучасному соціумі		4	2	2			
5.	Шкільна бібліотека як інформаційно-культурний центр підтримки й розвитку дитини		4				4	
	<i>В. Педпрактика</i>		4					4
	ІV. ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОНТРОЛЬНИЙ МОДУЛЬ	0,2	8			8		
	4.1. Діагностична робота		2			2		
	4.2. Заліки		6			6		
	V. МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	0,3	12					
	У С Ь О Г О	3,0	108	38	12	38	4	4

ФОРМА НАВЧАННЯ –
денна
3 кредити –
108 годин

КВАЛІФІКАЦІЙНА
КАТЕГОРІЯ –
шкільні бібліотекарі
зі стажем роботи понад 5 років

Навчально-тематичний план

курсів підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів зі стажем роботи понад 5 років
«Роль бібліотеки як інформаційного центру в забезпеченні
навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу»
за денною формою навчання
(3 кредити, 108 годин)

№ п/п	Назва модуля, теми	Кількість годин						
		Кредити	Усього	Лекц.	Семін.	Практ.	Темат. дискусія	Наук.-пр. конфер.
I.	СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ МОДУЛЬ	0,4	14	4		10		
	1.1. Громадянська компетентність особистості: навчання в дії		2			2		
	1.2. Європейська та євроатлантична інтеграція України		4	2		2		
	1.3. Механізми захисту прав людини: міжнародний та національний виміри		2	2				
	1.4. Нормативно-правове забезпечення загальної середньої освіти		2			2		
	1.5. Українська мова у професійній сфері		2			2		
	1.6. Риторична культура вчителя як основа педагогічної взаємодії		2			2		
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ МОДУЛЬ	0,5	16	10		6		
	2.1. Проблеми переходу національної освіти на новий зміст і структуру в умовах глобалізації		2	2				
	2.2. Компетентнісний підхід як визначальний чинник освітніх інновацій		2	2				
	2.3. Особливості навчання й виховання обдарованих дітей		2	2				
	2.4. Психолого-фасилітативна компетентність учителя як умова розвитку морально зрілої особистості		2	2				
	2.5. Психологічні проблеми соціалізації школярів у сучасних соціокультурних умовах		2			2		
	2.6. Формування професійних компетентностей медпрацівників засобами інформаційно-комунікативних технологій		4	2		2		

	2.7. Медіа-освіта у навчально-виховному процесі		2			2		
ІІІ.	ФАХОВИЙ МОДУЛЬ	1,6	58	24	10	20	4	
	<i>3.1. Актуальні питання теорії та методики роботи шкільного бібліотекаря</i>		58	24	10	20	4	
	<i>А. Науково-теоретична підготовка</i>		28	18	2	8		
1.	Основні орієнтири виховання учнів: сучасний підхід		4	2	2			
2.	Нормативно-правове забезпечення роботи шкільного бібліотекаря		6	4		2		
3.	Робота з фондами шкільної бібліотеки		6	4		2		
4.	Сучасна система функціонування інформаційно-бібліографічного апарату		6	4		2		
5.	Бібліографічні методи роботи шкільної бібліотеки		6	4		2		
	Б. Методична підготовка		30	6	8	12	4	
1.	Нові технології пошуково-інформаційної роботи		8	2		6		
2.	Електронна бібліотека: проблеми та перспективи створення й розвитку		2			2		
3.	Інноваційно-методична діяльність бібліотеки		2		2			
4.	Процес читання в сучасному світі: інноваційні форми роботи зі школярами		6	2	2	2		
4.	Людина в сучасному соціумі		4	2	2			
5.	Шкільна бібліотека як інформаційно-культурний центр підтримки й розвитку дитини		4				4	
6.	Традиційні та інноваційні форми та методи виховання		4		2	2		
	ІV. ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОНТРОЛЬНИЙ МОДУЛЬ	0,2	8			8		
	4.1. Діагностична робота		2			2		
	4.2. Заліки		6			6		
	V. МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	0,3	12					
	У С Ь О Г О	3,0	108	38	10	44	4	

ФОРМА НАВЧАННЯ –
заочна
3 кредити –
108 годин

КВАЛІФІКАЦІЙНА КАТЕГОРІЯ –
шкільні бібліотекарі
зі стажем роботи понад 5 років

Навчально-тематичний план
курсів підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів
зі стажем роботи понад 5 років

№ п/п	Назва модуля, теми	Кількість годин						
		Кредити	Усього	Лекц.	Семін.	Практ.	Темат. дискусія	Наук.-пр. конфер.
I.	СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ МОДУЛЬ	0,2	8	4		4		
	1.1. Громадянська компетентність особистості: навчання в дії		2			2		
	1.2. Європейська та євроатлантична інтеграція України		2	2				
	1.3. Механізми захисту прав людини: міжнародний та національний виміри		2	2				
	1.4. Нормативно-правове забезпечення загальної середньої освіти		2			2		
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ МОДУЛЬ	0,2	6	4		2		
	2.1. Проблеми переходу національної освіти на новий зміст і структуру в умовах глобалізації		2	2				
	2.2. Психолого-фасилітативна компетентність учителя як умова розвитку морально зрілої особистості		2	2				
	2.3. Психологічні проблеми соціалізації школярів у сучасних соціокультурних умовах		2			2		
III.	ФАХОВИЙ МОДУЛЬ	1,0	34	10	6	14	4	
	3.1. Актуальні питання теорії та методики роботи шкільного бібліотекаря		34	10	6	14	4	
	<i>А. Науково-теоретична підготовка</i>		18	8	2	8		
1.	Основні орієнтири виховання учнів: сучасний підхід		2		2			
2.	Нормативно-правове забезпечення роботи шкільного бібліотекаря		4	2		2		
3.	Робота з фондами шкільної бібліотеки		4	2		2		
4.	Сучасна система функціонування інформаційно-бібліографічного апарату		4	2		2		
5.	Бібліографічні методи роботи шкільної бібліотеки		4	2		2		
	Б. Методична підготовка		16	2	4	6	4	
1.	Нові технології пошуково-інформаційної роботи		4	2		2		
2.	Електронна бібліотека: проблеми та перспективи створення й розвитку		2			2		

3.	Інноваційно-методична діяльність бібліотеки		2		2			
4.	Процес читання в сучасному світі: інноваційні форми роботи зі школярами		4		2	2		
5.	Шкільна бібліотека як інформаційно-культурний центр підтримки й розвитку дитини		4				4	
	IV. ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОНТРОЛЬНИЙ МОДУЛЬ	0,2	8			8		
	4.1. Діагностична робота		2			2		
	4.2. Заліки		6			6		
	V. МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	0,3	52					
	У С Ь О Г О	3,0	108	18	6	28	4	

ПРОЕКТНАЯ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ГИМНАЗИИ

У статті представлено проектну, конкурсну, дослідну діяльність учнів гімназії № 7 м. Севастополя.

Ключові слова: *гімназія № 7 м. Севастополя, бібліотека, конкурс, проект.*

Есть горячее солнце, наивные дети,
Драгоценная радость мелодий и книг.
Если нет – то ведь были, ведь были на свете
И Бетховен, и Пушкин, и Гейне, и Григ.

Есть незримое творчество в каждом мгновенье,
В умном слове, в улыбке, в сиянии глаз.
Будь творцом! Создай золотые мгновенья.
В каждом дне есть раздумье и прятный экстаз...
(Саша Черный)

Необходимым условием деятельности библиотеки современного образовательного учреждения является:

- Использование новых информационных библиотечных и педагогических технологий в учебно-воспитательной деятельности.
- Участие в школьных исследованиях, проектах, конкурсах.

Совместная проектная, поисковая, исследовательская деятельность всех субъектов образовательного процесса: учеников, педагогов, библиотеки, воспитателей, администрации, родителей создает особую творческую атмосферу и направлена на реализацию качественного образования, духовно-нравственное развитие личности учащихся, их самоорганизацию и самосовершенствование [2; 3].

Для примера, схематично представлено участие в проектах, программах, коллективных творческих делах, конкурсах учащихся Севастопольской гимназии № 7 в разные годы.

Годы	Название	Участники	Место проведения
С 1996	Программа «Крым художников, поэтов, музыкантов»	Учащиеся 1–11 классов	Читальный зал библиотеки
2002	«Библиотека Тысячелетия» Совместный проект Британского Совета и украинских библиотек	Учащиеся 10–11 классов (13 учащихся гимназии стали победителями)	Совместно с Центральной городской библиотекой им. Л. Н. Толстого
2003	«Исследуя гуманитарное право»	Завучи, учителя истории школ города	Совместно с Севастопольским отделением Красного Креста
2006	Всеукраинский экологический проект «Макулатуринг»	Учащиеся 1–11 классов (Гимназия отмечена двумя дипломами)	Севастопольская гимназия № 7, куратор – библиотека
2006	Первый всеукраинский конкурс «Лучший читатель Украины»	Учащиеся 6–11 классов (Победитель – Азарова Анна, 10 класс)	Библиотека совместно с ИПО СГГУ
2008–2009	Исторические чтения, посвященные 155-летию Крымской войны и Первой Героической обороны Севастополя	Педагоги, учащиеся 8–11 классов	Библиотека
2010	Исследовательский проект «Киммерия М. А. Волошина в пространстве любви и толерантности. Прочтение творчества для современной молодежи»	Учащиеся 9–11 классов	Библиотека

Севастополеведение – историко-краеведческая дисциплина, введенная в школах города с 1996 г. Ежегодно издается дневник севастопольского школьника. Все учащиеся с 1 по 11 классы получают его бесплатно. Информационные возможности дневника неограниченны. Его справочный потенциал был использован в краеведческих викторинах, при подготовке к памятным датам, для участия в исторических и литературно-познавательных

конкурсах. Изданы и поступили во все школьные библиотеки Севастополя издания по севастополеведению преподавателя-историка Е. Б. Алтабаевой:

- На Черноморском перекрестке

Крым с древних времен до конца XVIII в.

- Потомству в пример

Севастополь от основания до начала XX в.

- На рубеже эпох

Севастополь в 1905–1916 гг.

- Смутное время

Севастополь в 1917–1920 гг.

- Марш энтузиастов

Севастополь 20–30 годы

Изучение этих книг, дружба и встречи с автором, презентации ее пособий, поиск и использование дополнительной краеведческой информации помогли учащимся 8-А класса одержать победу в одной из номинаций общегородского проекта «Самый классный севастопольский класс».

Кроме того, в Севастополе живут, работают, издают свои книги, встречаются с севастопольскими школьниками известные писатели, поэты, журналисты:

Козицкая Екатерина Дмитриевна, автор книги «Свет подземных школ» – о детях, которые учились в 1941-42 гг. в осажденном Севастополе.

Кунцевская Галина Николаевна «Благословенная Таврида. Крым глазами великих русских писателей».

Дьяченко Тамара Митрофановна «Тайна Фиолентовского грота».

Лещенко Валерий – автор исторического сборника, посвященного памяти защитников 35-й севастопольской батареи «Верность "заветному камню" храня» и другие.

Эти авторы побывали в гимназии на встречах с учащимися, мы гордимся тем, что первые премьеры и презентации их книг прошли в школьной библиотеке. Собран большой фонд редких, уникальных книг

краеведческой тематики с автографами авторов и других справочных, информационно-методических, аудиовизуальных материалов.

Более подробно мне хочется рассказать о патриотической акции, которую можно назвать проектно-исследовательской деятельностью учеников под названием «Дети о дедах». Как все начиналось?

В 2001 г. в Москве среди учащихся был проведен конкурс «Дети о дедах» в рамках Международной акции «Война глазами детей».

В 2003 г. был выпущен московский сборник рассказов детей о своих родных и близких, участниках Великой Отечественной войны «Дети о дедах».

Директор нашей гимназии Китрова В. А. была в составе делегации в Москве и привезла эту книгу. Решено было поддержать инициативу московских школьников и педагогов, причем название «Дети о дедах» по общей договоренности было сохранено. К 60-летию Великой Победы в 2005 г. в гимназии была издана первая книга. В ней помещены рассказы учащихся о своих родных, прошедших годы тяжелых испытаний, сочинения о войне, материалы из архива Музея боевой славы. В книге есть замечательные стихи, написанные самими авторами, например, стихотворение выпускницы гимназии № 7 Риты Звезда:

Так много сказано о той войне...

Что кажется, добавить нечего.

Но истина открылась мне:

«Жизнь каждого принадлежит Отечеству».

К 65-летию Великой Победы в гимназии издана вторая Книга Памяти «Дети о дедах». Она значительно больше первой – в ней восемь глав:

✓ «Право называться севастопольцем»

✓ «Память о великих тех годах»

(Из семейных архивов учащихся гимназии)

✓ «Дети и война»

(Дети в годы военного лихолетья, дети о пропавших без вести родственниках)

✓ «Память о Вас делает нас сильнее»

✓ «Но тверже всех крымских утесов и скал

Стоял Севастополь – насмерть стоял!..»

(Война в Севастополе. Оборона и освобождение)

✓ «Это память со слезами на глазах...»

✓ «Только победа и жизнь!»

✓ «Люди мира! На минуту встаньте...»

(Вспомним о тех, кто прошел концлагеря)

Общим эпиграфом к книге стали стихи А. Твардовского:

Прошла война, прошла страда,

Но боль взывает к людям.

Давайте, люди, никогда

Об этом не забудем.

Пусть память верную о ней

Хранят, об этой муке,

И дети нынешних детей,

И наших внуков внуки.

Более 120 учащихся гимназии приняли участие в составлении книги, предоставили документы из семейных архивов, фронтовые письма, орденские книжки, сочинили стихи, выполнили рисунки, написали сочинения. Эта акция объединила всех участников учебно-воспитательного процесса: детей, родителей, учителей. Презентация книги состоялась 29 апреля 2010 г. 2010 год объявлен в Украине годом ветеранов Великой Отечественной войны.

Эти две книги, написанные детьми по документам семейных архивов о своих родных и близких – дань уважения к каждому, кто воевал и приближал Великую Победу, память о тех, кто погиб за Родину и вечное преклонение перед их именами. «Никто не забыт, ничто не забыто!»

С 1996 г. в библиотеке системно реализуется программа «Крым художников, поэтов, музыкантов», которая направлена на возрождение интереса к жизни и творчеству замечательных людей, живших в Крыму и прославивших его. Один из проектов связан с изучением творчества

крымского поэта и художника Максимилиана Волошина, одного из интеллектуальнейших и умнейших людей мира, самого толерантного поэта XX в., – «Киммерия М. А. Волошина в пространстве любви и толерантности. Прочтение творчества для современной молодежи». В рамках проекта проводятся литературно-исторические гостиные, конференции, уроки-семинары, уроки-исследования, электронные презентации книг, которые помогают учащимся 9–11 классов лучше понять историческую обстановку в 20-е годы революции и гражданской войны [5].

В 2013 г. будет отмечаться столетие Дома Поэта. Волошинский Коктебель – жемчужина восточного Крыма. Ученический и педагогический коллектив гимназии собирается участвовать в проекте Музея Максимилиана Волошина «100-летие Дома Поэта – знаменательное событие в культурном пространстве Украины, России, Европы». Одна из его целевых программ «Дверь отперта. Переступи порог... Первые шаги к искусству» рассчитана на работу с детьми.

Кроме того, ученики нашей гимназии (Мороз Е., ученица 9-А класса, Бойко Р., ученик 7-Б класса) стали авторами журнала «Юный краевед» (шеф-редактор С. И. Савинков) и подготовили материалы, посвященные 105-летию Панорамы «Оборона Севастополя 1854–1855 гг.» и деятельности А. В. Суворова в Крыму и Севастополе. Мы готовы к сотрудничеству, хотим и в дальнейшем знакомить читателей журнала с историей родного края, рассказывать о событиях и замечательных людях Севастополя и Крыма.

Инновационное развитие – способ развития общества, при котором качество жизни людей напрямую связано с их образованием и воспитанием. Система образования в настоящее время – единственная социальная структура, ответственная за формирование этих базовых компетенций [4]. Библиотека, как компонент педагогической системы, играет решающую роль в информационном, библиографическом, методическом сопровождении всей проектной и исследовательской деятельности учащихся, а так же является экспериментальной лабораторией, в которой школьников учат использовать

разнообразные информационные ресурсы, участвовать в проектах, конкурсах и проводить исследования [1].

Литература

1. *Боева, Л.* Проектное развитие / Л. Боева // Библиополе. – 2010. – №3. – с. 3740.
2. Концепция модели библиотеки образовательного учреждения: Региональный вариант [Текст] / Л. А. Абрашкина, Н. Н. Мангилева, В. И. Жильцова, О. В. Брюхова, Г. В. Сорвачева – М. : РШБА, 2009. – 19 с.
3. *Крук, И. П.* Работа школьных библиотек по развитию чтения, повышение индекса PISA, информационной культуры школьников / И. П. Крук // Школьная библиотека. – 2007. – №6-7, с. 86-91.
4. *Матлина, С. Г.* Публичная библиотека: пути инновационного развития: избр / С. Г. Матлина. – СПб. : Профессия, 2009. – 376 с.
5. *Черномазова, В. А.* «Я странники и поэт, мечтатель и прохожий...» (литературно-историческая композиция, посвященная творчеству М. А. Волошина [1877-1932 гг.] для 10-11 кл.) с. 74-87 / В. А. Черномазова // Севастополеведение: содержание, формы и методы работы : методическое пособие. – Севастополь, 2009. – 87 с.

С. Н. Грипич,
*доцент, директор наукової
бібліотеки Рівненського
державного гуманітарного
університету*

КНИГА І ЧИТАННЯ В ЖИТТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Висвітлено роль книги і читання в навчальному процесі. Проаналізовано використання студентами фондів наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Ключові слова: *інформація, інформаційна культура, книга, читання, соціологічні дослідження, наукова бібліотека РДГУ.*

Сьогодення диктує нову модель бібліотеки, вимагає наповнення її роботи новим змістом, виокремлює її пріоритетні напрями розвитку, а саме: підвищення інформаційної, освітньої, виховної, пізнавальної функцій, які потребують найповнішого інформаційного забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесів, надання інформаційно-методичної допомоги студентам, викладачам, співробітникам ВНЗ.

Загальновідомо, що в сучасних умовах стрімко зростає обсяг інформації, тобто світ стає дедалі поінформованішим. Тому нині великою проблемою вищої школи є формування у студентів уміння самостійно орієнтуватися в бурхливому потоці інформації, самостійно поповнювати свої знання. Навчання може стати цікавим та захоплюючим, якщо воно яскраво освітлюється активною думкою, глибоким почуттям, прагненням до творчості.

Перед системою освіти постає завдання: навчити людину вчитися упродовж всього життя. Інформаційні технології докорінно змінили освітній простір ВНЗ, в яких місія бібліотеки спрямована на здійснення інформаційної освіти студентів, на формування їх інформаційного світогляду.

Кількість та різноманітність інформаційних ресурсів стрімко зростає і разом з ними зростає обсяг та рівень складності навичок пошуку, збору, обробки, аналізу і синтезу інформації, вміння застосувати технічні засоби, які використовуються в інформаційному процесі.

Сучасна система освіти пропонує збільшення частки самостійної роботи студента, ефективність якої залежить від його інформаційної культури. На жаль, часто студенти виявляються безпорадними при вирішенні тимчасових інформаційних завдань, не знають складу бібліотечних каталогів та картотек, недостатньо уявляють цінність спеціальних знань і вмінь в галузі інформаційного самообслуговування, що відповідно призводить до недостатньої організації самостійної роботи.

Сьогодні бібліотеки ВНЗ займають провідні позиції у вирішенні завдань побудови інформаційного суспільства. Їхня діяльність підпорядкована реалізації вимог щодо трансформації України в інформаційне суспільство, до яких належать: формування єдиного інформаційно-комунікативного простору як частини світової інформаційної інфраструктури; створення системи забезпечення прав громадян на отримання, розповсюдження і використання інформації, підвищення рівня освіти, науково-технічного і культурного обміну. Тому бібліотека – одна з небагатьох структур, здатних надати комплексну інформаційну допомогу. Усі зміни, що відбуваються в країні, суттєво вплинули на роль і місце бібліотеки в суспільстві, поставили перед нею нові вимоги та завдання, обумовили перегляд традиційних підходів до організації роботи, пошук нових шляхів розвитку.

Численні соціологічні дослідження доводять, що мотивація діяльності студента значною мірою залежить від усвідомлення практичної значимості отриманих знань. Незважаючи на сучасні інформаційні технології, книга і читання залишаються головними і основними засобом і методом навчальної діяльності студентів. Незаперечним є те, що книга є складовою та головним носієм культури, що несе пізнавальну, моральну, естетичну інформацію. У будь-якому вигляді (традиційному, електронному) книга залишається головним чинником культури та освіти, виконує виховну функцію. Нові засоби інформації доповнюють книгу, але не замінюють її. НБ РДГУ має всі можливості для задоволення потреб у пошуку інформації, яка сприяє всебічному розвитку студента як майбутнього спеціаліста.

Ми працюємо з молоддю, формуючи її світогляд за допомогою книги. Саме книга дозволяє пізнати духовні, культурні цінності, опанувати сучасні технології. Бібліотека через книгу може не лише надавати допомогу у вирішенні проблем навчання та розвитку, але і впливати на формування як інтелектуального, так і культурного середовища в межах навчального закладу. Студент і книга – нероздільний стабільний тандем. Саме книга породжує нові думки, виховує духовність. Книга збагачує знаннями, розширює кругозір, примножує інтелектуальний потенціал.

Безпосередню допомогу в цьому надає фонд бібліотеки, який сформовано з урахуванням специфіки ВНЗ і налічує понад 500 тис. різноманітних за типовою та видовою структурами джерел інформації.

Одним із засобів вивчення та аналізу використання фондів бібліотеки є статистичні та соціологічні дослідження. Упродовж останніх років було проведено два соціологічних дослідження:

- 1) „Наукова бібліотека РДГУ очима її користувачів”.
- 2) „Книга і читання в житті сучасної студентської молоді”.

Така робота проводиться з метою кращого вивчення потреб читацької аудиторії, що враховуються в подальшій роботі бібліотеки. Ця співпраця приносить значну користь читачам, оскільки ми маємо змогу спрямувати свою роботу у потрібному напрямі.

Зазначимо, що 38,4% опитаних відповіли, що фонд НБ Рівненського державного гуманітарного університету їхні потреби задовольняє повністю, 24,3% – майже задовольняє і 19,1% – частково задовольняє. Ці показники свідчать про те, що книжковий фонд комплектується професійно.

Найактивнішими читачами (і щодо відвідування, і щодо книговидачі) є студенти-першокурсники. Але, на жаль, ця активність з кожним курсом поволі зменшується. Причини цього можуть мати як суб’єктивний, так і об’єктивний характер, адже 67,3 % опитаних студентів користуються ще й іншими бібліотеками міста. Крім того, 76,5% респондентів активно використовують у навчанні мережу Інтернет як доступне і швидкісне джерело інформації. Зовсім не користуються нею лише 13,5% опитаних.

Загалом активно відвідують абонементи 76,1% студентів, а читальні зали – 76,9%.

Роль університетської бібліотеки в житті та навчанні для 39,8 % студентів є основною, а для 47,8 % – значною, що свідчить про значимість роботи, яку проводить бібліотека.

Хочеться звернути увагу на те, що НБ РДГУ традиційно проводить з першокурсниками заняття з основ інформаційної культури, але на сьогодні кількість годин на ці заняття є недостатньою. Тому не дивно, що далеко не всі студенти володіють навичками самостійного пошуку літератури, вмінням її опрацьовувати.

Відповідно, бібліотека надає консультації студентам, пропонує додатково навчальну та навчально-методичну літературу, яка допомогла б їм у виконанні завдань.

Усі ці позитивні, на наш погляд, зміни є наслідком того, що НБ РДГУ обрала вірний напрям на шляху до своїх читачів. Це і тенденції, які спостерігаються щодо збільшення (поповнення) книжкових фондів, і використання такої дієвої форми роботи, як видача комплектів підручників на початку навчального року. Крім цього, з метою більшого зацікавлення користувачів наявними джерелами інформації бібліотека проводить культурно-просвітницькі та інформаційні заходи з розкриття фондів. Серед них:

- інформаційні огляди літератури, виставки-перегляди;
- тематичні виставки на допомогу навчанню та з інших актуальних питань сьогодення, виставки нових надходжень.

Тематика цих заходів різноманітна, враховуються інтереси всіх категорій користувачів: професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів. Усі заходи спрямовані на безпосередню допомогу навчальному процесу.

Хочеться наголосити, що незважаючи на певні здобутки, відповідні ресурсні можливості та цілий комплекс різноманітних форм і методів щодо розкриття книжкових фондів НБ, наближення їх до читачів, нам необхідне

активніше спілкування зі студентами, потрібно шукати і знаходити нові ефективні форми роботи щодо інформаційної забезпеченості навчального процесу та самоосвіти студентів.

Література

1. *Біличенко, О. Л.* Культурно-виховна роль книги в умовах формування інформаційного суспільства : автореф., дис. канд. наук: 07.00.08 / О. Л. Біличенко ; Харків. держ. акад. культури. – Х., 2001. – 15 с.
2. *Бондаренко, М. І.* Активізація навчального процесу у ВНЗ через самостійну роботу студентів / М. І. Бондаренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць РДГУ. – Рівне, 2002. – Вип. 23. – С.113–117.
3. *Драч, І. І.* Самостійна робота студентів ВНЗ як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І.І. Драч // Нові технології навчання. – К. : НМУВО, 2004. – Вип. 37. – С.86–91.
4. *Забелина, О. Б.* Формирование информационной культуры студентов университета / О. Б. Забелина // Научные и технические библиотеки. – 2004. – №8. – С.45–47.
5. *Коляновцева, Н. А.* Вузовская библиотека в новой ситуации / Н. А. Коляновцева // Мир библиографии. – 2007. – №3. – С.7–8.

МАЯК В ОСВІТЯНСЬКОМУ ОКЕАНІ

У статті висвітлено досвід роботи бібліотеки Павлиської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів імені В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: *шкільна бібліотека, читання, індивідуальне керівництво читанням, масова робота.*

Шкільна бібліотека – це яскравий маяк у величезному освітянському океані, до якого поспішають читачі, щоб доторкнутися до таємних глибин мистецтва і дістати невідомі для них перлини мудрості минулих поколінь. Учителі, учні, батьки з надією відкривають двері книгозбірні, щоб знайти в друкованих документах цінну інформації [7]. Зробити її доступною для всіх читачів – завдання бібліотекаря.

Читання – це інструмент, завдяки якому люди черпають нову інформацію протягом усього життя. Мало просто навчити читати, необхідно навчити дітей читати вдумливо. Вивчення різноманітних предметів, звичайно, вимагає від учнів більшого обсягу самостійної роботи, тому розуміння процесу читання може покращити сприйняття й аналіз прочитаного з конкретного предмета.

Роль бібліотекаря у школі дуже важлива в будь-якій державі. По-перше, у нього в руках увесь спектр підручників і книжок, які необхідні для навчання. По-друге, він має особистий контакт із дітьми, особливий вплив на них.

У своїй роботі я використовую ідеї Василя Олександровича Сухомлинського щодо методики виховання у дітей любові до книг, в основі якої – формування інтелектуально і духовно здорової особистості. Нині педагогічна спадщина педагога стає особливо актуальною. На мою думку, використання його творчого доробку – моральний і професійний обов'язок кожного працівника освіти. В системі виховання В. О. Сухомлинського величезну роль відіграє книга. «Школа тільки тоді школа, коли вона утверджує культ книги, виховує в учнів жадою до читання художньої, науково-

популярної літератури, пристрасну закоханість у книгу, благоговіння перед нею», – зазначав Василь Олександрович [4].

В. О. Сухомлинський наголошував, що виховна робота в школі не може проводитись окремо вчителем і бібліотекарем, – лише спільними зусиллями можна досягти успіху. Шкільний бібліотекар, на думку видатного педагога, має бути повноправним членом педагогічного колективу. Функції його розплановані: він пропагандист книги серед учителів, школярів та їхніх батьків; організатор і керівник процесу позакласного читання; мудрий наставник, вихователь, який знає, відчуває життя кожного учня у світі книжок.

Головним своїм завданням вважаю надання інформації читачам та виховання у них основ інформаційної культури. Шквал різноманітної інформації перетворюється для юного читача на небезпечного «мінотавра», який будь-якої хвилини готовий «проковтнути» довірливих і необізнаних. Ось чому намагаюся бути не просто провідником, а керманичем, своєрідною «ниткою Аріадни», яка допоможе не заблукати у лабіринтах інформаційного простору, піднятися над собою.

Роботу з читачем розпочинаю зі знайомства учнів зі шкільною Бібліотекою. Як правило, це групова екскурсія чи гра-подорож на початку навчального року. Розповідаю маленьким читачам про те, що в кожній школі є кімната, де живуть тисячі мудрих і вчених друзів. Із ними можна порадитись, отримати допомогу. Ці розумні, мудрі друзі – книги! Їхній дім називається бібліотекою.

Важливим чинником, що характеризує читацьку культуру людини, є вміння вибрати потрібну книжку [5]. Це вміння починаю виробляти з початкових класів. Шляхом бесід навчаю дітей добирати книжки за допомогою картотеки. На конкретних прикладах вчу учнів користуватися анотаціями, швидко орієнтуватися у змісті, розглядати малюнки, щоб визначити тему книги. Щоб діти усвідомлювали прочитане, привчаю їх робити нотатки. Найприйнятнішою формою роботи є ведення читацького щоденника. Другокласники записують у ньому назву книжки, коли її прочитано, прізвище автора й художника, про що в ній розповідається. Учня третього класу

рекомендую робити докладніші записи про зміст прочитаного: визначити тему книжки, назвати її головних героїв. Форми ведення щоденника не однакові в усіх дітей, у записах виявляється індивідуальність учня, його здібності й нахили. Школярам, які люблять малювати, пропоную передати зміст прочитаного за допомогою малюнків. Діти не копіюють ілюстрації з книжок, а самостійно відтворюють те, що їм найбільше сподобалося та збереглося в пам'яті, тобто малюнок є результатом продуманого читання. Із п'ятого класу привчаю учнів до самостійної роботи з книжкою, до вдумливого читання, до аналізу прочитаного, а також виробляю у них уміння виступати перед своїми однокласниками з оцінкою твору. Підкреслюю, що читати слід з олівцем у руках, роблячи помітки у спеціальному зошиті. Форма записів може бути довільною, проте в них необхідно вказати прізвище автора, назву твору, а також висловити свою думку про твір.

Основне завдання індивідуального керівництва читанням полягає в задоволенні запитів читачів, спрямуванні їхнього читання в таке русло, щоб воно приносило якнайбільше загальноосвітньої та виховної користі. Читання відіграє виняткову роль у розвитку людини, адже це дуже складний процес, який вимагає уваги, напруження фізичних і розумових сил.

У формуванні читацьких інтересів та керівництві читанням дітей шкільного віку велике значення має читацький формуляр [1]. У ньому відображено не лише кількість відвідувань та прочитаних книг, а й те, чим захоплюється учень, чи читає він книги за шкільною програмою, які є прогалини в його читанні. Дізнавшись, що читає дитина, її можна зацікавити книгами іншої тематики. Аналізуючи читацькі формуляри, роблю на них помітки, насамперед відзначаю, літературою якого напрямку цікавиться читач. Згодом для таких читачів складаю індивідуальні плани читання. Наприклад: «Захоплюючий світ пригод», «Світ-дивосвіт природи» та інші.

На особливу увагу заслуговує практика організації у Бібліотеці відкритого доступу до книжкового фонду, який є поширеною формою обслуговування юних читачів. Головне – розкриття бібліотечного фонду тематичними полицями. Багато залежить і від того, якою літературою

розкривається фонд. Діти насамперед звертають увагу на нові книги, а вже коли дитину зацікавила тема, то пропоную ті, які є у фонді за цією тематикою. У Бібліотеці фонд розкрито такими полицками: «Дивосвіт природи», «Світ казок», «Змайструй сам», «Для малечі про цікаві речі», «Для мам і тат, що виховують малят». Для кращого ознайомлення читачів зі своєю Батьківщиною, краєм, де народилися, у Книгозбірні створено краєзнавчий куточок «Тут все священне, все святе, бо зветься просто краєм рідним».

Масова робота є продовженням і доповненням індивідуального керівництва читанням. Вона підпорядкована одній меті: прилучити школярів до вітчизняної та світової класики й постійно тримати їх у курсі новинок художньої літератури. Велика увага у масовій роботі приділяється наочній популяризації книги і читання. Для розкриття бібліотечного фонду, розвитку читацьких інтересів, самоосвіти учнів, у бібліотеці оформлені книжкові виставки: «Всім серцем любіть Україну і вічні ми будемо з нею», «Що? Як? Чому?», «Юному лінгвісту», «Подорожуємо в країну казок». Відбулися презентації книжкових виставок таких, як «Учитель зі світовим іменем» (до 90-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського), виставки-репродукції «Візьми ці книги – відкриєш секрет», виставки-свята «Добрий день, книжковий тижню!», виставки – адресату «Для вас, батьки», «Цікаві таємниці у книжковій скарбниці». Масова робота шкільної бібліотеки – це складова виховної системи школи та формування основ бібліотечно-бібліографічної грамотності учнів, метод масового керівництва читанням.

Бібліотекар і педагоги прагнуть, розвиваючи пізнавальні інтереси учнів, виховувати особистість гармонійно розвинену, високоерудовану, висококультурну. Разом з класними керівниками проводяться і літературні вечори, години спілкування, конференції, літературно-мистецькі подорожі, вікторини, уроки-реквієми, свято Матері, свято Книги, свято Казки, які сприяють поглибленню знань і умінь, задоволенню творчих інтересів, розвитку здібностей, інтелекту учнів.

Знайомлячись із книжковим багатством під час літературного ранку «Книга – добрий, мудрий друг, книга знає все навкруги!», літературної

вікторини «Жила-була книжка», інтелектуального супермарафону «Від А до Я», лялькової вистави «Аптека для душі» тощо, юні читачі переконуються у тому, що читання приносить їм задоволення. Вони розуміють, що вміти читати – це вміти легко працювати з картотеками, самому швидко знаходити потрібну інформацію, знати і розуміти мову друкованого видання, вірно висловлювати свої думки про прочитане і зацікавити книгою свого знайомого.

Любов та повага до друкованого слова виховується у школярів при проведенні таких масових заходів, як урок-гра «Шануймо книгу», на якому діти в ігровій формі розповідають про правила поводження з книгою, а також під час проведення свят «Посвята в читачі», «Прощай, букварику», бібліотечних ігор «Бібліотечне лото» та «Книга – бібліотека – читач». Глибоке враження справила на юних читачів і книжкова виставка «Улюблені дитячі книги моїх вчителів».

У популяризації бібліотечно-бібліографічних знань школярів важливу роль відіграють бібліотечно-бібліографічні консультації. Під час таких заходів я разом з активом даю поради читачу з якоїсь проблеми, пов'язаної з вибором літератури. Консультації проводяться біля книжкових полиць, виставок, біля каталогів і картотек. Ця форма індивідуальної роботи дуже важлива у спілкуванні зі старшокласниками.

Цікавою формою роботи є використання бібліографічних закладок. На одній стороні закладки вміщена коротка анотація на книгу, мудрі настанови, великого педагога дітям, на іншій – інформація про бібліотеку, її послуги, культуру читання. Такі закладки лежать в ящику поряд зі стелажми для вільного вибору художньої літератури. Разом з книгою для читання учень отримує в подарунок і закладку. Це спонукає читача прочитати анотацію на книгу, а також іншу корисну інформацію про неї та Бібліотеку.

З метою виховання культури читання, залучення учнів до пошуку необхідної інформації, виховання у молоді навичок самоосвіти та самореалізації я разом з класними керівниками проводжу бібліотечні уроки. Тематика їх дуже різноманітна: як правильно працювати з книгою, періодичною пресою, ознайомлення з бібліотечно-бібліографічним апаратом,

виховання бережливого ставлення до книги, популяризація бібліотечно-бібліографічних знань. Мною складена власна програма бібліотечно-бібліографічної освіти, яка вся розроблена на прикладах творів В. О. Сухомлинського.

Одним із провідних напрямів діяльності є робота зі збереження бібліотечного фонду. Шкільна акція «Живи, книго!» передбачає комплекс заходів, спрямованих на збереження фізичного стану бібліотечного фонду, дбайливе ставлення до нього користувачів. На початку навчального року оргкомітетом штабу «Живи, книго!» розробляються умови проведення конкурсу серед учнів школи на краще збереження навчальної книги, художньої літератури.

В. О. Сухомлинський постійно підкреслював важливість відповідальності дитини за взяту в користування книжку, бережливого ставлення до неї. «Книжка, яку ти повертаєш до бібліотеки, повинна бути в значно кращому стані, ніж ти її одержав; пам'ятай, що книжку створює своєю працею багато людей» [4].

У молодших класах створено пости бережливих, які перевіряють стан підручників щомісяця та допомагають Бібліотеці у роботі з боржниками.

Члени бібліотечного активу двічі на рік проводять рейди-перевірки стану збереження навчальної книги «Як живеш, підручнику?». Результати перевірки стану навчальних підручників у класах постійно висвітлюються у загальношкільних стінних газетах, розглядаються на виховних годинах тощо. Протягом навчального року були проведені бібліотечні години: «Значення книги в житті людини», «Сторінки історії створення книги», «Народження перших друкованих навчальних книг», «Перша допомога зіпсованому підручникові».

Цікаво пройшли літературні ігри, вікторини, конкурси на теми: «Учись учитися», «Я – бібліотекар».

Для розширення і поглиблення знань учнів про джерела походження книг, які стали скарбницею людства, підведення учнів до усвідомлення того,

що читання книжок є невід'ємною частиною самоосвіти і духовного самовдосконалення, класні керівники проводять цикл виховних заходів:

- ділова гра «Книга вчить, як на світі жити»;
- прес-діалог «Усьому найкращому я зобов'язаний книзі»;
- турнір ерудитів «Знавець книги»;
- творчий роздум «Що дає мені читання книг»;
- літературний аукціон «Джерела, що навчають життя»;
- дослідження «В. О. Сухомлинський і книга».

Розвивати в кожного учня потяг до самостійної творчості, активної діяльності, виховувати повагу до книги допомагають учителі української мови і літератури. Під їхнім керівництвом школярі пишуть творчі роботи на теми: «Книга – наш друг і порадник», «З історії книгодрукування», «Диво, ім'я якому книга» та ін.

Проводиться акція «Родина – шкільній бібліотеці» з передплати періодичних видань, придбання нових книг і навчальних фільмів та програм. Класні батьківські комітети обрали одне періодичне видання і передплачують його з року в рік.

У читачів великий попит має інформація стосовно нових надходжень, про які можна дізнатися через постійно діючу викладку «Про все цікаве на планеті ви прочитаєте в журналі та газеті», бібліотечні уроки на тему «Дитячі періодичні видання».

З метою повнішого розкриття змісту фондів Бібліотеки надається актуальна, сучасна інформація як в традиційному, так і в електронному вигляді з різних напрямів навчальної діяльності, з питань культури, права, філософії, екології, точних і гуманітарних наук. Бібліотека обладнана комп'ютером, читачі використовують інтернет-ресурси. Активно ведеться:

- 1) пошук інтернет-ресурсів як для вчителів, так і для учнів;
- 2) створення каталогу освітніх інтернет-сайтів;
- 3) онлайнові проекти;
- 4) створення банку даних веб-адрес з тем, предметів.

Використання комп'ютерних технологій сприяє вихованню в дітей естетичного смаку [2]. Так, завдяки їх впровадженню бібліотекар вводить своїх читачів у багатогранний світ прекрасного. З допомогою мультимедійних засобів діти отримують інформацію про образотворче мистецтво, слухають класичну і сучасну музику, переглядають фрагменти театральних і кіношедеврів. Вагомим стимулом занять на комп'ютері є комп'ютерні тести, що дають можливість учням перевірити свої знання. Крім того, наша бібліотека почала створення бази даних про наявність підручників у шкільних бібліотеках району, що передбачає також можливість обміну цією інформацією.

У Бібліотеці проводяться уроки української та зарубіжної літератури, історії, біології, географії, трудового навчання та інші з використанням мультимедійних засобів.

Важливим завданням шкільної бібліотеки на сучасному етапі є створення електронного каталогу шляхом кооперації та інтеграції зусиль, тому що розробка самостійних і придбаних різноманітних програм не передбачає обміну інформацією і виходу в світовий інформаційний простір. Необхідне централізоване придбання АІБС для покращення роботи бібліотекаря, створення електронних каталогів та картотек, ведення статистичних даних і документації [6].

Закріплення за бібліотекою статусу кабінету №1 має на меті наголосити на пріоритетності її інформаційної функції. Кардинально змінюється роль бібліотекаря у закладі: від працівника, який рекомендує книгу і віддає її учневі, до спеціаліста в галузі нових інформаційних технологій, здатного співпрацювати з учителями в питаннях систематичного підходу до роботи з інформацією з навчальних предметів, щоб із перших років навчання дітей у школі пошук й отримання інформації стали б повсякденною потребою учнів [3]. Час формує нове покоління користувачів. Бібліотека, як сучасний інформаційний центр, обслуговує їх на основі комп'ютерних технологій, а як центр виховання культури залишається надійним засобом підготовки юного покоління до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Література

1. *Вареник, Т. Г.* Розвиток читацького інтересу школярів / Т. Г. Вареник // Шкільна бібліотека. – 2008. – №12. – С. 34–35.
2. *Книга і комп'ютер* в інформаційному суспільстві: сучасне і майбутнє // Шкільна бібліотека . – 2009. – №9 . – С.75–76.
3. *Пикало, В. В.* Роль шкільної бібліотеки у впровадженні інноваційних процесів // В. В. Пикало / Шкільна бібліотека . – 2008 . – №6 . – С.46–47.
4. *Сухомлинський, В. О.* Вибрані твори в 5 т. Т.4./ В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976.
5. Сучасний учень та культура читання // Шкільна бібліотека . – 2008. – № 5 . – С.13 – 16.
6. *Шамралюк, О. Л.* Електронні бібліотеки – механізм своєчасного отримання інформації // Шкільна бібліотека . – 2008 . – №5. – С. 50–51.
7. Шкільна бібліотека – центр інформаційного та культурного розвитку дитини // Шкільна бібліотека . – 2008 . – №4. – С. 7 –11.

Відомості про авторів

Бігун Олена Сергіївна, завідувач бібліотеки Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Бородіна Наталія Вікторівна, бібліотекар Павлиської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 1 імені В. О. Сухомлинського

Вербицька Людмила Олександрівна, методист по роботі зі шкільними бібліотекарями Державної установи освіти «Мінський обласний інститут розвитку освіти», Білорусь, Мінськ

Вербова Віта Василівна, науковий співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Войцехівська Галина Анатоліївна, директор Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного

Воловоденко Вікторія Павлівна, завідувач бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

Грипич Світлана Никанорівна, доцент, директор наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету

Долинна Людмила Борисівна, головний бібліотекар відділу організації науково-дослідної роботи Національної наукової медичної бібліотеки України

Долотова О. А., головний бібліотекар відділу офіційних і нормативних актів Російської державної бібліотеки

Задорожна Наталія Тимофіївна, кандидат фізико-математичних наук, завідувач відділу електронних інформаційних ресурсів і мережних технологій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, адміністратор мережі «Партнерство в навчанні»

Ізмайлова Оксана Володимирівна, завідувач бібліотеки Бериславського педагогічного коледжу

Лебедюк Олена Олександрівна, головний методист бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету

Лога Тетяна Володимирівна, завідувач сектору наукової організації та зберігання фондів філії № 1 ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Михайленко Катерина Петрівна, завідувач сектору науково-бібліотечної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України

Ніколаєнко Наталія Миколаївна, директор бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії

Олейникова Ірина Юріївна, методист Інституту післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету

Олексієнко Тетяна Василівна, бібліотекар Інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

Петренко Ольга Борисівна, завідувач відділу Національної бібліотеки України для дітей

Прилипко Тетяна Аркадіївна, головний бібліограф Національної історичної бібліотеки

Прокопчук Віктор Степанович, доктор історичних наук, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, директор наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Рогова Павла Іванівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, заслужений працівник культури України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Садохіна Олена Анатоліївна, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету

Семенюк Галина Потапівна, заступник директора Рівненського державного гуманітарного університету

Сибірцева Наталія Миколаївна, завідувач бібліотеки Сімферопольського кооперативного торговельно-економічного коледжу

Чайка Ірина Анатоліївна, директор наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Чепурченко О. В., завідувач бібліотеки Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Черномазова Віра Олександрівна, завідувач бібліотеки гімназії № 7 м. Севастополя, відмінник освіти України